

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ДУ "ІНСТИТУТ РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
ІМЕНІ М. І. ДОЛІШНЬОГО НАН УКРАЇНИ"

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КУЦАБ ПЙОТР

УДК 336:339.92

ДИСЕРТАЦІЯ
ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ П. Куцаб

Науковий керівник: Копилюк Оксана Іванівна, доктор економічних наук,
професор

Львів – 2019

АНОТАЦІЯ

Куцаб П. Фінансове забезпечення розвитку транскордонного співробітництва. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.05 - розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. - ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України", Львів, 2019.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних засад та методичних підходів до фінансового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва (ТКС). В роботі розкрито суть, особливості та значення фінансового забезпечення транскордонного співробітництва, окреслено його характерні ознаки, принципи та переваги за рахунок формування доданої вартості. Здійснено систематизацію фінансового інструментарію розвитку Європейського і транскордонного співробітництва з виокремленням основних критеріїв класифікації та відмінностей між грантами й фінансовими інструментами. Досліджено фактори впливу на процес фінансового забезпечення транскордонного співробітництва в рамках виокремлення стимуляторів та дестимуляторів й розроблено механізм фінансового забезпечення транскордонного співробітництва.

В роботі автором удосконалено понятійно-термінологічний апарат і сформульовано дефініцію "фінансове забезпечення транскордонного співробітництва" яку запропоновано розглядати як систему відносин з акумулювання та трансформації наявних фінансових ресурсів, виявлення й залучення потенційних джерел фінансування для досягнення спільних вигод у різноманітних сферах діяльності по обидві сторони кордонів суб'єктами та учасниками транскордонної співпраці у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством. Дисертантом обґрунтовано, що економічний зміст категорії "фінансове забезпечення транскордонного співробітництва" доцільно розглядати з позицій кількісного та якісного критеріїв розуміння її суті, тобто в контексті мобілізації достатнього обсягу фінансових ресурсів

(кількісний критерій) та здатності транскордонних суб'єктів на основі об'єднання їх фінансових можливостей реалізувати соціальні й економічні пріоритети розвитку прикордонних територій (якісний критерій).

Розвинуто підхід до систематизації фінансового інструментарію транскордонного співробітництва з виокремленням ключових класифікаційних критеріїв, які розкривають змістовну, предметно-цільову та функціональну спрямованість й інституційне забезпечення реалізації відповідних програм. Запропоновано низку нових критеріальних ознак класифікації фінансового інструментарію розвитку транскордонного співробітництва, таких як: нормативно-правова регламентація, участь у проведенні реформ та механізми фінансування, кризові явища й потреба використання інструментів кризового менеджменту, форми надання, сфера реалізації, співвідношення мультиплікативного ефекту і фінансового важеля, функціональне призначення у забезпеченні руху транскордонних фінансових потоків й інші.

Дисертантом розвинуто й виокремлено фактори впливу на процес фінансового забезпечення ТКС з позицій їх взаємозв'язку та напряду впливу (позитивний/негативний) на його результативність. Обґрунтовано, що факторами-стимуляторами ТКС є: розвиток прикордонної інфраструктури, можливості вирішення програм регіонального розвитку через структурні фонди, програми співдружності та інші інструменти фінансування, посилення ролі транскордонного регіону як об'єкта фінансової підтримки у підвищенні конкурентоспроможності та конвергенції у різних сферах, цільовий характер спрямування коштів на розв'язання проблем у чітко визначених тематичних цілях: культура, спадщина, безпека тощо, формування систем безпеки в межах спільного транскордонного простору, взаємоузгодженість рішень на всіх ієрархічних рівнях ТКС, ефективне використання наявного потенціалу прикордонних територій. Дестимуляторами впливу на процес фінансового забезпечення ТКС визначено: розбіжність у соціально-економічному розвитку прикордонних територій, неузгодженість нормативно-правової бази ТКС, недосконалість механізму фінансового забезпечення реалізації програм і

проектів ТКС, відсутність програм розвитку ТКС у державній та регіональній програмах, недостатній розвиток інституційного забезпечення ТКС, недостатнє впровадження новітніх форм ТКС, таких як: єврорегіони, транскордонні кластери, партнерства, промислові зони, обмеженість можливостей в отриманні коштів ЄС. Такий підхід дозволяє прогнозувати позитивний та негативний вплив факторів на ефективність транскордонного співробітництва.

Автором удосконалено підхід до обґрунтування механізму фінансового забезпечення транскордонного співробітництва як комплексу чітко визначених та взаємопов'язаних інструментів, важелів, методів та форм фінансування суб'єктів та учасників ТКС, який забезпечує оптимізацію джерел акумулювання, розподілу та використання фінансових ресурсів з врахуванням як спорідненості, так і регіональних відмінностей, який на відміну від існуючих, ґрунтується на виокремленні організаційно-економічних засад та специфічного інструментарію, пов'язаного з процедурними аспектами фінансування транскордонного співробітництва.

Дисертантом розроблено методичний підхід до оцінювання стану інтеграційного потенціалу прикордонних територій на основі визначення індикаторів розвитку ТКС, які систематизовані в розрізі економічних, техніко-технологічних, фінансових, розвитку освіти, науки та культури, перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони. В рамках цих груп індикаторів запропоновано низку показників, які можуть слугувати основою для розрахунку рівня транскордонної конвергенції та взаємопроникнення.

Запропоновано наукові та прикладні підходи до вдосконалення розвитку фінансового забезпечення на основі використання лінійних, поліноміальних та експоненціальних моделей трендів для прогнозування основних фінансових показників розвитку транскордонного співробітництва.

Розроблено концептуальні напрями розвитку фінансового забезпечення ТКС, які ґрунтуються на пріоритетних стратегічних напрямках реалізації регіональної політики ЄС та національної з позицій "напряму впливу-результат". В роботі обґрунтовано концептуальну схему фінансового забезпечення ТКС на

основі системного підходу з чітким обґрунтуванням мети, завдань, принципів, об'єктів, суб'єктів, джерел фінансування, критеріїв оцінки, їх взаємозв'язку та взаємозалежностей.

Здійснено розробку стратегії транскордонного співробітництва, яка повинна виступати одним із розділів регіональної політики територіальних утворень і містити не лише тактичні та стратегічні цілі, але й охоплювати механізм фінансування та характеристику фінансових інструментів його забезпечення. Відзначено, що процес формування стратегії транскордонної співпраці на регіональному рівні повинен охоплювати такі етапи: 1) визначення довгострокових цілей транскордонної співпраці в основних функціональних напрямках: стійкий розвиток, зайнятість, туризм, транспорт, комунікації, екологія, довкілля, безпека, прикордонна інфраструктура тощо; 2) аналіз потенціалу транскордонних регіонів в ретроспективному та стратегічному аспектах з виокремленням матриці SWOT-аналізу; 3) інституційне та управлінське забезпечення транскордонного співробітництва; 4) визначення найбільш раціональних форм ТКС; 5) обґрунтування обсягів та джерел фінансового забезпечення транскордонного співробітництва; 6) вибір інструментів фінансування ТКС; 7) визначення стратегічних альтернатив та обґрунтування стратегії транскордонної співпраці; 8) реалізація, моніторинг, контроль та оцінювання результативності й ризиків транскордонного співробітництва.

Отримав подальшого розвитку підхід до систематизації видів ризику, методів оцінювання й управління ними з урахуванням наднаціональних, національних та регіональних особливостей транскордонного співробітництва, який ґрунтується на поєднанні видів, методів управління, підходів до оцінювання. Найбільш характерними ризиками ТКС в роботі визначено фінансові, стратегічні, операційні, ризики загроз і небезпек, ризики транскордонної дивергенції та ін. Процес управління ризиками запропоновано здійснювати в межах дотримання такої послідовності дій: ідентифікація, квантифікація, мінімізація, контроль, моніторинг. Квантифіковані ризики, які

піддаються кількісному виміру запропоновано оцінювати за 5 параметрами: 1) кількість ризику; 2) якість управління; 3) сукупний ризик ТКС; 4) напрям зміни ризику; 5) вплив ризиків та ефективність ТКС.

Автором обґрунтовано, що в рамках реалізації концепції фінансового забезпечення ТКС важливе місце посідає фінансово-інвестиційний потенціал транскордонного регіону, який би в повній мірі відображав здатність регіонів продукувати й залучати внутрішні ресурси території та акумулювати й залучати фінансові й інвестиційні ресурси ззовні, трансформувати їх в інвестиції в рамках лібералізації руху капіталів і являє собою структуровану та взаємопов'язану сукупність складових економічного, фінансово-ресурсного та соціального компонентів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробленні рекомендацій та обґрунтуванні прикладних основ удосконалення концептуальних напрямів, методичного інструментарію оцінювання ефективності й механізмів реалізації фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. Рекомендації щодо обґрунтування стратегічних напрямів розвитку фінансового забезпечення транскордонного співробітництва використані у роботі Департаменту фінансів Львівської облдержадміністрації при розробці Регіональної програми з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції на 2018-2020 роки та Інспекцією захисту рослин та насінництва м. Жешува Підкарпатського воєводства Польщі при оцінюванні стану інтеграційного потенціалу прикордонних територій на основі індикаторного підходу. Науково-методичні положення дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Вищої техніко-економічної школи імені Броніслава Маркевіча в м. Ярославі при викладанні дисциплін "Регіональна економіка", "Державне регулювання економіки", "Макроекономіка".

Ключові слова: фінансове забезпечення, транскордонне співробітництво, євро регіон, прикордонні території, фінансові інструменти, механізм управління, програми ТКС, тематичні програми, індикатори фінансового забезпечення, регіональна політика.

ANNOTATION

Kutsab P. Financial support of development of cross-border cooperation. - Qualifying scientific work as a manuscripts.

The thesis for obtainment of scientific degree of the PhD in economics (philosophy doctor) by the specialty 08.00.05 – development of productive forces and regional economy (08 – economic sciences). – SI "Institute of Regional Research named after M. I. Dolishniy of the of the NAS of Ukraine", Lviv, 2019.

The dissertation is devoted to the study of the theoretical foundations of financial support for the development of cross-border cooperation. The essence, peculiarities and significance of financial support of cross-border cooperation are disclosed, its features, principles and advantages due to formation of added value are outlined. The systematization of financial instruments for the development of European and cross-border cooperation has been organized, with a selection of the main criteria for classification and the distinction between grants and financial instruments. The factors influencing the financial support of transborder cooperation within the framework of isolating stimulants and disintegrants are investigated and the mechanism of financial support of cross-border cooperation is developed.

The author perfected the concept-terminology apparatus and formulated the definition of "financial support of cross-border cooperation" as a process that involves the implementation of a system of financial relations for the accumulation and transformation of available financial resources, the identification and attraction of potential sources of funding to achieve common benefits in various areas of activity on both border entities by actors and participants in cross-border cooperation within the competence defined by their national legislation in the context of achieving a balance of interests of stakeholders, maximizing economic and social benefits. The dissertation substantiates that it is expedient to consider the economic content of the category "financial support of cross-border cooperation" from the standpoint of quantitative and qualitative criteria of understanding its essence, that is, in the context of mobilizing sufficient financial resources (quantitative criterion) and the ability of

transboundary entities to combine their financial opportunities to realize social and economic priorities of development of border areas (qualitative criterion).

An approach has been developed to classify financial instruments of cross-border cooperation with the selection of key classification criteria that reveal the substantive, subject-oriented and functional orientation and institutional support of the implementation of the corresponding programs. A number of new criteria for the classification of financial instruments for the development of cross-border cooperation are proposed, such as: legal regulation, participation in reforms and financing mechanisms, crisis phenomena and the need to use crisis management tools, forms of provision, scope of implementation, multiplier effect and financial leverage ratio, functional purpose in ensuring the flow of cross-border financial flows and others.

The dissertation developed and isolated the factors influencing the financial support of CBC from the point of view of their interconnection and the direction of influence (positive / negative) on its effectiveness. It is substantiated that the factors stimulating CBC are: the development of border infrastructure, the possibility of addressing regional development programs through structural funds, community programs and other financing instruments, strengthening the role of the cross-border region as an object of financial support in enhancing competitiveness and convergence in various areas, targeted directing funds to solve problems in clearly defined thematic objectives: culture, heritage, security, etc., the formation of security systems within the common cross border space making at all hierarchical levels CBC efficient use of the existing potential of the border area. The determinants of the impact on the financial support of CBC are as follows: the divergence in the socio-economic development of the border areas, the inconsistency of the regulatory framework of CBC, the imperfection of the mechanism of financial support for the implementation of CBC programs and projects, the lack of programs for the development of CBC in the state and regional programs, the lack of development of institutional support CBC, insufficient implementation of the latest forms of CBC, such as: euroregions, transborder clusters, partnerships, industrial zones in obtaining

EU funds. Such an approach allows predicting the positive and negative effects of factors on the effectiveness of cross-border cooperation.

The author has improved the approach to substantiating the mechanism of financial support of cross-border cooperation as a complex of clearly defined and interrelated tools, levers, methods and forms of financing of border regions, which provides optimization of sources of accumulation, distribution and use of financial resources, taking into account both affinity and regional differences, which, unlike existing ones, is based on the separation of organizational and economic principles that are related to the procedural aspects of finance and appropriate forms, methods, levers and tools and information and regulatory support.

The methodologist has developed a methodical approach to assessing the state of the integration potential of border areas on the basis of the definition of indicators for the development of CBC, which are systematized in the context of economic, technical and technological, financial, development of education, science and culture, social, cross-border, control, security, mobility and migration across borders. Within these groups of indicators, a number of indicators have been proposed that can serve as the basis for calculating the level of cross-border convergence and interpenetration.

Proposed scientific and applied approaches to improving the development of financial security based on the use of linear, polynomial and exponential trend models to predict the main financial indicators of cross-border cooperation development.

The conceptual directions of development of financial support of CBC, based on priority strategic directions of realization of EU regional policy and national from the "direction of influence-result" positions, are developed. The paper substantiates the conceptual scheme of financial support of CBC on the basis of a systematic approach with a clear justification of goals, objectives, principles, objects, subjects, sources of financing, evaluation criteria, their interconnections and interdependencies.

A strategy for cross-border cooperation has been developed, which should be a part of the regional policy of territorial entities and contain not only tactical and

strategic objectives, but also cover the financing mechanism and the characteristics of financial instruments for its provision. It is noted that the process of formation of a cross-border cooperation strategy at the regional level should cover the following stages: 1) definition of long-term goals of cross-border cooperation in the main functional areas: sustainable development, employment, tourism, transport, communications, environment, environment, security, border infrastructure, etc; 2) analysis of potential of transboundary regions in the retrospective and strategic aspects with the isolation of the matrix of SWOT analysis; 3) institutional and managerial support for cross-border cooperation; 4) determination of the most rational forms of CBC; 5) justification of volumes and sources of financial support of cross-border cooperation; 6) selection of CBC financing instruments; 7) definition of strategic alternatives and justification of the strategy of cross-border cooperation; 8) Implementation, monitoring, control and evaluation of the impact and risks of cross-border cooperation.

The further development of an approach to systematizing risk types, assessment methods and management, taking into account supranational, national and regional peculiarities of transborder cooperation, based on combination of species, management methods, approaches to evaluation. The most characteristic risks of CBC are the financial, strategic, operational, risks of threats and risks, risks of cross-border divergence, and others. The process of risk management is proposed to be implemented within the following sequence of actions: identification, quantification, minimization, control, monitoring. Quantified risks that are quantified are proposed to be evaluated by 5 parameters: 1) the amount of risk; 2) the quality of management; 3) aggregate risk of CBC; 4) direction of risk change; 5) the impact of the risks and efficiency of the CBC.

The author substantiates that within the framework of the implementation of the concept of financial provision of CBC the financial and investment potential of the transboundary region occupies an important place that fully reflects the ability of the regions to produce and attract the internal resources of the territory and accumulate and attract financial and investment resources from the outside, transform them into

investments in within the framework of the liberalization of the movement of capital and is considered as a structured and interconnected set of components of the economic, financial-resource and social components.

The practical significance of the results obtained is to develop recommendations and justify the applied bases for improvement of conceptual directions, methodical tools for evaluating the effectiveness and mechanisms for implementing financial support for transborder cooperation. Recommendations on the justification of strategic directions for the development of financial support for cross-border cooperation have been used in the work of the Department of Finance of the Lviv Oblast State Administration when developing the Regional Program for International and Transboundary Cooperation, European Integration for 2018-2020 and the Inspection of Plant Protection and Seed Production in the city of Rzeszów in the Podkarpackie Voivodship of Poland in assessing the state of integration potential of the border areas on the basis of the indicator approach. The scientific and methodological provisions of the dissertation work are used in the educational process.

The scientific and methodical provisions of the dissertation work are used in the educational process of the Bronislava Markevich Higher Technical and Economical School in Yaroslav in teaching disciplines "Regional economy", "State regulation of the economy", "Macroeconomics".

Key words: financial support, cross border cooperation, euroregion, border areas, financial instruments, cross-border cooperation programs, thematic objectives, financial support indicators, regional policy.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Куцаб П. Форми та методи фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Львів. 2014. Вип. 6 (110). С. 72-79 (0,38 д. а.).
2. Куцаб П. Основні засади та особливості фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. Львів. 2015. Вип. 6(116). С. 90-94 (0,32 д. а.).

3. Куцаб П., Копилюк О. І. Застосування комплексного підходу до формування системи фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2016. № 4. С. 77-81 (0,32 д. а. (з яких 0,16 д.а. належить особисто автору). *Особистий внесок: розробка комплексного підходу до формування системи фінансового забезпечення транскордонного співробітництва*.
4. Куцаб П. Фінансовий інструментарій реалізації програм транскордонного співробітництва в сучасних умовах. *Вісник Ужгородського університету*. 2016. № 1 (47). Т 2. С. 63-67 (0,5 д.а.).
5. Куцаб П. Систематизація фінансового інструментарію забезпечення розвитку транскордонного співробітництва. *Бізнес Інформ*. 2017. №12. С. 80–85 (0,38 д. а.).
6. Куцаб П. Теоретико-концептуальні підходи до розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроконвергенції. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. URL: <http://global-national.in.ua/issue-17-2017> (0,5 д.а.).
7. Куцаб П. Методичні підходи до оцінювання фінансового забезпечення функціонування прикордонних територій. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Економічні науки*. 2018. №7 (15). С. 124-129. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15308086643325.pdf>. (0,38 д.а.).
8. Куцаб П. Фінансові аспекти активізації транскордонного співробітництва між Україною та Польщею. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 4 (47). С. 139-143 (0,5 д.а.).
9. Куцаб П. А. Концептуальні засади розвитку фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. *Wschodnioeuropejskie. Czasopismo Naukowe*. 2018. №11 (39). cz. 3. S. 10-16 (0,44 д. а.).
10. Куцаб П., Копилюк О. І. Особливості формування і реалізації стратегії розвитку транскордонного співробітництва. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 31-38 (0,5 д. а. (з яких 0,25 д.а. належить особисто автору). *Особистий внесок: визначення основних етапів процесу формування стратегії транскордонної співпраці на регіональному рівні, їх функціональних характеристик та основних засад реалізації*.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

11. Куцаб П., Копилюк О. І. Напрями вдосконалення інструментарію фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. Conference Proceedings of the 5th International Scientific Conference Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development. 14-17 April. Opole. Poland. The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. p. 34–36. (0,2 д.а. (з яких 0,1 д.а. належить особисто автору). *Особистий внесок: розробка напрямів вдосконалення інструментарію фінансового забезпечення транскордонного співробітництва.*
12. Куцаб П. Організаційно-економічні засади розвитку транскордонного співробітництва в умовах глобалізації. Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених, 23–24 грудня 2016 р. Львів : ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України", Інститут економіки і менеджменту НУ "Львівська політехніка", ННК "Економосвіта", 2016. С. 3-6. (0,2 д.а.).
13. Куцаб П. Фінансове забезпечення транскордонного співробітництва в умовах децентралізації. Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України: матеріали I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 04 березня 2016 р. Вінниця, 2016. С. 20-22. (0,2 д.а.).
14. Куцаб П. Фінансовий механізм забезпечення розвитку транскордонного співробітництва в умовах децентралізації. Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ світової економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 15–16 квітня 2016 р. Одеса. С. 342-345. (0,2 д.а.).
15. Куцаб П. Фінансовий інструментарій розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроконвергенції. Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. Черкаси. Черкаський державний технологічний університет, 2017 С. 115-117. (0,2 д.а.).
16. Куцаб П., Копилюк О. І. Транскордонне співробітництво як засіб інноваційного

- розвитку економіки регіонів. Розвиток інноваційно-інтегрованих структур у вимірі формування інноваційно-орієнтованої моделі економіки: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 21-22 березня 2018 р. Кропивницький. Ексклюзив-Систем, 2018. С. 143-145. (0,2 д.а. (з яких 0,1 д.а. – належить особисто автору). *Особистий внесок: обґрунтування інноваційних засад розвитку транскордонного співробітництва.*
17. Куцаб П. Фінансово-економічний розвиток прикордонних територій України в межах співпраці України та Польщі. Розвиток національних фінансово-економічних систем в умовах глобальних викликів: збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 5 жовтня 2018 р., м. Київ. К.: ТОВ "ВІПО", 2018. С. 203-206. (0,2 д. а.).
18. Kucab P., Maksimczuk A., Sidorowicz L. Nowa jakosc polskich granic wschodnich i jej znaczenie dla rozwoju spolecznosci lokalnych. Niektore ekonomiczne konsekwencje nowej jakosci polskich granic dla spolecznosci lokalnych w dziedzinie turystyki miedzynarodowej i migracji zagranicznych. Czesc druga T. II. Zmiany w rozwoju regionalnym i funkcjonowaniu wschodniego pogranicza Polski. Praca zbiorowa pod redakcja A Maksimczuka i I. Przychockiej. 2012. S. 103-156 (128-156). (1,8 д. а. (з яких 0,6 д.а. – належить особисто автору). *Особистий внесок: дослідження транскордонного співробітництва з позицій руху міграційних та туристичних потоків.*
19. Kucab P., Chapkouskaya H. Stosunki gospodarcze Polski i Ukrainy na przestrzeni ostatnich lat. Transgranicznosc jako czynnic rozwoju regionu (na przykladzie wojewodztwa Podlaskiego). T.1. Szanse i zagrozenia rozwoju wspolpracy wschodnich regionow przygranicznych. 2014. S. 321-330. (0,56 д.а. (з яких 0,28 д.а. – належить особисто автору). *Особистий внесок: дослідження особливостей співпраці в економічній площині між Україною та Польщею.*

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	23
1.1. Суть, особливості та значення фінансового забезпечення транскордонного співробітництва	23
1.2. Систематизація фінансового інструментарію забезпечення розвитку Європейського й транскордонного співробітництва.....	42
1.3. Механізм фінансового забезпечення транскордонного співробітництва.	54
Висновки до розділу 1.....	71
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	74
2.1. Методичний інструментарій оцінювання розвитку й фінансового забезпечення транскордонного співробітництва.....	74
2.2. Аналіз і оцінка фінансово-економічної діяльності суб'єктів транскордонного співробітництва.....	91
2.3. Комплексне оцінювання фінансового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва.....	110
Висновки до розділу 2.....	132
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	135
3.1. Прогнозування основних фінансових показників розвитку транскордонного співробітництва.....	135
3.2. Стратегічні напрями розвитку фінансового забезпечення транскордонного співробітництва.....	150
3.3. Концептуальні засади фінансового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва.....	171
Висновки до розділу 3.....	184
ВИСНОВКИ	188
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	194
ДОДАТКИ	216

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку глобальних суспільно-економічних процесів відзначається інтенсифікацією міжнародних відносин та поглибленням взаємозв'язків й співпраці між регіонами та громадами у фінансовій, соціальній, науково-технічній, культурній та інших сферах життєдіяльності суспільства. Формування спільного світового економічного простору забезпечує якісно нові можливості й для розвитку суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва (ТКС), впровадження програмних документів і реалізації відповідних фінансових інструментів.

В умовах євроінтеграційної спрямованості України актуалізуються питання подальшого розвитку ТКС як у загальнонаціональному масштабі, так і на рівні окремих регіонів з урахуванням існуючого розміщення продуктивних сил та адміністративно-територіального поділу. Це зумовлює потребу у розробці такої фінансово-економічної політики, яка б забезпечувала стабільні, безпечні і адресні джерела фінансування для відновлення економіки на усіх рівнях управління та виступала ефективним інструментом врегулювання спільних проблем прикордонних територій. За таких умов вирішення проблеми формування теоретичних, методичних та прикладних засад фінансового забезпечення ТКС набуває важливого значення як у науковій, так і в практичній площині.

Організаційно-економічні засади, інструменти реалізації та обґрунтування напрямів розвитку ТКС неодноразово слугували предметом наукових досліджень таких вітчизняних та зарубіжних учених, як: В. Борщевський, З. Варналій, Н. Внукова, В. Гоблик, С. Герферт, М. Долішній, Л. Дмитришин, І. Журба, С. Іщук, В. Кравців, О. Копилук, Ф. Лан, Н. Мікула, Е. Медейрос, К. Пелк, Х. Притула, В. Толкованов, І. Сторонянська, В. Савченко, І. Софіщенко, Л. Соонса, В. Тропіна, О. Чмир, С. Шульц та ін. Їх дослідження присвячені базовим засадам здійснення ТКС, його особливостям, етапізації програмних періодів становлення та розвитку, взаємозв'язку з державною регіональною

політикою та стратегіями розвитку регіонів.

Проте залишаються недостатньо висвітленими питання, пов'язані із розробкою концептуальних засад фінансового забезпечення ТКС на основі системного підходу, конкретизацією його складових, систематизацією інструментарію, форм, методів та особливостей реалізації з врахуванням конвергентності у розвитку прикордонних територій. Це зумовило вибір теми дисертаційної роботи, визначення її мети, завдань, об'єкта і предмета дослідження та її структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Виконання дисертаційної роботи здійснювалось в межах науково-дослідних робіт ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України" за темами: "Фінансове забезпечення розвитку територіальних громад Карпатського регіону в умовах реформування місцевого самоврядування" (номер державної реєстрації 0115U000018), в рамках якої розроблено методичний інструментарій оцінки фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій і досліджено ключові показники-індикатори ТКС України та Польщі в рамках економічної, техніко-технологічної, фінансової, освітньонаукової складових й перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони; "Ризики бюджетної децентралізації у формуванні фінансового потенціалу територіальних громад Карпатського регіону" (номер державної реєстрації 0117U003493), де дисертантом обґрунтовано інструментарій ризик-менеджменту в ТКС, виокремлено такі види ризиків як: фінансові, стратегічні, операційні, загроз і небезпек, транскордонної дивергенції та запропоновано методи їх оцінювання й управління.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретичних та методичних підходів й практичних рекомендацій щодо удосконалення фінансового забезпечення ТКС.

Поставлена мета дослідження зумовила необхідність вирішення таких завдань:

— розкрити сутність фінансового забезпечення ТКС, визначити його

- особливості в умовах активізації євроінтеграційних процесів;
- систематизувати фінансовий інструментарій забезпечення розвитку ТКС;
 - визначити складові механізму фінансового забезпечення ТКС;
 - обґрунтувати методичний інструментарій оцінки фінансового забезпечення функціонування прикордонних територій;
 - здійснити аналіз і оцінку фінансово-економічної діяльності та розробити підхід до комплексного оцінювання фінансового забезпечення суб'єктів та учасників ТКС; здійснити економіко-математичне моделювання фінансового забезпечення ТКС між Україною та Польщею;
 - запропонувати стратегічні напрями удосконалення фінансового забезпечення ТКС;
 - сформулювати основні концептуальні засади удосконалення фінансового забезпечення ТКС.

Об'єктом дослідження є процеси фінансового забезпечення розвитку ТКС.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні і прикладні аспекти формування й реалізації концептуальних засад фінансового забезпечення розвитку ТКС.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дисертації послужили фундаментальні положення сучасних теорій регіоналістики та просторового розвитку щодо дослідження ключових засад, особливостей, принципів та факторів впливу на процес фінансового забезпечення ТКС, обґрунтування складових механізму його здійснення, а також загальнонаукові та спеціальні методи і прийоми наукових досліджень.

У роботі використано сучасні наукові методи дослідження, такі як: логічного узагальнення, аналіз, синтез (для визначення основних засад та удосконалення сутності поняття "фінансове забезпечення ТКС"); порівняння, узагальнення та групування, статистичний (при здійсненні аналізу основних фінансово-економічних показників, розробці методичного інструментарію оцінки фінансового забезпечення функціонування прикордонних територій); системний та функціональний (при обґрунтуванні концептуальних засад та

стратегічних напрямів розвитку фінансового забезпечення ТКС); економіко-математичного моделювання (при прогнозуванні окремих показників розвитку ТКС).

Інформаційною базою дослідження є законодавчі, нормативні документи України та Польщі, статистичні матеріали Державної служби статистики України та головного статистичного відомства Польщі, офіційні дані прикордонних служб обох країн, матеріали міжнародних організацій, зокрема Європейського Союзу з питань двостороннього, транскордонного та регіонального співробітництва, офіційні публікації та аналітичні звіти Європейської Комісії, наукові розробки провідних вітчизняних і зарубіжних учених, періодичні видання, аналітичні матеріали міжнародних організацій, інтернет-ресурси.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних підходів та прикладних рекомендацій щодо фінансового забезпечення розвитку ТКС. Найбільш суттєвими результатами дисертації, які містять наукову новизну та відображають особистий внесок автора є:

удосконалено:

— термінологічний апарат дослідження в частині уточнення сутнісного трактування поняття "фінансове забезпечення ТКС", яке запропоновано розглядати як систему відносин з акумулювання та трансформації наявних фінансових ресурсів, виявлення й залучення потенційних джерел фінансування для досягнення спільних вигод і переваг у різноманітних сферах діяльності по обидві сторони кордонів суб'єктами та учасниками транскордонної співпраці у межах компетенцій, визначених їх національним законодавством. На відміну від існуючих, таке визначення має комплексний характер, базується на цільовому, ресурсноорієнтованому та функціональному підходах й акцентує на результативності ТКС;

— підхід до обґрунтування механізму фінансового забезпечення ТКС як комплексу чітко визначених і взаємопов'язаних інструментів, важелів, методів та форм фінансування суб'єктів та учасників ТКС, який забезпечує оптимізацію

джерел акумулювання, розподілу та використання фінансових ресурсів з врахуванням як спорідненості, так і регіональних відмінностей, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на виокремленні організаційно-економічних засад та специфічного інструментарію, пов'язаного з процедурними аспектами фінансування ТКС;

— методичний підхід до оцінювання інтеграційного потенціалу прикордонних територій на основі визначення індикаторів розвитку ТКС, які систематизовані в розрізі економічних, техніко-технологічних, фінансових, розвитку освіти, науки та культури, перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони. В рамках цих груп індикаторів запропоновано низку показників, які можуть слугувати основою для розрахунку рівня транскордонної конвергенції та взаємопроникнення;

— розробка стратегії ТКС, яка включає довгострокові цілі й охоплює механізм фінансування, фінансові інструменти її забезпечення та базується на ідентифікації таких ризиків як: фінансові, стратегічні, операційні, загроз і небезпек, транскордонної дивергенції, що дозволить забезпечити досягнення довгострокових пріоритетів, конкурентних переваг й реалізацію тематичних цілей розвитку транскордонних регіонів;

одержали подальший розвиток:

— підхід до систематизації фінансового інструментарію ТКС з виокремленням ключових класифікаційних критеріїв, які розкривають змістовну, предметно-цільову та функціональну спрямованість й інституційне забезпечення реалізації відповідних програм; на його основі запропоновано низку нових критеріальних ознак класифікації фінансового інструментарію розвитку ТКС, таких як: нормативно-правова регламентація, участь у проведенні реформ та механізми фінансування, кризові явища й потреба використання інструментів кризового менеджменту, форми надання, сфера реалізації, співвідношення мультиплікативного ефекту і фінансового важеля та інші;

— систематизація факторів фінансового забезпечення ТКС з позицій

взаємозв'язку на пряму дію на його результативність з виокремленням чинників стимуляторів й дестимуляторів, що дозволяє прогнозувати як позитивний, так і негативний вплив на ефективність транскордонного співробітництва;

— пропозиції щодо обґрунтування концептуальних напрямів розвитку фінансового забезпечення ТКС, які ґрунтуються на стратегічних пріоритетах реалізації регіональної політики ЄС та національної з позицій "напряму впливу-результат" і є базою для розробки основних засад фінансового забезпечення ТКС на основі системного підходу з чітким обґрунтуванням мети, завдань, принципів, об'єктів, суб'єктів, джерел фінансування, їх достатності, взаємозв'язку та взаємозалежностей.

Практичне значення отриманих результатів полягає в розробленні рекомендацій та обґрунтуванні прикладних основ удосконалення концептуальних напрямів, методичного інструментарію оцінювання ефективності й механізмів реалізації фінансового забезпечення ТКС.

Отримані наукові результати використані: Департаментом фінансів Львівської облдержадміністрації при розробці Регіональної програми з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції на 2018-2020 роки та обґрунтуванні стратегічних напрямів розвитку фінансового забезпечення (довідка № 10-16 від 06.11.2018р.); Інспекцією захисту рослин та насінництва м. Жешува Підкарпатського воєводства Польщі при оцінюванні стану інтеграційного потенціалу прикордонних територій на основі індикаторного підходу (довідка № 7124 від 19.11.2018р.).

Науково-методичні положення дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі Вищої техніко-економічної школи імені Броніслава Маркевіча в м. Ярославі при викладанні дисциплін "Регіональна економіка", "Державне регулювання економіки", "Макроекономіка" (довідка № 0-24/18 від 22.11.2018р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійного виконання автором наукових досліджень. З наукових праць, які опубліковані у співавторстві, у дисертації використано лише ідеї та результати, які становлять

особистий внесок здобувача.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати дисертаційної роботи пройшли апробацію на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, зокрема: 5th International Scientific Conference "Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development" (Orpole, 2016 p.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції молодих учених "Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти" (м. Львів, 2016 p.); I Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції "Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України" (м. Вінниця, 2016 p.); Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції "Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ світової економіки" (м. Одеса, 2016 p.); IV міжнародній науково-практичній конференції "Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри" (м. Черкаси, 2017 p.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції "Розвиток інноваційно-інтегрованих структур у вимірі формування інноваційно-орієнтованої моделі" (м. Кропивницький, 2018 p.); II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції "Розвиток національних фінансово-економічних систем в умовах глобальних викликів" (м. Київ, 2018 p.).

Публікації. За результатами дисертаційної роботи опубліковано 19 наукових праць загальним обсягом 6,78 друк. арк., з яких особисто автору належить 5,7 друк. арк., у тому числі 1 публікація у науковому періодичному виданні інших держав, 9 — у наукових фахових виданнях України, з яких 8 включені до міжнародних наукометричних баз; 7 — у матеріалах науково-практичних конференцій, 2 — у інших виданнях.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 222 найменувань на 26 сторінках; включає 13 таблиць, 37 рисунків, а також 7 додатків на 13 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 229 сторінок, з них основний текст — 177 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

1.1. Суть, особливості та значення фінансового забезпечення транскордонного співробітництва

Інтеграційна спрямованість економічного розвитку України нерозривно пов'язана з процесами інтенсифікації руху капіталів через прикордонні території та активізацією транскордонного співробітництва. Це обумовлює необхідність концентрації зусиль з боку транскордонних суб'єктів регіонального розвитку на досягнення тих ключових пріоритетів, дотримання базових принципів і засад добросусідських відносин та партнерства, забезпечення організаційно-правових, фінансових та інституційних умов їх реалізації, які спрямовані на підвищення конкурентоспроможності й соціально-економічного розвитку прикордонних територій. На сьогоднішній день проблемними аспектами реалізації програм транскордонного співробітництва залишається існування істотних відмінностей у митному й податковому законодавстві сусідніх держав, суттєва градація у рівнях соціально-економічного розвитку країн-учасниць єврорегіонів та їх прикордонної інфраструктури, відсутність достатнього обсягу фінансових ресурсів та неузгодженість у визначенні механізмів фінансування транскордонних програм і проектів.

Враховуючи високу мобільність та динамічність потоків капіталів, стратегічну спрямованість регіонів у світовий економічний простір та інноваційно-інвестиційні пріоритети їх розвитку, транскордонне співробітництво повинно передбачати мобілізацію фінансових джерел для реалізації таких заходів та їх ефективне використання.

Згідно із Законом України «Про транскордонне співробітництво»,

транскордонне співробітництво – це спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством [120]. Отже, згідно вітчизняного законодавства транскордонне співробітництво розглядається як діяльність з позицій суб'єктно-об'єктного, функціонального та компетентнісного підходів в рамках налагодження міжнародної співпраці.

Згідно із статтею 2.1 1980 Мадридської конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, транскордонне співробітництво означає будь-які спільні дії, спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які знаходяться під юрисдикцією двох або декількох договірних сторін та на укладання з цією метою будь-яких необхідних угод або досягнення домовленостей. ТКС здійснюється в межах компетенцій територіальних общин або властей, визначених внутрішнім законодавством [35]. Таке визначення акцентує на спільних діях громад та органів влади по обидва боки кордону, спрямованих на трансформацію кордонів у спільні можливі вигоди.

В умовах євроінтеграції кордони ЄС та суміжних держав окреслили нові парадигми транскордонного співробітництва, яке має певні характерні ознаки та цільову спрямованість. За твердженням Л. Соонса дане поняття має таке змістове наповнення: - це будь-який тип узгоджених дій між державними і / або приватними установами прикордонних регіонів двох (або більше) країн, що мають географічну, економічну, культурну, політичну схожість й відповідну конкурентоспроможність з метою зміцнення добросусідських відносин, вирішення спільних проблем й управління відповідними ресурсами між громадами шляхом співпраці через доступні механізми [201].

У відповідності до Європейської політики наближення та конвергенції транскордонне співробітництво повинно зорієнтуватись на основні партнерські

інтереси, а саме на існування: стику інтересів, історичної спадщини, взаємозалежності між обома регіонами в географічній та економічній площинах, спільних майбутніх політичних цілях.

За твердженням вітчизняних учених Н. А. Мікули та В. В. Засадко транскордонне співробітництво – це специфічна сфера зовнішньоекономічної, політичної, екологічної, культурно-освітньої та інших видів міжнародної діяльності, яка здійснюється на регіональному рівні і яка, охоплюючи всі загальні її форми, відрізняється необхідністю та можливостями більш активного її використання, а також низкою особливостей: наявністю кордону і необхідністю його облаштування, спільним використанням природних ресурсів і, відповідно, спільним вирішенням проблем екологічної безпеки, більш широким взаємним спілкуванням населення сусідніх держав та особистими зв'язками людей, значно вищим навантаженням на інфраструктуру (дороги, зв'язок, сферу обслуговування, придорожня інфраструктура) тощо [96, с. 14-15].

ТКС визначають і як специфічну сферу міжнародної діяльності, яка спрямована на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіями. Для ТКС, на відміну від міжнародного співробітництва, характерні наявність кордону та необхідність його облаштування, а також загальне використання природних ресурсів і, відповідно, загальне рішення низки спільних проблем. Транскордонне співробітництво як фактор інтеграційного процесу і передумова інноваційного розвитку, спрямоване на досягнення максимального зближення соціально-економічного розвитку регіонів, тобто на повну ліквідацію будь-яких обмежень щодо руху товарів, робіт, послуг, робочої сили, капіталу, технологій через кордон [24, с. 54].

Представлені наукові погляди вітчизняних учених в найбільшій мірі акцентують на значенні транскордонного співробітництва у 2 площинах: по-перше, як чинника міжнародної та зовнішньоекономічної діяльності, по-друге, як засобу досягнення спільних рішень та дій у різноманітних сферах діяльності

прикордонних територій різних держав при збереженні їх суверенітету.

Російські учені виокремлюють 6 підходів до трактування суті транскордонного співробітництва: політичний, реалістичний, інтеграційний, регіональний, підхід "конфлікт-співробітництво", соціологічний. Згідно політичного підходу транскордонне співробітництво - це засіб здійснення політичних мотивів держави. Реалістичний – фокусує увагу на налагодженні міждержавного співробітництва на основі законності й збереження державного суверенітету. Інтеграційний – спрямований на поглиблення міждержавних зв'язків та інтегрування у різноманітних сферах на засадах співпраці. Регіональний – базується на політиці сусідства країн, які розмежовані державними кордонами. Підхід "конфлікт-співробітництво" передбачає першочерговість та необхідність дослідження конфліктних сфер й вторинність співробітництва. Соціологічний – ґрунтується на існуванні тісного культурного взаємозв'язку у рамках прикордонних територій й співпраці у сфері культури, науки й освіти. Такий підхід вважаємо правомірним і цінним з позицій акцентування не лише на регіональній, але й на інших складових поглиблення співпраці в рамках транскордонного співробітництва [11, с. 16-17].

Заслуговує уваги підхід учених І. В. Артџомова, З. С. Варналія, В. В. Гоблика відповідно до якого транскордонне співробітництво — спеціальна система взаємодії між регіонами суміжних держав, пов'язаних спільним відрізком міждержавного кордону, спрямована на вирішення конкретної проблеми транскордонного характеру або співпрацю в окремій галузі, де характер взаємодії в межах національних законодавств і міждержавних угод визначається відповідно до Мадридської конвенції спільними рішеннями регіональної і місцевої влад [163, с. 77]. На нашу думку, таке трактування змісту акцентує на системній складовій транскордонного співробітництва в рамках історично сформованих кордонів сусідських держав з врахуванням як міждержавних, так і національних нормативно-правових актів.

В. І. Пила, О. С. Чмир, О. А. Гарасюк, Т. В. Терещенко стверджують, що "транскордонне співробітництво – це система економічних, соціальних,

культурних, екологічних та інших взаємозв'язків (як правило, у вигляді конкретних проектів та програм), що налагоджені на регіональному та локальному (місцевому) рівнях з метою спільного розв'язання ідентичних проблем та реалізації спільних інтересів територіальних громад прикордонних адміністративно територіальних одиниць суміжних країн [107, с. 24].

На нашу думку транскордонне співробітництво – це дії, спрямовані на досягнення можливих спільних вигод у різноманітних сферах діяльності по обидві сторони кордонів суб'єктами транскордонної співпраці через формування відповідних програм, проектів й інструментів їх реалізації.

Ключовими рисами транскордонного співробітництва є його ознаки, принципи, цілі, функції та завдання. Транскордонне співробітництво як система взаємовигідних дій має, на нашу думку, ключові ознаки, такі як: резидентність, масштабність, інструментальність, динамічність, суб'єктність, універсальність, об'єктність, поліорієнтованість, функціональність (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Ознаки транскордонного співробітництва

Джерело: розроблено автором

Також доцільно виокремити дуальний характер такого співробітництва

залежно від резидентності учасників й форм здійснення співпраці.

Принципи транскордонного співробітництва як ключові чинники його здійснення регламентовані законодавством України і ґрунтуються на суверенітеті та незалежності країн-учасників і тому до них відносяться наступні: повага до державного суверенітету, територіальна цілісність, непорушність кордонів держави, врахування під час укладення угод про транскордонне співробітництво повноважень суб'єктів та прав учасників транскордонного співробітництва, узгоджене усунення політичних, економічних правових, адміністративних та інших перешкод для взаємної співпраці [120].

В. І. Пила, О. С. Чмир, О. А. Гарасюк, Т. В. Терещенко вважають, що транскордонне співробітництво здійснюється із дотриманням таких базових принципів: "законності, незалежності, територіальної цілісності, добровільності, рівноправності учасників, самостійності, суб'єктивності, просторової оптимальності, компромісності, цільової спрямованості, ієрархічності, комплексності, системності [107, с. 30]. Така позиція авторів є цінною, оскільки обґрунтовує більш широкі основи здійснення такої співпраці на основі системності та з врахуванням ієрархічності суб'єктів транскордонного співробітництва.

В. Ф. Кифяк підтримуючи точку зору про існуючі підходи до обґрунтування принципів здійснення транскордонного співробітництва, вважає за доцільне доповнити їх наступними: децентралізації, партнерства, субсидіарності, мобільності та адаптивності, виділеної компетенції [53]. Такий підхід є обґрунтованим, проте ряд принципів, таких як субсидіарності та виділеної компетенції характеризують транскордонне співробітництво з позицій фінансового забезпечення даного процесу.

На нашу думку, вираження суті транскордонного співробітництва повинно ґрунтуватись на таких базових принципах як: повага до державного суверенітету, територіальна цілісність, системність, децентралізація, комплексність, ієрархічність, рівноправність, взаємовигідність, партнерство.

Сучасні умови розвитку транскордонного співробітництва здійснюються в контексті реалізації трьох основних цілей:

- сприяння економічному та соціальному розвитку в прикордонних районах;
- вирішення спільних проблем (навколишнє середовище, охорона здоров'я, безпека);
- забезпечення дієвості й сприятливих умов для переміщення осіб, товарів і капіталу [182].

Транскордонне співробітництво здійснюється на організаційних засадах, які знаходять свій прояв у таких формах: 1) створення євро регіону; 2) укладення угод про транскордонне співробітництво в окремих сферах; 3) встановлення та розвиток взаємовигідних контактів між суб'єктами транскордонного співробітництва; 4) інші форми транскордонного співробітництва.

Слід зазначити, що в нормативних й законодавчих актах та науковій літературі відсутні усталені підходи до виокремлення форм і моделей транскордонного співробітництва. Огляд сучасних публікацій у цій сфері дозволив виокремити низку підходів, таких учених як Е. Медейрос, О. Літвішко, К. Верхоланцева.

Еволюцію транскордонного співробітництва К. Верхоланцева розглядає через розвиток таких його типів: традиційний, преференціальний, партнерський [11, с. 21]. На думку науковця, для Росії основними характерними типами транскордонного співробітництва є: європейський, пострадянський, азіатський [11, с. 21-22]. Залежно від ступеня розвитку транскордонного співробітництва автор виділяє наступні моделі: бар'єрна, градієнтна, контактна, інтегративна.

За ознакою ініціюючих суб'єктів співробітництва виділяють моделі "м'якого" та "жорсткого" регіоналізму, моделі висхідної (bottom-up) і нисхідної інтеграції (top down), в яких транскордонне співробітництво виступає ключовим інструментом інтеграції [85, с. 172].

За дослідженнями Н. Ф. Огневої економічна взаємодія регіонів в умовах

трансграничного співробітництва за основними напрямками охоплює такі моделі як: депресивна, класична, партнерська [103].

Депресивна модель характеризується обмеженим рівнем співробітництва, класична – поміркованою співпрацею, при якій один регіон домінує над іншим, партнерська – взаємовигідна співпраця регіонів в економічній, політичній, культурній та інших сферах.

Вагомий внесок у розвиток типів трансграничного співробітництва здійснив Е. Медейрос, який виокремив істинне, структурне, маятникове та псевдо-трансграничне співробітництво і представив якісну характеристику трансграничних регіонів залежно від характеру співпраці: євро регіон, структурний, маятниковий, слабкий трансграничний регіон [203, с. 12-13].

Істинне трансграничне співробітництво відзначається сильною інституційною співпрацею, яка координується стратегічно орієнтованою на розвиток прикордонних регіонів керівною організацією й прийняттям рішень на основі багаторівневого підходу та забезпеченням позитивних соціально-економічних наслідків по обидва боки кордону. Така модель може існувати в регіонах з довготривалою співпрацею, традиціями, культурною ідентичністю й виокремленням євро регіонів [203, с. 13].

В моделі структурного трансграничного співробітництва характерна значна проникливість кордонів з позицій можливого доступу та потенційних економічних потоків. Проте, наявні сильні адміністративні та інституційні перешкоди і використання спільних соціальних переваг нижче бажаного й прийняттого рівня. Така модель поширена в євро регіонах у нинішніх умовах і у тих, які започаткували реалізацію програм Interreg A.

Маятникове трансграничне співробітництво характеризується відсутністю традицій та низьким рівнем інституціоналізму. Такий тип моделі одержав позитивні ефекти виключно нещодавно через впровадження програм реалізацій фінансових інструментів та фондів ЄС Interreg A.

Псевдо модель трансграничного співробітництва – це відсутність співпраці у сфері прикордонної співпраці з обмеженим впливом на розвиток

прикордонних територій. Така модель повністю протилежна першій моделі транскордонного співробітництва.

В рамках визначених моделей учені виділяють форми ТКС, які еволюціонують у такій послідовності: 1) одноразові заходи транскордонної співпраці, спрямовані на реалізацію певної мети (коли мета досягається, співпраця припиняється); 2) довготривала транскордонна співпраця, яка ґрунтується на використанні внутрішніх переваг і можливостей або наявних ресурсів прикордонних регіонів; 3) транскордонна діяльність, що базується на розробленій транскордонній або міжрегіональній стратегії (концепції) налагодження добросусідських взаємовідносин у різних сферах; 4) співробітництво самостійних і незалежних учасників ТКС, що відбувається під контролем уповноважених органів влади та самоврядування [107].

На думку С. Герферт ТКС є формою міжнародної співпраці, що здійснюється шляхом двосторонніх або багатосторонніх взаємовідносин між країнами або регіонами вздовж спільних і неподільних кордонів для досягнення переваг або спільних цілей [192, с. 10]. Спільні цілі автор обґрунтовує з позицій функціональних теорій міжнародних взаємозв'язків, теорій залежностей та неофункціональних підходів. На думку автора, базовою метою є підтримка потенціалу транскордонних периферійних територій [192, с. 12].

Провідні вітчизняні учені акцентують на 2 ключових напрямках розвитку транскордонного співробітництва [47, с. 5]. Перший - це співробітництво між прикордонними областями України і країнами ЄС в рамках спільних кордонів, другий – це транскордонне співробітництво в рамках так званого «нового прикордоння» між Україною та самостійними державами, які виникли внаслідок розпаду СРСР, а саме: Білорусією, Молдовою та Росією.

Прикордонні території України, де реалізується транскордонне співробітництво, охоплюють 76,4% її території; на них проживає 71,4 % населення. 19 із 25 областей України межують із сусідніми державами. Протяжність сухопутного кордону України – 5638,6 км, морського – 1050 км. Найдовші ділянки спільного кордону з Росією – 22,95 км, Молдовою – 12,92 км,

Білорусією – 1084 км. З країнами ЄС прикордонні території сягають: з Румунією – 608 км, Польщею – 542 км, Угорщиною – 136 км, Словаччиною – 98 км. [99, с. 192-193].

Транскордонне співробітництво як система спільних і взаємовигідних дій між прикордонними територіями дозволяє отримати суб'єктам такої співпраці низку переваг, а саме:

- 1) впровадження дієвої зовнішньоекономічної діяльності у економічній, демографічній, виробничій й соціальній сферах країн-учасниць;
- 2) мобілізація фінансових ресурсів для спільного вирішення проблем та налагодження дієвих механізмів фінансового забезпечення програм й проектів транскордонного співробітництва;
- 3) прозорий механізм реалізації програм, їх етапність й можливість здійснення моніторингу й контролю;
- 4) забезпечення мобільності міграційних потоків;
- 5) забезпечення економічної активності населення у прикордонних регіонах за рахунок розвитку спільних підприємств;
- 6) покращення соціальних параметрів в результаті активізації транскордонного співробітництва, що проявляється у зростанні рівня зайнятості, підготовці фахівців вищої категорії через спільні освітні програми, зниженні рівня бідності й безробіття.
- 7) формування так званої "доданої вартості", яка знаходить свій прояв у європейській, політичній, інституційній, соціально-економічній, соціокультурній складових [186, с. 5-6] (рис.1.2).

Досягнення переваг у транскордонному співробітництві у значній мірі зумовлюється відповідним фінансовим забезпеченням. На сьогоднішній день, незважаючи на вагомість наукових досліджень в даній галузі, не існує єдиного термінологічного визначення поняття „фінансове забезпечення транскордонного співробітництва”, для розуміння суті якого розглянемо сучасні погляди науковців щодо його трактування.

Розглядаючи зміст поняття "забезпечення" загалом обґрунтованою

вважаємо позицію Р. Дяків, де забезпечення – це сукупність заходів і коштів, створення умов, що сприяють нормальному здійсненню економічного процесу, реалізації запланованих програм, проектів, підтримці стабільного функціонування економічної системи та її об'єктів, усунення порушень нормативних актів [34, с. 610]. Тобто в даному випадку увага концентрується як на ресурсній компоненті, так і на поточних і стратегічних можливостях, спрямованих на досягнення конкретних цілей розвитку.

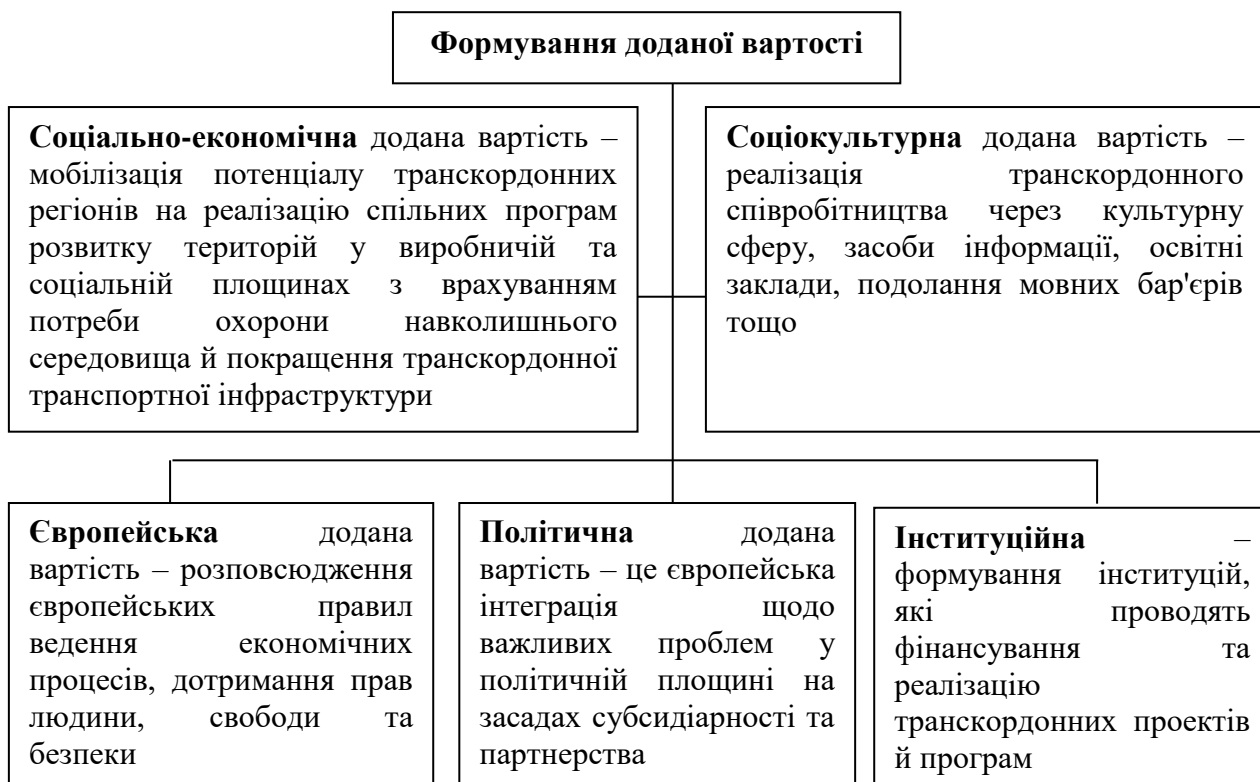

Рис. 1.2. Місце транскордонного співробітництва у розвитку регіонів через формування доданої вартості

Джерело: розроблено автором

Щодо визначення поняття "фінансове забезпечення", то на думку Д.С. Олійника це - організація через визначення обсягу фінансових ресурсів, науково обґрунтованого їх прогнозування, створення фінансових резервів і нормативно-правового забезпечення" [104, с. 12], тобто реалізація можливостей крізь призму фінансової складової ресурсного потенціалу.

В контексті поглиблення даного підходу логічною є позиція О. І. Москаль, який використовує термін "механізм фінансового забезпечення",

розглядаючи його як сукупність економічних відносин, що виникають з приводу пошуку, залучення і ефективного використання фінансових ресурсів та організаційно-управлінських принципів, методів і форм їх впливу на соціально-економічну життєдіяльність територіальних одиниць та господарських суб'єктів. Фінансове забезпечення реалізується через систему фінансування, що може здійснюватися в трьох формах: самофінансування, кредитування і безповоротне фінансування з бюджету [101, с. 6–7].

Науковий дискус також торкається можливого ототожнення понять «фінансового забезпечення» і «фінансової забезпеченості», яке на думку науковців не є рівнозначним. Так, фінансове забезпечення – це процес, а фінансова забезпеченість, на думку О. Сукач, характеризується наявними ресурсами та відображає спроможність місцевих органів влади виконати покладені на них завдання відповідно до законодавства і трактується як збалансованість між потребами регіону та його можливостями [153, с. 450].

З позицій системного підходу фінансове забезпечення розглядають як діяльність, що містить дві складові:

- основна діяльність, що реалізує його призначення і полягає в мобілізації, накопиченні, перетворенні та розподілі фінансових ресурсів на шляху до кінцевого їх споживача з метою досягнення цілей певної організаційної системи (функціональна підсистема);

- управлінська діяльність, що покликана гарантувати належну ефективність та результативність фінансового забезпечення (управлінська підсистема) [62, с. 3].

Підтримуючи такий функціонально-управлінський підхід, вважаємо, що фінансове забезпечення – це процес акумулювання фінансових ресурсів та їх трансформації з позицій досягнення збалансованості інтересів зацікавлених сторін, максимального економічного й соціального ефекту.

Власне фінансовому забезпеченню розвитку транскордонного співробітництва в контексті формування фінансового мегакластеру присвячено дослідження таких науковців як Н. М. Внукова, С. М. Рудак та О. В. Слущка,

де функцію акумуляції фінансових ресурсів в економіці виконують наступні види фінансових установ – інвестиційні банки, інвестиційні фонди, страхові компанії та недержавні пенсійні фонди, а їх взаємодія з іншими суб'єктами з метою перерозподілу фінансових потоків відбувається на фондових біржах, тобто як базову обрано схему, в якій функцію ядра мегакластера виконує біржа [13, с. 243].

Фінансове забезпечення транскордонного співробітництва необхідно розглядати як процес, який поєднує формування ресурсної бази та механізми використання мобілізованих ресурсів з метою отримання соціально-економічного ефекту учасниками єврорегіону. Система фінансового забезпечення є сукупністю методів та форм фінансування, фінансових важелів впливу на учасників єврорегіонів, джерел надходження коштів для забезпечення життєдіяльності єврорегіону як економічного простору [145]. Така позиція автора ґрунтується на ресурсному підході до формування фінансових ресурсів транскордонного співробітництва та впровадження дієвого механізму їх розміщення.

З акцентом на виокремленні основних суб'єктів та джерел фінансування транскордонного співробітництва пропонує характеристику джерел фінансування З. В. Мокринська, яка стверджує, що реалізація його механізму здійснюється за рахунок 1) асигнувань державного та місцевих бюджетів (за звичай); 2) інших позабюджетних джерел, наприклад, коштів громадських організацій; 3) фінансування закордонними донорськими програмами [100, с. 295].

Отже, у найбільш загальному прояві фінансове забезпечення транскордонного співробітництва обумовлює необхідність координації всієї системи фінансових відносин, що стосується розподілу і використання фінансових ресурсів за умов їх обмеженості на потреби розвитку прикордонних територій, які, на думку Н. Мікули виступають в якості своєрідного "полігону" для випробовування та адаптації європейського законодавства, інструментарію підвищення ролі регіонів, адаптації механізмів фінансової підтримки [99, с. 44].

На нашу думку, фінансове забезпечення транскордонного співробітництва — це система відносин з акумулювання та трансформації наявних фінансових ресурсів, виявлення й залучення потенційних джерел фінансування для досягнення спільних вигод у різноманітних сферах діяльності по обидві сторони кордонів суб'єктами та учасниками транскордонної співпраці у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством. Це зокрема, територіальні громади, їх представницькі органи, місцеві органи виконавчої влади України та територіальні громади, що взаємодіють із відповідними органами влади інших держав. Об'єднання їх фінансових можливостей є основою реалізації економічних процесів на відповідній території, запланованих соціальних програм, проєктів, підтримки стабільного функціонування інфраструктури та вдосконалення місцевого життєвого середовища. Основою фінансового забезпечення транскордонного співробітництва є фінансові ресурси, які достатньо диверсифіковані за джерелами, формами й механізмом залучення й розміщення. Такий підхід дозволяє сформулювати авторське трактування понятійно-категоріального апарату, який наведено на рис. 1.3.

Згідно чинного законодавства державна фінансова підтримка може надаватися проєктам (програмам) транскордонного співробітництва, які мають достатню аргументацію щодо ефективного розв'язання актуальних проблем і були відібрані на конкурсній основі за цілями, пріоритетами, необхідними ресурсами та тривалістю їх реалізації згідно з порядком, що затверджується Кабінетом Міністрів України [120].

Особливості фінансового забезпечення транскордонного співробітництва окреслюються, виходячи із основних принципів державної підтримки розвитку транскордонного співробітництва, до яких, згідно Закону України "Про транскордонне співробітництво" належать: об'єктивність, відкритість та економічна обґрунтованість відбору проєктів (програм) транскордонного співробітництва для надання державної підтримки; концентрація фінансових ресурсів на пріоритетних та найбільш обґрунтованих проєктах (програмах) з

метою досягнення максимального ефекту їх реалізації; забезпечення умов для використання організаційних, фінансових, інституційних можливостей суб'єктів і учасників транскордонного співробітництва України у розробленні та здійсненні заходів щодо реалізації проектів (програм) транскордонного співробітництва; недопущення використання цільової державної підтримки для фінансування поточних потреб соціально-економічного розвитку регіонів [120].

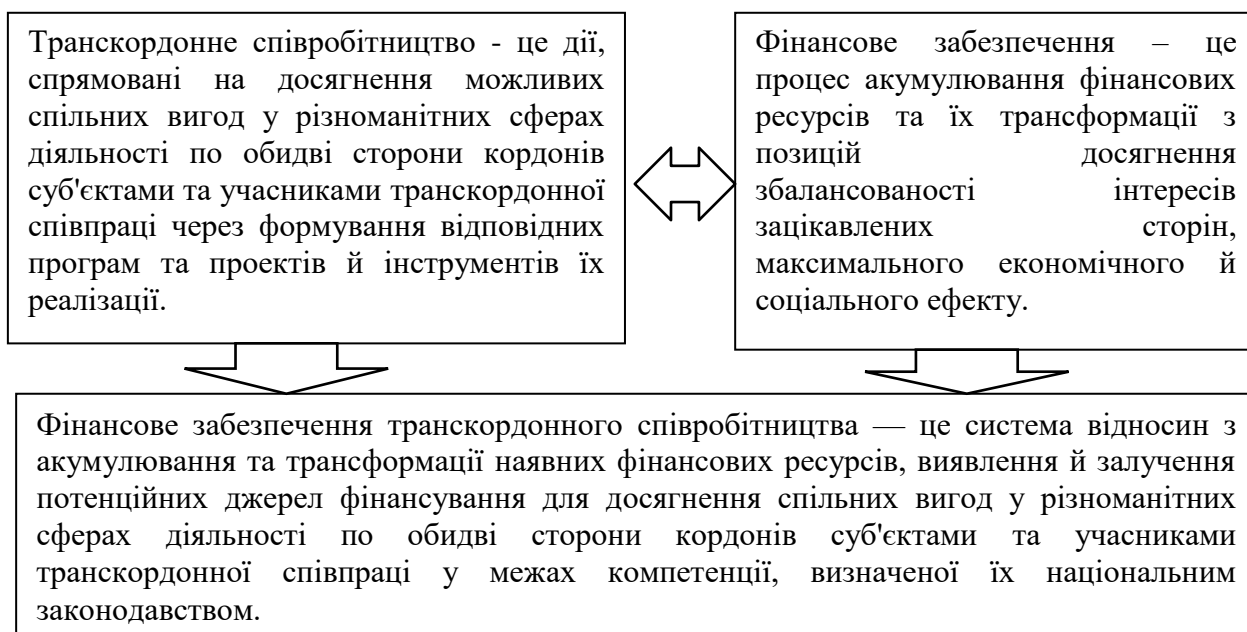

Рис. 1.3. Основні складові категорійно-понятійного апарату "фінансове забезпечення транскордонного співробітництва"

Джерело: розроблено автором

Згідно із Законом України "Про транскордонне співробітництво" (статті 14 "Фінансове забезпечення транскордонного співробітництва") видатки на реалізацію проектів (програм) транскордонного співробітництва здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України, бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів на відповідний рік, а також інших джерел, не заборонених законом. Для спільного фінансування проектів (програм) транскордонного співробітництва може використовуватися міжнародна технічна допомога, кредитні ресурси міжнародних фінансових організацій згідно із законодавством України [120].

З урахуванням вищезазначеного, фінансове забезпечення

транскордонного співробітництва, на нашу думку, повинно ґрунтуватися, крім вищезазначених, і на таких принципах:

- цільової спрямованості – спрямування фінансових ресурсів на конкретно визначені проекти і заходи транскордонного співробітництва з базовими цілями та завданнями, визначеними під час створення єврорегіонів, а також з відповідними регіональними, галузевими, загальнодержавними стратегіями, програмами та пріоритетами;

- комплексності – визначення сукупного впливу мобілізованих фінансових ресурсів на соціально-економічний розвиток прикордонного регіону через оцінку економічних, соціальних, екологічних, фінансово-бюджетних, інфраструктурних, культурно-освітніх показників транскордонного співробітництва;

- концентрації – зосередження фінансових ресурсів на певних територіях, яке встановлюється ієрархічність пріоритетів відповідно до сформульованих цілей, визначаються вимоги до економічної ефективності їх використання;

- ефективності – визначення соціальної і економічної результативності від мобілізації фінансових ресурсів у розвиток прикордонних територій.

Вагомою є фінансова підтримка єврорегіонів від Європейського Союзу, а також за рахунок фінансування місцевих та Державного бюджету. Достатній обсяг фінансової підтримки програм розвитку прикордонних територій дозволяє оперативно вирішувати проблеми підвищення життєвого рівня населення прикордонних територій, створення і розбудови транспортної і комунікаційної інфраструктури, охорони навколишнього природного середовища, ліквідації наслідків техногенних катастроф і стихійних лих, співробітництво у сфері економіки, освіти, охорони здоров'я та ін.

Проведені науковцями ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього" НАН України дослідження дозволили констатувати, що в Україні все ще спостерігається незначний вплив єврорегіонів на активізацію транскордонного співробітництва, що зумовлено організаційним аспектом їх формування та розвитку. І досі єврорегіони не стали організаційно-фінансовою

платформою координації транскордонного співробітництва [135, с. 9].

З 1990 р. Європейський Союз здійснює фінансову підтримку транскордонного співробітництва шляхом використання ряду ініціатив, програм та проектів, а саме: INTERREG, PHARE CBC, TACIS CBC, PHARE CREDO, CADSES, MEDA, CARDS, LACE, TACIS CBC, MEDA, CARDS, CADSES, LACE.

За сучасних умов необхідно забезпечити якісне оновлення економічної складової механізму регулювання співробітництва шляхом підвищення ефективності реалізації функцій, які покладені на нього: покращення фінансового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва, заохочення суб'єктів господарської системи регіону до участі в його організаційних та економічних формах через активізацію економічних та фінансових важелів. Вдосконалення системи фінансового забезпечення транскордонного співробітництва повинно відбуватися шляхом активізації недержавних джерел формування фінансових ресурсів, цільових банківських кредитів на фінансування програм і проектів транскордонного співробітництва на основі основних принципів його здійснення.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку України, поглиблення політики децентралізації та стимулювання регіонального розвитку належить до ключових пріоритетів сьогодення, зокрема Угода про асоціацію між Україною та ЄС створює насамперед умови для впровадження новітніх підходів у регіональній політиці, в тому числі забезпечення транскордонного співробітництва як одного з інструментів цієї політики.

Європейський Союз сьогодні надає широку підтримку започаткуванню регіональної політики нової якості. Крім експертної допомоги, діють механізми грантової підтримки на реалізацію проектів. Започатковано лінію бюджетної підтримки регіонального розвитку, що полягає в розподілі коштів на конкурсних засадах через Державний фонд регіонального розвитку, які надходять до державного бюджету безпосередньо з бюджету ЄС. Основним інструментом підтримки Європейським Союзом реалізації

Державної стратегії регіонального розвитку є укладена в листопаді 2014 року і ратифікована Угода про фінансування Програми підтримки секторальної політики – Підтримка регіональної політики України, яка відкриває можливість залучити фінансування з фондів Європейського Союзу в розмірі 55 млн. євро для реалізації завдань державної регіональної політики. Допомога буде спрямована на: вдосконалення нормативно-правової бази регіональної політики; забезпечення стабільного і передбачуваного фінансування регіонального розвитку; зміцнення фінансової автономії місцевої влади; запровадження ефективної системи моніторингу й оцінки ефективності реалізації регіональної політики; посилення конкурентоспроможності регіонів України; покращення економічної, соціальної і територіальної згуртованості регіонів. Термін реалізації Угоди – 2020 рік. Кошти будуть розподілятися на конкурсних засадах через Державний фонд регіонального розвитку [175, с. 13].

Існуючий досвід транскордонного співробітництва між Україною та країнами-членами ЄС як по сухопутних кордонах, так і в рамках морських басейнів дозволив розвивати прикордонне співробітництво шляхом участі у 4 програмах: 1) «Україна – Польща – Білорусь»; індикативний бюджет Програми 186,201 млн. євро; 2) «Україна – Угорщина – Словаччина – Румунія»; індикативний бюджет Програми 68,638 млн. євро; 3) «Україна – Румунія – Республіка Молдова»; індикативний бюджет Програми 126,718 млн. євро. 4) «Басейн Чорного моря»; індикативний бюджет Програми 25,697 млн. євро. Підготовка цих програм базувалася на попередньому досвіді впровадження програм сусідства. У програмних документах (Спільних операційних програмах) визначаються географічні рамки, пріоритети та окремі заходи, спільні органи управління. До програмних документів включається фінансовий план з чітким визначенням асигнувань за кожним пріоритетом програми. В рамках Програм обов'язковою є умова співфінансування кожного проекту, як правило 10%. Для реалізації Програм прикордонного співробітництва ЄІСП було укладено угоди про фінансування (багаторічні), які включають Спільні операційні програми. В умовах сьогодення продовжується підготовка програм

прикордонного співробітництва в рамках Європейського інструменту сусідства до 2020 року [175, с. 13]. Реалізація цих програм вимагає розробки адекватного фінансового механізму їх забезпечення з врахуванням вітчизняного та європейського законодавства з питань активізації й поширення транскордонного співробітництва.

Отже, економічний зміст категорії "фінансове забезпечення транскордонного співробітництва" доцільно розглядати з позицій кількісного та якісного критеріїв розуміння її суті, тобто в контексті мобілізації достатнього обсягу фінансових ресурсів (кількісний критерій), та здатності транскордонних суб'єктів на основі об'єднання їх фінансових можливостей реалізувати соціальні та економічні пріоритети розвитку прикордонних територій (якісний критерій).

Мобілізація та ефективне використання ресурсного потенціалу прикордонних регіонів й врахування особливостей їх функціонування дозволять розвивати економічні процеси із використанням гнучких та інноваційних форм фінансування, вирішувати пріоритетні завдання регіональної політики розвитку України і забезпечать економічну конвергенцію, підвищення зайнятості, міжрегіональне й транскордонне співробітництво. Це обумовлює необхідність використання дієвих механізмів та інструментів фінансового забезпечення розвитку територіальних громад України, удосконалення механізму державної фінансової підтримки програм і проектів транскордонного співробітництва та розвитку євро регіонів, раціонального використання фондів ЄС для транскордонного співробітництва через багаторічні програми та забезпечення тривалого співфінансування цього процесу на національному та регіональному рівнях, спільного створення, реалізації та фінансування транскордонних програм і проектів, в також вдосконалення фінансово-кредитних механізмів в інвестиційній сфері. З огляду на це, доцільною є подальша розробка механізму фінансового забезпечення транскордонного співробітництва з обґрунтуванням його форм, методів, важелів та інструментів.

1.2. Систематизація фінансового інструментарію забезпечення розвитку Європейського й транскордонного співробітництва

Поглиблення процесів європейської інтеграції є основою соціально-економічного розвитку та вирішення спільних проблем прикордонних територій. Розвиток транскордонного співробітництва покликаний забезпечувати мінімізацію ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, їх попередження та реагування, пошук підходів щодо використання нереалізованого потенціалу економічного розвитку, формування інвестиційної привабливості регіонів у сфері інновацій, охорони здоров'я, освіти, зайнятості, трудової мобільності та підвищення рівня життя населення. Пріоритетним напрямом поглиблення транскордонного співробітництва залишається подальший розвиток фінансових інструментів реалізації реформ та методів антикризового менеджменту, використання яких повинно забезпечити дієвість механізму транскордонного співробітництва в рамках Європейського фонду регіонального розвитку та Європейського інструмента сусідства.

Питання задіяння фінансового інструментарію розвитку транскордонного співробітництва є недостатньо розкритими та дослідженими. Зокрема, Філіп Р. Лан у дослідженні транскордонних фінансових взаємозв'язків виокремлює два основні підходи до їх визначення. Перший – базується на ціновому критерії, тобто базових цінах на фінансові ресурси. Другий – на обсягах фінансових ресурсів [209]. Автор досліджує взаємозв'язки цін на активи з їх прибутковістю у різних країнах, які пов'язані транскордонними фінансовими відносинами з врахуванням міжнародних, регіональних і глобальних чинників. Основний недолік підходу полягає в тому, що автор здійснює дослідження фінансових потоків через транскордонні банки та інші транскордонні фінансові посередники, проте такий підхід є дискусійним, оскільки фінансові потоки для транскордонного співробітництва проходять не лише через транскордонну регіональну банківську систему.

Конкретизація сутності фінансових інструментів ґрунтується на

Фінансовій Директиві (1) згідно з якою фінансові інструменти - це заходи фінансової підтримки ЄС, які здійснюються на додатковій основі з бюджету ЄС для вирішення однієї або кількох конкретних цілей, задекларованих у його політиці. Такі інструменти можуть приймати форми капіталу, квазікапіталу, інвестицій, кредитів, гарантій або інших інструментів з мінімізації ризиків, а у разі необхідності можуть поєднуватись з грантами [217].

Отже, основні фінансові інструменти, як правило, декларуються в програмах ЄС і використовуються для реалізації відповідної інвестиційної стратегії, яка відображає програму Європейської територіальної співпраці і ґрунтується на впровадженні і реалізації відповідного фінансового інструменту. Інвестиційна стратегія конкретизує завдання і цілі інвестиційної політики, механізм формування і реалізації коштів, вкладених у фінансові інструменти та окупність інвестиційних вкладень.

Транскордонне фінансування передбачає наявність фінансових угод, які пов'язані із переміщенням фінансових ресурсів через національні кордони. Основними перевагами фінансових інструментів, які використовуються у транскордонному співробітництві для реалізації інвестиційних стратегій є циклічність та кругообіг фінансових ресурсів й можливість їх багаторазового використання в напрямі реалізації відповідних цільових програм, що є ключовою відмінністю їх від такого інструмента фінансування як гранти. Слід зазначити, що гранти спрямовуються безпосередньо на реалізацію відповідних конкретно визначених проектів й передбачають одноразове фінансування.

За твердженням зарубіжних учених перевагою сучасних фінансових інструментів є те, "що одні й ті ж кошти використовуються на комерційній основі (наприклад, через фонд фондів), венчурних фондів, кредитних коштів і гарантійного фонду відповідно до механізму, що передбачає багаторазове їх використання в рамках різних обортових циклів. Кошти вкладаються і повертаються лише у разі їх використання згідно визначеного кредитного періоду, після якого передбачається повторне кредитування на термін від 10 до 14 років до закриття програми й подальші інвестиції в той самий або інший

фінансовий інструмент [207]. На думку автора "фінансові інструменти в ідеалі - це кошти, які вкладені й стають самодостатніми і використовуються завжди, що підвищує їх результативність, в порівнянні з механізмами на грантовій основі. З чисто бюджетної точки зору, гранти "губляться" в той час як кошти, вкладені у фінансові інструменти залишаються в циклі".

Отже, гранти спрямовуються безпосередньо на реалізацію відповідних проектів й передбачають одноразове фінансування. Вважаємо доцільним представити ключові характеристики й відмінності, які характеризують гранти та фінансові інструменти реалізації транскордонного співробітництва (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні відмінності між грантами та фінансовими інструментами

Гранти	Фінансові інструменти
Фінансові ресурси на безоплатній основі без вимоги їх повернення	Платні джерела фінансування кредити, гарантії, капітал, мезонін.
Одноразово надані фінансові ресурси	Мають циклічний та поновлюваний характер, можуть бути після погашення знову спрямовані у сфери реалізації програм. Фінансовий ліверидж - співвідношення державних коштів і капіталу приватного сектора, інвестованих в у сферу реалізації програм, є набагато вищим, ніж грантів, наприклад 1: 4,5, 1: 7,5 тощо. Можуть мати вищий мультиплікативний ефект, ніж гранти.
Відшкодування витрат на компенсаційній основі	Витрати за користування інструментами відносяться на кінцевих одержувачів
У багатьох випадках спричинені кризовими явищами на ринку	Ринкові інструменти, які сприяють розвитку підприємництва, підвищенню його ефективності та результативності.
Жорсткі критерії видачі та тривалі процедури виділення коштів.	Тривалий процес впровадження фінансових інструментів, але спрощені, стандартизовані і короткотривалі процедури виділення коштів та кредитів.

Джерело: [207]

Задіяння фінансових інструментів здійснюється для вирішення однієї або декількох конкретних цілей і кінцевими одержувачами ресурсів, як правило, є:

- підприємства, в основному малі і середні;

- проекти урбанізації (розвитку міст);

- юридичні або приватні особи, які здійснюють конкретні інвестиційні заходи в галузі енергоефективності та поновлюваних джерел енергії (які вкладають гроші в підвищення енергоефективності в житловому секторі) та ін.

Фінансові інструменти мають популяризаційний характер, рекламну характеристику і допомагають реалізовувати конкретно визначені цілі: наприклад, підвищувати рівень зайнятості, підприємництва, адміністративного потенціалу, забезпечувати стартовий капітал для мікро- та малого і середнього бізнесу, розвиток фінансового ринку і т.д.

Основні стратегічні переваги фінансових інструментів можуть бути узагальнені і визначені таким чином:

1) реалізація ключових цілей стратегічної політики ЄС на інноваційних засадах в контексті впровадження політики згуртування та конвергенції;

2) забезпечення високого мультиплікативного ефекту і фінансового лівериджу;

3) підвищення ефективності використання приватних та державних фінансових ресурсів;

4) створення стимулів й забезпечення фінансової дисципліни.

На нашу думку, доцільно узагальнити переваги й вигоди від використання фінансових інструментів для одержувачів, фінансових посередників та реалізаторів програм територіальної співпраці відповідно до існуючих міжнародних документів (табл. 1.2).

У відповідності із прийнятим у міжнародній практиці підходом транскордонне фінансування стосується будь-яких фінансових угод і домовленостей, які пов'язані з переміщенням фінансових ресурсів через національні кордони. Як правило, транскордонне фінансування включає: транскордонні кредити, акредитиви, акцепти тощо [184].

**Переваги використання фінансових інструментів в Європейській
територіальній співпраці**

Переваги для одержувачів коштів	Переваги для Європейської територіальної співпраці	Переваги для фінансових посередників
можливість доступу до стартового капіталу	підтримка підприємств, забезпечення економічного зростання й інтернаціоналізації їх діяльності	диверсифікація капіталу в регіональному та клієнтському вимірі
мінімізація вартості капіталу в ринкових умовах	активізація підприємництва	пропозиція значних обсягів фінансових ресурсів одержувачам коштів
здатність до реалізації програм розвитку бізнесу, його розширення та інтернаціоналізації	активізація інноваційної діяльності	розширення спектру фінансових послуг для одержувачів
отримання бізнес-підтримки у плануванні діяльності та стратегії реалізації бізнес-проектів	мінімізація фінансових ризиків	

Джерело: [207].

Фінансове забезпечення Європейського територіального співробітництва та транскордонної його складової доцільно розглядати з позицій виділення ключових ознак класифікації, окремі з яких виокремлені на основі авторського підходу й узагальнення (табл. 1.3).

Новими інструментами транскордонної інтеграції фінансових ринків й створення ефективних фінансових інфраструктур в єврозоні є: транскордонні кредити, транскордонні депозити та транскордонні активи. Згідно досліджень стану функціонування єврозони обсяг транскордонного ринку капіталу є суттєво нижчим, ніж величина транскордонних ринків депозитів й кредитів [215, с. 12].

Критерії систематизації фінансового забезпечення транскордонного співробітництва

Критерії класифікації	Характеристика
1	2
За нормативно-правовою регламентацією	фінансові інструменти в основних законах; фінансові інструменти в регламентах ЄС; фінансові інструменти в європейських рамкових конвенціях про транскордонне співробітництво; фінансові інструменти в державних програмах розвитку транскордонного співробітництва; фінансові інструменти в хартіях; фінансові інструменти в багатосторонніх міжнародних угодах.
Залежно від видів програм та проектів	фінансові інструменти Фонду Європейського регіонального розвитку (ERDF); фінансові інструменти Фонду згуртування (CF); фінансові інструменти Європейського соціального фонду (ESF); фінансові інструменти Європейського Сільськогосподарського фонду для розвитку сільських територій (EAFRD); фінансові інструменти Європейського морського і фонду рибного господарства (EMFF).
За участю у проведенні реформ та механізмами фінансування	інструмент передвступної допомоги; інструмент Європейського сусідства; інструмент розвитку; інструмент економічного співробітництва; інструмент з співробітництва з ядерної безпеки; інструмент із захисту прав людини
Залежно від кризових явищ й необхідності використання інструментів кризового менеджменту	інструмент гуманітарної допомоги; макроекономічна допомога; інструмент зі стабільності.
Сфера реалізації	підтримка підприємств малого і середнього бізнесу; розвиток міст; енергоефективність та поновлювальні джерела енергії (ERDF)
Форми надання	гранти; співінвестування; кредити; венчурний капітал; приватний капітал; мезонін-капітал; внески в рамках інструментів ЄС; інші види безоплатних інвестицій.
Рівень та параметри реалізації	фінансові інструменти на національному рівні; фінансові інструменти на регіональному рівні; фінансові інструменти на транснаціональному рівні; фінансові інструменти на транскордонному рівні; фінансові інструменти на рівні ЄС.

Продовження табл. 1.3

1	2
Можливість прогнозування	обов'язковий прогноз на майбутній період; необов'язковість прогнозу та оцінки.
Рух вартості в процесі кругообороту фінансових ресурсів	одноразові фінансові ресурси (гранти); багаторазові фінансові ресурси, які використовуються на умовах циклічності і зворотності й спрямовані на одержання прибутковості у вигляді доданої вартості.
За співвідношенням мультиплікативного ефекту та фінансового важеля	фінансові інструменти із низьким співвідношенням державних та приватних фінансових ресурсів; фінансові інструменти із середнім співвідношенням державних та приватних фінансових ресурсів; фінансові інструменти із високим співвідношенням державних та приватних фінансових ресурсів;
За платністю	платні; безоплатні.
Залежно від видів кінцевих одержувачів	трансграничні регіони; бізнес; розвиток міст; юридичні і фізичні особи; урядові інституції, органи місцевої влади
Залежно від обмежувальних умов трансграничного фінансування та локалізації	фінансові інструменти із задекларованим розміром співфінансування; фінансові інструменти без обмежувальних умов співфінансування
Залежно від організаційної форми реалізації трансграничного співробітництва	інструменти програм трансграничного співробітництва; процедури та інструменти прикордонного, митного, міграційного та інших видів контролю.
Залежно від інституційної форми здійснення трансграничного співробітництва	єврорегіон; європейські угруповання територіального співробітництва (ЄУТС); об'єднання єврорегіонального співробітництва (ОЄС) [135].
За участю держави у фінансуванні	централізовані; децентралізовані.
За тривалістю дії програм та проектів	одноразові; короткострокові; середньострокові; довгострокові; циклічні.
Залежно від функціонального призначення у забезпеченні руху трансграничних фінансових потоків	трансграничні позики; трансграничні депозити; трансграничні активи.
Залежно від механізмів та операційних каналів розподілу ризиків трансграничного співробітництва:	приватні; державні [215].
За методами фінансового контролю та моніторингу	фінансові інструменти на рівні моніторингу програми; фінансові інструменти на рівні моніторингу проекту [18, с. 140].

Джерело: розроблено автором

Фінансування об'єднаної і згуртованої Європи здійснюється через низку фондів, основними з яких є Фонд згуртування, Фонд Європейського регіонального розвитку, Європейського соціального фонд та ін., кошти яких спрямовуються на 1) національну та регіональну ковергенцію; 2) національну та регіональну конкурентоспроможність та зайнятість; 3) Європейську територіальну співпрацю шляхом розвитку транскордонного співробітництва, транснаціонального співробітництва й розширення кордонів ЄС. Отже, доцільно виокремити 3-рівневий підхід до фінансового забезпечення розвитку Європейського територіального співробітництва та транскордонної його складової. Перший – рівень ЄС, який регламентує нормативно-законодавчі основи Європейської співпраці, основні директиви та нормативну функціонування ERDF, CF, ESF, EAFRD, EMFF. Другий – національний рівень, який передбачає євроконвергенцію відповідно до угод про партнерство в рамках фондів. Третій – національний та регіональний рівні, який ґрунтується на розробці й впровадженні операційних та робочих програм фондів ERDF, CF, ESF й мультифункціональних програм та програм розвитку EAFRD, EMFF.

Новий етап реалізації програм транскордонного співробітництва передбачає розробку програмних документів на 2014-2020 рр. й впровадження 60 програм загальним бюджетом 6,6 млрд. євро в рамках нової реформованої політики згуртування ЄС та спрямований на пошук новітніх підходів, які б забезпечили подальше використання нереалізованих можливостей, максимально корисний ефект і найбільш ефективно використання інвестицій [5]. Отже, реалізація якісно нових стратегічних орієнтирів базується на використанні сучасного фінансового інструментарію відповідно до поставлених програмних пріоритетів.

Починаючи з 1 січня 2007 року для реформування механізмів фінансової допомоги Європейська комісія запропонувала надавати допомогу в рамках двох груп інструментів. Фінансові інструменти в рамках першої групи, спрямовані на проведення реформ, охоплюють: інструмент передвступної допомоги, інструмент Європейського сусідства і партнерства, інструмент розвитку,

інструмент економічного співробітництва, інструмент із співробітництва в сфері ядерної безпеки, інструмент із захисту прав людини. До групи, так званих інструментів кризового менеджменту належать: інструмент гуманітарної допомоги, макроекономічна допомога, інструмент із стабільності [18].

Зокрема, К. Пелк акцентує, що в програмах європейського територіального співробітництва виокремлюють фінансові інструменти, які поділяють на грантові, зниження процентних ставок і гарантії виплати гонорарів [194].

В основних положеннях політики використання Європейських структурних та інвестиційних фондів на 2014-2020 рр. фінансові інструменти згруповані у трьох основних напрямках, зокрема:

1. Фінансові інструменти попереднього оцінювання, що базуються на геп-аналізі, який дозволяє оцінити дисбаланси та розриви між попитом і пропозицією товарів, робіт і послуг відповідно до визначених пріоритетів. Попереднє оцінювання дозволяє визначити ті потенційні фінансові інструменти, які доцільно розглядати та включати у програмні документи як прийнятні. Оцінка повинна бути логічною і містити такі компоненти як: переваги і недоліки кожного варіанта дій, необхідність врахування специфіки ринку для запобігання втрати платоспроможності й визначених цільових орієнтирів, якими можуть виступати сфера інтересів, інвестиційні пріоритети, потенціал прибутковості й фінансова підтримка суспільних цілей.

2. Фінансові інструменти Угоди про партнерство. Зважаючи на те, що відсутні юридичні підстави для включення інформації про фінансові інструменти до Угоди про партнерство, доцільно було б представити загальну інформацію про використання таких фінансових інструментів у взаємозв'язку із поставленими цілями чи інвестиційними пріоритетами.

3. Фінансові інструменти у конкретно визначених програмах. Фінансові інструменти за підтримки політики використання Європейських структурних та інвестиційних фондів (Фонд Європейського регіонального розвитку (ERDF), Фонд згуртування (CF), Європейський соціальний фонд (ESF), Європейський Сільськогосподарський фонд для розвитку сільських територій (EAFRD) та

Європейський морський і фонд рибного господарства (EMFF) для програмного періоду на 2014-2020 рр. (ESIF) конкретизуються в рамках секторів економіки, відповідних цільових програм, їх мети та визначених пріоритетів (і пріоритетних сфер для EAFRD); правил відбору (в рамках заходів по EAFRD); положень, пов'язаних із ресурсним забезпеченням; елементів співфінансування, моніторингу та звітності [191].

В документі "Фонди ЄС, доступні для місцевих і регіональних органів влади в країнах Східного партнерства" фінансові інструменти поділяються за масштабом охоплення й характером співпраці на 3 типи: 1) тематичні, які охоплюють програми для Організацій громадянського суспільства і місцевих органів влади (CSO-LA); 2) двосторонні – це проекти для конкретної країни й пілотні програми регіонального розвитку (PRDPS); 3) регіональні – програми транскордонного співробітництва, програми територіального співробітництва в рамках Європейського фонду регіонального розвитку, міські стратегії, які управляються на місцевому рівні (COMUS), угоди мерів (CoM), демонстраційні проекти стійкого розвитку міст (SUDeP), партнерства з енергоефективності і навколишнього середовища для країн Східної Європи (ESP), програми Європейського сусідства для сільського господарства і розвитку сільських районів (ENPARD) [170].

Використання фінансових інструментів для реалізації програм розвитку Європейського територіального співробітництва та транскордонної його складової дозволило здійснити їх систематизацію в рамках ключових програм та видів фінансових інструментів.

По-перше, підтримка малого і середнього бізнесу через Європейський фонд регіонального розвитку. Здійснюється з використання низки фінансових інструментів, таких як: кредити для малого і середнього бізнесу, гарантії, спільне інвестування, власний капітал, мезонін-капітал, який являє собою гібридну форму фінансування з фіксованими відсотками й гарантованою участю у прирості вартості бізнесу. Слід зазначити, що підтримка малого і середнього бізнесу через Європейський соціальний фонд здійснюється в

основному через надання кредитів.

По-друге, програми розвитку міст здійснюються з використанням гарантій, інвестиційних кредитів, власного й мезонін-капіталу.

По-третє, програми забезпечення енергоефективності та відновлювальних джерел енергії передбачають використання інвестиційних кредитів, власного й мезонін-капіталів.

Кожен із фінансових інструментів має свої характерні особливості, сферу застосування і дозволяє:

по-перше, ефективно використовувати ресурси і підвищувати ефективність їх реалізації в програмах ЄС;

по-друге, забезпечує ефективність та результативність діяльності через циклічність та револьверність фінансових ресурсів, які залишаються у певній програмній сфері;

по-третє, забезпечують доступ до використання широкого спектру фінансових інструментів для реалізації відповідної політики;

по-четверте, передбачають окупність інвестиційних вкладень та страхування інвесторів від потенційних втрат при реалізації проектів і програм.

Використання інструментів кризового менеджменту передбачає попереднє оцінювання їх дії, що передбачено в статті 37(2) CPR, є новітнім інструментом у програмах 2014-2020 рр. Воно спрямоване на забезпечення дієвості у прийнятті рішень до початку процесу фінансування. За кожним фінансовим інструментом, виходячи з ретроспективи використання фінансового інструмента у попередньому періоді. Вищезазначена стаття регламентувала обов'язкові вимоги до запровадження попереднього оцінювання, а саме:

- 1) аналіз інвестиційних потреб та інвестиційних пріоритетів, а також субоптимальних інвестиційних ситуацій та криз на ринку, які спрямовуються на вирішення конкретних цілей і реалізуються за допомогою відповідних фінансових інструментів;
- 2) оцінка доданої вартості у в рамках використання відповідного фінансового інструмента;

- 3) узгодженість з іншими формами співфінансування через державні та приватні фінансові ресурси;
- 4) обов'язкове дослідження ретроспективного досвіду використання фінансового інструмента з позиціюванням на його майбутнє використання;
- 5) розробка інвестиційної стратегії на багатоваріантному підході;
- 6) визначення очікуваних результатів в контексті забезпечення фінансовим інструментом реалізації поставлених цілей;
- 7) моніторинг попереднього оцінювання з позицій реалізації фінансового інструмента відповідно реальних ринкових умов [189].

Транскордонне співробітництво є ключовим елементом політики ЄС щодо своїх сусідів, дозволяє підтримувати сталий розвиток уздовж зовнішніх кордонів ЄС, сприяє зниженню відмінностей в рівні життя і вирішенні загальних проблем через ці кордони. Мобілізація та ефективне використання ресурсного потенціалу прикордонних регіонів й врахування особливостей їх функціонування дозволять розвивати економічні процеси із використанням гнучких та інноваційних форм фінансування, вирішувати пріоритетні завдання регіональної політики розвитку України і забезпечать економічну конвергенцію, підвищення зайнятості й міжрегіональне й транскордонне співробітництво. Це обумовлює необхідність використання дієвих механізмів та інструментів фінансового забезпечення розвитку територіальних громад України, удосконалення механізму державної фінансової підтримки програм і проектів транскордонного співробітництва та розвитку євро регіонів, раціонального використання фондів ЄС для транскордонного співробітництва через багаторічні програми та забезпечення тривалого співфінансування цього процесу на національному та регіональному рівнях, спільного створення, реалізації та фінансування транскордонних програм і проектів, в також вдосконалення фінансово-кредитних механізмів в інвестиційній сфері. Представлений авторський підхід до систематизації фінансового інструментарію забезпечення розвитку транскордонного співробітництва

носить прикладний і комплексний характер та враховує всесторонність напрямів його реалізації.

1.3. Механізм фінансового забезпечення транскордонного співробітництва

Транскордонне співробітництво як форма економічних відносин між територіальними громадами, органами влади на місцевих рівнях в країнах по обидві сторони кордонів ґрунтується на засадах партнерства й сусідства та спрямовується на вирішення спільних соціальних економічних проблем прикордонних територій. На сьогоднішній день проблемними аспектами реалізації програм транскордонного співробітництва залишаються істотні відмінності у митному й податковому законодавстві сусідніх держав, суттєва градація в рівнях соціально-економічного розвитку країн-учасниць євро регіонів та їх прикордонної інфраструктури, відсутність достатнього обсягу фінансових ресурсів та неузгодженість у визначенні механізмів фінансування транскордонних програм і проектів. Окрім того, додаткового вирішення потребують проблеми фінансового забезпечення ТКС, такі як:

- 1) відсутність дієвого механізму фінансового забезпечення ТКС з виокремленням основних його складових та їх характеристики;
- 2) декларативний характер багатьох проектів розвитку ТКС, який не підкріплений відповідними джерелами фінансування на загальнодержавному й регіональному рівнях;
- 3) відсутність стратегічних й тактичних напрямів розвитку ТКС в програмах розвитку багатьох регіонів України та незалученість або недостатній обсяг фінансування з боку Європейських інструментів фінансування;
- 4) неповне використання органами місцевої влади прикордонного територіального розміщення, недостатня їх участь у програмах та проектах ТКС;

5) відсутність фінансово-кредитних та банківських установ, які б забезпечували рух капіталів, інвестиційні й кредитні ресурси для розвитку ТКС по обидва боки кордонів;

6) недостатні обсяги фінансування з державного, місцевого бюджетів й інших джерел на реалізацію пріоритетних проектів в рамках тематичних та загальнодержавних цілей;

7) недоступність для України багатьох інструментів фінансування і фінансових ресурсів ЄС спрямованих на конвергенцію прикордонних територій;

8) відсутність концептуальних засад та методичних рекомендацій щодо фінансового забезпечення ТКС.

На нашу думку, наявність низки окреслених проблемних аспектів зумовлює потребу дослідження факторів впливу на процес фінансового забезпечення з позицій їх впливу на конвергентність та забезпечення ефективності ТКС.

Зокрема, Л. В. Корольчук, досліджуючи усі фактори впливу на розвиток ТКС, в залежності від функції, яку вони виконують, запропонувала розділити їх на фактори розвитку процесів конвергенції та фактори розвитку процесів дивергенції [60, с. 74]. Даний підхід є правомірним, проте науковець тісно пов'язала його лише з розвитком такої сфери як транскордонний туризм і не розглянула ТКС як цілісний об'єкт співпраці.

Учені наукової школи Інституту стратегічних досліджень запропонували систематизацію чинників впливу на розвиток ТКС, таких як: режим перетину кордону, складність візових процедур, нормативно-правове забезпечення, економічна політика, громадська активність населення, ефективність діяльності єврорегіонів, компетентність представників влади і дослідили їх вплив за такими критеріями як: сила, поширеність, укоріненість, походження, видимість [12]. Такий підхід є обґрунтованим, проте складові фінансового забезпечення транскордонної співпраці та його місце в регіональній політиці не були враховані авторами. Крім того, підтримуємо думку О. І. Копилюк, яка вважає,

що окрім такого основоположного розподілу, важливо систематизувати чинники за такими ознаками, як сила, частота й динамічність впливу [59, с. 208], які доцільно використати при дослідженні факторного впливу на розвиток ТКС.

За твердженням Є. В. Лаврової соціально-економічний розвиток прикордонних регіонів здійснюється під впливом факторів, які поділені на 3 великі групи: 1) зовнішні (політичні, макроекономічні, технологічні, соціально-політичні зміни); 2) внутрішні (географічне положення, природно-кліматичні і екологічні умови, ресурсний потенціал, політичні умови, науково-виробничі фактори, інвестиційний потенціал, фінансова, транспортна, інформаційна, соціальна, освітня інфраструктури, ефективність регіонального управління і територіального планування; 3) зумовлені кордоном (периферійність і прикордоння, галузева спеціалізація, прикордонна інфраструктура, демографічна ситуація, форми прикордонної співпраці) [83]. Такі чинники, на думку автора, в найбільшій мірі справляють вплив на стійкий соціально-економічний і екологічний розвиток прикордонних регіонів та виникнення загроз безпеці.

На нашу думку, фактори впливу на процес фінансового забезпечення ТКС доцільно розрізняти з позицій взаємозв'язку напряму їх впливу (позитивний/негативний) на результативність фінансового забезпечення ТКС. Фактор є стимулятором у випадку, коли позитивна динаміка його зміни позитивно впливає на зміну обсягів і масштабів фінансового забезпечення ТКС, тобто, іншими словами, наявний прямий зв'язок між фактором і наслідком його впливу. Дестимулятор - позитивна динаміка його розвитку спричиняє негативний вплив на розвиток фінансового забезпечення ТКС, тобто зв'язок між фактором і наслідком його впливу є зворотнім. Такий підхід дозволив нам виокремити ключові фактори впливу на процес фінансового ТКС, які наведені на рис. 1.4. Виокремлення чинників-стимуляторів та дестимуляторів дозволяє прогнозувати позитивний та негативний їх вплив на ефективність транскордонного співробітництва.

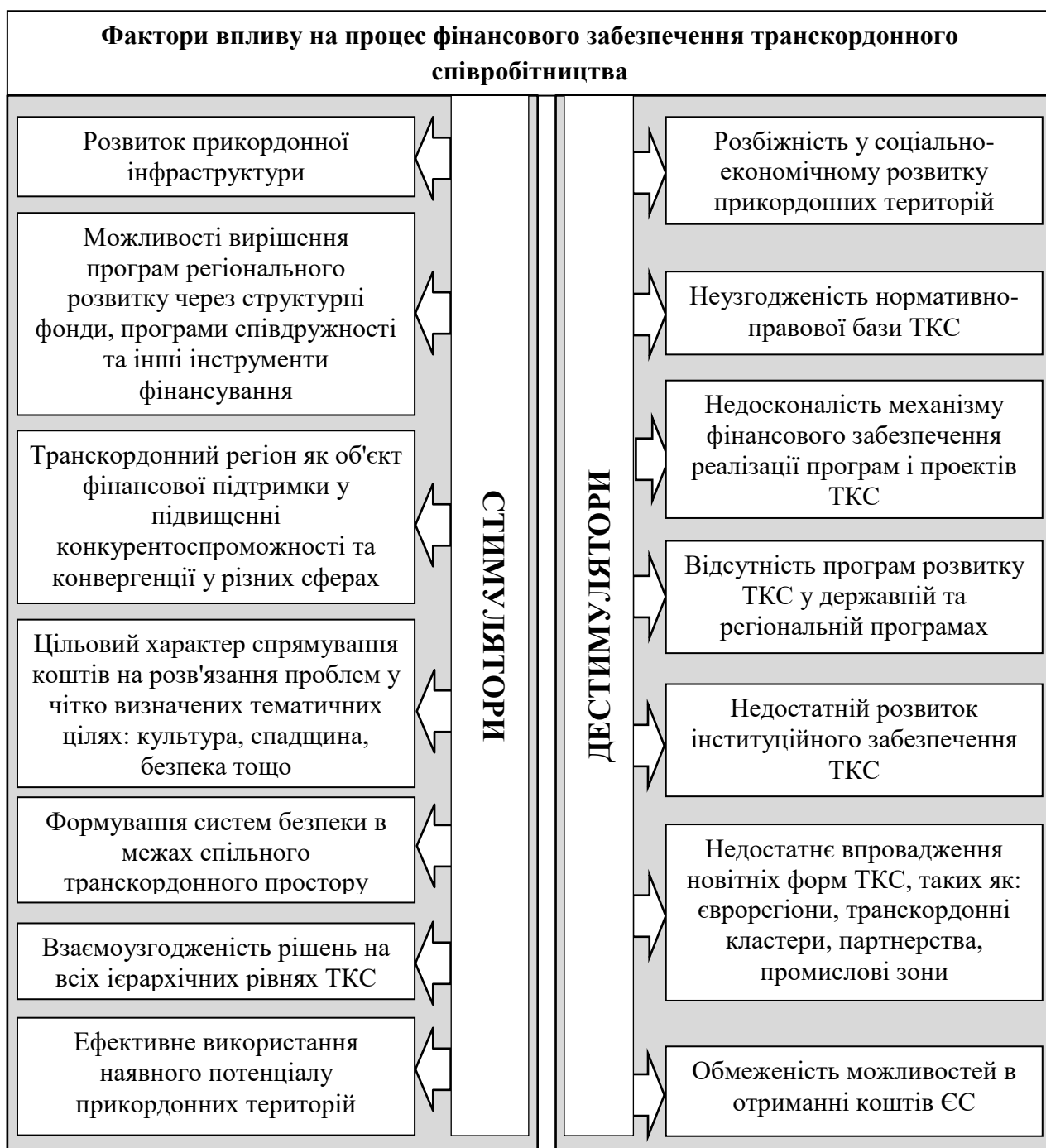

Рис. 1.4. Систематизація факторів впливу на процес фінансового забезпечення транскордонного співробітництва

Джерело: розроблено автором

Однією з важливих умов стимулювання й подальшого розвитку ТКС є розробка дієвого механізму його фінансового забезпечення, який базується на врахуванні існуючих суб'єктивних та об'єктивних факторів впливу та спрямований на вирішення виокремлених проблем.

При обґрунтуванні механізму фінансового забезпечення транскордонного співробітництва, на нашу думку, передусім доцільно виходити із його понятійної сутності.

В умовах сьогодення відсутні усталені підходи до визначення суті та складових механізму фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. Проте є наукові напрацювання в площині дослідження фінансового, економічного, інвестиційно-інноваційного потенціалів та механізмів розвитку прикордонних регіонів.

Російська учена О. П. Федоткіна вважає визначальним елементом стійкості регіонів їх фінансовий потенціал, який розглядає з позицій 4 основних підходів:

- 1) ресурсного, в межах якого фіксується обсяг наявних, змінних у часі фінансових ресурсів;
- 2) результативного, який полягає на одержанні потенційно можливих доходів (результатів) з відображенням ефективності фінансово-бюджетної політики;
- 3) ресурсного-цільового, який передбачає цільове використання ресурсів для соціально-економічного розвитку регіону чи територій;
- 4) процесно-ресурсного, який відображає процедуру формування фінансових ресурсів регіону [169, с. 1-10].

Такий підхід дозволив розглядати фінансове забезпечення транскордонного співробітництва з позицій здатності суб'єкта транскордонного співробітництва продукувати внутрішні фінансові ресурси території, акумулювати і залучати фінансово-кредитні та інвестиційні ресурси ззовні й здатності їх трансформувати в інвестиції.

Вітчизняні учені Ю. О. Галімуков та О. Б. Прокопишак виокремлюють низку особливостей формування фінансового потенціалу прикордонних територій з акцентуванням на внутрішніх і зовнішніх бюджетних й позабюджетних грошових ресурсах. До внутрішніх джерел фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування автори відносять: власні фінансові кошти господарюючих суб'єктів, фінансові кошти кредитно-фінансових організацій,

громадських організацій і установ, населення та кошти самої місцевої адміністрації [16, с. 34]. Вагомим недоліком такого підходу вважаємо неповне визначення потенційних можливостей прикордонних регіонів у фінансовому аспекті.

Н. І. Колінько та Г. М. Воляник виокремлюють поняття "економічний механізм ТКС" як вплив через економічні важелі регулювання на суб'єкти господарювання з метою постійного здійснення ними пошуку і реалізації потенціалу ТКС, створення для них таких умов, за яких ТКС було б найбільш ефективним і які б забезпечували покращення економічних результатів господарювання [57, с. 325]. Поряд з тим, авторами не обґрунтовано кількісні показники, які відображають ефективність транскордонного співробітництва.

За твердженням учених Львівської школи регіоналістики система фінансового забезпечення транскордонного співробітництва є ваговою складовою механізму державного регулювання транскордонного співробітництва. І. З. Сторонянська трактує механізм державного регулювання транскордонного співробітництва як сукупність правових, організаційно-управлінських та фінансово-економічних форм, методів, прийомів, інструментів і важелів впливу на суб'єкти економічної системи регіону з метою якнайширшого залучення їх до транскордонного співробітництва та реалізації ними потенціалу транскордонної співпраці для забезпечення системи цілей і завдань [126, с. 340]. Такий підхід ученої акцентує на макроекономічному підході до формування державної регіональної політики й дієвого механізму її реалізації з орієнтуванням на суб'єктно-об'єктному підході для досягнення визначених цільових орієнтирів. Автор ефективність механізму фінансового забезпечення визначає результативністю таких складових: джерел формування фінансових ресурсів, акумуляцією коштів та розподілом фінансових ресурсів [126, с. 341].

На думку М. О. Линькова фінансове забезпечення транскордонного співробітництва варто розглядати як механізм, який при залученні порівняно невеликої частки власних коштів дає можливість залучити зовнішні фінансові

ресурси і отримати значний соціально-економічний ефект в прикордонному регіоні. Так, превалювання власних фінансових ресурсів дозволяє реалізовувати більше власних цілей, завдань і проектів, з поправкою на спільні [86, с. 113-119].

За твердженням М. В. Сороківської та Г. Є. Гаврилук належна організація фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій має відбуватися через взаємодію між джерелами, методами, формами та інструментами такого забезпечення [144, с. 216]. У структурі фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій автори виокремлюють методи і форми, до яких відносять самофінансування, кредитування, інвестування, венчурне фінансування, державне фінансування, а також джерела й інструменти, а саме: податки, збори, штрафи, надання пільг, емісія грошей, приватизація [144, с. 216-217]. Така позиція авторів не є обґрунтованою, оскільки не розкриває специфіку інструментів фінансового забезпечення транскордонних територій, а емісія грошей як прерогатива Центрального банку немає жодного відношення до фінансових механізмів розвитку ТКС.

На думку, Л. Тичковської механізм фінансового забезпечення розвитку регіону - це складова фінансового механізму, що являє собою сукупність усіх нормативів, джерел фінансових ресурсів та методів їх регулювання для формування, розподілу й перерозподілу ресурсної бази регіону [159, с. 73].

О. В. Бабанська, досліджуючи моделі транскордонного співробітництва в умовах глобалізації трактує, що до механізму відноситься "вибір конкретних елементів механізму функціонування ТКС" [2, с. 168], проте складові цих елементів та їх взаємозв'язок не розкриті автором.

На нашу думку, суть фінансового забезпечення ТКС формується як сукупність низки основних аспектів, які доцільно розглядати в контексті можливих конвергенцій, достатності й ризиків по обидві сторони кордонів, а саме як:

- 1) результат економічних, культурних соціальних та інших відносин транскордонних регіонів;

- 2) сукупність акумульованих фінансових і грошових ресурсів, необхідних для реалізації програм ТКС;
- 3) здатність прикордонних регіонів забезпечити конкурентоспроможність, регіональний та соціальний розвиток;
- 4) основу безпеки та розвитку прикордонної інфраструктури.

Отже, фінансове забезпечення транскордонного співробітництва передбачає складний механізм і особливі форми реалізації, що актуалізує необхідність більш поглибленого його дослідження.

В. В. Гоблик досліджуючи механізми формування зовнішньоекономічних зв'язків транскордонних регіонів розглядає їх в рамках функціонування євро-регіонів, преференційних економічних режимів та активізації прикордонної торгівлі [20, с. 56, 58, 62]. Проте, фінансові аспекти в даних процесах залишились поза увагою автора.

На нашу думку, механізм фінансового забезпечення транскордонного співробітництва – це комплекс чітко визначених та взаємопов'язаних інструментів, важелів, методів та форм фінансування суб'єктів та учасників транскордонного співробітництва, який забезпечує оптимізацію джерел акумулювання, розподілу та використання фінансових ресурсів з врахуванням як спорідненості, так і регіональних відмінностей. Такий підхід дозволив нам виокремити в межах системи фінансового забезпечення транскордонного співробітництва складові механізму, до яких віднесено: форми, методи, важелі, інструменти, а також нормативно-правове та інформаційне забезпечення (рис. 1.5).

Наведений структурний підхід до формування механізму фінансового забезпечення ТКС ґрунтується на виокремленні організаційно-економічних засад, які пов'язані з процедурними аспектами фінансування, відповідними формами, методами, важелями та інструментами й інформаційним і нормативно-правовим забезпеченням.

Організаційно-економічні засади розвитку ТКС з акцентуванням на його фінансовому забезпеченні включають чітко визначену послідовність дій, таких як:

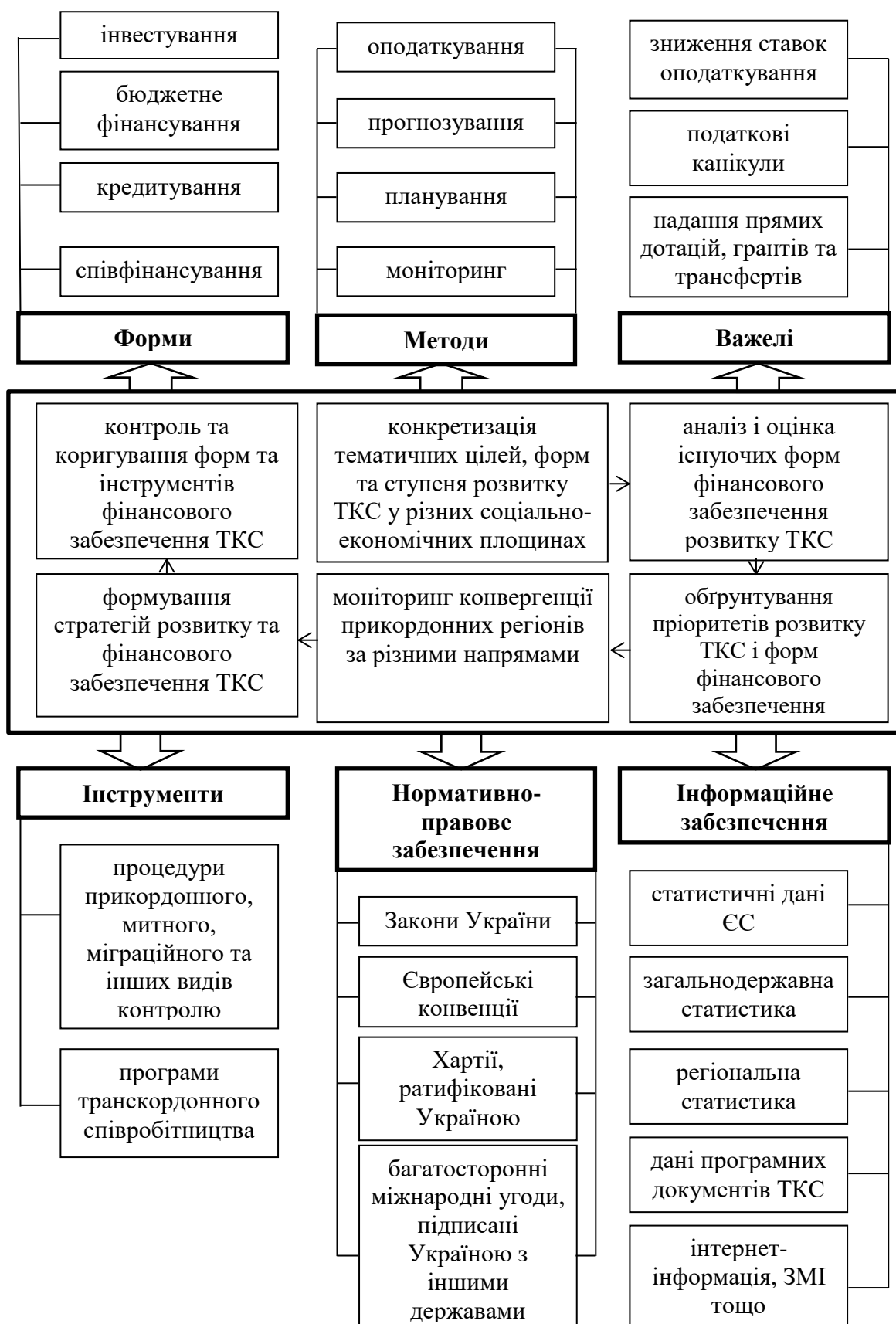

Рис. 1.5. Механізм фінансового забезпечення ТКС

Джерело: розроблено автором

- конкретизація тематичних цілей, форм та ступеня розвитку ТКС у різних соціально-економічних площинах;
- аналіз і оцінка існуючих форм фінансового забезпечення розвитку ТКС;
- обґрунтування пріоритетів розвитку ТКС і форм фінансового забезпечення;
- моніторинг конвергенції прикордонних регіонів за різними напрямками;
- формування стратегій розвитку та фінансового забезпечення ТКС;
- контроль, коригування форм та інструментів фінансового забезпечення ТКС.

ТКС ґрунтується на традиційних формах фінансового забезпечення з врахуванням державної та регіональної специфіки, переваг, недоліків, цільових орієнтирів, тактичних й стратегічних пріоритетів розвитку по обидві сторони кордону. Варто зазначити, що форми фінансування відображають основні засади формування й використання фінансових ресурсів.

І. Г. Бабець, досліджуючи інноваційну модель транскордонного співробітництва суб'єктів прикордонних територій України і Польщі виокремила фінансове забезпечення в рамках таких організаційно-правових форм: 1) грантові кошти (програми TACIS, INTERREG), місцеві бюджети - Інноваційний центр транскордонного співробітництва; 2) грантові кошти, дохід від надання консультаційних послуг, реалізація інноваційних проектів - Міжнародний центр інновацій та розвитку; 3) кошти банківських, страхових установ, інвестиційних, венчурних, пайових фондів - Міжнародний інноваційний кластер; 4) ресурси економічних суб'єктів, міждержавні та національні преференції - Міжнародна неурядова організація „Міжнародний центр інноваційного співробітництва” [3, с. 12].

За такого підходу, автором чітко поєднано організаційно-правові форми з визначеними суб'єктами транскордонних відносин та деталізовано джерела формування фінансових ресурсів. З урахуванням такої позиції, на нашу думку, форми фінансового забезпечення доцільно конкретизувати в рамках бюджетного фінансування, кредитування, співфінансування, інвестування.

В умовах адміністративно-територіальної реформи та децентралізації

управління, в тому числі й у фінансовій сфері, бюджетна підтримка на загальнонаціональному рівні повинна зосереджуватись на фінансуванні програм та проектів, які вирішують загальнодержавні проблеми, наприклад безпека кордонів, транспортна прикордонна інфраструктура, екологія, запобігання природним катаклізмам тощо через ефективний розвиток зовнішньоекономічних зв'язків та ТКС.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС визначає зобов'язання щодо лібералізації руху капіталів (стаття 145 "Рух капіталу") й створення відповідних режимів через транскордонне надання банківських, страхових та інших фінансових послуг і є основою глобалізації фінансових ринків. Зокрема, передбачається, що Україна зобов'язується завершити лібералізацію операцій на рахунку операцій з капіталом і фінансовому рахунку платіжного балансу відповідно до рівня лібералізації в Стороні ЄС до дати надання режиму внутрішнього ринку у сфері фінансових послуг [166].

Транскордонний рух капіталів може відбуватися в таких основних формах як: прямі іноземні інвестиції, портфельні інвестиції, міжнародні кредити, міжнародне фінансування, інший приватний капітал.

Угода про асоціацію визначила можливості регулювання руху капіталу через надходженням прямих інвестицій відповідно до законодавства приймаючої країни, а також вільний рух капіталу, пов'язаний з наданням кредитів, які стосуються торговельних операцій, або з наданням послуг, в яких бере участь резидент однієї зі сторін, а також вільний рух капіталу, пов'язаний з портфельними інвестиціями і фінансовими позиками та кредитами інвесторів іншої сторони [166].

Лібералізація транскордонного руху капіталів не має однозначної оцінки учених з позицій її ефективності й доцільності і впливу на стан економічної й фінансової нестабільності. Зокрема Нобелівський лауреат Дж. Стігліц обгрунтував, що нормативи, які регулюють транскордонний рух капіталів у країну, є одними з найважливіших в арсеналі методів із забезпечення макроекономічної стабільності. Держави, які повністю відкрили свої платіжні

баланси руху капіталів і включилися в лібералізацію фінансових ринків, спираючись на приватне фінансування з міжнародних ринків капіталу, знаходяться серед тих, що найбільше постраждали від глобальної кризи [17, с. 6].

Академік В. М. Геєць та д.е.н. Т. П. Богдан акцентували на окремих негативних проявах лібералізації транскордонного руху капіталів між Україною та ЄС й наголосили на необхідності забезпечення лише вільного руху прямих інвестицій та репатріації прибутків від таких інвестицій. На думку учених, положення про забезпечення лібералізації руху портфельних інвестицій, фінансових позик та інших інвестицій для резидентів України мають бути скасовані [17, с. 13].

Забезпечення безперервності руху капіталів й цільове використання фінансових ресурсів в рамках реалізації визначених тематичних цілей ТКС неможливо без використання такої форми як транскордонні кредити. Обґрунтування економічних відносин між суб'єктами в частині транскордонного кредитування не знайшло нормативного й законодавчого відображення в Україні.

Центральний банк Киргизької республіки регламентує, що транскордонні кредити – це кредити, які видані резидентам/нерезидентам для фінансування діяльності виключно за кордонами Киргизької Республіки [161]. Дане визначення чітко регламентує, що такі кредити не є внутрішніми і передбачають фінансовий рух капіталу виключно за межі країни.

Н. В. Циганова виділяє 2 основні форми транскордонного руху банківського капіталу: прямих інвестицій у вигляді створення нових банків на зарубіжних ринках, відкриття зарубіжних підрозділів чи придбання пакетів акцій іноземних банків (тобто злиттів і поглинань, M&A) або у вигляді міжнародних кредитно-розрахункових та валютних операцій [173, с. 81].

На нашу думку, транскордонні кредити – це економічні відносини, які є формою міжнародної банківської кредитної діяльності, пов'язаної із рухом капіталу за межі країни, яка дозволяє диверсифікувати фінансові ресурси й

ризика та забезпечити підвищення ефективності транскордонної співпраці.

За дослідженнями МВФ, банки здійснюють міжнародне кредитування двома способами: безпосередньо через кордони інших країн або через свої іноземні філії [93]. У першому випадку кредити надаються іншим закордонним банкам або фірмам безпосередньо головним офісом-банком юридичною особою. У другому випадку, відділення або дочірні організації (філії), контрольовані материнською банківською групою, кредитують резидентів у тій країні, в якій вони зареєстровані як підконтрольні установи. Сучасні аналітичні дослідження показали тенденцію до значного скорочення прямого транскордонного кредитування. За дослідженнями МВФ транскордонне кредитування безсумнівно має низку важливих переваг. Зокрема, пряме транскордонне кредитування глобальними банками сприяє перерозподілу глобальних заощаджень між країнами і забезпечує позичальників диференційованими джерелами фінансування.

Розвиток транскордонних регіонів та ринків реалізується через пряме і портфельне інвестування в рамках інвестиційної політики ЄС, яка забезпечує реалізацію програм та проектів транскордонного співробітництва й конвергенцію регіонів по обидві сторони кордонів.

Досліджуючи трансформацію інвестиційної політики ЄС В. В. Гоблик акцентує, що інвестиційна політика ЄС впливає на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків у кожному із транскордонних регіонів, сформованих на кордоні між Україною та ЄС неоднаково [20, с. 147] і пов'язує це із характером транскордонного співробітництва, інвестиційним кліматом, розвитком транскордонних ринків, якістю людського капіталу тощо.

На нашу думку, фінансове забезпечення транскордонного співробітництва необхідно розглядати у прямому взаємозв'язку із інвестиційною складовою, яка являє собою пряме або опосередковане вкладення інвестиційних ресурсів у вирішення цільових пріоритетів розвитку транскордонних регіонів в результаті чого досягається вирішення спільних проблем різного спрямування, забезпечується ефективність, соціальна спрямованість даного виду співпраці й

конвергенція транскордонних регіонів.

Співфінансування – це одна із ключових форм фінансового забезпечення розвитку ТКС, яка ґрунтується на спільній (пайовій) участі у забезпеченні орієнтованих обсягів фінансування проектів і програм транскордонного співробітництва у розрізі виокремлення часток державного, місцевого бюджетів, коштів та інструментів фінансової підтримки й допомоги з фондів ЄС, інших джерел, що забезпечують вирішення спільних економічних, соціальних, культурних, демографічних, безпекоорієнтованих, екологічних та інших проблем по обидві сторони кордонів.

Методи фінансового забезпечення ТКС – конкретні прийоми, які забезпечують досягнення економічного ефекту ТКС. До методів фінансового забезпечення транскордонного співробітництва нами віднесено оподаткування, прогнозування, планування та моніторинг, використання яких дозволить відстежити поточний стан та розробити перспективні напрями щодо диверсифікації фінансових ресурсів в рамках транскордонної співпраці. Особливістю застосування зазначених методів у транскордонному співробітництві є специфіка й відмінності країн-учасників ТКС у сфері фінансового, податкового, митного законодавства та організація моніторингу в рамках спеціально виділеної структури - Спільного моніторингового комітету.

Основним чинником ефективної взаємодії у транскордонному просторі між усіма суб'єктами ТКС є інформаційне забезпечення.

В Україні інформаційному забезпеченню ТКС не надають суттєвого значення, оскільки досі не створена ефективна система збору і обробки транскордонної статистичної інформації, а також моніторингу за реалізацією транскордонних проектів на українській стороні. Водночас, наприклад, у Польщі збір, обробка і аналіз статистичної інформації є компетенцією спеціального відділу Головного статистичного управління – Центру досліджень транскордонних регіонів і єврорегіональної статистики (Ośrodek Badań Obszarów Transgranicznych i Statystyki Euroregionalnej), який постійно відслідковує транскордонні процеси. Центральні органи влади не приділяють

належної уваги інформаційному забезпеченню ТКС, як і самому ТКС як важливому інструменту розвитку прикордонного регіону [117, с. 186].

Збір, обробку та групування інформаційної бази щодо розвитку ТКС здійснюють органи статистики як в Україні, так і в країнах, що межують з нею і формують транскордонні та єврорегіони. Проте, в показниках статистики є неузгодженість, невідповідність й неможливість їх співставлення як в рамках областей України, так і на міждержавному рівні.

В рамках формування ефективного механізму фінансового забезпечення ТКС необхідно розглянути важелі як його складовий елемент.

Зокрема, Ю. С. Клітинський обґрунтував напрями формування механізму фінансового забезпечення самодостатності територій з виокремленням таких фінансових важелів як: бюджетна політика, інвестиційно-кредитна політика та фінансова політика [55, с. 83]. На нашу думку, виокремлені види політики – це основні напрями формування фінансових ресурсів територіальних громад, а важелями механізму фінансового забезпечення мають виступати дотації, субвенції, штрафи, пільги, трансферти, суми місцевих запозичень та ін.

Враховуючи особливості транскордонного співробітництва та напрями його стимулювання держава може застосовувати такі фінансові важелі, як зниження рівня оподаткування, введення „податкових канікул”, надання прямих дотацій, грантів та трансфертів [82, с. 11-12]. Вважаємо, що такий підхід до виокремлення фінансових важелів є обґрунтованим з позицій результативності його впливу на активізацію процесів соціально-економічного розвитку прикордонних територій, але не враховує таких специфічних важелів як договори державно-приватного партнерства, спеціальні дозвільні режими, фінансове державне гарантування, державні інвестиції, прямі іноземні інвестиції в регіони тощо.

До інструментів фінансового забезпечення нами віднесено програми транскордонного співробітництва, а також процедури прикордонного, митного, міграційного та інших видів контролю.

Узагальнення досвіду транскордонного співробітництва й засад його

фінансування дозволило науковцям ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього" констатувати, що найбільш активними є програми в рамках «Європейського Інструменту Сусідства та Партнерства (ЄІСП)», Ініціативи «Східне партнерство», а також Програми «Підтримки політики регіонального розвитку України» Однією з вимог більшості Програм є співфінансування проектів [135, с. 9].

Дослідження досвіду фінансування програм в рамках Європейського інструменту сусідства (ЄІС) показує, що фінансування транскордонного співробітництва здійснюється з 2 основних джерел: безпосередньо бюджету ЄІС в розмірі, що становить максимум 5% від загального обсягу його фінансових ресурсів та Європейського фонду регіонального розвитку згідно Регламенту (ЄС) № 1299/2013 Європейського Парламенту і Ради від 17.12.2013р. Загальний фонд ЄІС для транскордонного співробітництва на 2014-2020 рр. коливається в межах від 489 млн. євро до 598 млн. євро, а на період 2014-2017рр. становить 306211021 євро в рамках ЄІС, а Європейського фонду регіонального розвитку - 262255314 євро. На відміну від інших програмних документів, фінансування транскордонного співробітництва планується у відповідності до статті 9 ЄІС терміном на 7 років, а наявність 4 річного періоду фінансування зумовлена необхідністю коригування індикативних асигнувань програм транскордонного співробітництва. Дані програми були об'єктом середньострокового перегляду у 2017 році, в результаті чого відбулося коригування програмних документів на 2018-2020рр. із врахуванням змін у пріоритетах транскордонного співробітництва, соціально-економічного розвитку територій, результатів впровадження заходів і обсягів фінансування.

Дієвість механізму фінансування ТКС повинна ґрунтуватись на відповідному нормативно-правовому та інформаційному забезпеченні. Варто відзначити, що в умовах сьогодення виокремлюються 2 альтернативні підходи: 1) включення до складу механізму інституційно-правового забезпечення, 2) виокремлення у механізмі нормативно-правового та інформаційного

забезпечення.

На думку Н. М. Калмикової основою транскордонного співробітництва є інституційно-правове забезпечення, яке створює, з одного боку, основні напрямки розвитку, пріоритетні сфери та стратегічні завдання учасників, а з іншого – регулює розподіл фінансових ресурсів, порядок бюджетних взаємовідносин центральних і місцевих органів влади та механізми виділення коштів на реалізацію окремих проектів [52].

Складові та механізм інституційно-правового забезпечення у транскордонних регіонах між Україною та ЄС представив у своїх дослідженнях В. В. Гоблик з виокремленням інституцій міжнародного, внутрішнього та зовнішнього впливів й декларуванням нормативно-правових актів на 3 ієрархічних рівнях управління ТКС [19, с. 20]. Підтримуючи даний підхід вважаємо необхідним у складі механізму окремо виділяти нормативно-правові акти, закони, багатосторонні міжнародні угоди, підписані Україною з іншими державами, багатосторонні міжнародні угоди, підписані Україною з іншими державами, а також інформаційне забезпечення. Нормативно-правове забезпечення розвитку транскордонних регіонів доцільно систематизувати в залежності від ієрархічних рівнів управління з виокремленням мега-, макро-, мезо- і мікрорівнів й деталізацією відповідних нормативно-правових актів, які регламентують реалізацію відповідної регіональної політики й розвиток ТКС.

Запропонований підхід до формування механізму фінансового забезпечення транскордонного співробітництва повинен ґрунтуватися на взаємозв'язку сукупності елементів: форм, методів, важелів, інструментів, нормативно-правового й інформаційного забезпечення, що дозволить в подальшому обґрунтувати комплекс заходів та виробити науково обґрунтовані підходи щодо підвищення ефективності транскордонного співробітництва. Необхідність впровадження такого механізму обумовлюється тим, що розробка комплексних державних програм транскордонного співробітництва та їх належне фінансування дозволять системно вирішувати поточні й стратегічні проблеми прикордонних територій, зокрема підвищення життєвого рівня

населення, створення і розбудови транспортної та комунікаційної інфраструктури, охорони навколишнього природного середовища, ліквідації наслідків техногенних катастроф, стихійних лих, співробітництва у сфері економіки, освіти, охорони здоров'я, спорту, туризму, культури тощо. Чільне місце у розвитку транскордонного співробітництва в Україні належить цільовому фінансуванню проектів і програм та підтримці з боку держави. Тому, перспективним напрямом розвитку підходів до фінансового забезпечення транскордонного співробітництва в умовах децентралізації владних повноважень є поглиблення диверсифікації джерел фінансування та розширення доступу до програм й проектів транскордонного співробітництва із залученням коштів державного і місцевих бюджетів, недержавних й міжнародних інституцій.

Висновки до розділу 1

Узагальнення теоретичних основ фінансового забезпечення транскордонного співробітництва дозволяє констатувати відсутність усталених підходів до розкриття суті термінологічного апарату щодо визначення фінансового забезпечення транскордонного співробітництва, його характерних ознак, принципів, переваг та засад у формуванні доданої вартості.

1. У дисертації удосконалено термінологічний апарат дослідження з уточненням сутнісного трактування понять "транскордонне співробітництво та "фінансове забезпечення транскордонного співробітництва". Акцентовано, що транскордонне співробітництво - це дії, спрямовані на досягнення можливих спільних вигод у різноманітних сферах діяльності по обидві сторони кордонів суб'єктами транскордонної співпраці через формування відповідних програм та проектів й інструментів їх реалізації. Фінансове забезпечення транскордонного співробітництва — це система відносин з акумулювання та трансформації наявних фінансових ресурсів, виявлення й залучення потенційних джерел

фінансування для досягнення спільних вигод у різноманітних сферах діяльності по обидві сторони кордонів суб'єктами та учасниками транскордонної співпраці у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством.

2. В роботі виокремлено ключові характеристики транскордонного співробітництва, якими є його: ознаки (резидентність, суб'єктність, інструментальність, динамічність, функціональність, поліорієнтованість, об'єктність, універсальність, масштабність); принципи (повага до державного суверенітету, територіальна цілісність, системність, децентралізація, комплексність, ієрархічність, рівноправність, взаємовигідність, партнерство); спрямованість на сприяння розвитку прикордонних регіонів через формування доданої вартості (соціально-економічної, соціокультурної, європейської, політичної, інституційної).

3. В дисертації розроблено підхід до систематизації фінансового інструментарію транскордонного співробітництва з виокремленням ключових класифікаційних критеріїв, які розкривають змістовну, предметно-цільову та функціональну спрямованість й інституційне забезпечення реалізації відповідних програм. Запропоновано низку нових критеріальних ознак класифікації фінансового інструментарію розвитку транскордонного співробітництва, таких як: нормативно-правова регламентація, участь у проведенні реформ та механізми фінансування, кризові явища й потреба використання інструментів кризового менеджменту, форми надання, сфера реалізації, співвідношення мультиплікативного ефекту та фінансового важеля та інші.

4. Доведено особливості та виокремлено відмінності у забезпеченні переміщення фінансових ресурсів суб'єктів транскордонної співпраці з використанням грантів й фінансових інструментів. Особливостями використання грантів є: безоплатна основа фінансування, одноразовий характер, компенсаційність витрат, тісний взаємозв'язок з кризовими явищами й загрозами, жорсткі та тривалі процедури виділення коштів. Фінансові інструменти є платними, циклічними, поновлювальними ресурсами,

залученими на довгостроковій основі з високим фінансовим та мультиплікативним ефектами й чітко регламентованою процедурою надання.

5. Удосконалено класифікацію факторів впливу на процес фінансового забезпечення ТКС з позицій взаємозв'язку на пряму їх впливу (позитивний/негативний) на результативність фінансового забезпечення ТКС з поділом на стимулятори й дестимулятори. Такий підхід дозволив виокремити ключові фактори впливу на процес фінансового забезпечення ТКС.

6. В роботі розвинуто та поглиблено підхід до обґрунтування механізму фінансового забезпечення транскордонного співробітництва як комплексу чітко визначених і взаємопов'язаних інструментів, важелів, методів та форм фінансування суб'єктів та учасників ТКС, який забезпечує оптимізацію джерел акумулювання, розподілу та використання фінансових ресурсів з врахуванням як спорідненості, так і регіональних відмінностей. Наведений структурний підхід до формування механізму фінансового забезпечення ТКС, на відміну від існуючих, ґрунтується на виокремленні організаційно-економічних засад та специфічного інструментарію, пов'язаного з процедурними аспектами фінансування транскордонного співробітництва.

7. Представлено організаційно-економічні засади розвитку ТКС з акцентуванням на його фінансовому забезпеченні, які включають чітко визначену послідовність дій, таких як: конкретизація тематичних цілей, форм та ступеня розвитку ТКС у різних соціально-економічних площинах; аналіз і оцінка існуючих форм фінансового забезпечення розвитку ТКС; обґрунтування пріоритетів розвитку ТКС і форм фінансового забезпечення; моніторинг конвергенції прикордонних регіонів за різними напрямками; формування стратегій розвитку та фінансового забезпечення ТКС; контроль та коригування форм та інструментів фінансового забезпечення ТКС.

Основні положення розділу знайшли відображення в публікаціях дисертанта [69, 70, 71, 72, 77, 80].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

2.1. Методичний інструментарій оцінювання розвитку й фінансового забезпечення транскордонного співробітництва

В умовах євроконвергенції України питання оцінювання ефективності фінансового забезпечення транскордонного співробітництва з урахуванням рівневого підходу та фінансової децентралізації розвитку регіонів, в тому числі прикордонних набувають актуальності, особливо у прикладному аспекті. Впродовж останніх років ученими та практиками запропоновано низку методичних підходів до оцінки показників та результатів ТКС, проте жоден з них не затверджений на офіційному рівні і не носить комплексного характеру. Позитивними тенденціями розвитку методичних підходів до оцінки ТКС є поступове налагодження інформаційної бази для ведення транскордонної статистики, яка слугує інформативним підґрунтям для розробки низки пропозицій і дозволяє створити порівняльну базу в країнах по обидві сторони кордонів.

Зокрема регіональними органами державної служби статистики України запропоновані показники для порівняння ефекту транскордонного співробітництва, ключовими з яких є: площа, кв. км., населення, тис. осіб., природний приріст на 1000 населення, осіб, рівень безробіття за МОП, %, середньомісячна номінальна заробітна плата, євро, прийняття в експлуатацію житла на 1000 населення, квартир, студенти вищих навчальних закладів на 10 тис. населення, осіб, лікарі на 10 тис. населення, осіб, середній медперсонал на 10 тис. населення, осіб, лікарняні ліжка на 10 тис. населення, одиниць, кількість розміщених туристів у колективних закладах розміщування на 1000 населення, осіб, витрати на дослідження і розробки, % до ВРП, ліси і лісовкриті площі, % до загальної площі, землі

сільськогосподарського призначення, % до загальної площі, валовий регіональний продукт, млн. євро, валовий регіональний продукт на 1 особу, євро [41].

В науковій літературі вироблено низку методичних підходів щодо забезпечення і оцінювання ефекту транскордонного співробітництва. Згідно підходу Т. В. Терещенко результати транскордонної співпраці на мікро-, мезо- та макrorівні запропоновано оцінювати в розрізі 9 груп (130 показників), таких як розвиток підприємництва; інвестиційна та інноваційна діяльність; фінансово-бюджетні розрахунки; соціально-демографічна ситуація; природні ресурси та охорона довкілля; культура, освіта, туризм; розвиток інфраструктури [155, с. 3]. В рамках даної методики прослідковується підхід щодо оцінювання взаємоприникності регіонів по обидві сторони кордону, проте практичне значення і розрахунок фінансового забезпечення транскордонного співробітництва не відображено в повній мірі.

Беручи за основу низку принципів, таких як цільова спрямованість, комплексність, ефективність та багаторівневність вітчизняні учені І. М. Школа та Б. М. Короп запропонували методику, яка відображає оцінку ефективності реалізації конкретних форм розвитку ТКС і його вплив на соціально-економічний розвиток країни в цілому з конкретизацією мети, об'єкта, предмета та завдань аналізу; обрання форм ТКС, проведення аналізу по кожній із обраних форм; визначення впливу ТКС на соціально-економічний розвиток; підведення підсумків, визначення проблем та перспектив розвитку [176]. Такий підхід ґрунтується на послідовності дій щодо форм реалізації транскордонного співробітництва, проте не відображає фінансового забезпечення й руху грошових потоків по обидві сторони кордонів й ефективності інтеграційних потенціалів прикордонних територій.

Оцінку транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів В. Ю. Левчук пропонує здійснювати на основі рівневого підходу з

формуванням груп показників економічного, соціального, екологічного та інноваційного розвитку, які узагальнюються у інтегральний показник ефекту транскордонного співробітництва [84]. Вагомим недоліком даного підходу є те, що за розробленим методичним інструментарієм автором не представлені розрахункові значення показників й узагальнюючого інтегрального показника та не оприлюднено кількісну оцінку транскордонного ефекту.

Г. В. Рідевський розробив авторський підхід до оцінювання потенціалу прикордонного співробітництва, який стосується прикордонних районів Білорусії в розрізі 3 ключових потенціалів: економічного, демографічного і природньо-ресурсного. В якості економічного потенціалу автор запропонував розглядати фонд середньомісячної заробітної плати в адміністративних районах в процентах від національного рівня. Фонд заробітної плати розраховувався як добуток середньорічної чисельності працюючих на їх середню номінальну заробітну плату. Демографічний потенціал кожного району Білорусії розглядалася частка регіону в населенні країни у %. Природньоресурсний потенціал визначався часткою площі регіонів в процентах від площі країни. Середні значення природньоресурсного, демографічного і економічного потенціалу розглянуто як показник сукупного ресурсного потенціалу того чи іншого адміністративного району [134, с. 142].

В. Ободовська та Я. Олійник дослідили стан транскордонного співробітництва між Україною та республікою Польща в розрізі прикордонних регіонів з використанням низки показників, таких як: валовий регіональний продукт, валовий регіональний продукт на одну особу, зовнішньоторговельний оборот (товари-послуги), інвестиції в основний капітал та інвестиції в основний капітал на одну особу й визначили відхилення регіонального показника (його середнього значення на прикордонних територіях України (R_d) від його середнього значення по країні загалом. Такі ж розрахунки були здійснені в прикордонних регіонах

республіки Польща [102, с. 212-215]. Така позиція авторів є правомірною і дозволяє за допомогою порівняльних показників оцінити стан ресурсного потенціалу прикордонних регіонів на основі офіційних статистичних даних і порівняти потенційні економічні, інвестиційні та зовнішньоекономічні показники розвитку транскордонної співпраці. Проте аспект фінансового забезпечення розвитку прикордонних територій не включений у представлену методику, яка базується на визначених кількісних показниках.

Ш. Радвілавічюс та Н. Межевіч пропонують різноаспектний за 3 напрямками підхід до загальної оцінки транскордонної співпраці в розрізі: 1) соціально-економічного розвитку прикордонних територій; 2) оцінка ефективності програм; 3) оцінка конкретних проектів. Автори пропонують 10 показників оцінки міжрегіонального розвитку: 1) показники економічного і соціального розвитку; 2) рівня кооперації; 3) інфраструктури кордону; 4) охоплення населення [125].

Огляд інструментарію оцінювання ефективності транскордонного співробітництва дозволяє констатувати відсутність загальноприйнятої методики та наявність низки підходів, які в повній мірі відображають лише окремі напрями інтеграції прикордонних територій.

К. І. Серебряк представив методичні рекомендації до проведення компаративного аналізу економічного співробітництва регіонів або міжрегіональних зв'язків, виокремив 4-етапний підхід до оцінки міжрегіонального співробітництва і запропонував на останньому з них комплексну оцінку результатів економічного співробітництва регіонів на основі відношення результатів, отриманих від реалізації міжрегіональної співпраці і-го регіону до витрат на реалізацію та збереження його конкурентних переваг помноженого на приріст реалізації досягнення очікуваних результатів діяльності і-го регіону в процесі інтеграції за певний проміжок часу [141, с. 57]. Основні показники оцінювання співробітництва регіонів автор пропонує здійснювати в розрізі

виробничого, соціального, демографічного, природно-географічного, екологічного та організаційного напрямів з конкретизацією показників та коефіцієнтів.

Непрямі методи оцінки результатів ТКС запропонувала Н. Мікула, а саме:

- транскордонна торгівля;
- розвиток зовнішньоекономічної діяльності прикордонних регіонів учасників ТКС, реалізація спільних проектів у прикордонних регіонах;
- стан комунікаційної та прикордонної інфраструктури в прикордонних регіонах суміжних держав [99].

Така позиція автора дозволяє визначити стан ТКС в розрізі функціональних видів і напрямів співпраці виключно з точки зору якісної оцінки.

В. В. Маркович запропонував авторський підхід до аналізу соціально-економічної ефективності ТКС з врахуванням 2 груп показників: транскордонної конвергенції та регіонального розвитку і спробував представити комплексну оцінку такої співпраці, враховуючи вплив ТКС на регіональний розвиток (ефективність використання ресурсів ТКС, так і інтеграційний аспект (конвергенція соціально-економічних показників) [91, 140-141]. Враховуючи комплексний характер методики доцільно було б представити розрахунки транскордонної конвергенції з конкретизацією числових значень та кількісних показників.

В умовах сьогодення методичний підхід до оцінювання ефективності транскордонних взаємодій та транскордонної конвергенції повинен базуватись на сучасному інструментарії дослідження інтеграції, впливу на регіональний розвиток та оцінюванні низки індикаторів, які дозволять кількісно та якісно відобразити потенціал прикордонних територій.

Досвід країн ЄС дозволив виокремити 4 основних підходи до оцінювання транскордонних взаємодій в рамках функціонального,

інституційного, структурного та ідейного підходів [185].

Функціональний підхід ґрунтується на індивідуальній основі, особистісній потребі кожного із суб'єктів транскордонної співпраці по обидва боки кордону щодо працевлаштування, споживання послуг, розвитку культури, туризму тощо, що в значній мірі пов'язано із розвиненістю транспортної та комунікативної інфраструктури.

Структурний підхід оцінювання транскордонних взаємодій носить порівняльний характер і базується на обґрунтуванні відмінностей у економічному, соціальному, інноваційно-інвестиційному, урбанізаційному та ін. аспектах та представляє динаміку позитивних чи негативних змін у розвитку по обидві сторони кордону.

Інституційний підхід регламентує повноваження і дії суб'єктів управління транскордонними взаємодіями, напрями розвитку та програми подальших дій.

Ідейний підхід оцінювання транскордонних взаємодій базується на індивідуальних та колективних уявленнях про процеси конвергенції та напрями інтеграції, ключові напрями розвитку співробітництва, та наближення й спорідненості в напрямі реалізації спільних ідей і практик.

На наш погляд, аналіз та оцінювання інтеграційного потенціалу транскордонного співробітництва необхідно проводити з позицій визначення індикаторів розвитку ТКС, які систематизовані нами в розрізі економічних, техніко-технологічних, фінансових, розвитку освіти, науки і культури, перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони (рис. 2.1).

В рамках цих груп індикаторів запропоновано низку показників, які в повній мірі відображають рівень взаємопроникненості територій з позицій предметної сфери реалізації транскордонного співробітництва. Запропонована методика адаптована нами до оцінювання стану транскордонного співробітництва між Україною та республікою Польща.

Рис. 2.1. Основні індикатори оцінювання рівня ТКС

Джерело: розроблено автором

Алгоритм оцінювання рівня транскордонного співробітництва і його важливої складової – фінансового забезпечення необхідно здійснювати у черговості дій, які представлені на рис. 2.2.

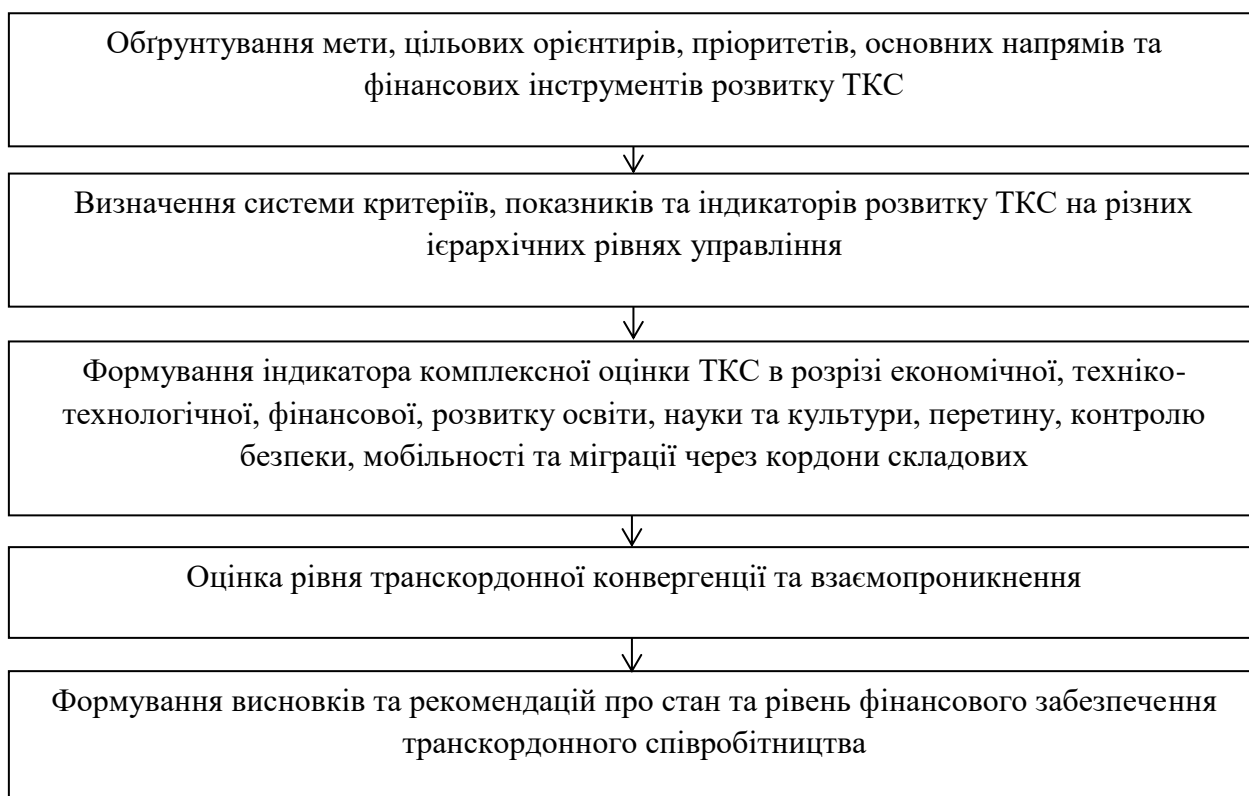

Рис. 2.2. Комплексний підхід до оцінювання рівня транскордонного співробітництва

Джерело: розроблено автором

Представлений комплексний підхід до оцінювання рівня транскордонного співробітництва базується на показниках-індикаторах і дозволяє визначити рівень взаємопроникнення й конвергенції транскордонних регіонів.

Даний підхід ґрунтується на запропонованих нами показниках оцінювання рівня розвитку ТКС в економічній, техніко-технологічній, фінансовій, розвитку освіти, науки та культури, перетину, контролю безпеки, мобільності та міграції через кордони складових.

Інтегральний показник комплексної оцінки ТКС визначається як сума добутків інтегральних індикаторів кожної із складових, зважених на значення вагового коефіцієнта, яке обґрунтоване з позицій його впливу на розвиток ТКС.

$$K_{\text{ІНТ}} = \sum_{i=1}^n K_i \times r_i \quad (2.1)$$

де K_i - інтегральний індикатор кожної із визначених складових ТКС;

r_i – ваговий коефіцієнт кожної із визначених складових ТКС.

Вагові значення складових ТКС розподілені на пропорційних засадах із врахуванням їх рівноцінного впливу на загальну оцінку і в сукупності складають 1.

Вважаємо, що представлені показники-індикатори комплексно відображають ступінь розвитку ТКС, є обґрунтованими, співставними й транспарентними у статистиці ТКС й кількісно відображають рівень взаємопроникнення та конвергенції обох країн.

Даний методичний підхід реалізований в контексті відображення рівня розвитку ТКС України та Польщі з врахуванням такої пріоритетної складової як фінансове забезпечення, результати якого представлені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Показники оцінювання транскордонного співробітництва України та Польщі за 2013-2017 рр.

Найменування індикатора, одиниця вимір у	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.
1	2	3	4	5	6
1. Індикатори економічної складової ТКС					
<i>Україна</i>					
Коефіцієнт співвідношення ТКС експорту та ТКС імпорту	0,6254	0,8613	0,8509	0,8168	0,7889
Коефіцієнт економічної проникності кордону	12,3783	10,6841	8,0402	9,1467	11,5495
Коефіцієнт ТКС в експорті	0,0329	0,0404	0,0413	0,0476	0,0505
Коефіцієнт ТКС в імпорті	0,0482	0,0505	0,0540	0,0604	0,0627
<i>Польща</i>					
Коефіцієнт співвідношення ТКС експорту та ТКС імпорту	1,5990	1,1610	1,1752	1,2243	1,2676
Коефіцієнт економічної проникності кордону	12,3783	10,6841	8,0402	9,1467	11,5495
Коефіцієнт ТКС в експорті	0,0235	0,0161	0,0140	0,0155	0,0170
Коефіцієнт ТКС в імпорті	0,0095	0,0089	0,0077	0,0089	0,0092
2. Індикатори техніко-технологічного потенціалу ТКС					
Коефіцієнт співвідношення прямих іноземних інвестицій з Польщі та загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну	0,0153	0,0199	0,0210	0,0202	0,0208
Коефіцієнт співвідношення прямих іноземних інвестицій з України в Польщу до загального обсягу прямих іноземних інвестицій з України	0,0084	0,0080	0,0079	0,0070	0,0011

1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт співвідношення прямих іноземних інвестицій з України в Польщу до загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Польщі	0,0009	0,0008	0,0006	0,0006	0,0001
3. Індикатори фінансового забезпечення ТКС					
Коефіцієнт співвідношення видатків українців в Польщі до загальних видатків іноземців в Польщі	0,1209	0,1604	0,1721	0,1828	0,1854
Коефіцієнт співвідношення загальних видатків поляків в Україні до загальних видатків поляків за кордоном	0,0142	0,0113	0,0115	0,0119	0,0106
Коефіцієнт співвідношення експорту /імпорту послуг, пов'язаних з фінансовою діяльністю до Польщі / з Польщі	0,1654	0,1630	0,0416	0,0531	0,3436
Коефіцієнт співвідношення середніх видатків українців та середніх видатків поляків	3,1282	3,6450	3,5092	3,6588	3,7817
4. Індикатори освіти, науки і культури					
<i>Україна</i>					
Коефіцієнт співвідношення витрат на дослідження і розробки до ВРП	0,0067	0,0060	0,0055	0,0048	0,0037
Коефіцієнт співвідношення обсягів наукової роботи в межах грантів до загальних обсягів іноземного фінансування НДР	0,016	0,002	0,003	0,001	0,001
Коефіцієнт співвідношення в'їзду туристів з Польщі в Україну до загальної кількості туристів в Україну	0,0137	0,0040	0,0007	0,0008	0,0052
<i>Польща</i>					
Коефіцієнт співвідношення витрат на дослідження і розробки до ВРП	0,0087	0,0094	0,0100	0,0097	0,0092
Коефіцієнт співвідношення обсягів наукової роботи в межах грантів до загальних обсягів іноземного фінансування НДР	0,067	0,055	0,058	0,064	0,077
Коефіцієнт співвідношення в'їзду туристів з України до Польщі до загальної кількості туристів в Польщу	0,0524	0,050	0,0511	0,0561	0,0567
5. Індикатори перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони					
Коефіцієнт перетинів кордону поляків в Україну та українців в Польщу	0,1594	0,1256	0,1100	0,1119	0,1042
Коефіцієнт співвідношення перетинів кордону поляків в Україну та поляків з України	0,9953	0,9898	0,9759	0,9951	1,0003
Коефіцієнт співвідношення перетинів кордону українців в Польщу та українців з Польщі	1,0197	1,0267	1,0245	1,0247	1,0148
Коефіцієнт співвідношення загальної кількості перетинів кордонів українців та перетинів кордонів поляків	6,1978	7,8184	8,8727	8,8108	9,6658

Джерело: розраховано автором на основі [193]

Індикатори економічної складової ТКС характеризують сучасний стан експорту та імпорту в рамках співпраці та його обсяг до загального експорту та імпорту держави. За нашими дослідженнями, індикатори економічної складової ТКС в Україні мали тенденцію до погіршення, що підтверджує динаміка коефіцієнта співвідношення ТКС експорту та імпорту, який зріс за 2013-2017рр. на 0,1635 і склав 0,7889 у 2017р. й підтвердив перевищення транскордонного

експорту над імпортом. Відповідно, коефіцієнти ТКС в експорті демонстрували незначне зростання з 0,0329 у 2013р. до 0,0505 у 2017р., й підтвердили незначну частку (5,05%) транскордонного експорту України в його загальному обсязі. В свою чергу, коефіцієнт транскордонного імпорту становив 0,0482 у 2013р. та 0,0627 у 2017р., тобто транскордонний імпорт зріс до 6,27% у загальному імпорті України й перевищив експорт на 1,22%.

Індикатори економічної складової ТКС Польщі демонстрували більш позитивні тенденції, а відповідно й вищу ефективність транскордонної співпраці, що відобразив коефіцієнт співвідношення ТКС експорту та ТКС імпорту Польщі, який становив у 2017р. 1,2676 і підтвердив перевищення експорту над імпортом (126,76%) та формування позитивного торговельного балансу. Коефіцієнт ТКС в експорті Польщі демонстрував зниження з 0,0235 у 2013р. до 0,0170 у 2017р., тобто підтвердив зниження транскордонного експорту в загальному експорті Польщі. Коефіцієнт ТКС в імпорті визначено у розмірах 0,0095 у 2013р. та 0,0092 у 2017р., що характеризувало незначну питому вагу (0,92%) транскордонного імпорту Польщі в загальному імпорті країни.

Коефіцієнт економічної проникності кордонів України і Польщі є інтегративним, оскільки відображає взаємний рух потоків товарів і послуг з експорту та імпорту між обома країнами по відношенню до довжини спільного кордону. Даний показник складав 12,3783 у 2013р. та 11,5495 у 2017р., тобто відобразив загальне зниження експорту та імпорту товарів через спільний кордон.

Індикатори техніко-технологічного потенціалу ТКС України й Польщі характеризуються коефіцієнтами співвідношення прямих іноземних інвестицій з Польщі до загального їх обсягу в Україні і склали у 2017р. лише 2,8%. Коефіцієнт співвідношення прямих іноземних інвестицій з України в Польщу на кінець 2017р. становив лише 0,0011 та 0,0001 по відношенню до загального обсягу інвестицій в Польщі, тобто їх обсяг залишався незначним.

Вагомим індикатором фінансового забезпечення ТКС є: коефіцієнт

співвідношення видатків українців в Польщі до загальних видатків іноземців в Польщі, який мав щорічну тенденцію до зростання з 0,1209 у 2013р. до 0,1854 у 2017р., що підтвердило щорічне зростання обсягів видатків громадян України у сусідній державі. Відповідно, коефіцієнт видатків поляків в Україні до загальних видатків поляків за кордоном мав тенденцію до зниження з 0,0142 у 2013р. до 0,0106 у 2017р., що було зумовлено не лише зменшенням загальних обсягів видатків, але й зміною співвідношення курсів валют "злотий-гривня". Коефіцієнт співвідношення середніх видатків українців та середніх видатків поляків щорічно зростав і становив на кінець 2017р. 3,7817 разів.

В сучасних умовах транскордонна співпраця зосереджена на інтенсифікації руху капіталів й фінансових послуг, що зумовлено фінансовою глобалізацією та лібералізацією. За нашими розрахунками, коефіцієнт співвідношення експорту /імпорту послуг, пов'язаних з фінансовою діяльністю між Україною та Польщею зріс з 0,1654 у 2013р. до 0,3436 у 2017р., що засвідчило транскордонний рух не лише товарів, але й фінансових послуг через банки й інші фінансові посередники, які створені за участю польського капіталу.

Індикатори освіти, науки і культури відображають співвідношення витрат на дослідження та розробки до ВРП, й частку обсягів наукової роботи в межах грантів у загальних обсягах іноземного фінансування НДР й кількісне відношення частки туристів з Польщі до загальної їх кількості в Україні.

Впродовж 2013-2017рр. в Україні знизився коефіцієнт співвідношення витрат на дослідження і розробки до ВРП з 0,0067 до 0,0037, тобто спостерігалось щорічне зменшення видатків на розробки по відношенню до ВРП, яке в Україні склало 0,37%. В Польщі даний коефіцієнт становив 0,0087 у 2013р. та 0,0092 у 2017р., тобто в кількісному виразі 0,92 % в ВРП Польщі займають витрати на дослідження й розробки.

Коефіцієнт співвідношення обсягів наукової роботи в межах грантів до загальних обсягів іноземного фінансування НДР в Україні демонстрував щорічне зниження з 0,016 у 2013р. до 0,001 у 2017р., тобто підтвердив, що 0,1%

становили наукові роботи в межах грантів в загальних обсягах іноземного фінансування. В Польщі даний коефіцієнт мав тенденцію до зростання з 0,067 у 2013р. до 0,0077 у 2017р., тобто 7,7% становило іноземне фінансування НДР в рамках грантів.

Транскордонна співпраця передбачає і рух громадян через кордони для задоволення певних цілей: туристичних, приватних, ділових та інших. За 2013-2017рр. коефіцієнт співвідношення в'їзду туристів з Польщі до загальної кількості туристів в Україну знизився з 0,0137 до 0,0052, тобто зменшилась туристична складова в загальному обсязі перетину кордонів при зростанні приватної. Даний коефіцієнт в Польщі становив 0,0524 у 2013р. та 0,0567 у 2017р. і засвідчив, що 5,67% туристів в Польщі є з України, тобто розрив у туристичній складовій співпраці обох країни склав у 2017р. 5,15% і засвідчив переважаючий характер руху туристичних потоків з України в Польщу.

Соціальні індикатори займають вагомe місце у ТКС і відображають існуючі розриви та диспропорції в рівнях зайнятості, безробіття, бідності, оплати праці й життя населення. Ці показники відображають рівень розвитку соціальної сфери на загальнодержавному й місцевому рівнях та впливають на розвиток ТКС. За 2013-2017рр. в Україні зріс коефіцієнт співвідношення кількості офіційно зареєстрованих безробітних до економічно активного населення з 0,0717 до 0,0951, тобто 9,51% офіційно зареєстрованих безробітних є в Україні по відношенню до економічно активного населення. У Польщі даний коефіцієнт коливався в межах 0,1033 у 2013р. до 0,0601 у 2017р., тобто 6,01% становили офіційно зареєстровані безробітні в Польщі по відношенню до економічно активного населення, розрив між обома країнами на кінець 2017р. за даним показником склав 3,5%. Коефіцієнт співвідношення зайнятих і безробітних в Україні скоротився з 12,9427 у 2013р. до 9,5150 у 2017р., тобто на 3,4277. У Польщі даний коефіцієнт демонстрував протилежну динаміку і зріс з 8,6827 у 2013р. до 15,765 у 2017р., тобто на 7,0823.

Коефіцієнт рівня економічної активності населення в Україні становив 0,65 у 2013р. й 0,62 у 2017р. У Польщі – 0,559 у 2013р. та 0,561 у 2017р., тобто в

Україні відбулося зниження коефіцієнта рівня економічної активності населення до 62%, у Польщі – зростання до 56,1%.

Коефіцієнт рівня бідності в Україні відображає зростання соціальної напруженості, падіння рівня доходів населення та нарощення чисельності осіб, визначених за певними критеріями межі бідності з 0,084 у 2013р. до 0,513 у 2017р., тобто понад 50% населення в Україні визначено як бідне за рівнем доходів домогосподарств. В Польщі коефіцієнт рівня бідності знизився на 0,031 з 0,074 у 2013р. до 0,043 у 2017р., тобто лише 4,3% населення вважаються за даними статистики бідними.

Коефіцієнти перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони відображають рух населення обох держав в різних цілях з обов'язковим перетином кордону. Коефіцієнт перетинів кордону поляків в Україну та українців в Польщу мав тенденцію до зниження з 0,1594 у 2013р. до 0,1042 у 2017р. підтверджує, що співвідношення між поляками, що в'їхали в Україну та українцями, що в'їхали в Польщу становило 10,4%, тобто рух українців на територію сусідньої країни був більш інтенсивним. Коефіцієнт співвідношення перетинів кордону поляків в Україну та поляків з України зріс за 2013-2017рр з 0,9953 до 1,003. Коефіцієнт співвідношення перетинів кордону українців в Польщу та українців з Польщі зменшився з 1,0197 у 2013р. до 1,0148 у 2017р. За нашими розрахунками коефіцієнт співвідношення загальної кількості перетинів кордонів українців та перетинів кордонів поляків зріс з 6,1978 до 9,6658, що характеризує більшу інтенсивність міграції через кордони українців в Польщу, ніж поляків в Україну.

Інтегральний індикатор оцінювання рівня транскордонного співробітництва визначено нами за усіма частковими індикаторами в межах 5 груп, зваженими на ваговий коефіцієнт значимості й розраховано рівень розвитку ТКС в Україні та Польщі (табл. 2.2). Такий підхід є найбільш прийнятним для оцінювання біполярних регіонів за розвитком ТКС, до яких за твердженням В. В. Гоблика належать транскордонні регіони, створені за участю сусідніх адміністративно-територіальних одиниць лише 2 країн [20, с. 260].

Інтегральний індикатор оцінювання рівня транскордонного співробітництва України та Польщі за 2013-2017 рр.

Найменування індикатора, одиниця виміру	Значення вагового коефіцієнта	Зважені значення індикаторів				
		2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.
1	2	3	4	5	6	7
1. Індикатори економічної складової ТКС						
<i>Україна</i>						
Коефіцієнт співвідношення ТКС експорту та ТКС імпорту	0,25	0,1564	0,2153	0,2127	0,2042	0,1972
Коефіцієнт економічної проникності кордону	0,25	3,0946	2,6710	2,0101	2,2867	2,8874
Коефіцієнт ТКС в експорті	0,25	0,0082	0,0101	0,0103	0,0119	0,0126
Коефіцієнт ТКС в імпорті	0,25	0,0121	0,0126	0,0135	0,0151	0,0157
<i>Інтегральний індикатор економічної складової ТКС</i>	<i>0,2</i>	<i>3,2712</i>	<i>2,9091</i>	<i>2,2466</i>	<i>2,5179</i>	<i>3,1129</i>
<i>Польща</i>						
Коефіцієнт співвідношення ТКС експорту та ТКС імпорту	0,25	0,3998	0,2903	0,2938	0,3061	0,3169
Коефіцієнт економічної проникності кордону	0,25	3,0946	2,6710	2,0101	2,2867	2,8874
Коефіцієнт ТКС в експорті	0,25	0,0059	0,0040	0,0035	0,0039	0,0043
Коефіцієнт ТКС в імпорті	0,25	0,0024	0,0022	0,0019	0,0022	0,0023
<i>Інтегральний індикатор економічної складової ТКС</i>	<i>0,2</i>	<i>3,5026</i>	<i>2,9675</i>	<i>2,3093</i>	<i>2,5989</i>	<i>3,2108</i>
2. Індикатори техніко-технологічного потенціалу ТКС						
<i>Польща-Україна</i>						
Коефіцієнт співвідношення прямих іноземних інвестицій з Польщі та загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україну	0,34	0,0052	0,0068	0,0071	0,0069	0,0071
Коефіцієнт співвідношення прямих іноземних інвестицій з України в Польщу до загального обсягу прямих іноземних інвестицій з України	0,33	0,0028	0,0026	0,0026	0,0023	0,0004
Коефіцієнт співвідношення прямих іноземних інвестицій з України в Польщу до загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Польщі	0,33	0,0003	0,0003	0,0002	0,0002	0,0000
<i>Інтегральний індикатор техніко-технологічної складової ТКС</i>	<i>0,2</i>	<i>0,0083</i>	<i>0,0097</i>	<i>0,0099</i>	<i>0,0094</i>	<i>0,0075</i>
3. Індикатори фінансового забезпечення ТКС						
<i>Польща-Україна</i>						
Коефіцієнт співвідношення видатків українців в Польщі до загальних видатків іноземців в Польщі	0,25	0,0302	0,0401	0,0430	0,0457	0,0464
Коефіцієнт співвідношення загальних видатків поляків в Україні до загальних видатків поляків за кордоном	0,25	0,0036	0,0028	0,0029	0,0030	0,0027
Коефіцієнт співвідношення експорту /імпорту послуг, пов'язаних з фінансовою діяльністю до Польщі / з Польщі	0,25	0,0414	0,0408	0,0104	0,0133	0,0859
Коефіцієнт співвідношення середніх видатків українців та середніх видатків поляків	0,25	0,7821	0,9113	0,8773	0,9147	0,9454

Продовження табл. 2.2

1	2	3	4	5	6	7
<i>Інтегральний індикатор фінансового забезпечення ТКС</i>	0,2	0,8572	0,9949	0,9336	0,9767	1,0803
4. Індикатори освіти, науки і культури						
<i>Україна</i>						
Коефіцієнт співвідношення витрат на дослідження і розробки до ВРП	0,34	0,0023	0,0020	0,0019	0,0016	0,0013
Коефіцієнт співвідношення обсягів наукової роботи в межах грантів до загальних обсягів іноземного фінансування НДР	0,33	0,0053	0,0007	0,0010	0,0003	0,0003
Коефіцієнт співвідношення в'їзду туристів з Польщі до загальної кількості туристів в Україну	0,33	0,0045	0,0013	0,0002	0,0003	0,0017
<i>Інтегральний індикатор освіти, науки і культури</i>	0,2	0,0121	0,0040	0,0031	0,0022	0,0033
<i>Польща</i>						
Коефіцієнт співвідношення обсягів наукової роботи в межах грантів до загальних обсягів іноземного фінансування НДР	0,34	0,0030	0,0032	0,0034	0,0033	0,0031
Коефіцієнт співвідношення витрат на дослідження і розробки до ВРП	0,33	0,0221	0,0182	0,0191	0,0211	0,0254
Коефіцієнт співвідношення в'їзду туристів з України до Польщі до загальної кількості туристів в Польщу	0,33	0,0173	0,0165	0,0169	0,0185	0,0187
<i>Інтегральний індикатор освіти, науки і культури</i>	0,2	0,0424	0,0378	0,0394	0,0429	0,0472
5. Індикатори перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони						
<i>Польща-Україна</i>						
Коефіцієнт перетинів кордону поляків в Україну та українців в Польщу	0,25	0,0399	0,0314	0,0275	0,0280	0,0261
Коефіцієнт співвідношення перетинів кордону поляків в Україну та поляків з України	0,25	0,2488	0,2475	0,2440	0,2488	0,2501
Коефіцієнт співвідношення перетинів кордону українців в Польщу та українців з Польщі	0,25	0,2549	0,2567	0,2561	0,2562	0,2537
Коефіцієнт співвідношення загальної кількості перетинів кордонів українців та перетинів кордонів поляків	0,25	1,5495	1,9546	2,2182	2,2027	2,4165
<i>Інтегральний індикатор перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони</i>	0,2	2,0931	2,4901	2,7458	2,7356	2,9463
Інтегральний індикатор оцінювання рівня розвитку ТКС України	x	1,2484	1,2816	1,1878	1,2484	1,4301
Інтегральний індикатор оцінювання рівня розвитку ТКС Польщі	x	1,3256	1,3009	1,2073	1,2720	1,4576

Джерело: розраховано автором

За даними табл. 2.2 можна зробити ряд висновків: по-перше, інтегральний індикатор оцінювання рівня розвитку ТКС України демонстрував стійкі тенденції росту впродовж 2013-2017рр. з 1,2484 до 1,4301, по-друге, інтегральний індикатор оцінювання рівня розвитку ТКС Польщі мав аналогічні параметри зростання з 1,3256 у 2013р. до 1,4576 у 2017р., що свідчить про

поглиблення транскордонної співпраці Польща-Україна.

Для оцінювання рівня транскордонної конвергенції та взаємопроникнення нами запропоновано розрахунок відповідного коефіцієнта, який визначається як відношення інтегрального індикатора оцінювання рівня ТКС України та інтегрального індикатора оцінювання рівня ТКС в Польщі. Кількісні значення даного коефіцієнта можуть знаходитися в трьох діапазонах: $P_{\text{конв}} > 1$ – переважаючий рівень проникнення України у сфері ТКС "Україна-Польща"; $P_{\text{конв}} = 1$ – рівнозначні засади взаємопроникнення у всіх визначених сферах ТКС обох країн; $P_{\text{конв}} < 1$ – переважаючий рівень проникнення Польщі у сфері ТКС "Україна-Польща".

За нашими розрахунками рівень конвергенції та проникнення у 2013р. становив 0,9418 і мав найнижче значення наближення за усіма індикаторами оцінювання рівня ТКС й підтверджував практично рівнозначний характер співпраці України й Польщі. У 2014-2017рр. рівень конвергенції та проникнення став більш тісним з 0,9851 до 0,9811 й засвідчив несуттєві розбіжності за усіма індикаторами розвитку ТКС, підвищення рівня конвергенції між країнами при домінуванні Польщі у рівні проникнення ТКС та згладжуванні диспропорцій у його розвитку (рис. 2.3).

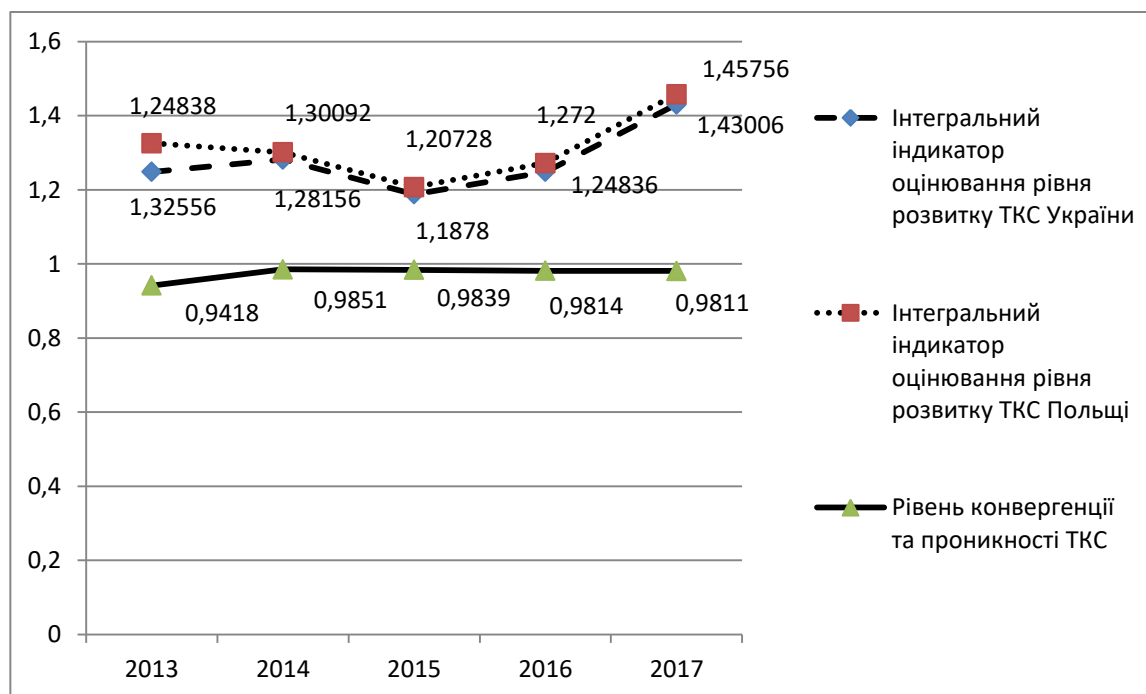

Рис. 2.3. Динаміка рівня конвергенції та проникності ТКС України і Польщі за 2013-2017рр.

Джерело: розраховано автором

Запропонований індикаторний підхід оцінювання рівня розвитку ТКС повинен бути основою для формування висновків та рекомендацій щодо можливостей подальшої транскордонної співпраці й конвергенції в контексті:

- 1) основних відмінностей у рівні соціально-економічного розвитку прикордонних регіонів, їх характеристик в поточному та стратегічному вимірах внаслідок інтеграції;
- 2) ступеня інтегрованості прикордонних регіонів в економічній, техніко-технологічній, фінансовій, культурній, науковій, соціальній, безпековій сферах;
- 3) співставимості інтегральних індикаторів оцінювання рівня ТКС України та Польщі для оцінювання рівня конвергенції і проникнення;
- 4) оцінювання достатності фінансового забезпечення ТКС з позицій наявних та потенційних фінансових ресурсів, їх достатності для реалізації визначених тематичних цілей й цільових орієнтирів.

2.2. Аналіз і оцінка фінансово-економічної діяльності суб'єктів транскордонного співробітництва

Економічні індикатори розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Польщею підкреслюють диспропорції у розвитку економіки як в рамках країн, так і прикордонних регіонів (додаток А, табл. А.1, А.2, рис. А.1, А.2). Валовий регіональний продукт по Україні загалом становив у 2017р. 110514 млн. дол. США і скоротився за останні 5 років у 1,7 рази або на 80056 млн. дол. США, що в значній мірі зумовлено анексією Криму та військово-політичною ситуацією на Сході України. Поруч з цим, слід зазначити, що ВРП мав тенденцію до незначного скорочення в регіональному розрізі: у Львівській області ВРП скоротився з 7926 млн. дол. США до 5459 млн. дол. США, тобто на 2467 млн. дол. США, у Закарпатській області – 1,7 рази з 2678 млн. дол. США до 1594 млн. дол. США, тобто 1084 млн. дол. США. У Волинській області зростання становило 206,5 млн. дол. США і склало на кінець 2017р.

1925 млн. дол. США.

Валовий регіональний продукт у Польщі у 2013р. становив 566308,5 млн. дол. США, тобто розрив між державами за показником ВРП складав 375738,5 млн. дол. США. У Підкарпатському воєводстві ВРП становив у цей період 18675,7 млн. дол. США, у Люблінському - 18812,9 млн. дол. США, тобто розрив у територіальному аспекті за показником ВРП по обидва боки кордону склав в середньому 14568,2 млн. дол. США. У 2017р. ВРП зріс у Польщі в 1,2 рази до значення 537494,6 млн. США. У Підкарпатському воєводстві – 21971 млн.дол. США, Люблінському – 21683,1 млн. дол. США. У прикордонних областях України даний показник в середньому був на рівні 2346 млн. дол. США, тобто розбіжність у прикордонних регіонах у 2017р. склала в середньому 8,9 рази, що відображало суттєву нерівномірність економічного потенціалу прикордонних територій України й Польщі.

Значне зменшення в Україні демонструє показник ВРП на 1 особу як на макро-, так і на мікрорівнях. За 2013-2017рр. ВРП на 1 особу по країні в цілому скоротився на 188 дол. США і склав на кінець 2017р. 2601 дол. США. У Львівській області скорочення становило 965 дол. США і сягнуло 2156 дол. США, Закарпатській – 866 дол. США до величини 1267 дол. США. У Волинській області відбулося зростання на 199,6 дол. США і склало 1851 дол. США.

У Польщі у 2013р. ВРП на 1 особу становив 12333,7 дол. США, у Підкарпатському воєводстві - 8773 дол. США, Люблінському – 8774 дол. США. У 2017р. даний показник суттєво зріс і становив по країні в цілому 14789 дол. США, у Підкарпатському – 10326,3 дол. США, Люблінському – 10183,4 дол. США, тобто диспропорції у ВРП на 1 особу між Україною і Польщею у 2013р. склали 9544,7 дол. США, у 2017р. – 12188 дол. США.

В рамках прикордонних територій розбіжності ВРП на 1 особу в середньому складали у 2013р. у воєводствах Польщі 8773,5 дол. США, в прикордонних областях України – 2301,8 дол. США. У 2017р. такий розрив підтверджувався такими даними: у воєводствах Польщі 9637 дол. США, в областях України – 2346 дол. США, тобто у 4,1 рази.

В рамках співпраці України й Польщі важливе місце займає загальний обсяг торгівлі товарами і послугами та його величина в рамках транскордонної співпраці.

Загальний обсяг торгівлі товарами і послугами становив у 2013 році в Україні 162032,2 млн. дол. США з яких 4455,7 млн. дол. США у Львівській області, 1817,8 млн. дол. США у Волинській, 3680,4 млн. дол. США у Закарпатській області. Впродовж 5 років скорочення торговельного обороту становило в державі 1,5 рази і за 2017р. склало 109062,4 млн. дол. США по Україні загалом, з яких 4298,4 млн. дол. США – загальний обсяг торгівлі у Львівській області, 2113 млн. дол. США – у Волинській області, 3053,4 млн. дол. США – у Закарпатській області.

Загальний обсяг торгівлі товарами і послугами у Польщі зріс у 1,4 рази і становив 429334 млн. дол. США у 2013р. та 588628 млн. дол. США у 2017 р., тобто збільшився на 159294 млн. дол. США. Розрив у загальному обсязі торгівлі товарами і послугами між Україною та Польщею складав у 2013р. 267302 млн. дол. США, у 2017р. – 479566 млн. дол. США.

З позицій дослідження транскордонного співробітництва важливо проаналізувати обсяги торгівлі товарами і послугами в прикордонних регіонах та дослідити рівень конвергенції територій за показником обсягів торгівлі в рамках ТКС. За нашими розрахунками, в Україні за останні 5 років відбувалося щорічне падіння прикордонної торгівлі з 6622,4 млн. дол. США у 2013р. до 4893,5 млн. дол. США у 2016р., яке досягло докризового показника лише на кінець 2017 року і склало 6179 млн. дол. США. В межах прикордонних областей простежувались негативні тенденції скорочення обсягів торгівлі товарами і послугами з позицій розвитку транскордонного співробітництва. Зокрема у Львівській області даний показник скоротився в 1,4 рази з 1089,1 млн. дол. США у 2013р. до 776,5 млн. дол. США у 2016р. і на кінець 2017р. склав 1010 млн. дол. США, тобто приблизно досягнув рівня 5-річної давності. У Волинській області показник торгівлі в рамках ТКС зріс у 1,2 рази з 222,8 млн. дол. США у 2013р. до 274 млн. дол. США у 2017р. В Закарпатській області

спостерігалось нестабільна тенденція й коливання обсягів торгівлі в рамках ТКС впродовж останніх 5 років. Проте загальний обсяг торгівлі зріс в 1,3 рази з 133,8 млн. дол. США до 175,5 млн. дол. США, тобто на 41,7 млн. дол. США.

Важливо в рамках транскордонної співпраці проаналізувати динаміку коефіцієнтів, які відображають стан та ефективність співробітництва й рівень економічної проникності кордонів з позицій експорту та імпорту товарів, робіт, послуг. Коефіцієнти транскордонного співробітництва в експорті ($C_{E\ CBC}$) і транскордонного співробітництва в імпорті ($C_{I\ CBC}$) визначаються наступним чином:

$$C_{E\ CBC} = \frac{E_{CBC}}{E}, C_{I\ CBC} = \frac{I_{CBC}}{I}, \quad (2.2)$$

де E_{CBC} та I_{CBC} – обсяги експорту та імпорту у визначений період часу на транскордонних територіях;

E та I – загальний обсяг експорту та імпорту у визначений період часу.

Після визначення вищезазначених коефіцієнтів можливо розрахувати їх співвідношення (C_A):

$$C_A = \frac{C_{E\ CBC}}{C_{I\ CBC}}. \quad (2.3)$$

Якщо $C_A > 1$ – це вказує на перевагу експорту над імпортом у транскордонній торгівлі, а отже, позитивний торговельний баланс. Коли $C_A < 1$ слід очікувати негативного торговельного балансу [198, с. 39].

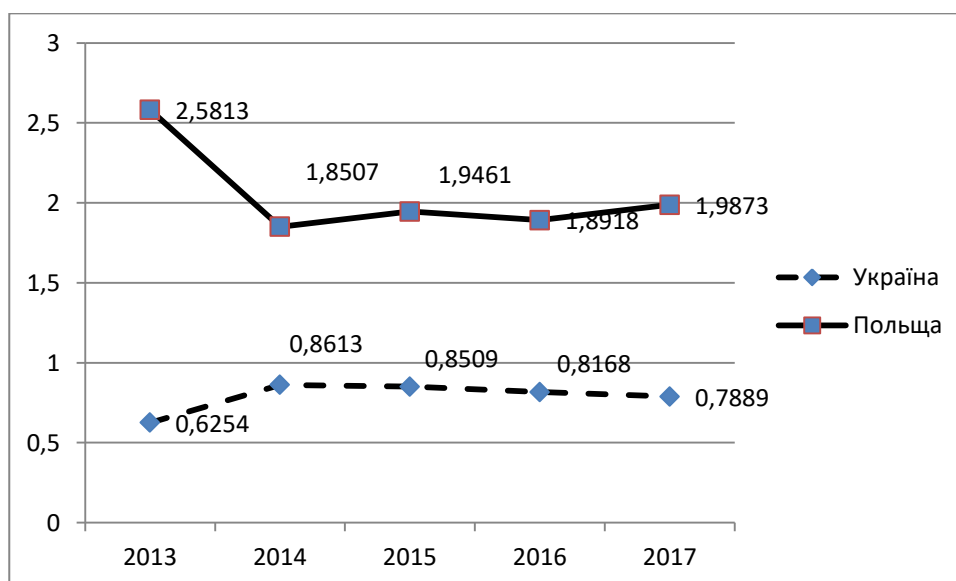

Рис. 2.4. Динаміка коефіцієнта співвідношення транскордонного експорту та імпорту України та Польщі за 2013-2017рр.

Джерело: складено на основі [27, 193]

За нашими розрахунками коефіцієнт співвідношення транскордонного експорту та імпорту в Україні демонстрував впродовж останніх 5 років негативну тенденцію, мав кількісні значення менші 1, що підтверджувало негативний торговельний баланс транскордонної співпраці й перевищення імпорту над експортом. Даний коефіцієнт складав 0,6254 у 2013р. і зріс на 0,1625 пункти до величини 0,7889 у 2017р., що свідчить про переважання за обсягами транскордонного імпорту над експортом, яке становило на кінець 2017 року 78,9%. У Львівській області динаміка, кількісні значення і тенденції у співвідношенні транскордонного експорту над імпортом відповідали загальноукраїнській статистиці й становили 0,4287 у 2013р. та 0,7688 у 2017 р., що підтверджувало незначне відродження експортного потенціалу області й збереження негативного торговельного балансу регіону у транскордонній співпраці.

Волинська область продемонструвала у 2013-2017рр. відновлення експортного потенціалу, оскільки коефіцієнт співвідношення транскордонного експорту над імпортом зріс з 0,4449 у 2013р. до 1,0448 у 2017р. Позитивним зрушенням у розвитку транскордонної співпраці Волинської області вважаємо зростання експорту над імпортом у 2015р., 2016р. та 2017р., що засвідчило поступове відновлення експортних можливостей даного транскордонного регіону.

Закарпатська область впродовж останніх 5 років мала позитивний торговельний баланс, а коефіцієнт співвідношення транскордонного експорту над імпортом зріс на 0,2639 пункти з 1,2833 у 2013р. до 1,5472 у 2017р.

За 2013-2017рр. індикатор співвідношення транскордонного експорту та імпорту у Польщі демонстрував значну перевагу експорту над імпортом й позитивне значення якого склало 2,5813 у 2013р. й 1,9873 у 2017р.

Економічна проникність кордону (С) визначається за формулою:

$$C = \frac{T}{R}, \quad (2.4)$$

Де Т - взаємний обсяг зовнішньої торгівлі між країнами (імпорт + експорт)

R – довжина кордону (км) [206, с. 76].

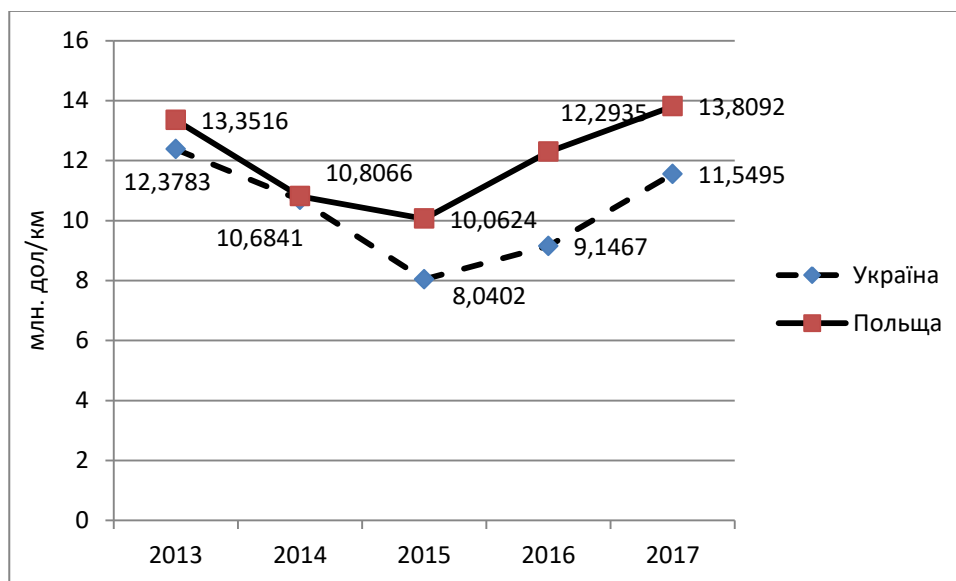

Рис. 2.5. Динаміка коефіцієнта економічної проникності кордону України та Польщі за 2013-2017рр.

Джерело: складено на основі [27, 193]

За нашими розрахунками коефіцієнт економічної проникності кордону за 2013-2017рр. мав нестійку кількісну динаміку, знижувався впродовж 2013-2015рр. як в Україні, так і в Польщі й демонстрував незначне зростання у 2016-2017рр.

В Україні даний показник становив у 2013р. 12,3783 млн. дол./км і знизився до 11,5495 млн. дол./км у 2017р., що підтверджувало зниження обсягів торгівлі товарами і послугами у транскордонній співпраці між обома державами. В Польщі цей коефіцієнт коливався з 13,3516 млн. дол./км у 2013р. до 13,8092 млн. дол./км у 2017р., тобто числові значення даних коефіцієнтів були майже рівнозначними і характеризували інтенсивність експортно-імпортних операцій по обидві сторони спільного кордону.

Слід зазначити, що коефіцієнт економічної проникності кордону становив у Львівській області в 2013р. - 3,8896 млн. дол./км та 2017р. - 3,6071 млн. дол./км. У Волинській області в 2013р. - 3,8896 млн. дол./км та в 2017р. - 1,2320 млн. дол./км. У Закарпатській області в 2013р. - 4,1043 млн. дол./км та в 2017р. - 5,3834 млн. дол./км.

Важливими економічними індикаторами розвитку транскордонного

співробітництва вважаємо коефіцієнти ТКС в імпорті та ТКС в експорті, що відображають частку транскордонної співпраці в експорті та імпорті до загального їх обсягу.

Показник ТКС експорту в Польщі за 2013-2017рр. щорічно знижувався з 2,35% у 2013р. до 1,7% у 2017р. Показник ТКС в експорті України мав тенденцію до зростання з 3,29% у 2013р. до 5,05% у 2017р. Найбільший експортний потенціал в рамках ТКС демонструвала Львівська область, який становив 19,38% у 2013р. і 21,35% у 2017р. Експортний потенціал ТКС впродовж 2013-2017рр. у Волинській області зріс з 9,99% до 18,6%, у Закарпатській області – з 4,76% до 6,30%.

Показник ТКС в імпорті Польщі мав за останні роки тенденцію до зниження з 0,95% у 2013р. до 0,92% у 2017р., що підтверджувало зниження обсягу торгівлі українськими товарами і послугами в Польщі.

Показник ТКС в імпорті України зріс з 4,82% у 2013р. до 6,27% у 2017р. В прикордонних областях України-Польщі даний показник впродовж 2013-2017рр. характеризувався волативністю і мав тенденцію до зниження у Львівській області з 27,53% до 25,47%, Волинській – з 13,63% до 9,85%, Закарпатській – 13,63% до 5,06%.

Індикатори техніко-технологічного потенціалу транскордонного співробітництва України й Польщі мали тенденцію до зниження в показниках обсягів прямих іноземних інвестицій в цілому та прямих іноземних інвестицій на 1 особу прикордонного регіону і в обсягах витрат на дослідження й розробки у відношенні до валового регіонального продукту (Додаток В, табл. В.1). За нашими розрахунками, обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну скоротився впродовж 2013-2017рр. в 1,4 рази з 53704 млн. дол. США до 39144 млн. дол. США. Прикордонні області України також характеризувалися зниженням інвестиційної активності, оскільки обсяг прямих іноземних інвестицій за 2013-2017рр. у Львівській області скоротився на 69,8% з 1701,4 млн. дол. США до 1187,7 млн. дол. США, у Волинській – на 77,7% з 341,3 млн. дол. США до 265,4 млн. дол. США, у Закарпатській – на 72,6% з 437,5 млн. дол.

США до 317,7 млн. дол. США.

Обсяг прямих іноземних інвестицій з Польщі в Україну мав тенденцію до зростання і становив 1,52% від загального обсягу інвестування в Україну у 2013р. та зріс до 2,08% у 2017р. На нашу думку, інвестиції в економіку України з Польщі в найбільшому обсязі розміщуються у прикордонних регіонах. У 2013р. з усіх прямих іноземних інвестицій з Польщі - 23,6% припали на Львівську область, 11,3% - Волинську, 9,12% - Закарпатську область. У 2017р. тенденції до зростання прямих іноземних інвестицій у прикордонні регіони збереглися і 34,3% розміщено у Львівській області, 13,7% - у Волинській, 11,4% - у Закарпатській області.

Негативною тенденцією у розвитку ТКС вважаємо зниження прямих іноземних інвестицій на 1 особу прикордонного регіону. Якщо загалом по Україні цей показник знизився з 1249,8 дол. США у 2013р. до 746,9 дол. США у 2017р. У розрізі прикордонних регіонів за аналізований період спостерігалася негативна динаміка його зменшення у Львівській області з 547,2 дол. США до 472,5 дол. США, Волинській – з 328,8 дол. США до 242,3 дол. США, Закарпатській – 349,2 дол. США до 258,9 дол. США.

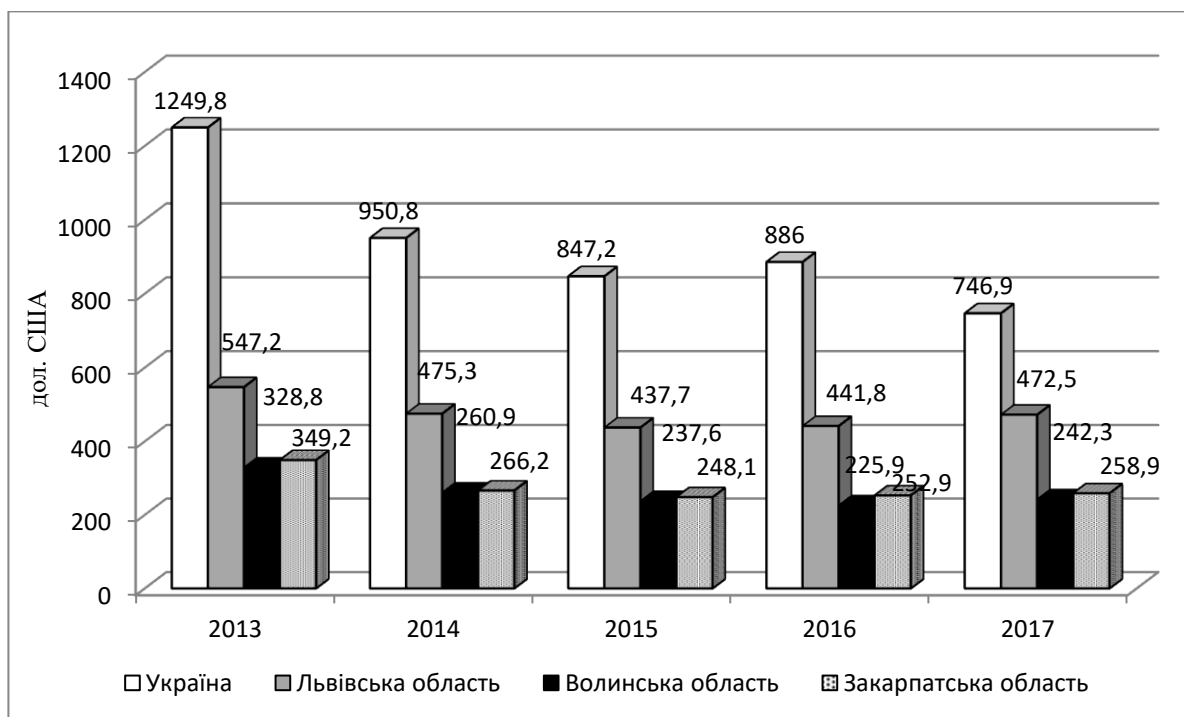

Рис. 2.6. Динаміка прямих іноземних інвестицій на 1 особу прикордонного регіону України

Джерело: складено на основі [27, 193]

За нашими дослідженнями в Україні за останні 5 років у незначній мірі зріс обсяг витрат на дослідження й розробки у 1,3 рази або на 3131,4 млн. грн. й досягнув розміру 11530,7 млн. грн. Незважаючи на ріст даного показника в абсолютному вимірі, його значення вагоме у співвідношенні дослідження витрат на розробки до ВРП. Тому з позицій транскордонного ефекту необхідно дослідити співвідношення даних витрат у % до ВРП.

За нашими розрахунками такі витрати мали тенденцію до зниження в Україні з 0,67% у 2013р. до 0,48% у 2016р. У прикордонних областях України динаміка даного показника також негативна і коливалася впродовж 2013-2016рр. у Львівській області з 0,44% до 0,23%, Волинській – з 0,08% до 0,04%, Закарпатській – з 0,17% до 0,14%.

Соціальні індикатори транскордонного співробітництва є вагомими з позицій оцінювання рівня зайнятості, вартості робочої сили, що визначається через середню заробітну плату 1 працюючого, рівня безробіття й бідності та визначення існуючих диспропорцій у соціальній підсистемі прикордонних територій України й Польщі (додаток Е, табл. Е.1, Е.2).

За даними офіційної статистики загальна чисельність населення в Україні впродовж 2013-2017рр. скоротилась на 3039,8 тис. осіб і становила на кінець 2017р. 42386,4 тис. осіб, з яких 2529,6 тис. осіб або 5,9% від загальної чисельності – у Львівській області, 1038,5 тис. осіб – у Волинській області або 2,5% від загальної чисельності, 1258,2 тис. осіб або 2,9% від загальної чисельності – у Закарпатській області. У Польщі за аналізований період чисельність населення скоротилась у незначній мірі на 62,4 тис. осіб і на кінець 2017р. склала 38433,6 тис. осіб, з яких 21129,1 тис. осіб або 5,5% від загальної чисельності – у Підкарпатському воєводстві, 2126,3 тис. осіб або 5,5% від загальної чисельності – у Люблінському воєводстві.

Малозмінними впродовж останніх 5 років залишалися тенденції показника оцінки середньої кількості жителів на 1 кв. км прикордонного регіону. Загалом в Україні у 2017 році на 1 кв. км території припадало 70 осіб населення, у

Львівській області – 116 осіб на 1 кв. км, у Волинській – 52 на 1 кв. км, у Закарпатській – 98 на 1 кв. км. У Польщі на 1 кв. км території в середньому припадало на кінець 2017 року 123 особи, у Підкарпатському воєводстві – 119 осіб на 1 кв. км, у Люблінському – 85 на 1 кв. км. Густота населення на 1 кв. км прикордонних регіонів залишалася сталою як в областях України, так і воєводствах Польщі (рис. 2.7).

Досліджувати економічний потенціал прикордонних регіонів України неможливо без визначення й порівняння загальної кількості зайнятого населення, його частки в загальній чисельності населення й економічно активній його складовій.

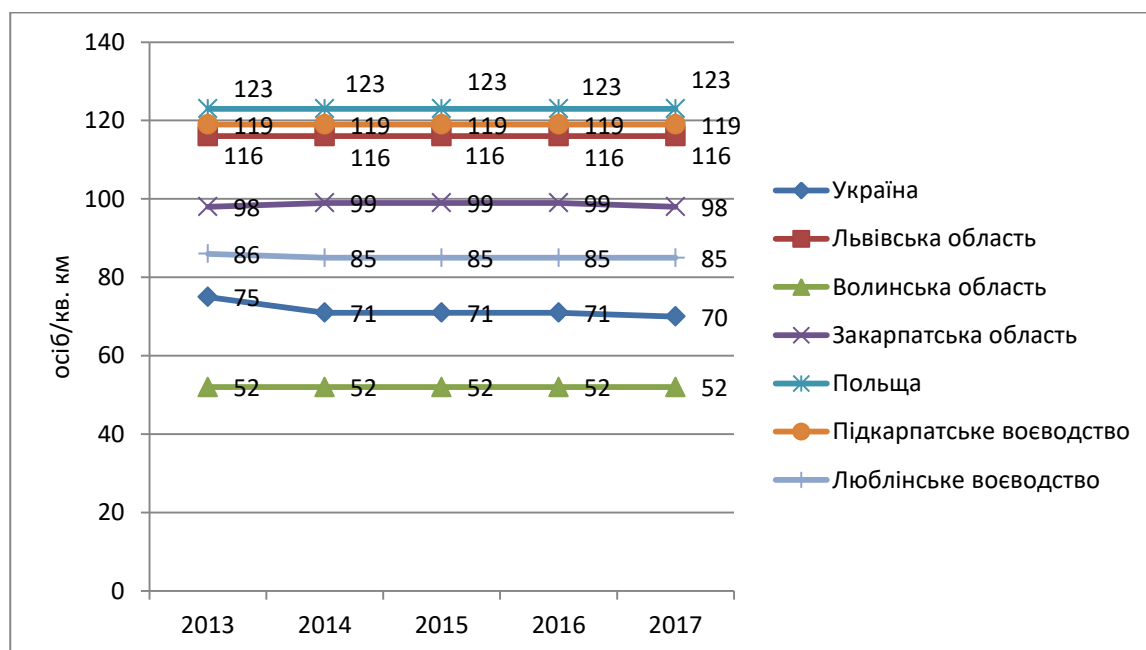

Рис. 2.7. Динаміка середньої кількості жителів на 1 кв. км прикордонних регіонів України й Польщі за 2013-2017рр.

Джерело: складено на основі [27, 193]

Зокрема, в Україні кількість зайнятих впродовж останніх 5 років скоротилась на 4126,2 тис. осіб і склала 16156,4 тис. осіб на кінець 2017 року, що становило 38,1% від загальної кількості населення України та 90,5% від економічно активного населення. У Львівській області кількість зайнятих у цей період зменшилась на 54,2 тис. осіб і складала 41,5% від загальної чисельності мешканців області та 92,5% економічно активної його частини. У Волинській

області кількість зайнятих зменшилась на 261 тис. осіб і склала 366,0 тис. осіб, що становило 35,2% загальної кількості та 87,5% економічної активної його частини. У Закарпатській області кількість зайнятих скоротилась на 44,9 тис. осіб і склала 496,3 тис. осіб, що склало 39,4% загальної чисельності та 89% економічного активного населення.

У Польщі індикатори зайнятості мали тенденцію до зростання як по державі загалом, так і в розрізі прикордонних регіонів. Кількість зайнятих за аналізований період зростає на 629 тис. осіб, що склало 42,1% від загальної кількості населення та 92,9% від економічно активного населення Польщі. У Підкарпатському воєводстві кількість зайнятих за 2013-2016рр. збільшилась на 31 тис. осіб і складала 39% від загальної чисельності мешканців воєводства та 90,4% економічно активної його частини. У Люблінському воєводстві кількість зайнятих зменшилась на 92 тис. осіб і склала 866 тис. осіб, що становило 40,6% загальної чисельності та 92% економічного активного населення воєводства.

Для прикордонних областей України та воєводств Польщі характерними ознаками, які відображали соціальний стан були:

- скорочення в Україні та прикордонних регіонах економічно активного населення, до якого віднесено працездатних осіб у віці від 15 до 70 років та стабільну динаміку й чисельність такого населення в Польщі, до якого віднесено осіб від 15 до 74 років і яке здатне до активної трудової діяльності;
- соціальна напруга у прикордонних регіонах відстежувалася через співвідношення економічно активного населення та його частки у загальній кількості населення області й активної його частини, що відображало загальну тенденцію старіння населення по обидва боки кордонів.

Відповідно рівень економічної активності населення, який визначається як відношення чисельності економічно активного до загальної чисельності населення віком від 15 до 70 років становив в Україні у 2013 р. 65%, у 2017р. – 62%, а у Польщі 55,9% та 52,8% відповідно. У Львівській області даний

показник за цей період знизився з 63,3% до 60,8%, у Волинській – з 64,8% до 55,8%, у Закарпатській – 63,5% до 60,1%. Така тенденція негативна і відображає зниження кількості економічно активного населення відповідного віку, яке працевлаштоване або зареєстроване у пошуку роботи до загальної кількості населення даної вікової категорії.

Серед соціальних індикаторів важливе місце посідає оцінювання кількості безробітних, рівня безробіття за методологією МОП й визначення співвідношення зайнятих до безробітних та частки безробітних у економічно активному населенні України й Польщі.

За нашими дослідження кількість безробітних в Україні впродовж 2013-2017рр. зросла в 1,1 рази або на 121,5 тис. осіб і склала на кінець 2017 р. 1698 тис. осіб. Кількість безробітних у Львівській області збільшилась на 1,5 тис. осіб або 1,07 рази і сягнула 85,8 тис. осіб на кінець 2017р. У Волинській області зростання склало 14,2 тис. осіб або 1,4 рази і становило 52,1 тис. осіб. У Закарпатській області підвищення сягнуло 12,6 тис. осіб або 1,5 рази до величини 58,2 тис. осіб.

В Польщі впродовж 2013-2016рр. спостерігалось зниження соціальної напруженості на ринку робочої сили й скорочення кількості безробітних на 730 тис. осіб до значення 1063 тис. осіб. У Підкарпатському воєводстві кількість безробітних зменшилась на 46 тис. осіб або в 0,6 разів і склала 88 тис. осіб. У Люблінському воєводстві кількість безробітних становила 75 тис. осіб, тобто спостерігалось їх скорочення на 35 тис. осіб або 0,7 разів.

Рівень безробіття за методологією МОП - це відношення (у відсотках) кількості безробітних віком 15–70 років до економічно активного населення (робочої сили) зазначеного віку або відповідної соціально-демографічної групи [94].

В Україні за останні роки спостерігалось значне зростання рівня безробіття з 7,2% у 2013р. до 9,5% у 2017р. Така ж тенденція характерна й для прикордонних областей. Зокрема, у Львівській області рівень безробіття зріс з 7,1% у 2013р. до 7,5% у 2017р., у Волинській – з 7,1% до 12,5%, у Закарпатській

– з 7,5% до 10,5%. У цей період в Польщі рівень безробіття скоротився з 10,3% у 2013р. до 6,2% у 2016р. У Підкарпатському воєводстві з 14,3% до 9,6%, у Люблінському з 10,3% до 8,0%. Тобто у групі соціальних індикаторів за рівнем безробіття простежувалося загострення ситуації в Україні та прикордонних регіонах й позитивна динаміка його скорочення у прикордонних воєводствах та Польщі.

Таке твердження в значній мірі зумовлено кількісними значеннями й динамікою низки коефіцієнтів. Співвідношення зайнятих до безробітних в Україні скоротилось на 1,35 з 12,9 до 9,5 рази. У Львівській області з 13,1 до 12,2 рази, у Волинській – з 11,8 до 7,0, у Закарпатській – з 11,9 до 8,5 рази. У Польщі співвідношення зайнятих до безробітних мало тенденцію до стрімкого зростання на 6,5 з 8,7 до 15,2 рази, у Підкарпатському воєводстві – з 6 до 9,4 рази, у Люблінському – з 8,7 до 11,5 рази. На нашу думку, різке зростання даного коефіцієнта сигналізує про суттєві деформації на ринку праці і підтверджує, що в Україні на 1 безробітного припадало у 2017 році 9,5 працюючих, у Польщі – 15,2.

Частка безробітних в економічно активному населенні України зростає за 2013-2017рр. з 7,2% до 9,5%, у Львівській області – з 7,1% до 7,5%, у Волинській – з 7,8% до 12,5%, у Закарпатській – з 7,8% до 10,5%. У Польщі даний показник демонстрував спадну динаміку з 10,3% до 7,9%, у Підкарпатському воєводстві – з 14,3% до 9,6%, у Люблінському – з 10,3% до 8,0%.

За показниками рівня життя населення та середньомісячної номінальної заробітної плати 1 працюючого спостерігаються значні розходження між державами та прикордонними регіонами (рис. 2.8).

Середньомісячна номінальна заробітна плата 1 працюючого в Україні скоротилась і склала у 2017 році 226 євро, у Львівській області – 203 євро, у Волинській – 186 євро, у Закарпатській – 202 євро. У Польщі середньомісячна номінальна заробітна плата 1 працюючого становила у 2017 році 1019,9 євро, у Підкарпатському воєводстві – 911 євро, у Люблінському 932 євро. Розрив за

середньомісячною заробітною платою 1 працюючого між Україною і Польщею та у прикордонних регіонах становив 4,4 рази.

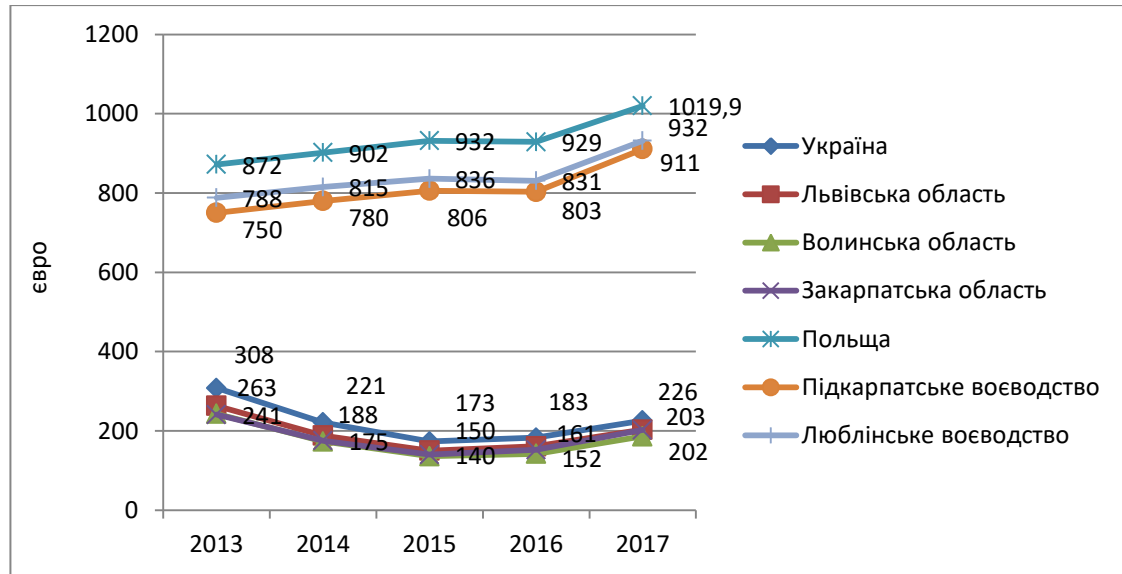

Рис. 2.8. Динаміка середньомісячної номінальної заробітної плати 1 працюючого в Україні та Польщі за 2013-2017рр.

Джерело: складено на основі [27, 193]

Така ситуація не забезпечує вирівнювання між державами у соціальній сфері й поглиблює диспропорції у рівні життя й значні соціальні відмінності у регіонах по обидві сторони кордонів.

Одним із вагомих соціальних індикаторів є рівень бідності, який відображає неможливість унаслідок нестачі коштів підтримувати спосіб життя, притаманний конкретному суспільству в конкретний період часу [167]. Незважаючи на затверджені стратегічні пріоритети подолання бідності абсолютний критерій за доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму в Україні мав тенденцію до зростання з 8,4% у 2013р. до 51,1% у 2016р., що зумовлено перш за все офіційно зареєстрованим зростанням мінімальної заробітної плати й прожиткового мінімуму, які в умовах сьогодення становлять: 3723 грн. і 1921 грн. У Львівській області даний критерій бідності зріс із 10,9% до 47,3%, у Волинській – із 7,5% до 57%, у Закарпатській – з 9,8% до 47,1%.

В Польщі прожитковий мінімум у 2016 році становив 1355,69 злотих і крайня межа бідності, виражена через прожитковий мінімум скоротилася з

7,4% до 4,3%, у Підкарпатському воєводстві з 9,4% до 8,8%, у Люблінському – з 9,4% до 7,8%, тобто відносні показники, що характеризують бідність мають тенденцію до зниження і відображають зростання кількості людей, доходи яких перевищують офіційно затверджені прожиткові мінімуми.

Забезпеченість житлом – це один із соціальних індикаторів, який відображає життєво необхідні потреби людини і дозволяє їй мати відповідні умови для відтворення здатності до праці й задоволення інших суспільних благ. Забезпеченість житлом в Україні і Польщі немає значної диференціації. Зокрема, в Україні даний показник становив 23,3 м² на особу. У Львівській області – 23,6 м², у Волинській – 23,0 м², у Закарпатській – 24,7 м² на особу. У Польщі забезпеченість житлом становила у 2017р. 27,8 м², у Підкарпатському воєводстві – 25,1 м², у Люблінському - 27,7 м² на особу.

Одними з найбільш важливих критеріїв розвитку ТКС вважаємо регіональну економічну конвергенцію та забезпечення розвиненої прикордонної інфраструктури, орієнтованої на розширення міжнародних зв'язків, безпеку кордонів й сучасну систему комунікацій та перетинів кордонів.

Загальна протяжність кордону між Україною та Польщею становить 535 км, з яких 239 км або 44,7% – територія Підкарпатського воєводства, 296 км або 55,3% – Люблінського воєводства. Регіони України, які межують із прикордонними воєводствами Польщі географічно займають: Львівська область – 280 км або 52,3%, Волинська – 232,4 км або 43,4%, Закарпатська – 32,6 км або 4,3% від спільного міждержавного кордону (Додаток Г, табл. Г.1-Г.4). Загальна площа транскордонних регіонів в рамках співпраці України й Польщі становить: Львівська область 21831 км² або 3,6%, Волинська – 20100 км² або 3,3%, Закарпатська – 12777 км² або 2,1 % території України. Підкарпатське воєводство охоплює площу 17846 км² або 5,7% території Польщі, Люблінське воєводство - 25122 км² або 8,0% території Польщі.

В рамках транскордонних регіонів кількість пунктів перетину становить 7 одиниць, з яких 4 – у Підкарпатському воєводстві, 3 – у Люблінському. З боку України на Львівську область припадає 14 пунктів перетину кордону, на

Волинську – 4.

Загальна кількість перетинів кордону між Україною і Польщею зростає за 2013-2017рр. в 1,4 рази, дозволяє констатувати значно переважаючу кількість українців, які перетинають кордони ЄС через Польщу. Загалом прикордонний рух між Україною і Польщею дозволяє стверджувати, що у 2017р. 1071,5 тис. разів український кордон перетнули поляки, в Польщу 10431,4 тис. разів в'їхали українці. Кількісна динаміка прикордонного руху за 2013-2017рр. наведена на рис. 2.9.

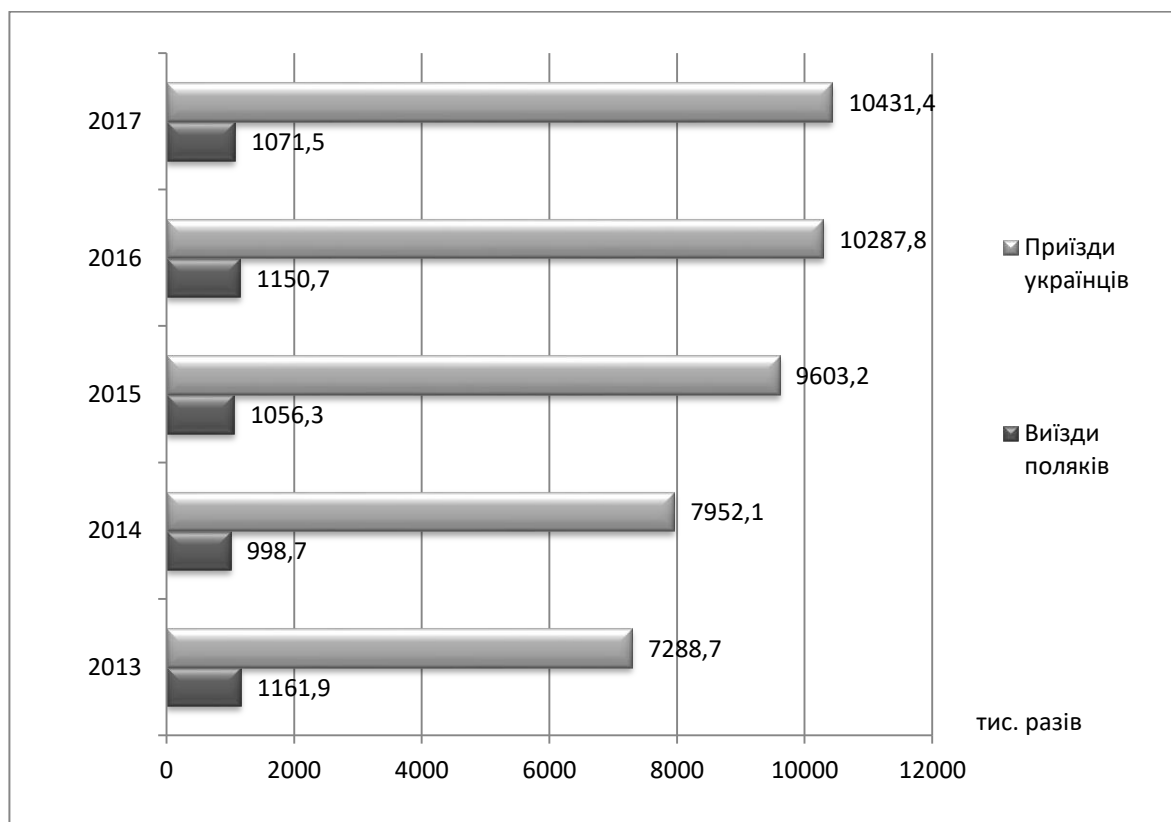

Рис. 2.9. Динаміка прикордонного руху між Україною та Польщею за 2013-2017рр.

Джерело: складено на основі [219, 220]

Реалізації цілей транскордонного співробітництва допомагає малий прикордонний рух, який поширюється на територію 30 км по обидві сторони кордонів і дозволяє перебувати жителям обох країн за кордоном не більше 60 днів на основі спеціального дозволу. В рамках малого прикордонного руху інтенсивність перетинів кордону Україна-Польща за 2013-2017рр. зростає в 1,1

рази і склала у 2017 р. 8476,9 тис. разів. Найбільша інтенсивність перетину кордонів на основі дозволів спостерігалась у 2015р. 10735,3 тис. разів. Загальна інформація про кількість перетину кордонів в рамках малого прикордонного руху Польща-Україна наведена на рис. 2.10.

Між Україною і Польщею загалом та у прикордонних регіонах збільшується кількість осіб, які перетинають кордон у приватних, службових, туристичних, освітніх, релігійних цілях та відбувається імміграція людей з метою постійного проживання.

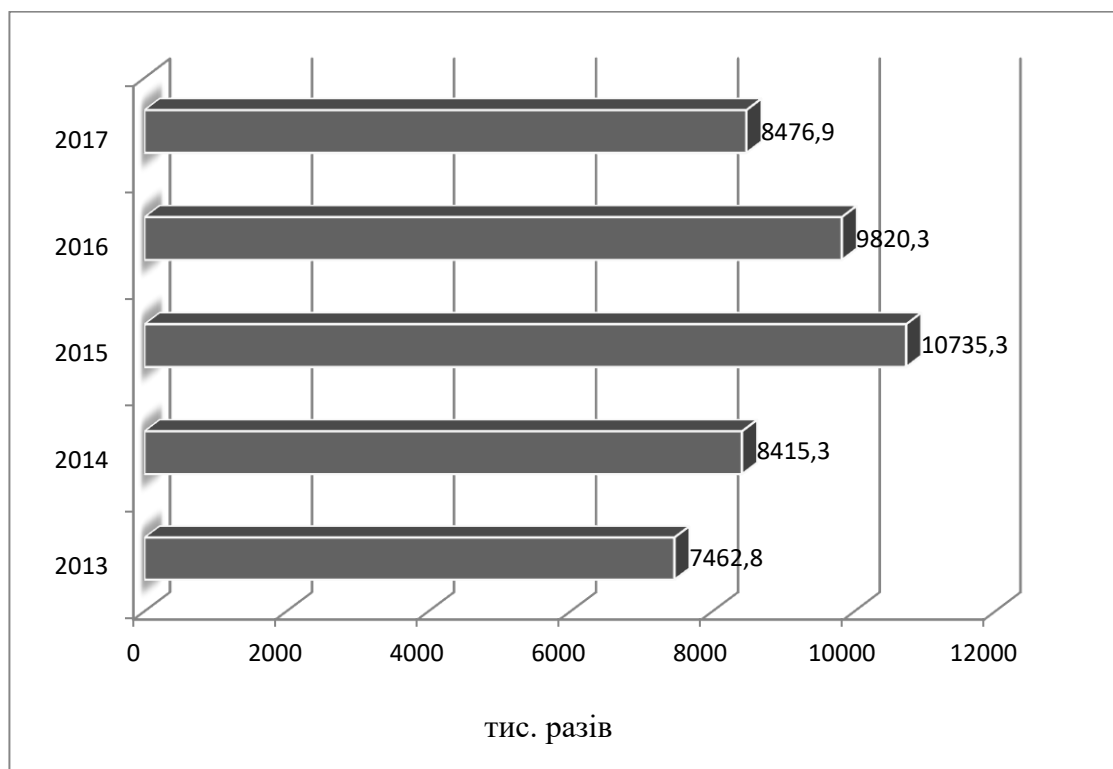

Рис. 2.10. Динаміка кількості перетинів кордону Україна-Польща в рамках малого прикордонного руху за 2013-2017рр.

Джерело: складено на основі [219, 220]

Кількість поляків, які в'їжджали в Україну за 2013-2017рр. зменшилась на 114960 осіб і склала у 2013р. 1259209 осіб, з яких 38 осіб – на постійне місце проживання. У 2017р. 1144249 осіб, з яких 56 осіб – на постійне місце проживання. Протилежною є ситуація щодо кількості українців, які виїжджали до Польщі, їх чисельність зросла на 2999200 осіб і досягнула 9990978 осіб, тобто кількість українців, які в'їжджають до Польщі у 8,7 рази перевищує

кількість поляків, які відвідують Україну.

Враховуючи багатоаспектність цілей, які супроводжують перетини кордонів з обох боків, важливо представити в'їзд в Україну туристів загалом і їх загальну кількість з Польщі, які відвідують країну у туристичних цілях. Слід зазначити, що за нашими дослідженнями, здійсненими на основі даних Адміністрації Держприкордонслужби у 2013р. кількість туристів з Польщі в Україну складала 6670 осіб або 1,37% від загального їх числа і скоротилась у 2017 році до 207 осіб або 0,4 % від кількості туристів загалом. Можна зробити висновки про те, що цілі поїздки в Україну з Польщі перейшли із сфери туризму до поїздок приватного характеру.

Зростання інтенсивності руху через кордони зумовило загострення питань безпеки їх перетину і збільшення кількості людей, які затримані на українсько-польському кордоні. За даними Прикордонної служби Польщі кількість людей, затриманих за порушення при перетині кордону зросла з 956 осіб у 2013р. до 1617 осіб у 2017р., тобто на 661 особу або на 59,1%. Така ситуація не є критичною в контексті значного зростання кількості людей, які перетинають кордон і складає в середньому 0,02% (рис. 2.11).

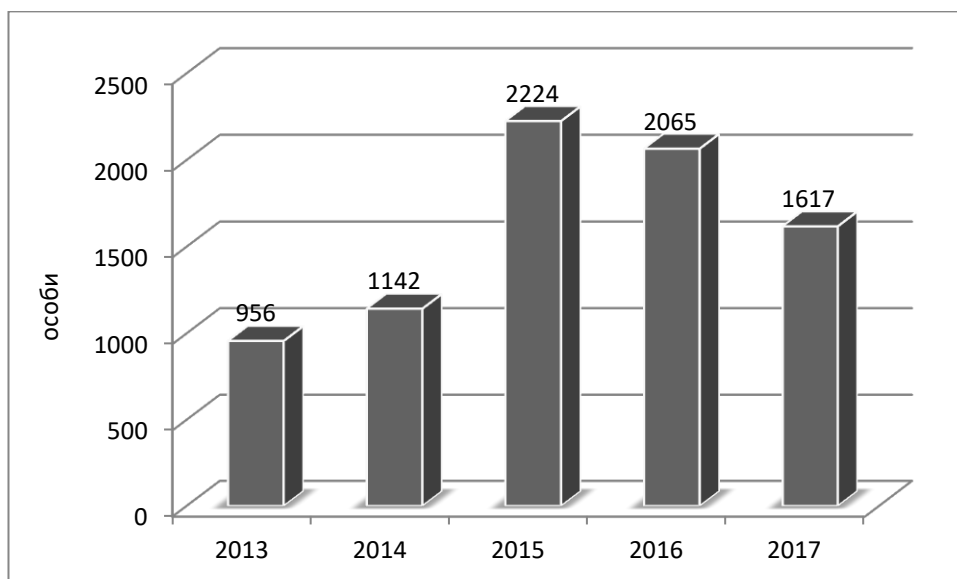

Рис. 2.11. Динаміка кількості затриманих за порушення при перетині кордону між Україною та Польщею за 2013-2017рр.

Джерело: складено на основі [221]

Розвиток транскордонного співробітництва спрямований на забезпечення цільових орієнтирів і тематичних цілей щодо розвитку освіти, науки і культури. Індикатором науково-освітньої складової транскордонного співробітництва вважаємо обсяг наукових робіт, що виконуються на засадах міжнародної співпраці та величину їх фінансування, інноваційну спрямованість досліджень й експорт/імпорт інноваційної продукції, кількість виїздів наукових працівників та молоді на стажування, навчання, роботу тощо.

В Україні за 2013-2017рр у 12,8 разів скоротився обсяг фінансування наукових робіт в рамках грантової та міжнародної співпраці з 37,65 млн. грн. у 2013р. до 2,93 млн. грн у 2016р. Обсяги іноземного фінансування наукових та науково-технічних робіт зросли в Україні загалом у 1,1 рази з 2411,5 млн. грн. у 2013р. до 2550,3 млн. грн. у 2016р. Позитивною тенденцією останніх років вважаємо нарощення обсягів іноземного фінансування у Львівській області у 2,2 рази на 5,587 млн. грн., що дозволить впроваджувати сучасні наукові і науково-технічні роботи. У Волинській області обсяги такого фінансування знизились на 0,044 млн. грн. з 0,046 млн. грн. до 0,002 млн. грн. Закарпатська область наростила загальну величину іноземного фінансування на наукові розробки з 0,844 млн. грн. до 3,021 млн. грн., тобто на 2,177 млн. грн. або у 3,6 рази (Додаток Д).

Показник випуску інноваційної продукції є суттєвим індикатором оцінювання інтеграційного потенціалу України й Польщі та їх прикордонних регіонів. Така продукція може бути повністю новою, носити унікальний характер, не мати аналогів або бути виготовленою в результаті виконання певного інноваційного проекту. В Україні внутрішній обсяг інноваційної продукції зріс за 2013-2016рр. на 742,7 млн. грн. або у 1,6 рази і склав 2063,7 млн. грн. Львівська область суттєво збільшила свій потенціал щодо виготовлення інноваційної продукції з 7,736 млн. грн. у 2013р. до 35,9 млн. грн. у 2016р., тобто у 4,6 рази або на 28,164 млн. грн. У Волинській області дуже незначний внутрішній і зовнішній потенціал виготовлення інноваційної продукції. Обсяг такої продукції скоротився за аналізований період на 6,73 млн.

грн. і склав на кінець 2016р. 0,187 млн. грн. У Закарпатській області обсяг внутрішньої інноваційної продукції і склав на кінець 2016р. 0,258 млн. грн.

В рамках активізації транскордонної співпраці важливо представити обсяги зовнішньої інноваційної продукції за межі України, які збільшились у 1,2 рази з 326,4 млн. грн. до 394 млн. грн. Нарощення масштабів зовнішньої реалізації інноваційної продукції найбільш характерно для Львівської області з 7,984 до 12,7 млн. грн. та Закарпатської до 0,016 млн. грн.

За результатами проведених досліджень можна зробити висновки що впродовж 2013-2017рр. поглиблювалась співпраця в рамках транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України й Польщі в економічний, техніко-технологічний й безпековій площинах щодо перетину та міграції через кордони. Проте в соціальній та інноваційно-інвестиційній сферах транскордонне співробітництво відзначалося суттєвими диспропорціями й дивергенцією прикордонних регіонів.

2.3. Комплексне оцінювання фінансового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва

В умовах євроконвергенції України особливої актуальності набувають питання подальшого розвитку прикордонних територій Польщі та України через активізацію транскордонного співробітництва й впровадження відповідних програм та проектів. Програма ТКС "Польща-Білорусь-Україна" уже значний період часу (понад 15 років) реалізовує пріоритетні напрями й тематичні цілі шляхом фінансування проектів, грантів та великих інфраструктурних проектів через низку тематичних цілей, таких як спадщина, безпека, доступність, кордони. Тому пріоритетним напрямом досліджень залишаються питання оцінювання рівня фінансового забезпечення транскордонної співпраці й розробки відповідних індикаторів та методичних підходів в рамках Європейського фонду регіонального розвитку та

Європейського інструмента сусідства.

В межах європейського територіального співробітництва реалізуються програми транснаціонального та транскордонного співробітництва, механізм фінансування яких є радикально відмінний в межах програм для однієї або кількох країн (національного, регіонального/міжрегіонального компонентів). Зокрема, сучасний механізм використання коштів на програми транскордонного співробітництва має такі характерні риси:

- децентралізований підхід до управління коштами, який передбачає визначення процедури закупівель за кошти ЄС та делегування виконавчих повноважень спільному органу управління окремої програми транскордонної співпраці;
- метод використання фінансової допомоги, передбаченої програмами транскордонного співробітництва, а саме: грантова підтримка та проекти технічної допомоги;
- механізм співфінансування, який передбачає внесок організацій бенефіціарів у розмірі 10% вартості грантових контрактів;
- розгалужена система моніторингу за використанням коштів грантів й перевіркою досягнення цільових пріоритетів програм транскордонного співробітництва;
- розгалужена система органів управління програмами транскордонного співробітництва [18].

Обсяг коштів на фінансування програм розвитку транскордонного та транснаціонального співробітництва в розрізі окремих країн-членів ЄС на 2014 – 2020 рр. наведено на рис. 2.12.

Транскордонне співробітництво в європейській політиці сусідства з 2014 року базується на досвіді планування й впровадження Європейського інструмента сусідства і партнерства (ENPI) у 2007-2013рр. та досвіді впровадження програм Європейського територіального співробітництва та програм прикордонного співробітництва між країнами-членами і країнами-вигодонабувачами в рамках Інструменту для підготовки до вступу в ЄС і

старіших інструментів.

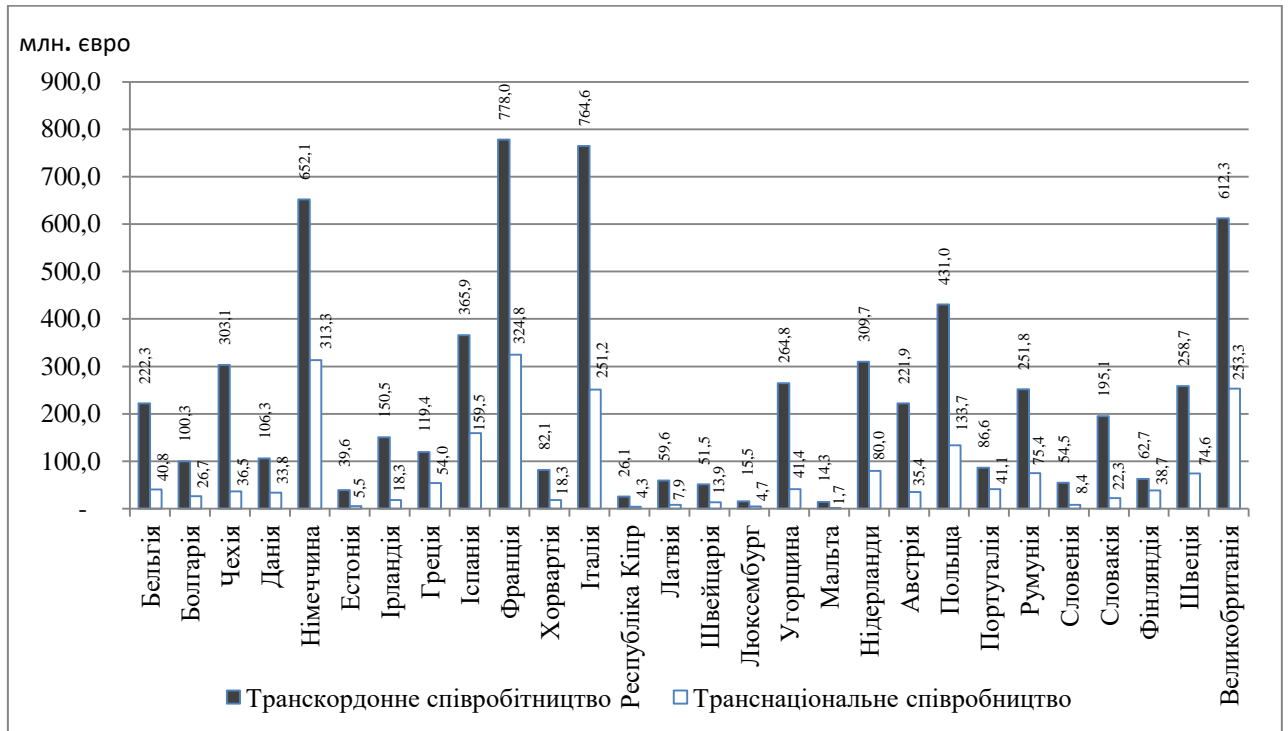

Рис. 2.12. Обсяг фінансування програм транскордонного та транснаціонального співробітництва в рамках країн-членів ЄС на 2014-2020рр.

Джерело: складено на основі [188]

Фінансування програм транскордонного співробітництва Європейським фондом регіонального розвитку (ERDF) відбувалось з 1991 року під ініціативою Interreg. До 2007 року реалізація сусідства здійснювалася шляхом фінансування програм TACIS і MEDA. Окремі джерела фінансування транскордонного співробітництва були виділені для країн-кандидатів до вступу в ЄС з програми Phare, а пізніше Інструменту підготовки до вступу (IPA). У 2007-2013 роках загальний обсяг фінансування в рамках Інструменту сусідства і партнерства (ENPI) становив 950,5 млн. євро [214].

З 2014 року транскордонне співробітництво здійснюється в рамках Європейського інструмента сусідства (ENI), охоплює період реалізації на 2014-2020рр. та покликане сприяти досягненню спільної мети в частині налагодження взаємовідносин між державами-членами ЄС та їх сусідами. В частині реалізації даної мети стратегічними цілями транскордонного

співробітництва визначено:

- сприяння економічному та соціальному розвитку в регіонах по обидва боки спільних кордонів;
- вирішення загальних проблем в галузі охорони навколишнього середовища, здоров'я і безпеки;
- покращення умов для забезпечення мобільності людей, товарів та капіталу [214].

Європейський союз в перспективі за допомогою низки програм декларує продовження розвитку місцевого і регіонального співробітництва та надання цільового фінансування. Зокрема, через програму Східного регіонального інструмента сусідства будуть підтримуватися різноманітні види регіональної співпраці через Східне партнерство, Північний вимір і Чорноморську взаємодію, а регіональна Південна програма буде забезпечувати такі ж цілі в регіоні Середземномор'я. В разі потреби надання додаткових інвестицій може здійснюватися Європейським інвестиційним банком. Окремі програми носять партнерський характер, наприклад програма Erasmus + фінансові програми між вищими навчальними закладами, які сприяють поглибленню співпраці в галузі освіти між країнами та задіяні в рамках Інструмента сусідства.

Доцільно констатувати, що в рамках Європейського інструмента сусідства передбачена реалізація 3 типів програм: а) спільного сухопутного кордону; б) морського перетину; в) морського басейну. На 2014-2020рр. заплановані для реалізації 12 програм сухопутного кордону, програма морського перетину, а також 4 програми морського басейну.

Дослідження досвіду фінансування програм в рамках Європейського інструменту сусідства (ENI) показує, що фінансування транскордонного співробітництва здійснюється з 2 основних джерел: безпосередньо бюджету ENI в розмірі, що становить максимум 5% від загального обсягу його фінансових ресурсів та Європейського фонду регіонального розвитку згідно Регламенту (ЄС) № 1299/2013 Європейського Парламенту і Ради від 17.12.2013р. Окреслені 2 джерела фінансування представлені разом в рамках

однієї бюджетної лінії річного бюджету ЄС (з двох субліній, відповідно до частки у фінансуванні ENI і ERDF). Обидва джерела фінансування забезпечуватимуть реалізацію визначених програм транскордонного співробітництва та можуть використовуватись по обидві сторони зовнішнього кордону ЄС на взаємовигідних засадах [214].

Транскордонне співробітництво передбачає фінансові асигнування впродовж 7 років, що обумовлено низкою специфічних особливостей й характеристик такої співпраці:

- програмний 7-річний період фінансування, задекларований статтею 9 Положення Європейського Інструмента сусідства та положенням Європейського фонду регіонального розвитку;

- тривалий період реалізації окремих програм транскордонного співробітництва;

- поетапний та попередньо визначений 4-річний період програмування, який зумовлений необхідністю підготовки другого етапу Спільної операційної Програми й проведення повторних переговорів між країнами-партнерами та країнами-членами щодо умов фінансування програм транскордонного співробітництва.

Слід зазначити, що процедура фінансування транскордонного співробітництва зорієнтована на середньостроковий його перегляд наприкінці 2017 року, в результаті якого проводиться коригування подальшого розподілу фінансових ресурсів на 2018-2020рр. Середньостроковий перегляд ґрунтується на змінах в пріоритетах співпраці, результатах соціально-економічного розвитку, процесу моніторингу та оцінки зацікавлених сторін, способах фінансування й перерозподілу наявних ресурсів між різними програмами. Перегляд може відбуватися й на більш ранньому етапі у разі необхідності вирішення конкретних питань, які впливають на подальшу реалізацію програм.

Загальний обсяг фінансування програм транскордонного співробітництва на 2014-2020 роки визначено в рамках Європейського інструменту сусідства в сумі 543000000 євро. та Європейського фонду регіонального розвитку

509650355 євро. Орієнтовний обсяг фінансування програм на 2014-2017 роки становив 306211021 євро для ENI і 262255314 євро для ERDF. Показники фінансування на 2018-2020 роки уже визначені, однак можуть підлягати подальшому коригуванню згідно стратегії реалізації програм транскордонного співробітництва. Розподіл фінансових ресурсів в рамках даних програм наведено в табл. 2.3. Дані табл. 2.3 підтверджують й можливості залучення додаткових фінансових асигнувань транскордонного співробітництва на 2018-2020рр. в рамках фінансування Європейським фондом регіонального розвитку у розмірі 124775026 євро. Додаткове фінансування для подальшої реалізації програми підтримки передбачене лише за фактично здійсненим у необхідних розмірах фінансування програмних цілей Європейським інструментом сусідства. Програми підтримки можуть бути спрямовані на фінансування: 1) програм обміну передовим досвідом між країнами-партнерами щодо нарощування їх потенціалу, надання допомоги з розвитку, підготовки та реалізації як поточних, так і перспективних програм прикордонного співробітництва; 2) розробку й створення ІТ-систем для реалізації програм прикордонного співробітництва.

Досвід транскордонного співробітництва та сусідства підтверджує, що Україна задіяна у 4 спільних операційних програмах прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства на 2014–2020 роки, а саме «Польща – Україна – Білорусь», «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна», «Румунія – Україна» та «Басейн Чорного моря». Вітчизняні учені акцентують, що ці програми будуть поширюватися на 14 областей України, представники яких спільно з представниками країн-учасниць прийматимуть активну участь у підготовці спільних операційних документів програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства [175].

Зокрема, програма прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства «Польща – Україна – Білорусь» розповсюджується на такі регіони України: Волинська, Закарпатська, Львівська області – в якості основних регіонів; Рівненська, Тернопільська, Івано-Франківська – в якості додаткових.

Асигнування транскордонного співробітництва в розрізі фінансування Європейського інструмента сусідства (ENI) та Фонду Європейського регіонального розвитку (ERDF)

євро

Програми	2014-2017рр.			2018-2020рр.			2014-2020рр.			2018-2020рр.
	ENI	ERDF	Всього	ENI	ERDF	Всього	ENI	ERDF	Всього	Додатково ERDF*
Програми сухопутного кордону										
Коларктік/Росія	7062311	9389508	16451819	5296734	2969537	8266271	12359045	12359045	24718090	10355241
Карелія/Росія	6143158	7795064	13938222	4607369	2955463	7562832	10750527	10750527	21501054	8106616
Фінляндія/Росія	10327652	11338273	21665925	7745739	6735118	14480857	18073391	18073391	36146782	9355180
Естонія/Росія	4802150	4228822	9030972	3601612	4174940	7776552	8403762	8403762	16807524	1826238
Латвія/Росія	4535722	6655330	11191052	3401792	1282184	4683976	7937514	7937514	15875028	8162486
Литва/Росія	1358231	9507615	10865846	8149384	0	8149384	9507615	9507615	19015230	13492385
Польща/Росія	13881175	19800785	33681960	10410882	4491272	14902154	24292057	24292057	48584114	23608291
Латвія/Литва/Білорусь	21142857	15294858	36437715	15857143	21705142	37562285	37000000	37000000	74000000	-
Польща/Білорусь/Україна	50228373	36335480	86563853	37671279	51564172	89235451	87899652	87899652	175799304	-
Угорщина/Словаччина/Румунія/Україна	21129142	15284938	36414080	15846858	21691062	37537920	36976000	36976000	73952000	-
Румунія/Україна	17142857	12401237	29544094	12857143	17598763	30455906	30000000	30000000	60000000	-
Румунія/Молдова	23142857	16741669	39884526	17357143	23758331	41115474	40500000	40500000	81000000	-
Програми морського перетину										
Італія/Туніс	9529949	6894017	16423966	7147461	9783393	16930854	16677410	16677410	33454820	-
Програми морського басейну										
Регіон балтійського моря	5028571	-	5028571	3771429	-	3771429	8800000	-	8800000	-
Чорне море	13882355	6094992	19977347	10411766	8649484	19061250	24294121	14744476	39038597	-
Середземне море	59730803	43209591	102940394	44798103	61319315	106117418	104528906	104528906	209057812	-
Середньоатлантичне	28571429	41283135	69854564	21428571	8716865	30145436	50000000	50000000	100000000	49868589
Програма підтримки	8571429	-	8571429	6428571	-	6428571	15000000	-	15000000	-
ВСЬОГО	306211021	262255314	568466335	236788979	247395041	484184020	543000000	509650355	1052650355	124775026

*Додаткові асигнування ERDF 2018-2020, які доступні з урахуванням середньострокового огляду програмі наявності відповідних коштів ENI.

Джерело: [214]

Програма прикордонного співробітництва «Угорщина – Словаччина – Румунія – Україна» охоплює Закарпатську, Івано-Франківську області – в якості основних регіонів; Чернівецьку – в якості додаткового.

Програма прикордонного співробітництва «Україна – Румунія» задіює Одеську, Чернівецьку, Івано- Франківську та Закарпатську області – в якості основних регіонів; Вінницьку, Тернопільську та Хмельницьку – як додаткових.

Програма прикордонного співробітництва «Басейн Чорного моря» поширюється на Одеську, Херсонську, Миколаївську, Запорізьку та Донецьку області (а також АРК та м. Сімферополь).

Дані програми сприяють активізації прикордонного співробітництва, ефективному викладенню спільних цілей для задоволення конкретних пріоритетів місцевих громад у прикордонних регіонах, наданню коштів для поліпшення координації планів розвитку на місцевому, регіональному та національному рівнях, здійсненню ефективних проектів транскордонного співробітництва на користь обох сторін зовнішніх кордонів України, забезпеченню добробуту, стабільності і безпеки за рахунок зміцнення співробітництва і контактів через визначені кордони.

Ретроспектива впровадження програми транскордонного співробітництва "Польща-Білорусь-Україна" свідчить, що у 2004-2006рр. на фінансування проектів, які у Польщі підтримувались Європейським фондом регіонального розвитку, а в Україні – ТАСІС витрачено загальний бюджет у розмірі 45,8 млн. євро на фінансування 167 проектів, направлених на інтеграцію прикордонних територій. У 2007-2013рр. програма реалізувалась за рахунок фінансових інструментів Європейського інструмента сусідства і партнерства (ЄІСП) з обсягом фінансування 170 млн. євро в рамках реалізації 117 проектів, спрямованих на покращення інфраструктури, збереження культурної спадщини, безпеки, освіти, туризму тощо.

Дія програми на 2014-2020 роки затверджена у розмірі загального бюджету 175,8 млн. євро і складає 16,7% від загального обсягу асигнувань транскордонного співробітництва через фінансування Європейського

інструмента сусідства (ENI) та Фонду Європейського регіонального розвитку (ERDF). 10% загального бюджету Програми призначено на технічну допомогу Програми [18].

Вимогою програм міжнародної технічної допомоги є співфінансування проектів з боку місцевих коштів. Зокрема в Програмі транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна співфінансування за рахунок коштів місцевого бюджету та/або інших джерел має складати не менше 10% загальної вартості проекту [18].

З огляду на це, співфінансування охоплює кошти, виділені в рамках ЄІС, державного бюджету, місцевих бюджетів та інших джерел.

Органи управління програмою сформовано із представників 3 країн-учасниць з базуванням на управлінському, контрольному й аудиторському рівнях. До органів управління віднесено: Спільний моніторинговий комітет (СМК); Орган Управління (ОУ), що знаходиться в Міністерстві економічного розвитку Республіки Польща; Національний орган (НО) у Польщі, що знаходиться в Міністерстві економічного розвитку; Національний орган у Білорусі, що знаходиться в Міністерстві закордонних справ; Національний орган в Україні, що знаходиться в Міністерстві економічного розвитку та торгівлі; Спільний технічний секретаріат (СТС), що знаходиться в Центрі європейських проектів Польщі; Представництво у Бресті, що знаходиться в організації закладі «Брестський транскордонний інфоцентр»; Представництво у Львові, що знаходиться в Інформаційному центрі підтримки транскордонного співробітництва «Добросусідство»; Представництво у Жешуві, що знаходиться в Маршалковській адміністрації Підкарпатського воєводства.

В Україні здійснює контрольні функції Міністерство фінансів України, аудиту – Рахункова Палата. Органи місцевої влади не мають таких функцій.

Аудиторський нагляд здійснюється Генеральним інспектором з казначейського контролю Міністерства фінансів Республіки Польща та групою аудиторів представників країн-учасниць програми.

Основними інструментами реалізації програми є проекти, гранти

(пропозиції) та великі інфраструктурні проекти (LIPS).

Проекти можуть отримати фінансування Програми, якщо вони відповідають наступним вимогам: а) їхня реалізація матиме помітний позитивний транскордонний вплив та принесе користь, як це описано в Програмному документі; б) демонструють додану вартість до стратегій та програм ЄС; в) впроваджуються на території Програми; г) належать до однієї з наступних категорій: інтегровані, симетричні чи національні проекти. Головний бенефіціар проекту повинен забезпечити співфінансування щонайменше 10% від суми прийнятних проектних витрат. Сума співфінансування повинна бути поділена між партнерами [142, с. 53].

Проекти оцінюються з позицій відповідності тематичним цілям та пріоритетам Спеціальним моніторинговим комітетом. Процедура подання й розгляду проектних заявок – це компетенція Спільного технічного секретаріату органу посередника. Експертна оцінка проекту підлягає як внутрішньому (працівником СТС-ОП), так і зовнішньому оцінюванню.

Малі проекти реалізуються в рамках тематичних цілей з терміном реалізації до року із сумою фінансування до 60 тис. євро та можливістю додаткового фінансування в розмірі не більше 20%. Умови фінансування є диференційовані і враховують рівень розвитку регіонів, менш розвинуті регіони – 80-85%, транзитні регіони – 60%, більш розвинуті регіони - 85% від загального обсягу бюджету [187].

Фінансування здійснюється через міжнародні фінансові установи та спеціалізовані програми, такі як Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку, Банк розвитку ради Європи тощо. Генеральний директорат з економічних та фінансових питань (м. Брюсель) відповідає за реалізацію низки програм, їх фінансування та досягнення політичних, стратегічних й тематичних цілей. Слід зазначити, що Європейський інструмент сусідства (ENI) ідентифікує і діє на території прикордонних регіонів, які відповідають вимогам NUTS 3 і охоплює програми, які відповідають 3 стратегічним цілям та низці тематичних цілей (для країн ЄС

– 10 тематичних цілей).

Прикордонні території України, які задіяні в рамках програм транскордонного співробітництва мають додаткові можливості стратегічного розвитку через використання Європейського Інструмента сусідства та програм транскордонного співробітництва. Зокрема в рамках Програми транскордонного співробітництва «Польща-Білорусь-Україна 2014-2020» в якості основних зі сторони України визначено Волинську, Львівську та Закарпатську області, зі сторони Польщі – Підкарпатське та Люблінське воєводства. Дана програма спрямована на реалізацію Пріоритету 2 "Покращення доступності регіонів, розвиток надійного та стійкого до кліматичних впливів транспорту, комунікаційних мереж і систем".

Фінансування Програми транскордонного співробітництва здійснюється з коштів Європейського Союзу в рамках Європейського Інструменту Сусідства (ENI) у розмірі 90% - внесок у програму коштів ЄС та 10% - кошти бенефіціарів [21]. Розподіл бюджету фінансування тематичних цілей Програми наведено на рис. 2.13.

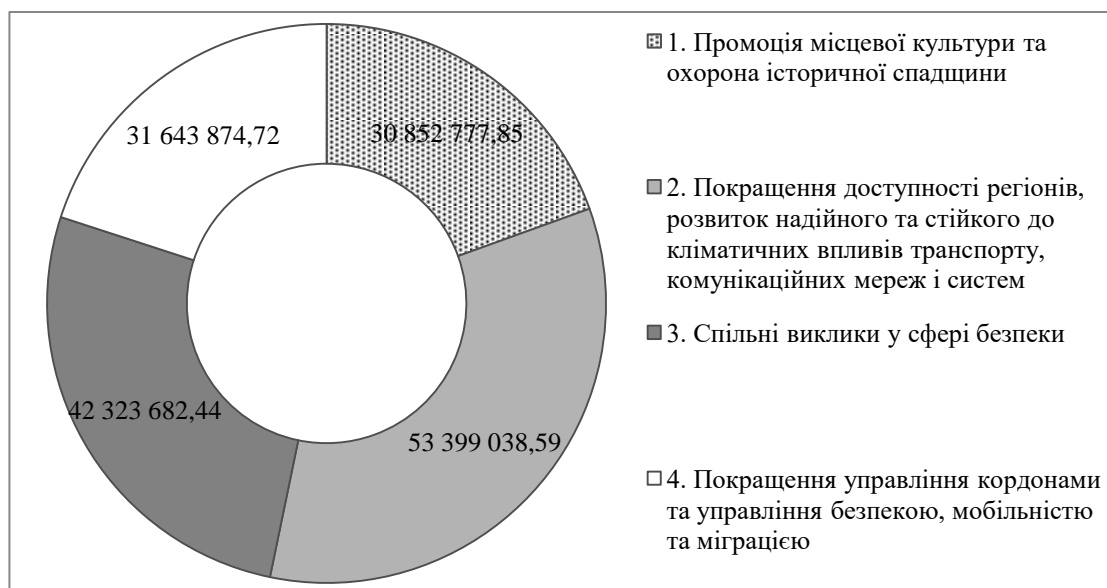

Рис. 2.13. Загальний розподіл обсягів фінансування заходів в рамках тематичних цілей програми "Польща-Білорусь-Україна 2014-2020", євро

Джерело: побудовано на основі [21]

В рамках тематичної цілі № 1 реалізуються пріоритети: 1.1. Промоція

місцевої культури та історії; 1.2. Промоція і збереження природної спадщини. Тематична ціль № 2 передбачає такі пріоритети: 2.1. Покращення та розвиток транспортних послуг та інфраструктури; 2.2. Розвиток інфраструктури ІКТ. Тематична ціль № 3 - 3.1. Підтримка розвитку охорони здоров'я та соціальних послуг; 3.2. Вирішення спільних проблем безпеки. Тематична ціль № 4 – 4.1. Сприяння ефективності та безпеці кордонів; 4.2. Покращення діяльності з управління кордонами, митних і візових процедур [48].

Перший конкурс проектів за Програмою транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2014-2020 рр. розпочався 11 жовтня 2016 р. під час конференції, яка завершила реалізацію Програми на 2007-2013 роки та розпочала дію на 2014-2020 роки. Перший конкурс стосувався всіх тематичних цілей програми: спадщина, доступність, безпека, кордони та всіх їх пріоритетів на суму 112,4 млн. євро. Зокрема, на реалізацію тематичної цілі "Спадщина" виділено коштів 33,25 млн. євро, "Доступність" – 35,62 млн. євро, "Безпека" – 23,25 млн. євро, "Кордони" – 20,28 млн. євро. Сума дофінансування кожного з проектів становила від 100000 до 2500000 євро [210].

Структуру розподілу коштів при реалізації першого етапу конкурсу проектів в рамках тематичних цілей наведено на рис. 2.14.

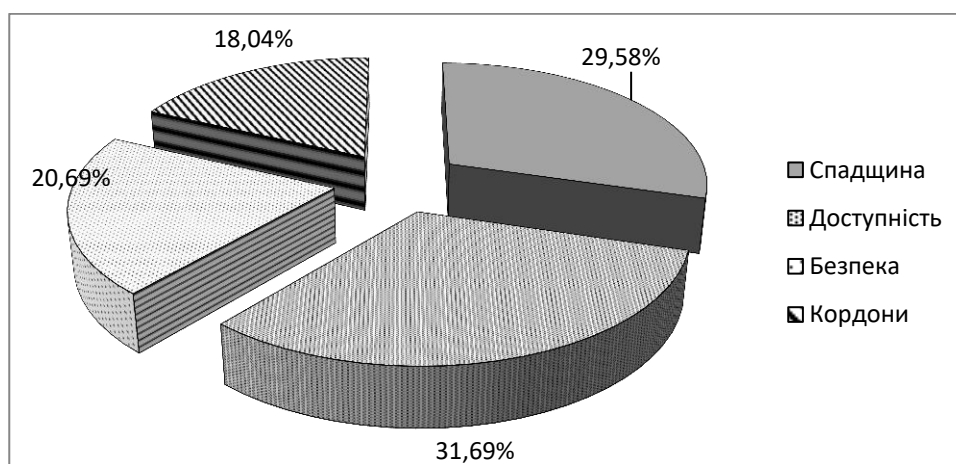

Рис. 2.14. Структура розподілу коштів при реалізації першого етапу конкурсу проектів в рамках тематичних цілей програми "Польща-Білорусь-Україна 2014-2020"

Джерело: побудовано на основі [210]

Отже, найбільша частка коштів першого етапу конкурсу проектів була зосереджена на реалізації тематичних цілей "Доступність" та "Спадщина".

Із 18 проектів 8 за тематичною ціллю "Доступність" стосуються партнерства Польщі й України на суму 15637581,58 євро. Країною реєстрації більшості проектів є територія Польщі і лише 2 з них зареєстровані в Україні, такі як: "Доступне українсько-польське прикордоння: спільні дії щодо модернізації дорожньої інфраструктури" у сумі 2227440,50 євро, основним бенефіціаром визначено Службу автомобільних доріг у Львівській області.

Інший проект "SUMCITYNET: підвищення доступності та забезпечення сталого розвитку й мобільності міст" на суму 531891,22 євро стосується польсько-українсько-білоруської співпраці, а основними бенефіціарами визначено FORZA, агенцію зі сталого розвитку Карпатського регіону. Слід відмітити, що інші 6 проектів зареєстровані у Польщі. Зокрема, проект з покращення дорожньої інфраструктури прикордонного регіону в районах: Замості (Польща) та Сокалі (Україна) з просуванням екологічних рішень розраховано на суму 2025509,74 євро. Проект "Дорожнє сполучення на польсько-українських кордонах" на суму 2069400,24 євро передбачає основного бенефіціара – громаду с. Біляни. Проект покращення безпеки прикордонної дорожньої інфраструктури м. Хелм та Луцька затверджено в м. Хелм у розмірі 2252760,84 євро. Польсько-український проект PaNTNet у сумі 2217549,37 євро спрямований на розвиток транспорту в Перемишльському районі. Проект обсягом 1210615,15 євро направлений розширення ділянок регіональних доріг № 867: ділянка від Башня Горна до Хориєнца Здруя та ділянки дороги № С142010 Старичі – Шкло. Проект "Транскордонне партнерство – шанс регіонального розвитку" затверджено на 1451455,75 євро. Проект розширення ділянок регіональних доріг № 867 від Любачева до Башня Горна і ділянки дороги № С142005 Шкло-Новояворівськ.

Із 17 проектів за тематичною ціллю "Спадщина" 11 проектів стосуються партнерства Польщі й України на суму 21229595,07 євро, з яких 2 зареєстровані в Україні, а саме: "Транскордонний паломницький шлях як інструмент

просування загальної культурно-історичної спадщини на прикордонних українсько-польських територіях" обсягом 1895060,48 євро та "Нове життя старих міст: відродження пам'яток історико-культурної спадщини в м. Луцьк та Люблін у сумі 1532328,15 євро.

Із 13 проектів за тематичною ціллю "Кордони" 7 стосуються українсько-польської співпраці на суму 13148737,80 євро, з яких 4 зареєстровані в Україні. Зокрема: "Покращення систем контролю на українсько-польському кордоні (південний, північний та центральний сегменти) та "Візуальний моніторинг роботи пунктів перетину кордонів".

Із 17 проектів в рамках тематичної цілі "Безпека" 9 здійснюються в рамках українсько-польського партнерства на суму 11151248,35 євро і лише 2 з них із реєстрацією в Україні, а саме "Спільний захист людей та довкілля шляхом створення українсько-польської системи попередження та реагування на катастрофи в Карпатському єврорегіоні" у сумі 1658921,12 євро. "Жешув та Виноградів - дружні міста для тварин" у сумі 601057,08 євро [210].

У відповідності з Регламентом (ЄС) № 897/2014 від 18 серпня 2014 р. великі інфраструктурні проекти – це проекти, які включають в себе комплекс робіт, заходів і послуг, спрямованих на виконання неподільної функції точного характеру, яка має чітко визначені цілі щодо реалізації інвестицій, які забезпечують транскордонну взаємодію і вигоди, з яких не менше 2,5 млн. євро із всього бюджету виділяється на інфраструктуру [130].

Великі інфраструктурні проекти відбираються і затверджуються Спільним Програмним Комітетом перед їх поданням до Європейської комісії. До 2020 року лише в одному із 10 основних проектів бенефіціаром виступає Львівська обласна державна адміністрація.

Слід зазначити, що великі інфраструктурні проекти фінансуються на засадах співфінансування, а частка внеску ЄС в них не повинна перевищувати 30% загального бюджету. Стратегія Програми на 2014-2020рр. великими інфраструктурними проектами в рамках співпраці Україна-Польща визначила:

1. Розширення регіональної дороги № 885 Przemysl - Германовице -

Державна прикордонна площа в км 3 +642 - 10 + 257 у розмірі 6,75 млн. євро. Основними бенефіціарами є Львівська облдержадміністрація та Підкарпатське регіональне дорожнє управління.

2. Створення системи динамічного інформування щодо злочинів та інших подій у Львові на загальну суму 5,4 млн. євро. Основними бенефіціарами є Головне управління внутрішніх справ України у Львівській області, Головне регіональне державне управління пожежної служби у м. Жешові.

3. Покращення доступності прикордонного регіону через відновлення регіональної дороги № 698 з реконструкцією мосту на річці Точна в Лосіце у розмірі 4,59 млн. євро. Бенефіціари: Мазовецьке регіональне дорожнє управління, Волинська облдержадміністрація.

4. Розширення ділянки дороги "Корольовка-Влодава" з 70+550 до 75+550 км. у розмірі 5,76 млн. євро. Бенефіціари: Любельське воєводство, Волинська облдержадміністрація.

5. Покращення довкілля в Шацькому національній природному парку, побудова каналізаційної системи в сільській місцевості навколо озера Світязь у розмірі 5,8 млн. євро. Бенефіціари: муніципалітет м. Владава, Любельське воєводство, Шацька облдержадміністрація.

6. Зменшення ризику епідемії туберкульозу в прикордонних районах України та Польщі через будівництво туберкульозної лікарні на 100 ліжок в Закарпатській області та впровадження інноваційних методів моніторингу, профілактики і лікування туберкульозу у розмірі 5,8 млн. євро. Бенефіціари: Управління охорони здоров'я у Закарпатській області та Підкарпатський туберкульозний центр в м. Жешові [199].

Окрім того, існує Польська програма для розвитку 2018 року з бюджетом 5000000 злотих та передбачає 2 пріоритети. Пріоритет 1. Добре урядування: підтримка реформи місцевого самоврядування; розробка національних і регіональних систем врегулювання криз, створення потенціалу державного управління та розширення оперативних можливостей у сфері запобігання та реагування у разі стихійних лих та катастроф, що виникають в результаті

діяльності людини. Пріоритет 2. Підприємництво та бізнес: розвиток підприємництва з використанням інноваційних інструментів та технологій; розвиток підприємництва серед внутрішньо переміщених осіб у приймаючих громадах; поліпшення якості професійної освіти та професійної підготовки, а також інфраструктури й обладнання центрів професійно-технічної освіти і навчання [48].

Основними індикаторами оцінювання програм є кількісні та якісні параметри досягнення тематичних цілей і визначених цільових орієнтирів, таких як: кількість покращених й збережених об'єктів історичної та культурної спадщини, розвиток транспортної інфраструктури, ефективність і безпека кордонів, мобільності та міграції людей, підвищення пропускнуєї спроможності кордонів.

Як зазначено у науково-аналітичній доповіді ІРД НАН України "Розвиток транскордонного співробітництва" польсько-український кордон є одним з найінтенсивніших відрізків кордону України. Щорічно кількість перетинів мешканцями прикордонних територій України зростає приблизно на 10% [136, с. 67]. Відповідно і найбільш інтенсивно здійснюється рух фінансових потоків через обидві сторони спільного кордону в частині видатків як українців, так і поляків (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Фінансові індикатори розвитку транскордонного співробітництва в рамках співпраці "Україна-Польща" за 2013-2017рр.

Показники	Одиниці виміру	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.
1	2	3	4	5	6	7
Загальні видатки іноземців у Польщі	млн. злот.	8172,7	35396,7	37663,0	39108,4	41526,3
в тому числі українців	млн. злот.	4616,13	5679,3	6483,3	7148,2	7699,0
Загальні видатки поляків за кордоном	млн. злот.	698,4	18054,9	18538,4	18906,0	20057,0
в т. ч. в Україні;	млн. злот.	241,3	203,3	213,8	225,6	212,6
Частка видатків поляків в рамках прикордонного руху в цілому	%	7,9	33,8	33,0	32,6	32,5
в тому числі в Україні;	%	5,0	3,5	3,2	3,1	1,1

1	2	3	4	5	6	7
Частка видатків українців в рамках прикордонного руху в цілому	%	95,0	96,5	96,8	96,9	98,9
Середні видатки українців	злот	647,51	734,28	693,07	713,83	750,56
Загальна кількість перетинів кордону українців	тис. разів	14436,5	15697,1	18976,9	20327,4	20711
Середні видатки поляків	злот	206,99	201,45	197,50	195,10	198,47
Загальна кількість перетинів кордонів поляків	тис. разів	2329,3	2007,7	2138,8	2307,1	2142,7
Загальна кількість перетинів кордонів українців в рамках малого прикордонного руху	тис. разів	7462,8	8415,3	10735,3	9820,3	8476,9
Середні видатки українців впродовж року в рамках малого прикордонного руху	злот	617,25	556,91	539,97	590,81	647,07
видатки нерезидентів в Польщі в рамках кордонів ЄС	млн. злот.	...	21346,4	22883,8	23651,2	24556
Видатки нерезидентів в Польщі в рамках Україна-Польща	млн. злот.	3977,6	5679,3	6483,3	7148,2	7699,1
Підкарпатське воєводство	млн. злот.	2445,6	3179,6	3619,2	3970,8	...
Люблінське воєводство	млн. злот.	3578,8	3988,7	4056,7	4309,2	...
Видатки поляків за кордоном у рамках воєводств та кордонів з Україною	млн. злот.	241,3	203,3	213,8	222,6	212,6
Підкарпатське воєводство	млн. злот.	120,1	109,8	118,3	128,3	...
Люблінське воєводство	млн. злот.	163,1	151	150,1	151,1	...

Джерело: складено на основі [219]

Фінансові потоки в рамках співпраці Україна-Польща за 2013-2017 роки наведено на рис. 2.15. Загальні видатки іноземців у Польщі у 2017 році порівняно з 2013р. зросли на 33353,6 млн. злот. або у 4,8 рази, відносно 2016р. збільшення відбулось на 2417,9 млн. злот. або у 1,06 рази, водночас спостерігалася стійка тенденція до їх зростання впродовж аналізованого періоду. Аналогічно й зростали видатків українців в Польщі на 3082,87 млн. злот. або у 1,7 рази порівняно з 2013р. та 550,8 млн. злот. або 1,08 рази порівняно з 2016р.

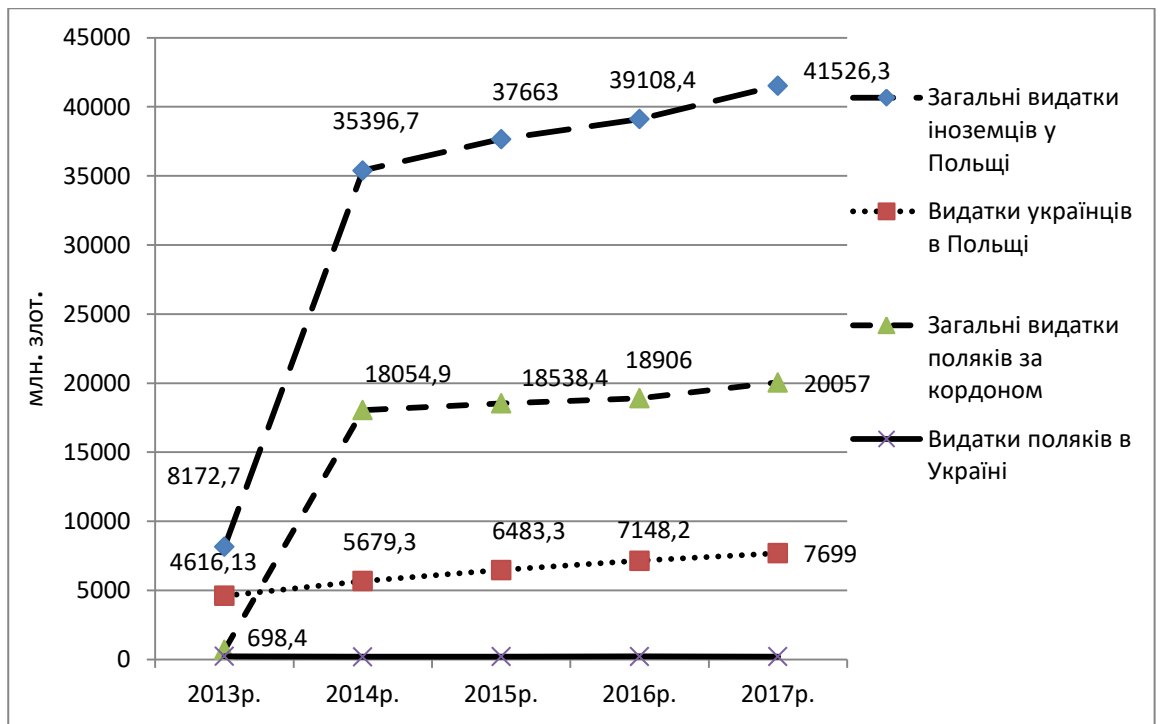

Рис. 2.15. Обсяги витратків в межах прикордонного руху за 2013-2017рр.

Джерело: складено на основі [220]

Частка витратків українців у загальних витратках іноземців в Польщі в цілому становила 56,48% у 2013р., скоротилась до 16,04% у 2014р., 17,21% у 2015р., 18,28% у 2016р. та 18,54% у 2017р. Скорочення частки витратків українців в Польщі пояснюється збільшенням обсягів витратків іноземців з інших країн світу, в абсолютному ж відношенні обсяг витратків українців в Польщі мав тенденцію до зростання.

Загальні витратки поляків за кордоном у 2017 р. зросли відносно 2013р. на 19358,6 млн. злот. або у 28,7 разів та на 1151 млн. злот. або в 1,06 рази. Витатки поляків в Україні в рамках прикордонного руху у 2017р. відносно 2013р. скоротились на 28,7 млн. злот., а відносно 2016р. - на 13 млн. злот.

Частка витратків поляків в рамках прикордонного руху в цілому, враховуючи перетини сукупно усі перетини кордонів зросла з 7,9% у 2013р. до 33,8% у 2014р., 33% у 2015р., 32,6% у 2016р. та 32,5% у 2017р. (Додаток Б).

В рамках взаємного руху на українсько-польському кордоні

співвідношення видатків поляків та іноземців (українців) становило відповідно: у 2013р. 5% та 95%, 2014р. – 3,5% та 96,5%, 2015р. 3,2% та 96,8%, 2016р. – 3,1% та 96,9%, 2017р. – 1,1% та 98,9%. Отже, основна частина видатків в українсько-польському прикордонні припадає на видатки іноземців, частка видатків поляків є відносно невеликою.

В частині взаємного українського польського перетинів кордонів середні видатки українців у 2017р. порівняно з 2013р. зросли на 103,05 злот. порівняно з 2013р. та 36,73 злот. порівняно з 2016р. (рис. 2.16).

Натомість середні видатки поляків скоротились у 2017р. порівняно з 2013р. на 8,52 злот та зросли на 3,37 злот порівняно з 2016р.

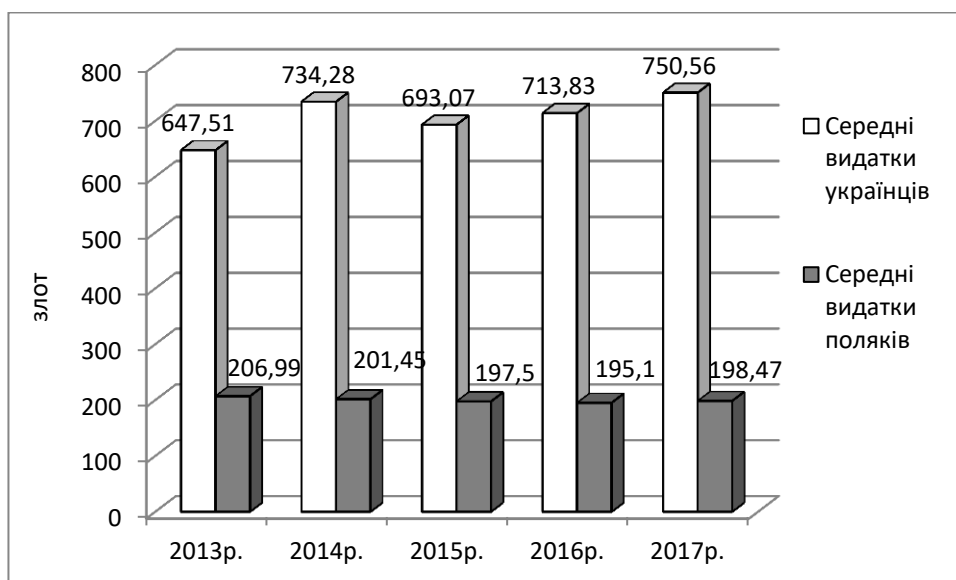

Рис. 2.16. Середні видатки українців та поляків в рамках прикордонного руху за 2013-2017рр.

Джерело: складено на основі [220]

Необхідно відмітити, що середні видатки поляків порівняно з середніми видатками українців впродовж аналізованого періоду були приблизно у більш як 3,5 рази нижчими.

Загальна кількість перетинів спільного українсько-польського кордону іноземцями(українцями) була суттєво вищою, ніж поляків та перевищувала їх кількість у 2013р у 6,2 рази, 2014р. – 7,8 рази, 2015р. – 8,9 рази, 2016р. – 8,8 рази, 2017р. – 9,7 рази. Отже, активнішим рух на спільному кордоні був з української сторони.

Загальна кількість перетинів кордонів українців в рамках малого прикордонного руху у 2017 році порівняно з 2013р. збільшилась на 1014,1 тис. разів, відносно 2016р. відбулося їх скорочення на 1343,4 тис. разів., тобто активність українців в частині перетинів дещо зменшилась. Поряд з тим, середні видатки українців впродовж року в рамках малого прикордонного руху у 2017р. відносно 2013р. скоротились на 29,82 злот, однак щодо 2016р. відбулось їх зростання на 56,26 злот.

Основними фінансовими інструментами реалізації транскордонного співробітництва є програми та проекти, які не мають комерційного характеру, а спрямовані за досягнення синергетичного ефекту по обидві сторони спільних кордонів. В умовах розвитку транскордонної співпраці пріоритетними є питання фінансування й механізмів залучення коштів структурних фондів ЄС, державного й місцевого бюджетів для реалізації чітко визначених тематичних цілей та пріоритетів. Представлені фінансові аспекти забезпечення розвитку транскордонного співробітництва в рамках реалізації співпраці України й Польщі свідчать про збільшення фінансування та позитивні транскордонні ефекти у сфері культурної та історичної спадщини, безпеки, інфраструктури, пунктів перетину спільних кордонів, транспортних послуг, охорони здоров'я тощо.

Процес реалізації проектів ТКС у Закарпатській області є нижчим у порівнянні з іншими основними регіонами-учасниками програми, оскільки визначено не лише не вигідне географічне положення, але і "ресурсного забезпечення ТКС Закарпатської області за рахунок коштів обласного (місцевих) бюджетів тощо, заледве вистачає на підтримку 10-відсоткового дольового вкладу в кількох проектах ТКС з невисоким загальним обсягом робіт" [142, с. 29].

Щодо фінансового механізму реалізації проектів на Волині, то кошти ЄС є основним джерелом фінансування і наявні окремі випадки співфінансування з бюджету Волинської області. Сайти облдержадміністрації та Обласної ради не містять інформації з питань фінансування проектів на Волині.

Львівська область визначила, що рівень розвитку транскордонного співробітництва залишається перспективним напрямом її стратегії.

Із 241 проектною ідеєю на загальну суму 46,5 млрд. грн. 44 проекти прямо стосуються тематики транскордонного співробітництва [142, с. 51].

Таблиця 2.5

Загальні обсяги фінансування проектів в рамках Першого конкурсу проектних заявок за Програмою ЄІС ТКС Польща-Білорусь-Україна 2014-2020

Тематичні цілі ТКС	Кількість відібраних проектів, од. за 2016-2018рр.	Обсяг фінансування, в рамках тематичних цілей, млн. євро	Обсяг фінансування, що припадає в середньому на 1 проект, млн. євро
Спадщина	17	33,25	1,96
Доступність	18	35,62	1,98
Безпека	17	23,25	1,79
Кордони	13	20,38	1,19
Всього	65	112,5	1,73

Джерело: складено на основі [211]

За нашими розрахунками середній обсяг фінансування в рамках реалізації тематичних цілей складав за 2016-2018рр. 1,73 млн. євро. Дещо більшими за розмірами коштів є проекти в рамках реалізації тематичних цілей "Спадщина" і "Доступність", які становили 1,96 і 1,98 млн. євро відповідно.

Таблиця 2.6

Обсяги фінансування проектів країн-партнерів в рамках Першого конкурсу проектних заявок за Програмою ЄІС ТКС Польща-Білорусь-Україна 2014-2020

Тематична ціль	Країни партнери	Обсяг фінансування програм, євро	Питома вага фінансування, %	Кількість проектів	Питома вага проектів,
1	2	3	4	5	6
Спадщина	Польща-Україна-	19861249,46	59,74	10	58,82
	Польща-Білорусь-Україна	3636080,26	10,94	2	11,76
	Польща-Білорусь	9750139,68	29,33	5	29,41
Всього за ТЦ		33247469,4	100,00	17	100,0

1	2	3	4	5	6
Доступність	Польща-Україна	15937670,58	44,74	8	44,44
	Польща-Білорусь-Україна	1980398,23	5,56	2	11,11
	Польща-Білорусь	17 706 804,78	49,70	8	44,44
Всього за ТЦ		35624873,59	100,00	18	100,00
Безпека	Польща-Україна	9915298,03	42,64	8	47,06
	Польща-Білорусь-Україна	1235950,32	2,52	1	5,88
	Польща-Білорусь	12750453,01	54,84	8	47,06
Всього за ТЦ		23251701,36	100,00	17	100,0
Кордони	Польща-Україна	13149337,79	64,52	7	53,85
	Польща-Білорусь	7129879,00	35,48	6	46,15
Всього за ТЦ		20379216,79	100,00	13	100,00
Загальний обсяг фінансування програм		112503261,1	x	65	x

Джерело: складено на основі [211]

За нашими розрахунками реалізація тематичної цілі "Спадщина" затверджена за результатами I етапу Конкурсу проектів обсягом фінансування 17 програм у розмірі 33,25 млн. євро, з яких 59,7% або 19,86 млн. євро припадає на впровадження 10 проектів між Україною та Польщею.

Тематична ціль "Доступність" планується до реалізації через впровадження 8 проектів між Україною і Польщею на загальну суму 15,94 млн. євро, що складає 44,7% загального обсягу фінансування за даним тематичним напрямом.

В рамках співпраці між Польщею і Україною в сфері забезпечення безпеки для впровадження затверджено 8 проектів на загальну суму 9,92 млн. євро, що становить 42,6% від сукупного фінансування у напрямі вдосконалення і забезпечення безпеки прикордонних територій.

Вдосконалення перетинів кордонів та покращення прикордонної інфраструктури передбачає виконання 7 проектів на суму 13,15 млн. євро, що склало 64,5% фінансування даної тематичної цілі.

Висновки до розділу 2

1. Розроблений методичний підхід до оцінювання стану інтеграційного потенціалу прикордонних територій на основі визначення індикаторів розвитку ТКС, які систематизовані нами в розрізі економічних, техніко-технологічних, фінансових, розвитку освіти, науки та культури, перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони. В рамках цих груп індикаторів запропоновано низку показників, які відображають рівень взаємопроникнення територій з позицій предметної сфери реалізації транскордонного співробітництва.

2. В роботі розроблений підхід до оцінювання рівня розвитку транскордонного співробітництва і його важливої складової – фінансового забезпечення, який ґрунтується на такій послідовності дій: обґрунтування мети, цільових орієнтирів, пріоритетів, основних напрямів та фінансових інструментів розвитку ТКС; визначення системи критеріїв, показників й індикаторів розвитку ТКС на різних ієрархічних рівнях управління; формування індикатора комплексної оцінки ТКС в розрізі економічної, техніко-технологічної, фінансової, розвитку освіти, науки та культури, перетину, контролю безпеки, мобільності та міграції через кордони складових; оцінка рівня транскордонної конвергенції та взаємопроникнення; формування висновків і рекомендацій про стан й рівень фінансового забезпечення транскордонного співробітництва.

3. Для оцінювання рівня транскордонної конвергенції та взаємопроникнення запропоновано розрахунок відповідного коефіцієнта, який визначається як відношення інтегрального індикатора оцінювання рівня ТКС України та інтегрального індикатора оцінювання рівня ТКС в Польщі. Числові значення даного коефіцієнта можуть знаходитися в трьох діапазонах значень: $P_{\text{коhb}} > 1$ – переважаючий рівень проникнення України у сфері ТКС "Україна-Польща"; $P_{\text{коhb}} = 1$ – рівнозначні основи взаємопроникнення у всіх визначених сферах ТКС обох країн; $P_{\text{коhb}} < 1$ - переважаючий рівень проникнення Польщі у

сфері ТКС "Україна-Польща".

4. За нашими розрахунками рівень конвергенції та проникнення ТКС у 2013р. становив 0,9418 і мав найнижче значення наближення за усіма індикаторами оцінювання рівня ТКС й підтверджував практично рівнозначний характер співпраці України й Польщі. У 2014-2017рр. рівень конвергенції та проникнення став більш тісним з 0,9851 до 0,9811 і засвідчив несуттєві розбіжності за усіма індикаторами розвитку ТКС й підвищення рівня конвергенції між країнами при домінуванні Польщі у рівні проникнення ТКС та згладженні диспропорцій у його розвитку. Запропонований індикаторний підхід оцінювання рівня розвитку ТКС повинен бути основою для формування висновків та рекомендацій щодо можливостей подальшої транскордонної співпраці.

5. Економічні індикатори розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Польщею підкреслюють диспропорції у розвитку економіки як в рамках країн, так і прикордонних регіонів. Зокрема за показником ВРП розбіжність у прикордонних регіонах України та Польщі у 2016р. склала в середньому 8,8 рази, що відображає суттєву нерівномірність економічного потенціалу прикордонних територій. За нашими розрахунками коефіцієнт співвідношення транскордонного експорту та імпорту в Україні демонстрував негативну тенденцію, мав кількісні значення менші 1, що підтверджувало негативний торговельний баланс транскордонної співпраці й перевищення імпорту над експортом. Даний коефіцієнт складав 0,6254 у 2013р. та 0,7889 у 2017р. За 2013-2017рр. індикатор співвідношення транскордонного експорту та імпорту у Польщі демонстрував значну перевагу експорту над імпортом, позитивне значення якого склало 2,5813 у 2013р. й 1,8918 у 2016р.

6. Прикордонні території України, які задіяні в рамках програм транскордонного співробітництва мають додаткові можливості стратегічного розвитку через використання Європейського Інструмента сусідства та програм транскордонного співробітництва. Зокрема в рамках Програми транскордонного співробітництва «Польща-Білорусь-Україна 2014-2020»

забезпечується реалізація Пріоритету 2 "Покращення доступності регіонів, розвиток надійного та стійкого до кліматичних впливів транспорту, комунікаційних мереж і систем". Основними інструментами реалізації програми є проекти, гранти (пропозиції) та великі інфраструктурні проекти (LIPS).

7. Фінансування Програми транскордонного співробітництва забезпечується коштами Європейського Союзу в рамках Європейського Інструменту Сусідства (ENI) у розмірі 90% - внесок у програму коштів ЄС та 10% - кошти бенефіціарів в рамках чітко визначених тематичних цілей: спадщина, доступність, безпека, кордони. За нашими розрахунками середній обсяг фінансування в рамках реалізації тематичних цілей складав у 2016-2018рр. 1,73 млн. євро. Дещо більшими за розмірами коштів були проекти в рамках реалізації тематичних цілей "Спадщина" та "Доступність", які становили 1,96 і 1,98 млн. євро відповідно.

8. Основними фінансовими інструментами реалізації транскордонного співробітництва є програми та проекти, які не мають комерційного характеру, а спрямовані за досягнення синергетичного ефекту по обидві сторони спільних кордонів. В умовах розвитку транскордонної співпраці пріоритетними є питання фінансування й механізмів залучення коштів структурних фондів ЄС, державного й місцевого бюджетів для реалізації чітко визначених тематичних цілей та пріоритетів. Представлені фінансові аспекти забезпечення розвитку транскордонного співробітництва в рамках реалізації співпраці України й Польщі свідчать про збільшення фінансування і позитивні транскордонні ефекти у сфері культурної та історичної спадщини, безпеки, інфраструктури, пунктів перетину спільних кордонів, транспортних послуг, охорони здоров'я тощо.

Основні положення розділу знайшли відображення в публікаціях дисертанта [67, 73, 74, 75, 78, 79, 195, 196].

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

3.1. Прогнозування основних фінансових показників розвитку транскордонного співробітництва

В умовах сьогодення актуалізуються подальші напрями розвитку ТКС та його фінансового забезпечення з позицій перспективності та впливу на конвергенцію регіонів по обидва боки кордонів. Необхідність прогнозування зумовлена потребою вироблення науково обгрунтованих сценарних варіантів майбутнього розвитку подій з позицій прийняття необхідних управлінських рішень.

В основу прогнозування покладено три взаємозалежних джерела інформації на майбутнє, а саме:

- аналогія як метод оцінювання розвитку в майбутньому подій та ситуацій, які прогнозуються з позицій подібності та динаміки стану в ретроспективі;
- екстраполяція як інструмент перенесення теперішніх та минулих тенденцій на майбутнє;
- модель майбутнього стану того чи іншого процесу, явища, яка побудована відповідно до очікуваних або бажаних змін ряду умов, перспективи розвитку яких достатньо відомі.

Існує три взаємодоповнюваних способи розробки прогнозів: анкетування, екстраполяція і інтерполяція, моделювання.

Екстраполяція – це побудова динамічних рядів розвитку показників прогнозного явища на перспективу на основі дослідження тенденцій, які мали місце в минулому.

Основою прогнозування тенденцій розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Польщею вважаємо використання

статистичних методів, які базуються на регресійних моделях для побудови трендів.

Регресійний аналіз проводиться за такими етапами:

- 1) встановлення виду кореляційної залежності результативної ознаки Y від факторної ознаки X ;
- 2) побудова регресійної моделі;
- 3) перевірка статистичної значущості побудованої моделі [10, с. 104].

На основі здійсненого аналізу ключових показників-індикаторів розвитку ТКС за 2008-2017рр. нами визначено їх прогностні значення на 2018-2020рр. з використанням лінійної, поліноміальної другого порядку та експоненціальної моделей тренду (Додаток Ж).

Адекватність моделей вибіркоvim даним можна оцінити за коефіцієнтом детермінації R^2 , що показує частину варіації значень результативної ознаки Y , що пояснюється рівнянням регресії. Значення коефіцієнта детермінації знаходяться в інтервалі $[0;1]$, тобто $0 \leq R^2 \leq 1$.

Чим ближче R^2 до 1, тим краще отримане рівняння регресії пояснює поведінку результативної ознаки. Використання запропонованих моделей базувалося на необхідності отримання найбільш вірогідних результатів подальшого розвитку транскордонного співробітництва України й Польщі, які б слугували підґрунтям для розробки науково обґрунтованих концепцій та стратегій і розширення діапазону співпраці в найбільш пріоритетних напрямках та цільових параметрах.

Для побудови прогностичних моделей були використані кількісні показники та їх ретроспективна динаміка, які дозволили охарактеризувати не лише статичний та динамічний стан розвитку ТКС, але й передбачати ймовірні тенденції у майбутньому, а саме: y_1 - обсяг торгівлі товарами і послугами ТКС (Україна-Польща), млн. дол. США; y_2 - середні видатки українців в Польщі, злот; y_3 - середні видатки поляків в Україні, злот.; y_4 - обсяг прямих іноземних інвестицій з Польщі в Україну, млн. дол. США; y_5 - обсяг прямих іноземних

інвестицій з України до Польщі, млн. дол. США; y_6 - кількість зайнятих в Україні, тис. осіб; y_7 - кількість зайнятих в Польщі, тис. осіб; y_8 - кількість перетинів кордону (Україна-Польща) українцями, тис. разів; y_9 - кількість перетинів кордону (Україна-Польща) поляками, тис. разів; y_{10} - кількість перетинів кордону (Україна-Польща) в рамках малого прикордонного руху, тис. разів.

Представимо отримані рівняння тренду та визначимо їх достовірність й тенденції розвитку в перспективі на 2018-2020рр. (табл. 3.1).

За даними табл. 3.1 і кількісним значенням коефіцієнта детермінації R^2 з позицій його наближення до 1 та за ступенем достовірності найбільш вірогідними за лінійною моделлю тренду є прогнози середніх видатків українців в Польщі за моделлю $y = 17,148x + 568,09$, які демонструють тенденцію до щорічного збільшення, однак за еспоненціальною моделлю прогноз є найбільш достовірним, оскільки при значенні коефіцієнта детермінації R^2 0,8793 середні видатки українців в Польщі збільшаться на 573,19 злот.

Використання поліноміальної моделі тренду дозволило побудувати моделі прогнозування, які є найбільш достовірними для низки показників: кількість зайнятих в Україні, обсяг прямих іноземних інвестицій між Україною та Польщею, кількість перетинів кордонів українцями та поляками й кількість перетину кордонів в рамках малого прикордонного руху.

Достовірність використання даних моделей підтверджують високі значення коефіцієнта детермінації R^2 (табл. 3.1), окрім показника обсягу торгівлі товарами і послугами ТКС Україна-Польща, оскільки ретроспектива даного показника демонструвала нестійкі характеристики й достовірність впливу даного показника на ТКС є низьковірогідною, мабуть такий показник більш доцільно використовувати для макроекономічного аналізу.

Таблиця 3.1

Прогнозні моделі показників транскордонного співробітництва

Показники	Умовні позначення	Лінійна модель тренду		Поліноміальна модель тренду		Експоненціальна модель тренду	
		Рівняння	Коефіцієнт R^2 детермінації,	Рівняння	Коефіцієнт R^2 детермінації,	Рівняння	Коефіцієнт R^2 детермінації,
Обсяг торгівлі товарами і послугами ТКС (Україна-Польща)	y_1	$y = -12,871x + 5645,3$	0,0012	$y = -3,7496x^2 + 28,375x + 5562,8$	0,0019	$y = 5417,3e^{0,0016x}$	0,0005
Середні видатки українців в Польщі	y_2	$y = 17,148x + 568,09$	0,8671	$y = 0,7628x^2 + 8,7572x + 584,87$	0,8781	$y = 573,19e^{0,0257x}$	0,8793
Середні видатки поляків в Україні	y_3	$y = 0,0744x + 198,61$	0,0016	$y = -0,1765x^2 + 2,0156x + 194,73$	0,0609	$y = 198,46e^{0,0005x}$	0,0024
Обсяг прямих іноземних інвестицій з Польщі в Україну	y_4	$y = -2,5394x + 829,25$	0,014	$y = -4,4848x^2 + 46,794x + 730,58$	0,293	$y = 792,04x^{0,0172}$	0,0243
Обсяг прямих іноземних інвестицій з України до Польщі	y_5	$y = -1,877x + 55,853$	0,1646	$y = -1,2004x^2 + 11,327x + 29,445$	0,5955	$y = 70,269e^{-0,099x}$	0,2248
Кількість зайнятих в Україні	y_6	$y = -585,23x + 22165$	0,7995	$y = -72,827x^2 + 215,87x + 20563$	0,8788	$y = 22455e^{-0,032x}$	0,7963
Кількість зайнятих в Польщі	y_7	$y = -145,05x + 17374$	0,4447	$y = 4x^2 - 189,05x + 17462$	0,4468	$y = 17381e^{-0,009x}$	0,441
Кількість перетинів кордону (Україна-Польща) українцями	y_8	$y = 835,04x + 11400$	0,7852	$y = 148,06x^2 - 793,6x + 14658$	0,9432	$y = 11999e^{0,0498x}$	0,8008
Кількість перетинів кордону (Україна-Польща) поляками	y_9	$y = 22,701x + 1990,9$	0,2866	$y = -2,0655x^2 + 45,421x + 1945,5$	0,3018	$y = 1991,5e^{0,0107x}$	0,292
Кількість перетинів кордону (Україна-Польща) в рамках малого прикордонного руху	y_{10}	$y = 330,5x + 6266,2$	0,603	$y = 5,7818x^2 + 266,9x + 6393,4$	0,6042	$y = 6423,2e^{0,0399x}$	0,652

Джерело: розраховано автором

Результати прогнозних розрахунків показників ТКС України та Польщі на 2018-2020 рр. представлено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Прогноз показників транскордонного співробітництва України та Польщі на 2018-2020 рр.

Показники*	Прогнозні розрахунки за лінійною моделлю тренду			Прогнозні розрахунки за поліноміальною моделлю тренду			Прогнозні розрахунки за експоненціальною моделлю тренду		
	2018	2019	2020	2018	2019	2020	2018	2019	2020
y1	5503,7	5490,8	5478,0	5421,2	5363,4	5298,0	5512,3	3460,0	2057,8
y2	756,7	773,9	791,0	773,5	799,8	827,6	760,7	780,5	800,9
y3	199,4	199,5	199,6	195,5	193,5	191,1	199,4	199,5	199,6
y4	801,3	798,8	796,2	702,7	646,3	581,0	802,5	800,6	798,7
y5	35,2	33,3	31,5	8,8	-7,5	-26,2	23,6	21,4	19,4
y6	15727,5	15142,2	14557,0	14125,5	12666,4	11061,5	15822,3	15326,6	14846,5
y7	15778,5	15633,4	15488,4	15866,5	15769,4	15680,4	15786,7	15649,2	15512,9
y8	20585,4	21420,5	22255,5	23843,7	26455,4	29363,3	20758,3	21818,9	22933,7
y9	2240,6	2263,3	2286,0	2195,2	2193,1	2186,9	2240,5	2264,7	2289,1
y10	9901,7	10232,2	10562,7	10028,9	10428,8	10840,2	9962,4	10367,9	10789,9

Y_1 - обсяг торгівлі товарами і послугами ТКС (Україна-Польща), млн. дол. США;

Y_2 - середні видатки українців в Польщі, злот;

Y_3 - середні видатки поляків в Україні, злот.;

Y_4 - обсяг прямих іноземних інвестицій з Польщі в Україну, млн. дол. США;

Y_5 - обсяг прямих іноземних інвестицій з України до Польщі, млн. дол. США;

Y_6 - кількість зайнятих в Україні, тис. осіб;

Y_7 - кількість зайнятих в Польщі, тис. осіб;

Y_8 - кількість перетинів кордону (Україна-Польща) українцями, тис. разів;

Y_9 - кількість перетинів кордону (Україна-Польща) поляками, тис. разів;

Y_{10} - кількість перетинів кордону (Україна-Польща) в рамках малого прикордонного руху, тис. разів

Джерело: розраховано автором

Результати представлених прогнозних розрахунків демонструють нестабільні динамічні параметри, оскільки одні із показників мають тенденції до зростання, інші – нисхідну динаміку. За нашими прогнозами, обсяг прямих іноземних інвестицій з України в Польщу за поліноміальною моделлю досягне від'ємних значень. Інші показники демонструють тенденції до зростання, що підтверджує достовірність прогнозів на основі вибраних моделей.

Графічне зображення моделі тренду прогнозування обсягу торгівлі товарами та послугами ТКС представлено на рис. 3.1.

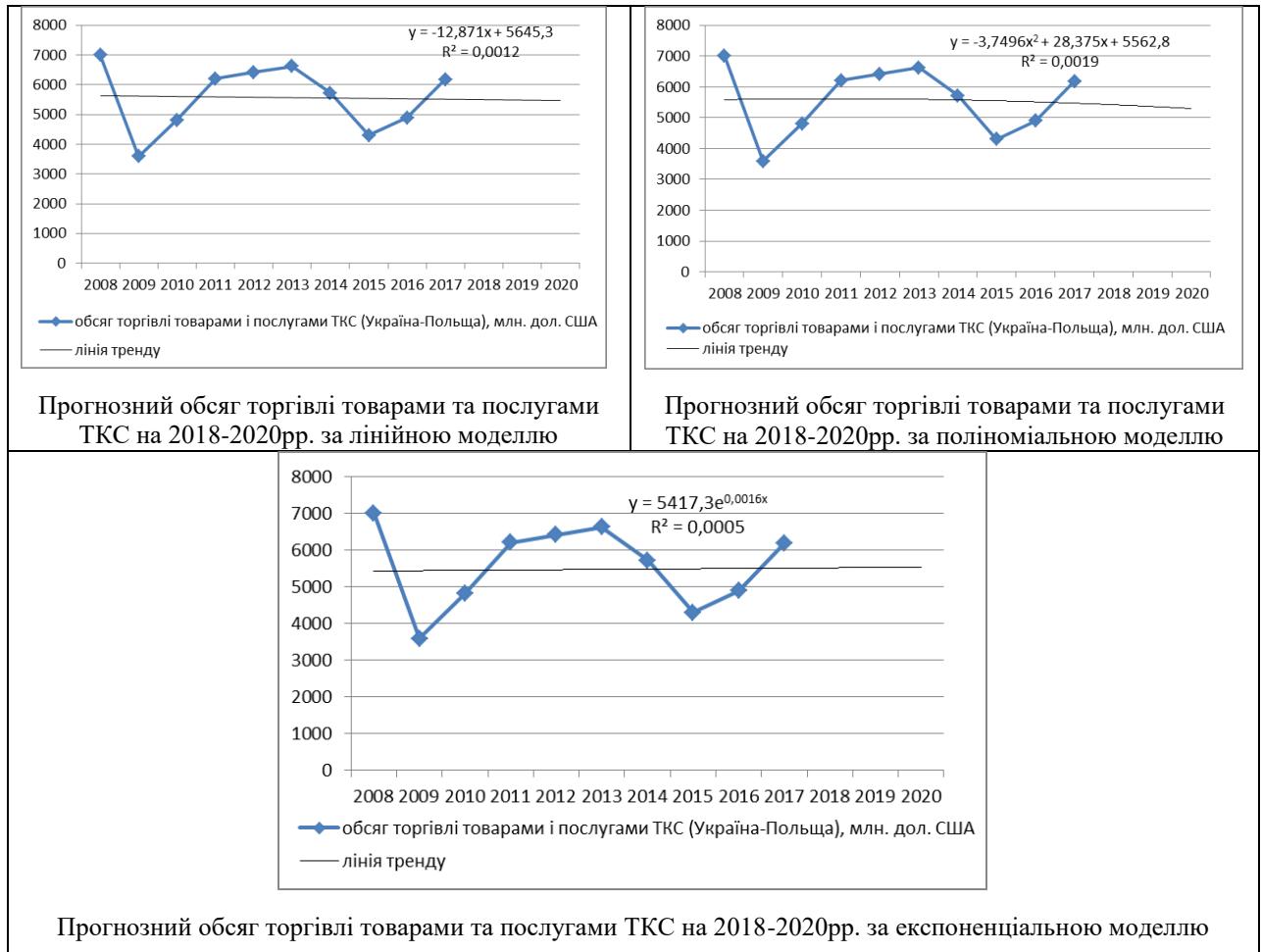

Рис. 3.1. Моделі трендів прогнозування обсягу торгівлі товарами та послугами ТКС на 2018-2020рр.

Джерело: авторська розробка

Представлені на рис. 3.1 моделі трендів демонструють подальше

зниження обсягів торгівлі товарами та послугами ТКС "Україна-Польща". Фактичне значення даного показника у 2008р. становило 7001,9 млн. дол. США, у 2017р. 6179 млн. дол. США, прогноз до зниження даного показника до 2020р. за лінійною моделлю трендів – 5478 млн. долі. США, поліноміальною – 5298 млн. дол. США. Достовірність таких прогнозів є невисокою, оскільки $R^2 = 0,0012$ та $0,0019$, що в значній мірі пояснюється нестабільністю та різкими коливаннями даного показника впродовж останніх 10 років, що в найбільшій мірі і відобразив рис. 3.1.

Прогнозування обсягу середніх видатків українців в Польщі є достовірним за усіма 3 моделями трендів, оскільки R^2 за лінійною моделлю 0,8624, за поліноміальною 0,8721 і за експоненціальною 0,8793 (рис. 3.2).

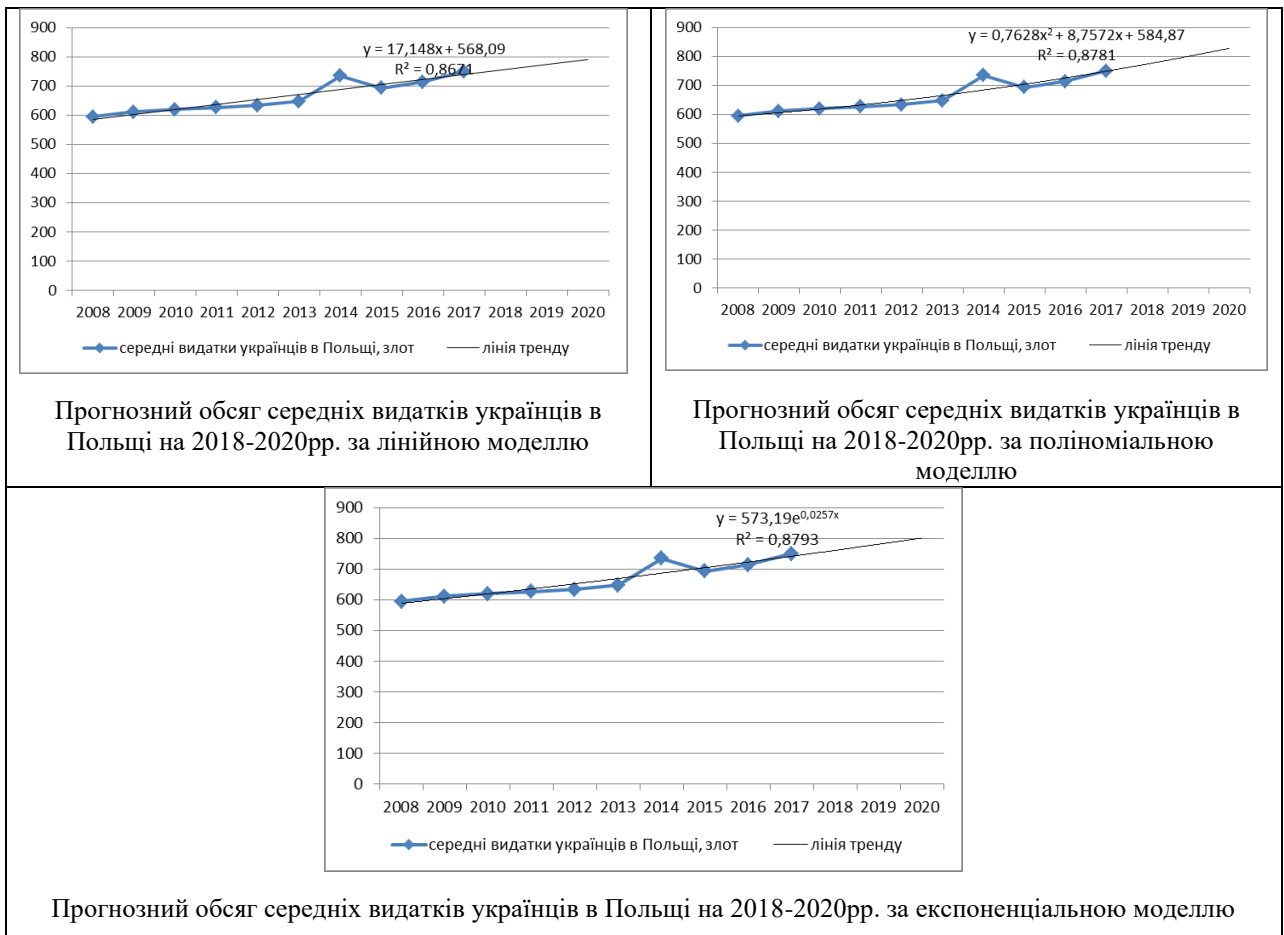

Рис. 3.2. Моделі трендів прогнозування обсягу середніх видатків українців в Польщі на 2018-2020рр.

Джерело: авторська розробка

Достовірний прогноз середніх витатків українців в Польщі спостерігаємо за поліноміальною моделлю $y = 0,7628x^2 + 8,7572x + 584,87$ з коефіцієнтом детермінації 0,8791 і показниками росту середніх витатків українців в Польщі у розмірі 773,5 злот. на 1 особу у 2018р. та 827,6 злот. у 2020р. та експоненціальною моделлю $y = 573,19e^{0,0257x}$ із коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0,8793$, відповідно до якої витатки українців в Польщі становитимуть 760,7 злот. у 2017р. та 800,9 злот. у 2020р. на 1 особу.

Середні витатки поляків в Україні на основі ретроспективи відзначалися нестабільною динамікою і становили на кінець 2016р. 198,47 злот на 1 особу і такі тенденції зберігатимуться на перспективу. За поліноміальною моделлю середні витатки поляків в Україні становитимуть 195,5 злот у 2018р., 191,1 злот. у 2020р. на 1 особу (рис. 3.3).

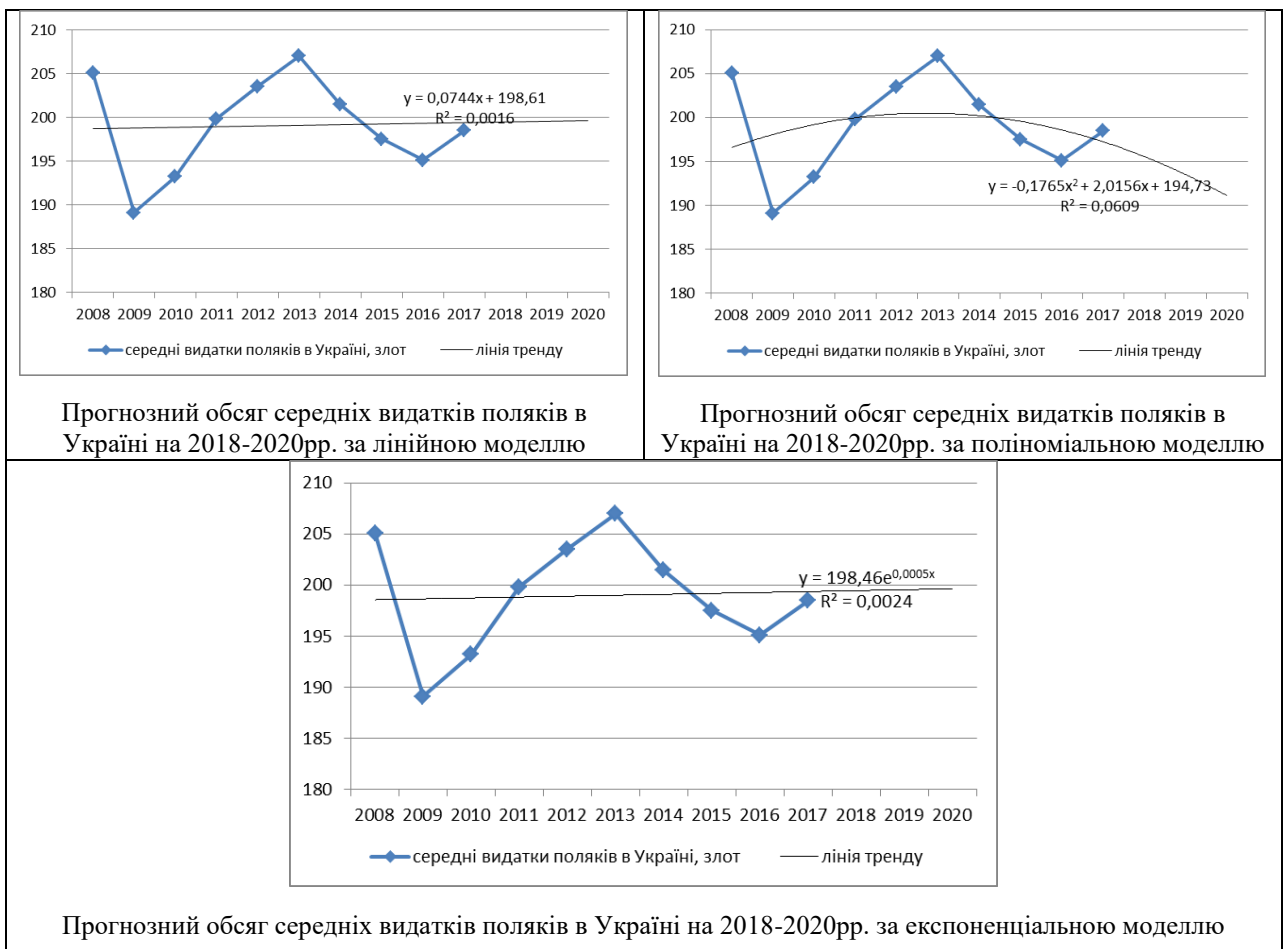

Рис. 3.3. Моделі трендів прогнозування обсягу середніх витатків поляків в Україні на 2018-2020рр.

Джерело: авторська розробка

Прогнозування обсягу прямих іноземних інвестицій з Польщі в Україну найбільш достовірно відображає поліноміальна модель тренду $y = -4,4848x^2 + 46,794x + 730,58$ з коефіцієнтом детермінації 0,293 й прогнозом до зниження обсягів інвестування з 702,7 млн. дол. США у 2018р. до 581 млн. дол. США у 2020р. Такий прогноз характеризується недостатнім ступенем достовірності, що зумовлене стрибкоподібною динамікою даного показника у 2008-2016рр. (рис. 3.4).

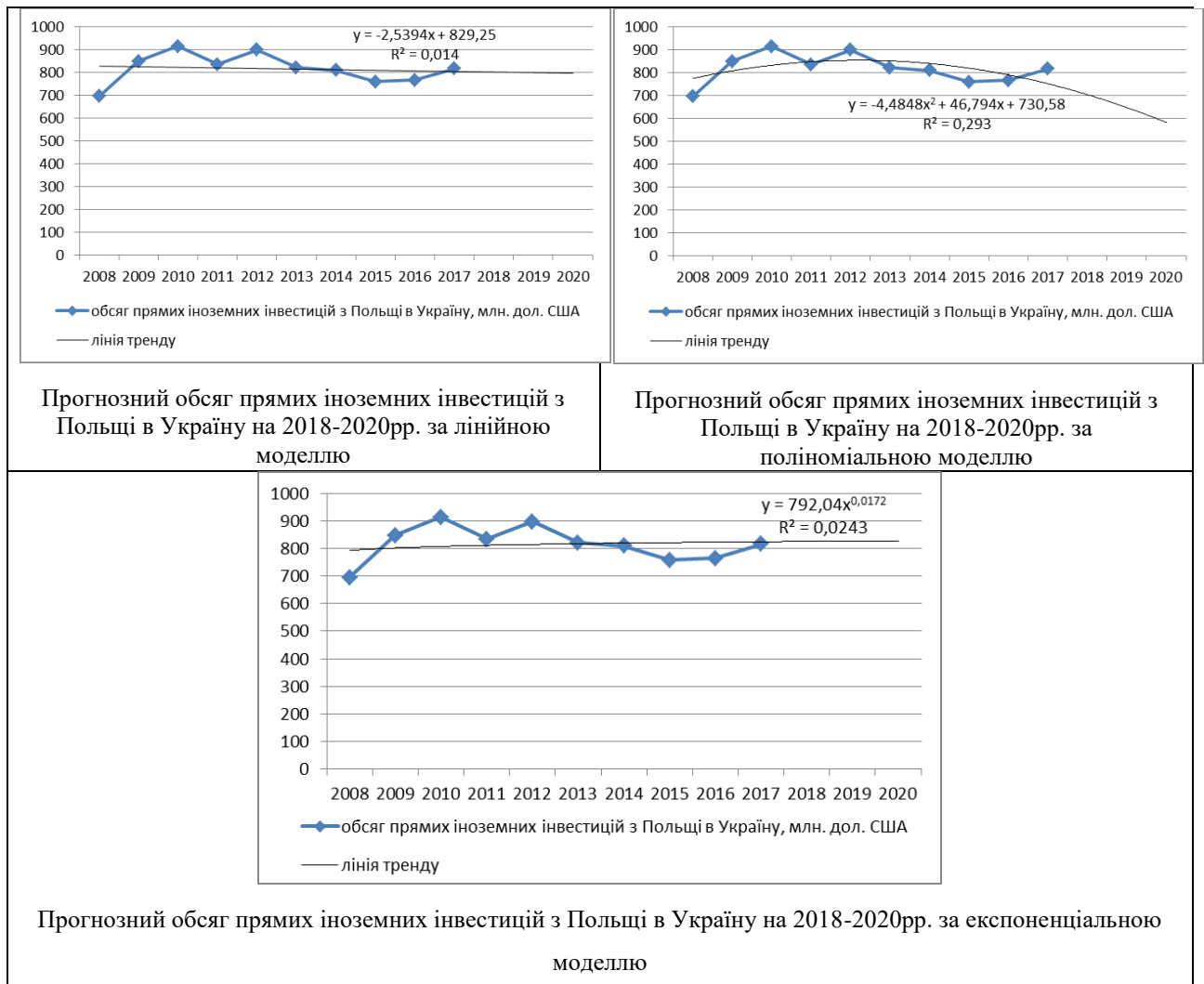

Рис. 3.4. Моделі трендів прогнозування обсягу прямих іноземних інвестицій з Польщі в Україну на 2018-2020рр.

Джерело: авторська розробка

Обсяг прямих іноземних інвестицій з України до Польщі найбільш достовірно розраховано з використанням поліноміальної моделі тренду, а

саме $y = -1,2004x^2 + 11,327x + 29,445$ з коефіцієнтом детермінації 0,5955, що підтверджує досягнення розміру прямого інвестування до 8,8 млн. дол. США у 2018р. й подальше зниження даного показника (рис. 3.5).

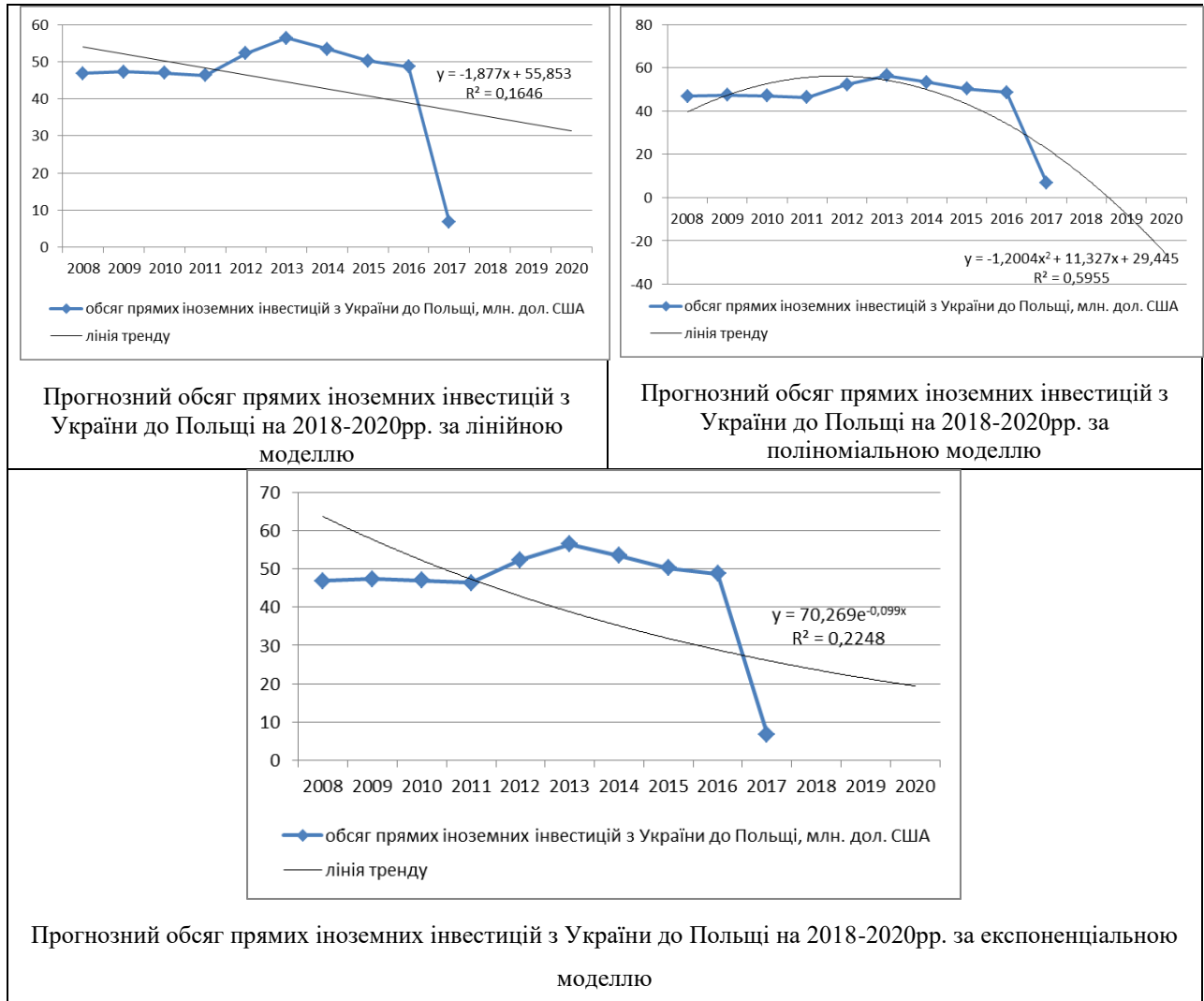

Рис. 3.5. Моделі трендів прогнозування обсягу прямих іноземних інвестицій з України до Польщі на 2018-2020рр.

Джерело: авторська розробка

Прогнозування кількості зайнятих в Україні здійснено нами за поліноміальною моделлю тренду, яка має високий ступінь достовірності 0,8788 і описується моделлю $y = -72,827x^2 + 215,87x + 20563$, згідно якої кількість зайнятих в Україні матиме в перспективі тенденцію до скорочення з 14125,5 тис. осіб. до 12666,4 тис. осіб. Згідно прогнозних розрахунків за експоненціальною моделлю тренду $y = 22455e^{-0,032x}$ з високою ймовірністю я

можна стверджувати скорочення числа зайнятих в Україні з 15822,3 тис. осіб до 14846,5 тис. осіб у 2020р. Тобто загальна тенденція до скорочення зайнятих у перспективі прогнозується за усіма обраними моделями трендів (рис. 3.6).

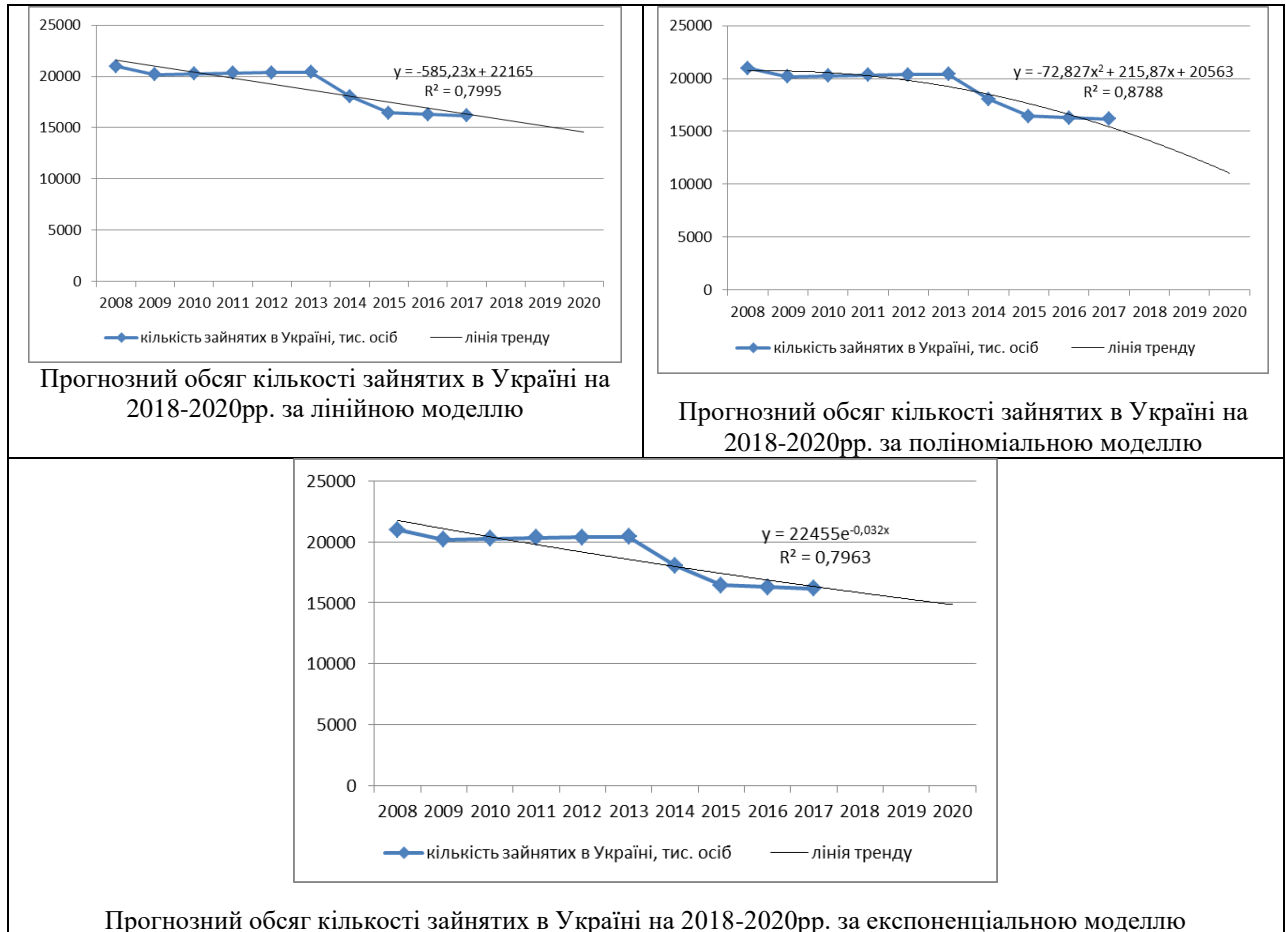

Рис. 3.6. Моделі трендів прогнозування кількості зайнятих в Україні на 2018-2020рр.

Джерело: авторська розробка

Прогнозний обсяг кількості зайнятого населення в Польщі на 2018-2020 рр. найбільш достовірний за поліноміальною моделлю, а саме $y = 4x^2 - 189,05x + 17462$ з ступенем достовірності 0,4468, що підтверджує загальну тенденцію до зниження зайнятості в Польщі у незначній мірі з 15866,5 тис. осіб у 2018р. до 15680,4 тис. осіб у 2020р. Прогнозні розрахунки за експоненціальною моделлю тренду підтвердили таку ж тенденцію із скороченням зайнятих з 15786 тис. осіб у 2018р. до 15513 тис. осіб у 2020 р. (рис. 3.7).

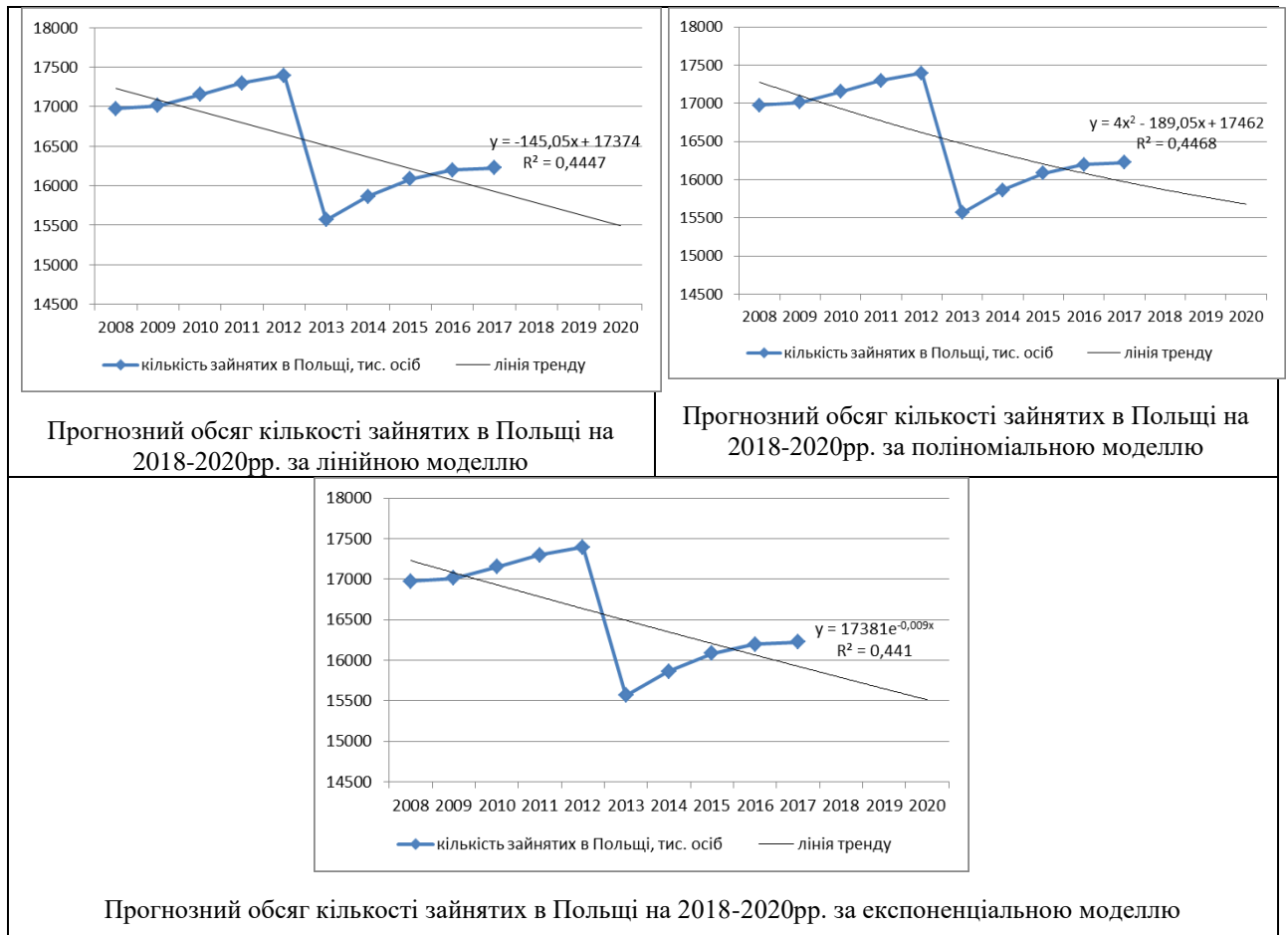

Рис. 3.7. Моделі трендів прогнозування кількості зайнятих в Польщі на 2018-2020рр.

Джерело: авторська розробка

Високу достовірність та загальну тенденцію до зростання демонструють прогнози показника кількості перетинів українцями кордону (рис. 3.8). За поліноміальною моделлю тренду, яка є найбільш ймовірною ($R^2 = 0,9432$) і виражається таким рівнянням $y = 148,06x^2 - 793,6x + 14658$ українці перетинатимуть кордон з Польщею у 2018р. 23844 тис. разів та 29363 тис. разів у 2020р. Експоненціальна модель $y = 11999e^{0,0498x}$ розрахована з високим ступенем ймовірності ($R^2 = 0,8008$) дозволяє стверджувати, що перетини кордону українцями становитимуть 20758 тис. разів у 2018р. та 22934 тис. разів у 2020р.

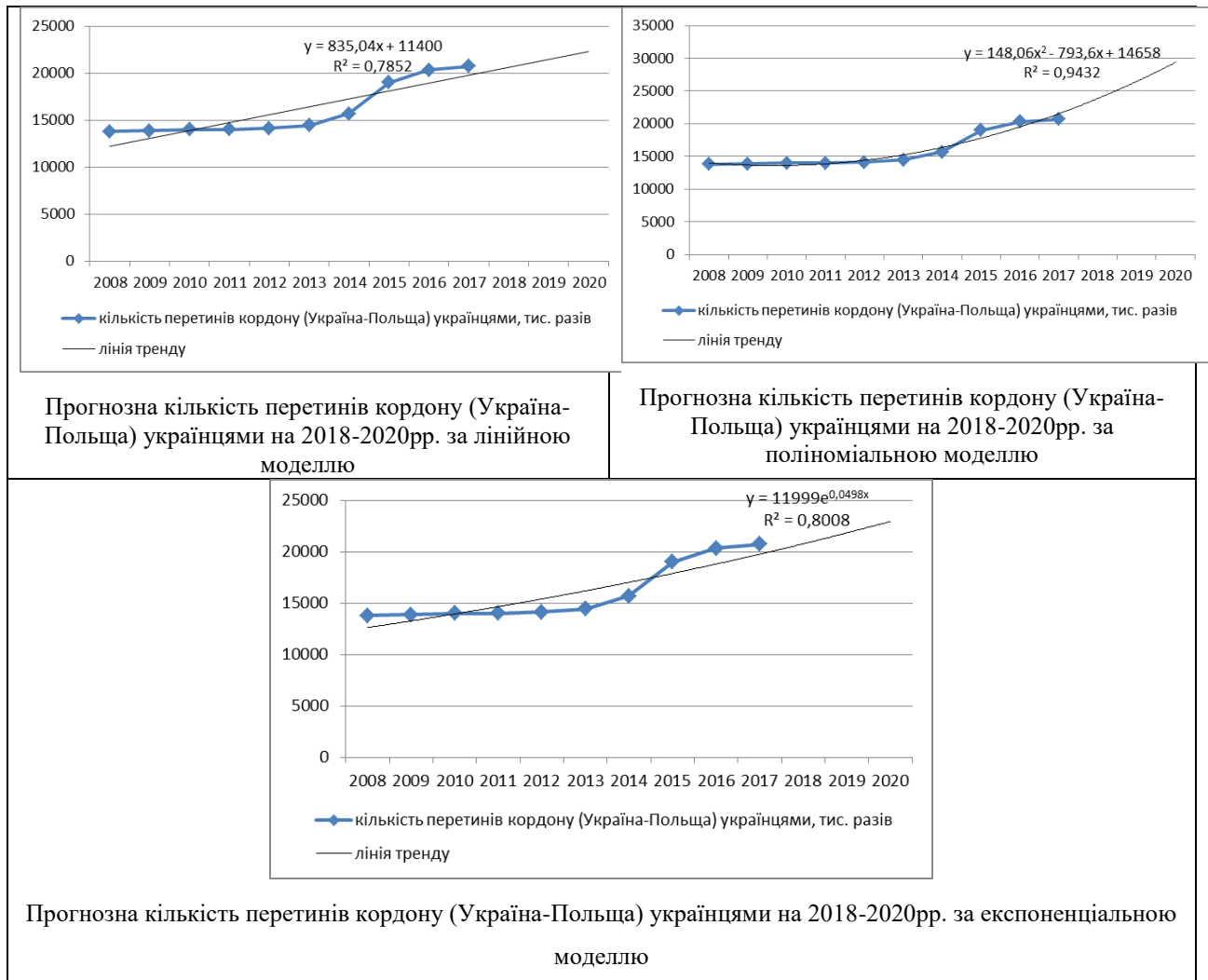

Рис. 3.8. Моделі трендів прогнозування кількості перетинів кордону (Україна-Польща) українцями на 2018-2020рр.

Джерело: авторська розробка

Для показника кількості перетину спільного кордону поляками найбільш достовірною є поліноміальна модель тренду, яка визначена як $y = -2,0655x^2 + 45,421x + 1945,5$ з ступенем достовірності $R^2 = 0,3018$. Низька достовірність прогнозу в значній мірі зумовлена стрибкоподібною характеристикою даного показника у минулому з максимальним розміром 2329,3 тис. разів у 2013р. та найнижчим значенням 1954,9 у 2011р. Прогнозні розрахунки свідчать, що кількість перетину кордону поляками згідно даної моделі становитиме 2195 тис. разів у 2018р. та 2187 тис. разів у 2020р. Експоненціальна модель тренду підтверджує в перспективі таку ж динаміку перетину кордону поляками з прогнозним значенням на рівні 2289 тис. разів

у 2020р.(рис. 3.9).

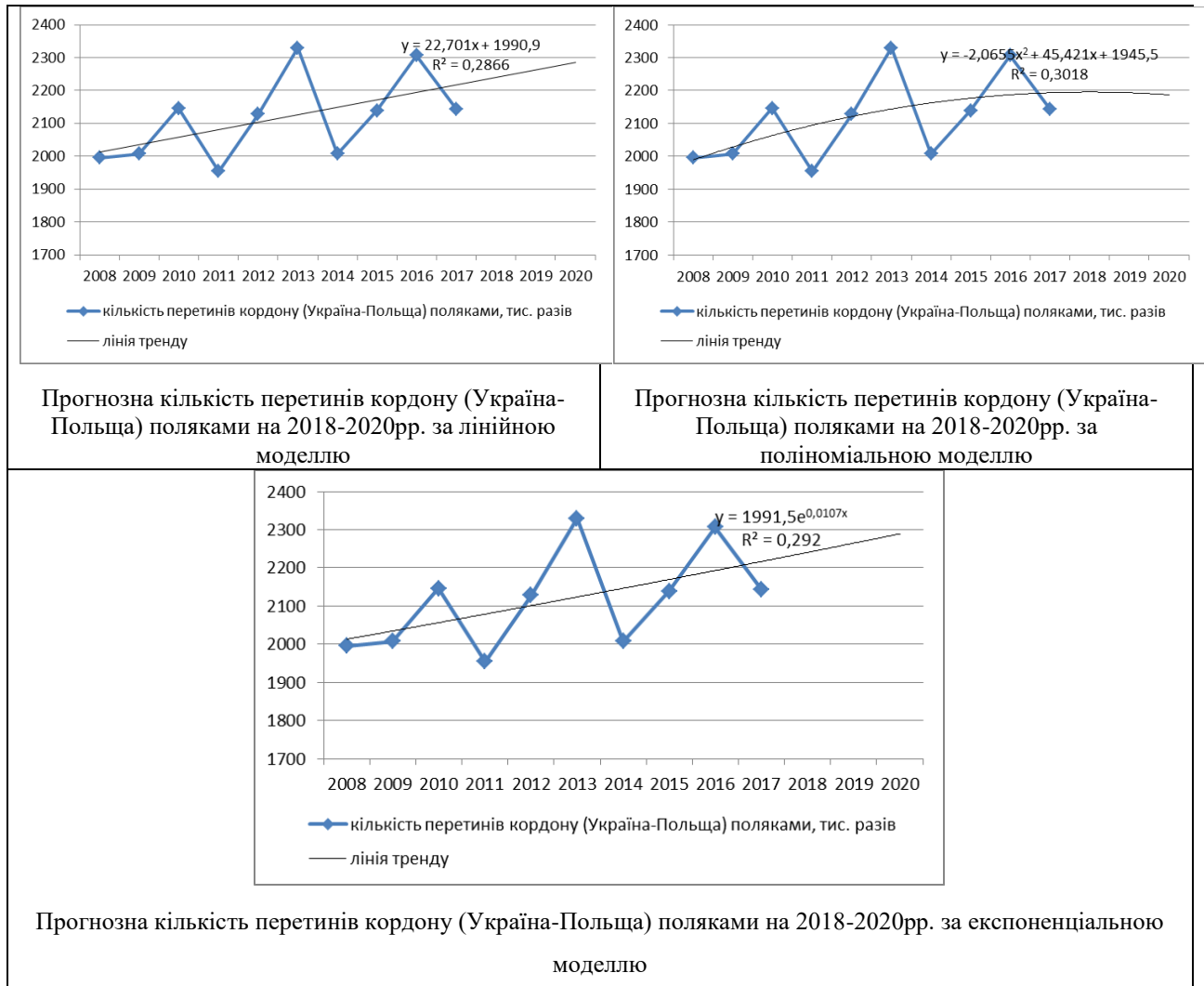

Рис. 3.9. Моделі трендів прогнозування кількості перетинів кордону (Україна-Польща) поляками на 2018-2020рр.

Джерело: авторська розробка

Кількість перетинів кордону в рамках малого прикордонного руху згідно поліноміальної моделі тренду, яка має достатньо високий ступінь достовірності 0,6042 і виражена рівнянням $y = 5,7818x^2 + 266,9x + 6393,4$ щорічно зростатиме (рис. 3.10). Прогнозні розрахунки підтверджують, що число перетинів зросте з 10029 тис. разів у 2018р. до 10840 тис. разів у 2020р., що засвідчує високу інтенсивність через україно-польський кордон в рамках малого прикордонного руху.

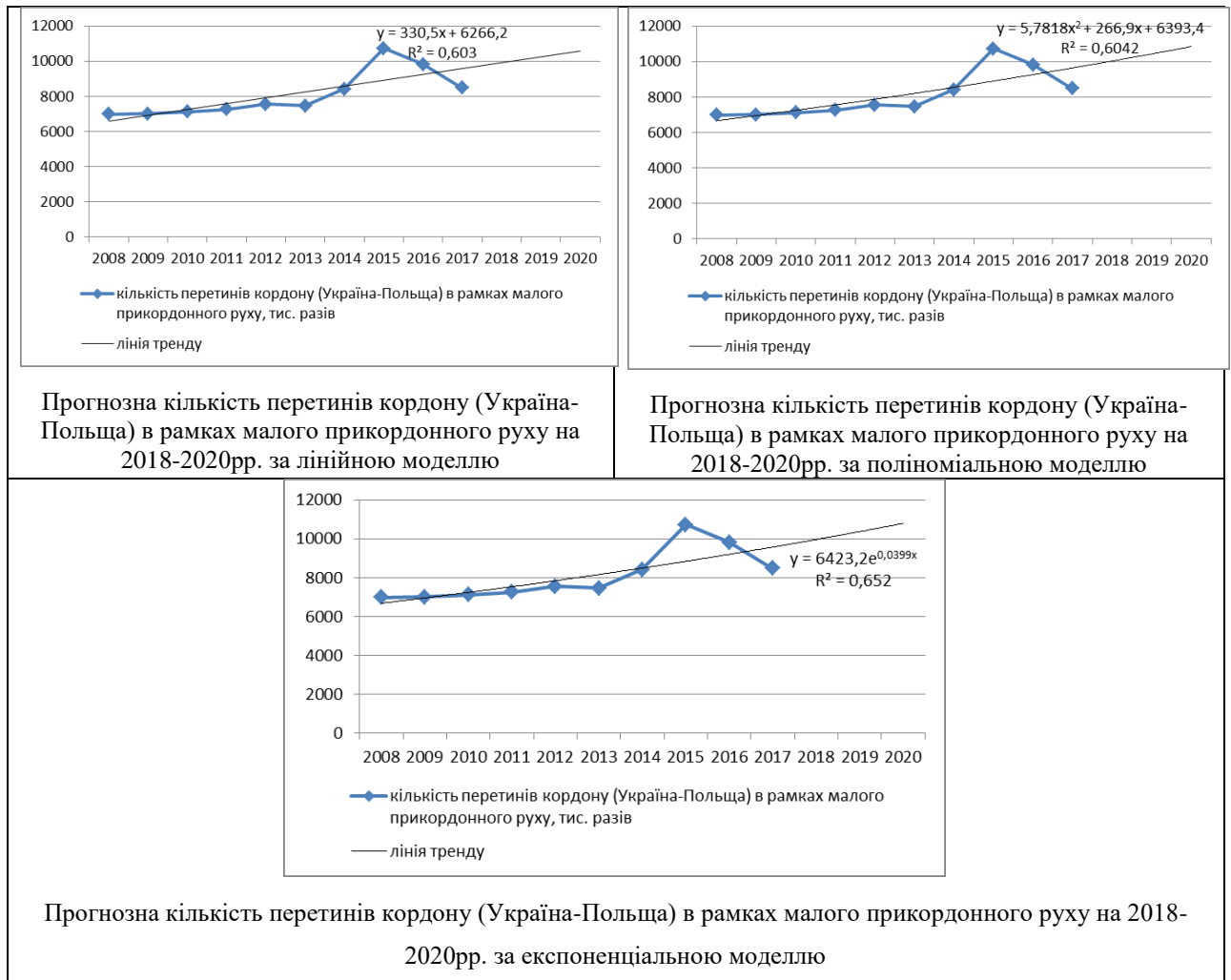

Рис. 3.10. Моделі трендів прогнозування кількості перетинів кордону (Україна-Польща) в рамках малого прикордонного руху на 2018-2020рр.

Джерело: авторська розробка

Згідно лінійних, поліноміальних, експоненціальних моделей тренду отримано достовірні прогностні розрахунки показників, які відображають подальші напрями розвитку транскордонного співробітництва. За нашими розрахунками, спостерігатиметься низка негативних тенденцій у розвитку ТКС, а саме: зменшення кількості зайнятих як в Україні, так і в Польщі; зниження обсягів прямих інвестицій з Польщі в України та навпаки, що поглиблюватиме диспропорції в соціальному, економічному розвитку регіонів по обидва боки кордонів; скорочення обсягів торгівлі товарами і послугами в рамках ТКС та ін.

3.2. Стратегічні напрями розвитку фінансового забезпечення транскордонного співробітництва

Стратегія "Європа-2020" та програма фінансового розвитку на 2014-2020рр. затверджена Європейською комісією визначили ключові пріоритети й цільові орієнтири у розвитку країн, що базуються на сталому розвитку економіки, соціальному залученню та зайнятості, конкурентоспроможності, "зелених" технологіях, знаннях та інноваціях.

ЄС використовує інструменти фінансування об'єднаної Європи для досягнення основних напрямів розвитку через конвергенцію, зростання конкурентоспроможності і зайнятості та Європейської територіальної співпраці, що спрямовано на: 1) забезпечення і захист цінностей ЄС за кордоном; 2) надання особливого значення розробці заходів з політики, яка направлена на вирішення глобальних проблем в сфері зміни клімату, припинення деградації і втрати біорізноманітності, захисту суспільних благ і глобальних ресурсів; 3) сприяння і підтримку у викоріненні бідності; 4) інвестування в довгострокове економічне процвітання і стабільність сусідніх з ЄС країн; 5) вдосконалення і зміцнення механізмів Європейської солідарності при виникненні природних і техногенних катастроф; 6) зміцнення потенціалу в частині запобігання усунення кризи, зміцнення міжнародної безпеки.

ЄС спрямовує зусилля на вирішення 4 стратегічних пріоритетів: розширення, політика сусідства, взаємодія із стратегічними партнерами, співпраця в цілях розвитку.

Основними інструментами реалізації стратегічних цілей визначено: Європейський інструмент сусідства, Інструмент співпраці в цілях розвитку, Інструмент стабільності, Європейський інструмент в сфері демократії і прав людини, Інструмент співпраці в області ядерної безпеки, Інструмент гуманітарної допомоги, Інструмент макрофінансової допомоги, Європейський інструмент в галузі демократії і прав людини.

Стратегія розвитку транскордонного співробітництва займає важливе місце як на міждержавному, національному, регіональному і місцевому рівнях.

На думку О. М. Літвішко в якості основи регіональних інтеграційних процесів транскордонне співробітництво у різних регіонах світу має свої особливості побудови транскордонної взаємодії, унікальні функціональні наміри акторів, які мотивують транскордонну кооперацію [85, с.172]. Автор стверджує, що єврорегіони в найбільшій мірі представляють собою території співпраці місцевих або регіональних (субнаціональних) акторів, які розміщені на різних сторонах спільного кордону й покликані вирішувати загальні функціональні проблеми і сприяти забезпеченню інтересів усіх учасників сторін в рамках відповідних інституційних структур. Єврорегіони формуються в якості транскордонних структур по усьому зовнішньому периметру кордону ЄС з основними способами: в рамках ЄС, між державами, що входять і не входять в ЄС і за межами ЄС. Отже, розширення транскордонного співробітництва – це перспективний напрям розвитку як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях в рамках реалізації програм регіональної політики.

Варто відзначити існуючу взаємоузгодженість стратегічних програм розвитку транскордонного співробітництва як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Зокрема відзначаємо, що в умовах незалежності України уже вироблено позитивний досвід формування стратегій розвитку транскордонного співробітництва на загальнодержавному рівні. І нині діюча Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016—2020 роки № 554 від 23 серпня 2016 р. виокремила основні пріоритетні цілі транскордонної співпраці, шляхи і фінансові засоби їх досягнення.

Пріоритетами реалізації цієї Програми є:

- сприяння економічному та соціальному розвитку прикордонних регіонів України;

- підвищення стандартів та якості життя, добробуту і забезпечення безпеки життя та охорони навколишнього природного середовища;
- посилення інституційної спроможності прикордонних регіонів України у здійсненні транскордонного співробітництва;
- сприяння створенню умов та визначення інструментів для забезпечення мобільності людей, товарів і капіталу [25].

Перспективні напрями транскордонного співробітництва в країнах ЄС регламентовані "Стратегією із сприяння транскордонній і міжтериторіальній співпраці в розширеній Європі", яка забезпечує концептуальні підходи до інтеграції нереалізованих можливостей в країнах по обидва боки кордонів. Наявність стратегічних пріоритетів розвитку транскордонного співробітництва на макроківні по обидва боки кордону може слугувати підставою для розробки Макрорегіональної стратегії, яка, як правило, охоплює декілька макрорегіонів і пов'язує території різних країн та адміністративних утворень, які взаємопов'язані однією або кількома проблемними аспектами, які потребують спільного вирішення, налагодження фінансування та налагодженого управління як з боку ЄС, так і національних чи місцевих органів влади. Такі макрорегіональні стратегії прийнятні для морського басейну, регіону Чорного та Балтійського морів та уже сформованих 9 єврорегіонів на території України.

Перспективні напрямки співпраці конкретизуються і у цільових програмах, зокрема програма "Польща-Білорусь-Україна" виокремлює 3 пріоритети в напрямі стратегічного партнерства, а саме:

1. Підтримка соціально-економічної інтеграції прикордонних територій.
2. Поліпшення інноваційності економіки в прикордонному регіоні.
3. Підвищення якості життя на прикордонних територіях [33, с. 36].

На сучасному етапі і на мезорівні розроблені стратегії розвитку регіонів України, які націлені на реалізацію транскордонної співпраці з метою розвитку зовнішньоекономічної та міжнародної співпраці й розв'язання економічних, культурних, партнерських, безпекоорієнтованих,

інфраструктурних, транспортних, екологічних, соціальних, техніко-технологічних та інших проблем у прикордонних регіонах. Варто зазначити, що в окремих стратегіях розвитку регіонів транскордонне співробітництво визнано важливим напрямом євроконвергенції та міжнародного співробітництва. На думку економістів та аналітиків однією із причин недостатнього розвитку ТКС є неузгодженість й невідповідність нормативно-законодавчої бази в Україні та країнах ЄС. З огляду на це, вважаємо необхідним представити нормативно-законодавчу базу, яку доцільно систематизувати за рівнем належності та ієрархічності і в розрізі мега-, макро-, мезо- й мікрорівнів (табл. 3.3).

Згідно Експертного звіту щодо Програми транскордонного співробітництва Польща–Білорусь–Україна 2014-2020 рр. Європейського Інструменту Сусідства за участю А. Плошай, Я. Рок, М. Козак, М. Сметковскі констатовано, що законодавча та інституційна база є джерелом багатьох проблем, оскільки пов'язана з високим рівнем централізації управління у східних партнерів і може утруднити надходження коштів до партнерів проекту; також пов'язана нормами та правилами Програми транскордонного співробітництва, наприклад питання ПДВ. Це також відноситься і до інформаційної проблеми, яка ускладнює пошук адекватного партнера для впровадження спільних ініціатив [33].

Транснаціональною стратегією транскордонного співробітництва є розроблена у 2013р. Стратегія Люблінського воєводства, Волинської, Львівської та Брестської областей на 2014-2020рр., яка передбачає взаємопроникливість транскордонної співпраці у вирішенні спільних проблем за різними цільовими орієнтирами. Проте варто зазначити, що в умовах сьогодення відсутні єдині підходи до розробки стратегій транскордонного співробітництва, які повинні бути синхронізовані із регіональною політикою розвитку прикордонних регіонів і вирішувати пріоритетні цілі співробітництва у різних сферах.

Нормативно-правове забезпечення стратегій розвитку транскордонного співробітництва

Мегарівень	Макрокрівень	Мезорівень	Мікрорівень
<p>Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (Мадрид, 21.05.1980р)</p> <p>Додатковий протокол до європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (Страсбург, 9.11.1995р., Страсбург, 5.05.1998р., 15.10.1985р.)</p> <p>Декларація щодо регіоналізму в Європі (Базель 4.12.1996р.)</p> <p>Європейська хартія прикордонних та транскордонних регіонів (від 20.11.1981р. та від 01.12.1995р.)</p> <p>Декларація про транскордонне співробітництво в Європі від 06.10.1989р.</p> <p>Статут Ради Європи</p> <p>Декларація Асамблеї Європейських регіонів щодо регіоналізму в Європі</p> <p>Стратегія ЄС «Європа 2020»</p> <p>Міждержавні угоди (Договори про основи добросусідства та співробітництва між сусідніми країнами, угоди про транскордонне співробітництво, угоди про співробітництво між прикордонними областями України та адміністративно-територіальними одиницями сусідніх країн, угоди про малий прикордонний рух між Україною та Польщею, Словаччиною, Угорщиною та Румунією та ін.)</p> <p>Регламент №236/2014 про затвердження загальних правил і процедур застосування інструментів ЄС для фінансування зовнішніх дій</p> <p>Програма транскордонного співробітництва "Польща-Білорусь-Україна" на 2014-2020рр.</p> <p>Закону України "Про засади державної регіональної політики" законах України "Про добровільне об'єднання територіальних громад", "Про місцеві державні адміністрації", "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про засади державної регіональної політики", "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України".</p>	<p>Конституція України</p> <p>Бюджетний кодекс України</p> <p>Закони України "Про місцеве самоврядування в Україні"</p> <p>Угода про партнерство та співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством</p> <p>Угода про асоціацію</p> <p>Закон України «Про транскордонне співробітництво» (2004 р.).</p> <p>Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу", затверджена Указом Президента України від 11.06.1998 р.,</p> <p>"Національна програма інтеграції України до Європейського Союзу", схвалена у вересні 2002 р.</p> <p>Державна стратегія регіонального розвитку України на період до 2020 року</p> <p>Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016—2020 роки № 554 від 23 серпня 2016 р.</p> <p>Установчі документи, стратегії та програми розвитку євро регіонів</p> <p>Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 21.07.2006 р. №1001</p> <p>Указ Президента України "Про концепцію державної регіональної політики"</p> <p>Угода про асоціацію між Україною та ЄС</p>	<p>Угоди та договори щодо транскордонного співробітництва укладені в євро регіонах: Карпатський, Буг, Нижній Дунай, Верхній Прут, Дніпро, Слобожанщина та ін.</p> <p>Угоди про транскордонне, прикордонне, міжрегіональне співробітництво за участю регіонів України</p> <p>Угоди про дружні відносини та співпрацю між місцевими органами влади</p> <p>Угоди про економічне, господарське, зовнішньоторговельне співробітництво</p> <p>Стратегія розвитку Львівської області на період до 2020 р.</p> <p>Стратегія транскордонного співробітництва Люблінського воєводства, Львівської області, Волинської області та Брестської області на 2014-2020рр.</p> <p>Регіональна програма з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції на 2015-2018рр.</p> <p>Стратегія розвитку Волинської області на період до 2020 р.</p> <p>Стратегія розвитку Закарпатської області на період до 2020 р.</p> <p>Концепції розвитку прикордонних територій суміжних країн</p> <p>Методичні рекомендації щодо формування і реалізації прогнозних та програмних документів соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади від 30.03.2016 № 75</p>	<p>Конкретні програми розвитку транскордонного співробітництва в рамках реалізації тематичних цілей</p>

Джерело: авторська розробка

Стратегія транскордонного співробітництва повинна виступати одним із розділів регіональної політики територіальних утворень і містити не лише ключові операційні цілі, але й охоплювати механізм фінансування та характеристику фінансових інструментів його забезпечення. На нашу думку, процес формування стратегії транскордонної співпраці на регіональному рівні повинен охоплювати такі етапи:

- 1) визначення довгострокових цілей транскордонної співпраці в основних функціональних напрямках: стійкий розвиток, зайнятість, туризм, транспорт, комунікації, екологія, довкілля, безпека, прикордонна інфраструктура тощо;
- 2) аналіз потенціалу транскордонних регіонів в ретроспективному та стратегічному аспектах з виокремленням матриці SWOT-аналізу;
- 3) інституційне та управлінське забезпечення транскордонного співробітництва;
- 4) визначення найбільш раціональних форм ТКС;
- 5) обґрунтування обсягів та джерел фінансового забезпечення транскордонного співробітництва;
- 6) вибір інструментів фінансування ТКС;
- 7) визначення стратегічних альтернатив та обґрунтування стратегії транскордонної співпраці;
- 8) реалізація, моніторинг, контроль та оцінювання результативності й ризиків транскордонного співробітництва (рис. 3.11).

Стратегія транскордонного співробітництва, незалежно від ієрархічності її формування повинна чітко визначати загальні довгострокові пріоритети співпраці в рамках їх конкретизації, часового й фінансового виміру, гнучкості та несуперечливості. Стратегічні цілі повинні відображати основні європейські цінності та сприяти конвергенції країн по обидва боки кордонів.

П. Ю. Петров обґрунтовуючи 4 рівні реалізації транскордонної співпраці, такі як міжнародний, державний, регіональний, місцевий (локальний) запропонував методологію стратегічного управління в рамках транскордонного співробітництва як послідовність виконання етапів:

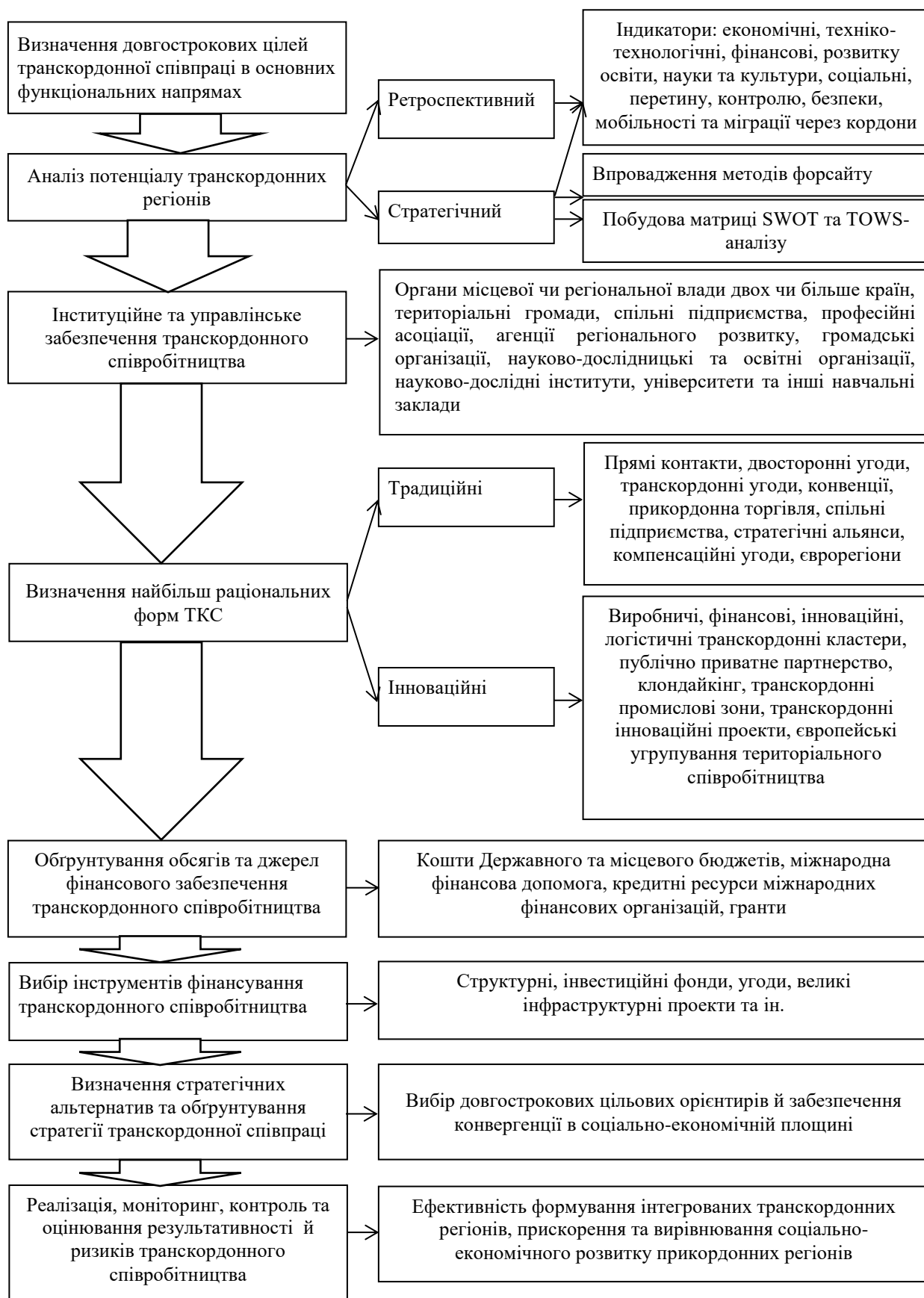

Рис. 3.11. Процес формування стратегії транскордонного співробітництва

Джерело: авторська розробка

- формулювання стратегії (розвиток загального бачення та формування місії); встановлення довготривалих цілей; визначення, оцінка та вибір стратегії);
- виконання стратегії (організаційне забезпечення – створення структури управління; маркетингове, фінансове, бюджетне, науково-дослідне та інформаційне забезпечення);
- оцінка стратегії (аналіз та оцінка виконання стратегії) [106, с. 183].

Такий підхід до розробки стратегії є правомірним, але носить загальний характер і не відображає таких важливих в процедурному аспекті розробки стратегії політики транскордонного співробітництва етапів як фінансове забезпечення, інструменти реалізації транскордонного співробітництва, стратегічні альтернативи, стратегічний моніторинг і контроль.

Найбільш важливим етапом при розробці стратегії вважаємо етап аналізу потенціалу транскордонних регіонів у ретроспективному і стратегічному аспектах. На основі запропонованого методичного підходу до оцінювання ефективності транскордонного співробітництва необхідно визначити найбільш важливі індикатори, які характеризують досягнутий рівень транскордонної співпраці по обидва боки кордонів і дозволяють виокремити існуючі диспропорції, проблеми та найбільш необхідні пріоритетні напрями співпраці, можливі джерела фінансування та часові межі реалізації розроблених напрямів співробітництва.

На основі ретроспективного аналізу необхідно розробляти план перспективних та майбутніх дій з врахуванням існуючого стану справ та узгоджувати стратегічні альтернативи в аспекті їх відповідності існуючим ризикам, загрозам і небезпекам.

Інноваційною формою стратегічного планування є форсайт. Форсайт - це систематичний, спільний процес побудови бачення майбутнього, націлений на підвищення якості прийнятих на даний момент рішень і прискорення спільних дій. Ідеологія форсайту походить від конвергенції тенденцій сучасних розробок в області політичного, стратегічного аналізу і прогнозування [213].

Правомірним вважаємо підхід М. Г. Цедік згідно якого систематизовано методи форсайту, такі як: SWOT аналіз, метод Делфі, експертні панелі, сканування, брейнстормінг (мозковий штурм), дорожні карти, дерево релевантності і т.д. [172, с. 257]. Найбільш прийнятним з практичної точки зору для оцінювання перспектив транскордонної співпраці залишається SWOT-аналіз, який дозволяє визначити сильні і слабкі сторони, переваги і загрози (недоліки) конкретних регіонів по обидва боки кордонів і розробляти стратегії конвергенції у найбільш пріоритетних цільових орієнтирах.

Використання SWOT-аналізу у розробці стратегій транскордонного співробітництва уже має прикладне значення і досвід впровадження у програмі ТКС "Польща-Білорусь-Україна" в рамках якої чітко виокремлено сильні сторони і шанси, можливості та обмеження транскордонного співробітництва, а також шанси та загрози, які можуть виникати у зовнішньому середовищі. На основі SWOT-аналізу застосовано TOWS-аналіз, який дозволив оцінити взаємодію факторів SWOT аналізу. Для цього можливості були поєднані з шансами, а обмеженнями з загрозами. Відповідні ваги були наступними: 0,8 – внутрішні фактори можливостей і обмежень і 0,2 - зовнішні фактори шансів і загроз [121].

На підставі SWOT, TOWS-аналізу та кількісного оцінювання їх результатів формується таблиця з відображенням частоти і сили взаємозалежності й впливу матричних полів за підсумками проведеного аналізу. В програмних документах рекомендовано 4 типи стратегій:

- “Агресивна” стратегія: використання можливостей / шансів та сильних сторін;
- “Конкурентна” стратегія: можливостей / шансів та слабких сторін;
- “Консервативна” стратегія: нейтралізація загроз / обмежень за рахунок сильних сторін;
- “Оборонна” стратегія: нейтралізація загроз / обмежень та зменшення слабких сторін [121].

На нашу думку, при здійсненні SWOT-аналізу та виокремленні основних

переваг розвитку ТКС не було враховано:

- існуючі перспективні форми транскордонного співробітництва, такі як кластери і їх вплив на ефективність співпраці і прикордонних регіонах;
- основні форми фінансового забезпечення розвитку ТКС залишились поза увагою і не відображені у SWOT-аналізі;

Основними недоліками розвитку ТКС при розробці матриці SWOT-аналізу вважаємо:

- значні диспропорції у розвитку прикордонних регіонів в економічній, соціальній та науково-технічній сферах;
- недостатній розвиток інноваційних форм ТКС;
- неузгодженість нормативно-правового та інституційного забезпечення реалізації програм та проектів ТКС;
- недостатність й недоступність використання численних фінансових інструментів ЄС як: Інструмент правосуддя та внутрішніх справ (AMIF, Justice Programme, Internal Security fund, Hercule III та ін.); енергетики, транспорту й телекомунікацій (Urbact III, Horizon 2020, Interreg, ESIF), здоров'я і добробут (AALJP, ESIF, Horizon 2020, Health for Growth), культура, молодь і спорт (Erasmus, Europa for Citizens, Creative Europa та ін.), дослідження та інновації (Urbact III, Horizon 2020, Interreg, Eurostars 2, EIP, Eranet MED, Arimnet), оподаткування та митниця (Customs 2020, Fiscalls 2020 та ін), освіта, зайнятість, соціальні права (Erasmus, Urbact III, ESIF), розвиток сільського господарства, рибальства, тваринництва (ESIF, Food Safety, Life, Urbact III, CAP, EMFF, EAFRD та ін.), конкурентоспроможність, підприємництво та промисловість (ENI CPC MED, Eurostars 2, COSME, ESIF, Consumer Programme, Urbact III, Horizon 2020) та ін.

В розробці стратегічних напрямів розвитку транскордонного співробітництва вагоме місце посідає інституційне та управлінське його забезпечення.

Інституції транскордонного співробітництва в залежності від

місцезнаходження управлінських повноважень охоплюють міждержавні (міжнародні), національні (державні) і недержавні організації й структури.

В рамках розробки стратегій ЄС інституційний підхід як процес міжрегіональної інтеграції передбачав поступову передачу законодавчих і адміністративних повноважень від національних органів влади до наднаціональних, зокрема європейських. Така стратегія інтеграції розроблена ЄС передбачає зміну механізму перерозподілу фінансових ресурсів від технократичного (єврократичного) до централізованого, який забезпечить мінімізацію регіональних диспропорцій [89].

Основними структурами ТКС на транснаціональному рівні є спеціально створені органи управління країн-членів ЄС та Ради Європи: Європейський Союз (комітет регіонів, структурні фонди ЄС, ініціативи ЄС, інші інституції ЄС); Рада Європи (комітет Міністрів Ради Європи, комітет експертів з ТКС, комітет радників щодо розширення ТКС); Конгрес місцевих та регіональних влад Європи (Палата регіонів, Палата місцевих влад); інші міжнародні організації (Асоціація європейських регіонів, Асоціація європейських прикордонних регіонів, Асоціація агенцій регіонального розвитку та ін.).

В. Лутчак детально висвітлив цілі створення та завдання таких нових форм транскордонного співробітництва в рамках ЄС як Європейські угруповання територіального співробітництва, які є юридичною особою, заснованою державою, органами регіональної чи місцевої влади, громадськими організаціями чи іншими юридичними особами, які реалізують співробітництво на різних рівнях регіональної політики: транскордонному, транснаціональному чи міжрегіональному [129] без чітко визначеної моделі фінансування. Об'єднання єврорегіонального співробітництва регламентують засади транскордонного чи міжтериторіального співробітництва між країнами-членами ЄС і членами Ради Європи, які не є членами ЄС [87, с. 292].

На думку Т. І. Ренькас основними інституційними формами ТКС є наступні:

- "робочі спільноти", які базуються на певних угодах, мають обмежені

можливості і рідко включаються в європейські програми розвитку територій;

- установчі договори, що слугують для виконання певних програм;
- єврорегіони [132, с. 142].

Єврорегіони як основна організаційна форма ТКС в Україні починаючи з 1995р. забезпечили за твердженням В. В. Гоблика інституційне співробітництво з ЄС, вплив на суспільний розвиток та організаційно-координаційну діяльність [20, с. 56] і сформували на різних етапах свого функціонування відповідні моделі формування. Н. А. Мікула виокремила 1) просторово-матеріальну структуру регіонів; 2) розвиток регіональної свідомості; 3) інституційний розвиток регіону; 4) стабілізацію регіону [99, с. 185-186].

На нашу думку, до інституційного забезпечення транскордонного співробітництва в умовах децентралізації й новітніх підходів здійснення регіональної політики доцільно віднести органи місцевої чи регіональної влади двох чи більше країн, територіальні громади, спільні підприємства, професійні асоціації, агенції регіонального розвитку, громадські організації, науково-дослідницькі та освітні організації, науково-дослідні інститути, університети та інші навчальні заклади.

Яскравим представником комплексно-методологічно підходу в вивченні транскордонної взаємодії є Ронджин Гуо, який в своїх працях не лише намагається дослідити чисельні сторони транскордонної взаємодії (історичні, політичні, культурні економічні тощо), але й пропонує спеціальну методологію для проведення такого роду аналізу. Зокрема, виходячи з критеріїв інституціональної зрілості відносин між учасниками транскордонної співпраці, пропонується вирізняти п'ять моделей її розвитку, кожна з яких характеризується особливостями врахування інтересів суб'єктів та цілями співробітництва.

Перша модель, – одноосібного управління процесами транскордонного співробітництва, притаманна таким взаємовідносинам між партнерами, коли лише один з них управляє бізнес-процесами, а інші лише отримують відповідну

частку доходів. Друга модель – паралельного розвитку – є типовою для тих ситуацій, за яких всі партнери приймають участь в бізнес-процесах. Третя модель передбачає створення окремої, юридично незалежної особи, яка б і займалась реалізацією проекту транскордонного співробітництва, тому її можна назвати моделлю спільного підприємництва. Четверта модель отримала назву спільно владної відповідальності, оскільки транскордонний проект реалізується під наглядом (з обох сторін) влади найвищого, державного рівня. Нарешті, в деяких випадках доцільно застосовувати п'яту модель, яка отримала назву трастової, оскільки формально прикордонні країни передають право управляти своїми ресурсами при реалізації спільного проекту третій стороні [2, с. 168].

На даному етапі все більш актуальною залишається методика розробки макрорегіональних стратегій, яка охоплює декілька макрорегіонів та великі території за межами державних кордонів (наприклад, стратегія ЄС для регіону Балтійського моря (2009р.), стратегія ЄС щодо Дунайського регіону), що є особливо актуальним для Карпатського євро регіону та євро регіону Буг.

І. Р. Тимечко справедливо зазначає, що ЄС не розглядає регіон Карпат як цілісну екологічну, економічну та гуманітарну систему (на відміну від регіону Альп, де діє окрема програма ЄС), [157, с. 117] і констатує, що на території українських Карпат реалізовувались 3 програми: "Україна-Польща-Білорусь", "Україна-Словаччина-Угорщина-Румунія", "Україна-Румунія-Молдова", які не забезпечують "системного підходу до трактування Карпат як спільної європейської спадщини.

При розробці стратегії ТКС необхідно вибрати найбільш раціональні форми, які, на нашу думку, доцільно розглядати з позицій традиційних та інноваційних та концептуальних засад кооперації регіонів.

Слід виокремлювати транскордонну кооперацію (crossborder cooperation), яка являє собою співпрацю регіонів по обидва боки кордону, до якої залучені регіональні та місцеві органи влади, інші організації у прикордонні та міжрегіональну кооперацію (interregional cooperation), яка являє суб'єктно-орієнтовану співпрацю через національні кордони між регіональними і

місцевими органами влади та іншими організаціями, які можуть бути розташовані в будь-якому місці державної території. Новітніми формами міжрегіональної кооперації визнано просторові форми економічної інтеграції, такі як: "працюючі співтовариства", "трикутники зростання", "великі регіони", які дозволяють інтегрувати великі за географічним місцезнаходженням регіони, які володіють взаємодоповнюючими видами ресурсів і сприяють розвитку зовнішньої торгівлі та інвестицій.

Поряд з традиційними, широко використовуються інноваційні форми транскордонної співпраці.

За твердженням Ю. В. Мігущенко, А. М. Шехлович, О. В. Пелехатої до інноваційних стратегічних підходів розвитку транскордонного співробітництва слід віднести: програмно-цільовий підхід до планування розвитку суміжних територій сусідніх держав та прикордонної інфраструктури (розробка ефективних спільних стратегій транскордонного співробітництва та планів (програм) реалізації заходів); фінансово-економічний підхід до забезпечення фінансових потреб транскордонного співробітництва при реалізації проектів (механізми фінансування, пільгового кредитування); просторово-організаційний підхід до організації транскордонної торгівлі у формі транскордонних торговельно-логістичних центрів. Ключовими інноваційними інструментами вирішення проблем розвитку транскордонного співробітництва є новітні форми транскордонного співробітництва [95].

На нашу думку інноваційними формами ТКС є: виробничі, фінансові, інноваційні, логістичні транскордонні кластери, публічно приватне партнерство, клондайкінг, транскордонні промислові зони, транскордонні інноваційні проекти, європейські угруповання територіального співробітництва (табл. 3.4).

В практиці формування стратегії транскордонного співробітництва пріоритетне місце займають етапи обґрунтування обсягів та джерел фінансового забезпечення й вибір інструментів фінансування.

Характеристика інноваційних форм транскордонного співробітництва

Вид	Характеристика	Функціональне призначення	Практика застосування
1	2	3	4
Транскордонні кластери	одна із форм, яка охоплює виробничу, фінансову, інноваційно-інвестиційну, транспортну, екологічну, логістичну та інші сфери діяльності транскордонного регіону та поєднує інституції та організації різних галузей по обидва боки кордону і забезпечує синергетичний ефект та мінімізацію витрат на здійснення зовнішньоекономічної діяльності	формування інноваційно-інвестиційної моделі розвитку економіки транскордонних регіонів шляхом поєднання взаємопов'язаних інституцій та компаній у визначеній функціональній площині	"Люблінський Екоенергетичний кластер", який знаходиться у Львівській області і забезпечує розвиток енергозбереження "Інфостат-Україна-Польща" (Львівська область) – розробка транскордонної статистичної бази та інформації "Транскордонний кластер інновацій" (Івано-Франківська область) – організація практикування студентів у Польщі Транскордонний логістичний кластер (Закарпатська область) – формування транспортно-логічних центрів Кластер "Енергоефективності та відновлюваної енергетики Львівщини".
Публічно приватне партнерство	форма співпраці державних й регіональних та органів місцевого самоврядування й представників бізнес-середовища з приводу передавання частини повноважень, відповідальності та ризиків щодо впровадження транскордонних інфраструктурних проєктів загального користування партнерам по бізнесу по обидва боки кордонів, на які держава мала монопольні права з чітким обґрунтуванням зобов'язань сторін, права власності, фінансового забезпечення тощо.	облаштування пунктів пропуску через кордон, розвиток транспортної мережі, формування логічних, туристичних та інших центрів, природоохоронна діяльність	Автомобільне і залізничне сполучення, енергетика, водопостачання, водовідведення
Клондайкінг	форма транскордонного співробітництва в рамках морського басейну, яка забезпечує в межах 200-мильної зони спільний вилов морських та рибних продуктів	Забезпечення взаємовигідної співпраці в 200-мильній зоні щодо використання морських ресурсів і багатств в акваторії морів та океанів	США, Новергія, Росія

1	2	3	4
Транскордонні промислові зони	форма транскордонного співробітництва, яка б забезпечувала недостатньо розвинутому регіону виробництво промислової продукції за рахунок фінансування із структурних фондів ЄС в рамках сформованого транскордонного бізнес-інкубатора	Надання переваг і організація виробництва продукції у переробній промисловості, транспортній, логічній та митній сферах.	У Підкарпатському воєводстві активно функціонує спеціальна економічна зона «Євро-Мелец» і два промислово-індустріальні парки. Натомість у Львівській області формально існують дві спеціальні економічні зони та ведеться робота зі створення чотирьох промислово-індустріальних парків. Промисловість воєводства – диверсифікована і поділяється на такі кластери: «Авіаційна долина», «Інформаційно-технологічний», «Гірничодобувний», «Переробка пластмас», «Зварювальні технології», «Харчові продукти». У Львівській області створено три промислові кластери: «Вантажопідіймальна техніка», «Деревообробка та меблеве виробництво», «Виробництво альтернативної енергії» [50, с. 76].
Транскордонні інноваційні проекти	форма співробітництва, спрямована на досягнення цільових орієнтирів та програмних цілей транскордонного співробітництва шляхом прийняття інноваційних рішень при впровадженні проектів конвергенції по обидва боки кордону.	трансфер передових технологій, досвіду і знань з країн Європейського Союзу, підвищення інноваційності прикордонних і прилеглих територій по обидва боки кордону; інтеграція дій в сфері розвитку та промоції інноваційних продуктів і послуг; підвищення інвестиційної привабливості території як для місцевих, так і для зовнішніх інвесторів, фінансове забезпечення проектів в рамках тематичних цілей ЄС	«Транскордонний кластер інновацій» (м. Луцьк, 2015р.) Проект «Розвиток транскордонної інноваційної платформи для сталого використання біомаси очерету (ReedBASE)» в рамках Програми консультативної допомоги (AAP). Проект FARADAY «Будівництво постійних механізмів транскордонного співробітництва в галузі поновлюваних джерел енергії» http://www.pl-by-ua.rescluster.eu/ , за фінансової підтримки Програми транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2007-2013. Період 2013 – 2015 [122].

Джерело: авторська розробка

На нашу думку таку послідовність дій необхідно розмежовувати в рамках ієрархічних рівнів управління з конкретизацією цілей, джерел, інструментів. Авторський підхід до здійснення даного процесу стратегічного планування наведено на рис. 3.12.

Рис. 3.12. Систематизація джерел та інструментів фінансового забезпечення транскордонного співробітництва

Джерело: авторська розробка

Така процедура може бути ітеративною і вибір інструментів фінансування може забезпечувати механізм та джерела фінансування проектів та програм транскордонної співпраці.

Визначення стратегічних альтернатив є важливим етапом формування стратегії транскордонної співпраці, який базується на необхідності оцінювання можливостей, загроз, ризиків, рівня взаємопроникливості транскордонних ринків, розвинутості транскордонної інфраструктури, розбіжностей у інституційно-правовому забезпеченні регіонів по обидва боки кордону, можливостей їх конвергенції у різних аспектах соціально-економічної діяльності, оцінювання рівня фінансової спроможності органів місцевого самоврядування й інших характеристиках, які в найбільшій мірі відображають цілі транскордонної співпраці.

К. Куцаб-Бонк акцентує на необхідності формування цілісної стратегії розвитку транскордонного регіону, зокрема, українсько-польського і алгоритм розробки такої альтернативної стратегії покладає на запропонований нею спеціально створений орган управління - спільну міжрегіональну депутатську комісію з розробки стратегії розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва, до складу якої увійдуть депутати місцевих рад різного рівня з сусідніх прикордонних регіонів України та Польщі. Представництво та квота кожної громади можуть обговорювати та затверджуватися окремо на спеціально погоджуваній раді [81, с. 170-171].

Альтернативні стратегічні аспекти транскордонного співробітництва охоплюють:

- взаємоузгодженість і вибір довгострокових цільових орієнтирів на мега-, макро-, мезо- й мікрорівнях;
- взаємозв'язок державної економічної, регіональної, грошово-кредитної, фінансової політик з стратегічними пріоритетами розвитку транскордонного співробітництва;
- визначення перспективних цілей розвитку транскордонного співробітництва у стратегіях розвитку транскордонних регіонів обох країн;

- необхідність відповідного фінансового забезпечення та інструментів його реалізації в рамках стратегії розвитку ТКС на різних ієрархічних рівнях управління;

- ідентифікацію ризиків транскордонної співпраці і оцінювання рівня її безпеки та ефективності;

- формування інституцій, які забезпечуватимуть реалізацію стратегій транскордонного співробітництва по обидва боки кордону.

Процес формування стратегії ТКС передбачає її реалізацію, моніторинг, контроль, оцінювання результативності й ризиків. Цей етап передбачає дослідження ефективності здійснення ТКС, ступеня конвергенції та інтегрованості транскордонних регіонів в контексті управління ризиками, які супроводжують даний процес.

Стандарт ISO 31000 характеризує суть, загальні підходи до виявлення ризиків і діяльність щодо управління ними. Згідно міжнародного підходу ризик – це результат впливу невизначеності на цілі. Підтримуємо позицію О. В. Бабанської, яка констатує, що безпосередньо питанням управління ризиками транскордонного співробітництва в нормативних документах ЄС наразі приділяється недостатньо уваги [2, с, 169].

Спираючись на міжнародні стандарти та "Загальні настанови щодо принципів та втілення ризик-менеджмент (FERMA) нами запропонований авторський підхід до систематизації видів ризику, методів оцінювання й управління ними з урахуванням наднаціональних, національних та регіональних особливостей транскордонного співробітництва (рис. 3.13).

Вважаємо, що ризики транскордонного співробітництва необхідно систематизувати в рамках глобальних, національних, макроекономічних, ризиків форс-мажорних ситуацій, політичних й інших, а також квантифікованих (які піддаються кількісному оцінюванню) і неквантифікованих.

Найбільш характерними ризиками ТКС є фінансові, стратегічні, операційні, ризики загроз і небезпек, ризики транскордонної дивергенції.

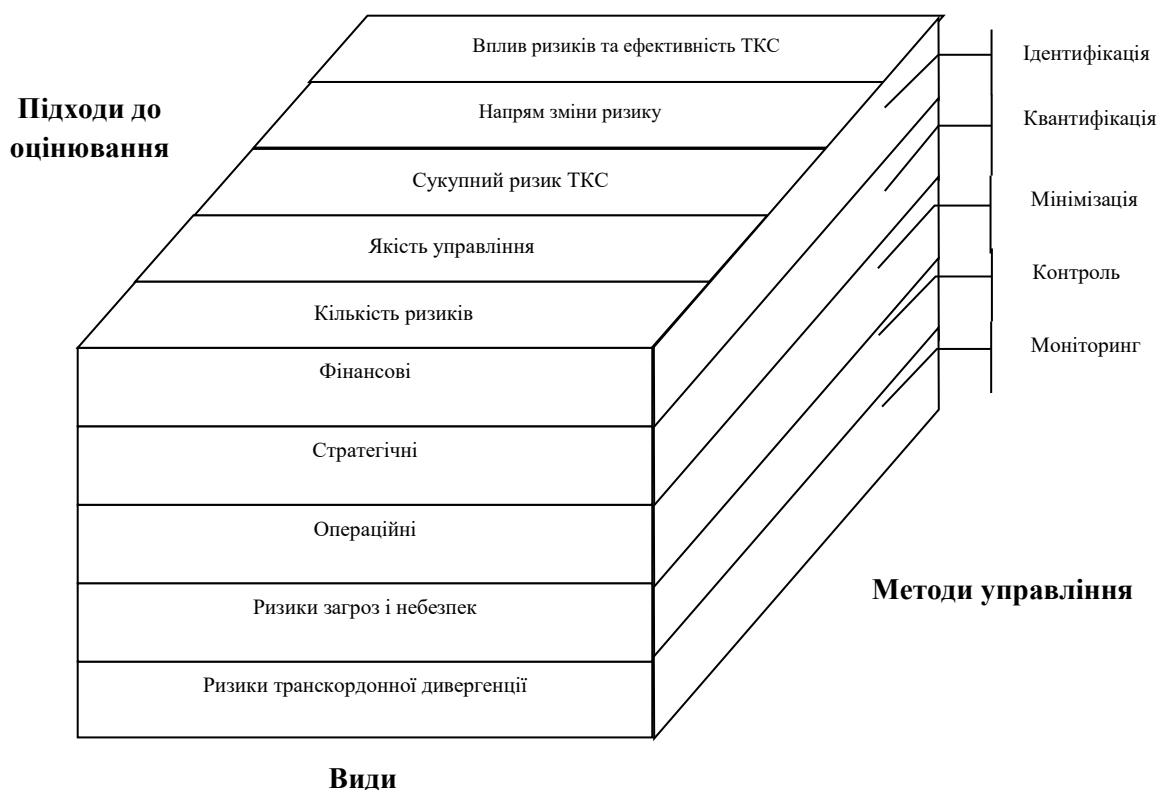

Рис. 3.13. Інструментарій ризик-менеджменту у транскордонному співробітництві

Джерело: авторська розробка

Фінансові – оцінювання достатності обсягів фінансування, диверсифікації джерел та можливостей настання ситуації їх дефіцитності, нецільового використання коштів, змін у курсах валют, процентних ставках тощо.

Стратегічні – пов'язані з втіленням стратегій розвитку транскордонного співробітництва, які відображають можливі ризики країни та її регіонів, зміни у політичній, правовій, економічній, соціальній, екологічній та інших сферах.

Операційні – стосуються реалізації конкретних програм й проектів ТКС в контексті дотримання тематичних цілей, концентрації, критеріїв ефективності, цільового та функціонального призначення.

Ризики загроз і небезпек. Ризик безпеки – це ймовірність неналежного забезпечення безпеки кордонів, їх перетинів й оснащення в процесі транскордонного руху капіталу, людей й послуг.

Ризики транскордонної дивергентності визначаються існуючими

диспропорціями учасників транскордонного співробітництва у економічній, фінансовій, соціальній, демографічній, екологічній та інших площинах.

На нашу думку, процес управління ризиками доцільно здійснювати в межах дотримання такої послідовності дій: ідентифікація, квантифікація, мінімізація, контроль, моніторинг.

Квантифіковані ризики, які піддаються кількісному виміру оцінюються за 5 параметрами:

1) кількість ризику, яка визначається сумою можливих фінансових втрат і нереалізованих проєктів і програм в рамках транскордонної співпраці;

2) якість управління – це відповідність наявних систем виявлення та моніторингу ризиків реально ідентифікованим ризикам транскордонного співробітництва;

3) сукупний ризик ТКС – це інтегрований параметр, який враховує кількісні та якісні оцінки ризиків транскордонного співробітництва.

4) напрям зміни ризику - це констатація його спрямованості на зменшення або зростання впродовж певного часового інтервалу;

5) вплив ризиків та ефективність ТКС – це узагальнення впливу напрямів зміни ризиків ТКС на його результативність в координатах "інтегральний ефект-ризика".

Отже, запропонована стратегія розвитку транскордонного співробітництва, яка базується на послідовності етапів щодо формування й реалізації управлінських рішень дозволить забезпечити досягнення довгострокових пріоритетів, конкурентних переваг й реалізацію тематичних цілей розвитку прикордонних територій.

3.3. Концептуальні засади фінансового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва

Перспективні напрями розвитку та поглиблення транскордонного співробітництва повинні бути спрямовані на подальшу інтеграцію і конвергенцію суб'єктів прикордонних регіонів з акцентом на фінансовому забезпеченні не лише поточних, а й стратегічних векторів співпраці.

Теоретичним фундаментом розробки концепції вважаємо основні положення та науково-теоретичні засади існуючих теорій і напрямів, які відображають економічну та фінансову складові транскордонної співпраці й вектори її поглиблення.

Зокрема, І. Є. Журба здійснив дослідження економічних засад транскордонного співробітництва і обґрунтував модель функціонування світового господарства на засадах коопетиції – парадигмі транскордонного економічного розвитку. Згідно із концепцією коопетиції розвиток опирається на одночасній конкуренції та кооперації, у процесах якої беруть участь різні суб'єкти, наприклад, підприємства, громадські організації, наукові установи, центральна та місцева влада. Автор сформував концептуальні положення й парадигму транскордонного регіонального розвитку з констатацією таких ключових засад:

- 1) транскордонний регіон є основою єврорегіону та міжнародних економічних зв'язків;
- 2) транскордонний регіон як відкрита система із світовим економічним середовищем;
- 3) якісні перетворення міжгалузевих пропорцій на основі зміни технологічних устроїв;
- 4) відхід від галузевого погляду на економіку транскордонного регіону;
- 5) відповідність сучасним процесам трансформації світового господарства;
- 6) зростання ролі соціально-економічних пріоритетів людського капіталу;
- 7) стратегічне управління розвитком регіонів на основі інноваційної

економіки [39, с. 103].

В такому підході не враховані основні напрями нового регіоналізму й "Нової парадигми регіональної політики" [26, с. 442], яка передбачає новітні засади регіонального управління, інноваційність в фінансовому та інвестиційному забезпеченні з врахуванням існуючих територіальних потенціалів. На нашу думку, розвиток фінансового забезпечення ТКС ґрунтується на пріоритетних стратегічних напрямках реалізації регіональної політики ЄС та національної з позицій "напряму впливу-результат" (рис. 3.14).

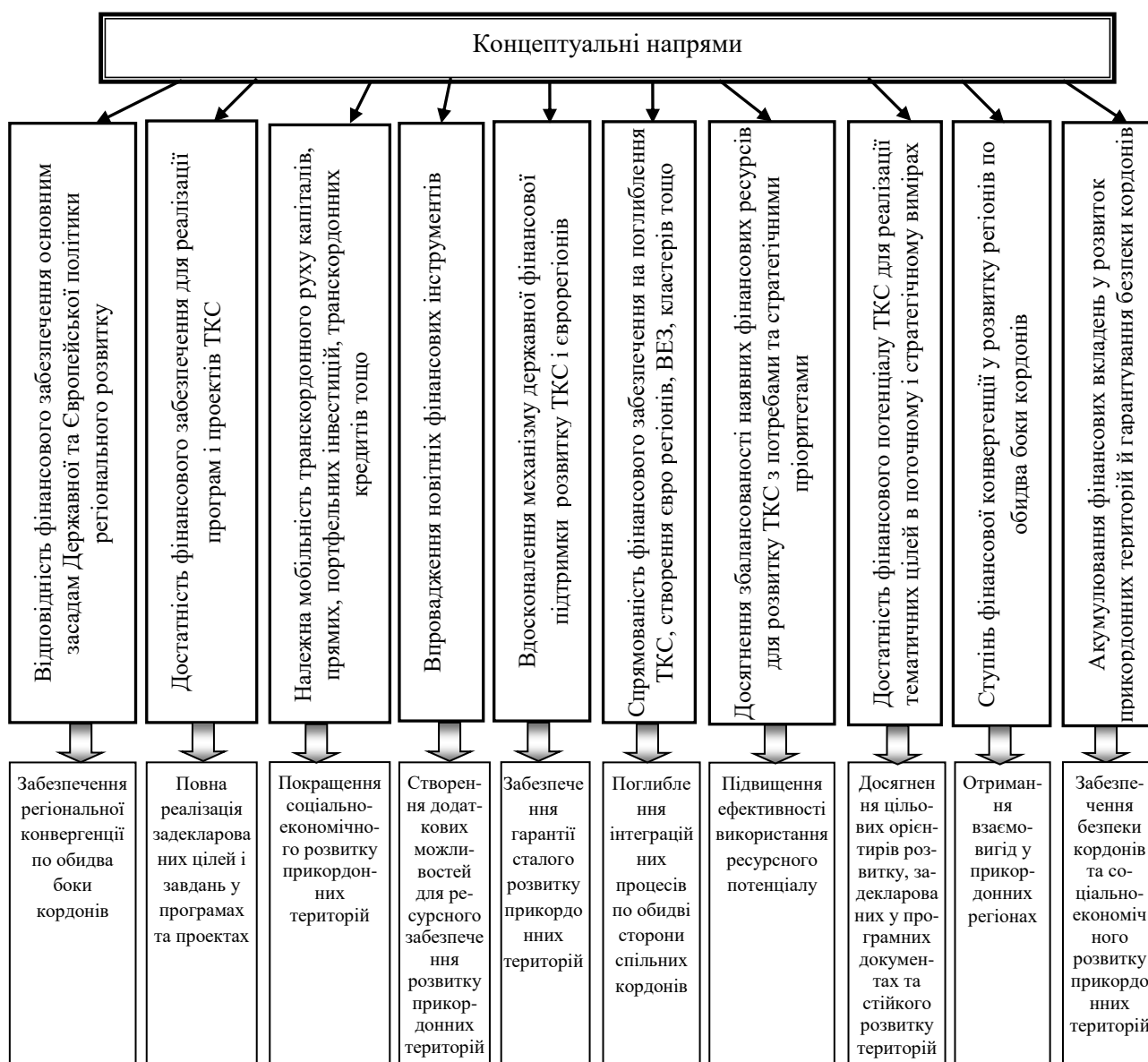

Рис.3.14. Концептуальні напрями розвитку фінансового забезпечення транскордонного співробітництва

Джерело: авторська розробка

Задекларовані концептуальні напрями є базою для розробки концептуальної схеми фінансового забезпечення ТКС на основі системного підходу з чітким обґрунтуванням мети, завдань, принципів, об'єктів, суб'єктів, джерел фінансування, критеріїв оцінки, їх взаємозв'язку та взаємозалежностей, що наведено на рис. 3.15.

Концептуалізацію фінансового забезпечення ТКС слід здійснювати в контексті реалізації чітко сформульованої мети й цільових орієнтирів а саме: формування обсягів фінансових ресурсів, достатніх для реалізації поточних та стратегічних цілей і завдань розвитку ТКС. Така мета є обґрунтованою, оскільки в рамках розвитку ТКС використовується незначна кількість із існуючих фінансових інструментів, методів й форм реалізації співпраці. В умовах сьогодення слід використовувати дієві механізми фінансового забезпечення, які забезпечать акумуляцію фінансових ресурсів, фінансування й співфінансування поточних й стратегічних цілей ТКС. Фінансові можливості комерційних структур та організацій не використовуються для реалізації стратегій розвитку ТКС, оскільки вони не є бенефіціарами в рамках програми ТКС "Польща-Україна-Білорусь" 2014-2020, що не дозволяє їм стати виконавцями проектів ТКС. Транскордонна політика, як і транскордонна стратегія не стали інноваційно-інвестиційними інструментами розвитку і залишаються лише механізмом фінансування регіонального розвитку шляхом міжнародної технічної допомоги.

Відповідно основними завданнями концепції визначено:

- реалізація основних засад Державної регіональної політики та політики розвитку регіонів-учасників ТКС;
- розвиток механізмів та інструментів фінансового забезпечення розвитку ТКС;
- поглиблення ступеня інституціоналізації ТКС шляхом створення вільних економічних зон, євро регіонів, технопарків тощо;
- акумуляція і цільове використання фінансового та інвестиційного потенціалу ТКС;

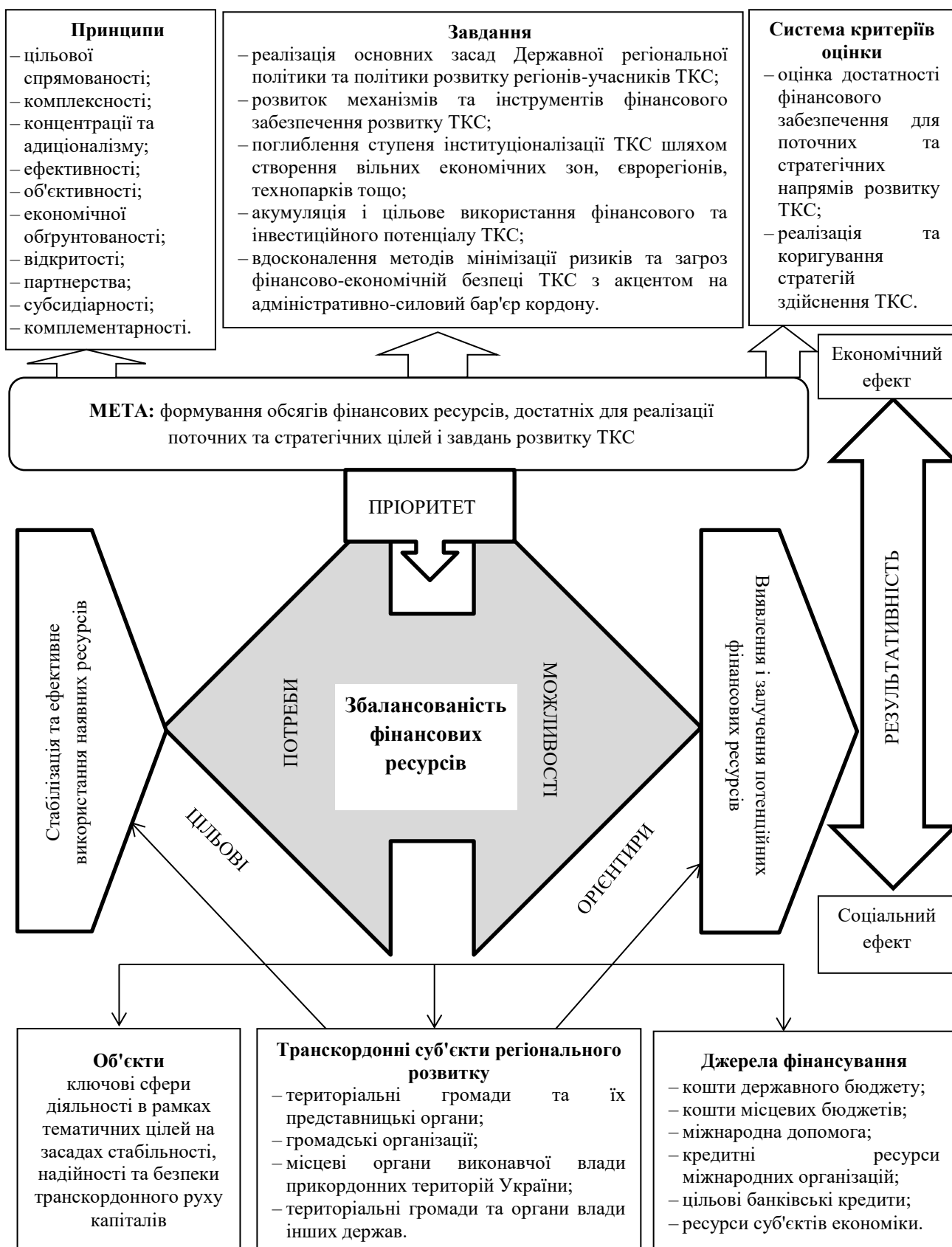

Рис. 3.15. Концептуальні засади розвитку фінансового забезпечення ТКС

Джерело: авторська розробка

– вдосконалення методів мінімізації ризиків та загроз фінансово-економічній безпеці ТКС з акцентом на адміністративно-силовий бар'єр кордону.

Цільові орієнтири концепції – це не лише забезпечення стабільного та ефективного використання наявних фінансових ресурсів, але й розроблення, виявлення, залучення потенційних фінансових інвесторів, забезпечення збалансованості фінансових ресурсів з позицій потреб й можливостей фінансування і достатності для реалізації визначеної мети та тематичних цілей.

Об'єктами фінансового забезпечення вважаємо ключові сфери діяльності в рамках тематичних цілей на засадах стабільності, надійності та безпеки транскордонного руху капіталів.

При обґрунтуванні системи фінансового забезпечення транскордонного співробітництва, на нашу думку, передусім доцільно виходити із його функціонального призначення, яке визначено нами як процес, який передбачає реалізацію фінансових відносин щодо мобілізації та ефективного використання наявних, виявлення й залучення потенційних фінансових ресурсів транскордонних суб'єктів регіонального розвитку у системі міжнародних відносин у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством. Це зокрема, територіальні громади, їх представницькі органи, місцеві органи виконавчої влади України та територіальні громади та відповідні органи влади інших держав. Об'єднання їх фінансових можливостей є основою реалізації економічних процесів на відповідній території, запланованих соціальних програм, проектів, підтримки стабільного функціонування інфраструктури та підвищення життєвого рівня населення на визначеній прикордонній території.

Отже, основою фінансового забезпечення транскордонного співробітництва є наявні та потенційні фінансові ресурси, які достатньо диверсифіковані, залучаються із різних джерел фінансування, характеризуються різноманітними формами та принципами акумуляції, що відображає специфіку такої співпраці та особливі форми її реалізації. Це зумовлює необхідність постановки чітких цільових орієнтирів процесу формування та використання фінансових ресурсів з базуванням на

комплексному підході до фінансового забезпечення транскордонного співробітництва.

В концептуальному аспекті фінансового забезпечення ТКС основними джерелами фінансування вважаємо: кошти державного бюджету; кошти місцевих бюджетів; міжнародну допомогу; кредитні транскордонні ресурси міжнародних організацій; цільові банківські кредити; ресурси суб'єктів економіки, гранти та ін.

При цьому слід враховувати, що державне фінансування здійснюється згідно Закону України "Про державні цільові програми" і можливе відповідно лише в рамках Державної програми розвитку транскордонного співробітництва, а також програм, розроблених міністерствами та іншими інституціями.

Державна програма розвитку транскордонного співробітництва чітко регламентує механізм фінансового забезпечення програм і проектів, що базується на низці інструктивних матеріалів, а саме: Положення про порядок підготовки проектів (програм) транскордонного співробітництва, Положення про порядок конкурсного відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва, Типової методики відбору проектів (програм) транскордонного співробітництва тощо. Вважаємо, що транскордонне співробітництво повинно базуватися на диференційованих інструментах та джерелах фінансування, які повинні охоплювати не лише бюджетне фінансування з боку України, але й залучення коштів через відповідні фінансові інструменти в рамках Європейського інструмента сусідства та Європейського фонду регіонального розвитку.

В даному контексті поділяємо підхід З. С. Варналія, який декларує, що новітні умови вимагають створення регіональних та місцевих мереж взаємодії, організації коаліцій місцевого та регіонального розвитку між різними групами інтересів, створення ефективних систем прийняття рішень, залучення до транскордонної діяльності або створення спеціалізованих професійних інститутів [26, с. 699].

Обсяги, механізми та інструментальне забезпечення фінансування

зумовлене мотивами та інтересами учасників усіх рівнів економічної системи. З точки зору специфіки фінансування серед джерел формування фінансових ресурсів фінансування спільних проектів в євро регіонах, на думку І. Я. Софіщенко, доцільно виокремити офіційні та приватні. До офіційних необхідно зарахувати кошти державних та місцевих бюджетів, які виділяються для фінансування проектів в євро регіонах. До них також можна зарахувати фінансування, яке надається Європейським Союзом в рамках виконання програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства. Приватні кошти надходять від суб'єктів господарювання, які є учасниками спільних проектів, неурядових організацій. Нагромаджений досвід функціонування євро регіонів за участю України свідчить про активне застосування комплексного підходу до формування їх фінансового забезпечення – фінансування проектів поєднує офіційні та приватні кошти. Поступово опановуються різноманітні механізми фінансового забезпечення: бюджетне фінансування, проектне фінансування, позики, гранти [145]. Підтримуючи такий підхід автора щодо поділу джерел фінансування програм та проектів транскордонного співробітництва на державні й приватні, вважаємо доцільним доповнити їх такими як: міжнародна допомога, кредитні ресурси міжнародних організацій, транскордонні банківські кредити, ресурси суб'єктів економіки тощо.

На думку Н. А. Мікули та В. В. Толкованова дієвим механізмом, який би забезпечив можливості синхронного співфінансування проектів транскордонного співробітництва з боку Європейського Союзу, могло б стати введення окремої субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на фінансування проектів транскордонного співробітництва. Кошти згаданої державної субвенції необхідно спрямувати виключно на реалізацію інфраструктурних проектів, враховуючи такі пріоритети: забезпечення «дзеркальності» прикордонної інфраструктури; реалізація транскордонних проектів у рамках діючих євро регіонів, зокрема, шляхом забезпечення бюджетного співфінансування українською стороною проектів, які мають

реалізовуватися переважно за рахунок коштів Європейського Союзу; реалізація транскордонних проектів, основне фінансування яких безпосередньо передбачене діючими спільними операційними програмами Європейського інструменту сусідства (ЄІСП) [97, с. 84].

До джерел фінансування транскордонного співробітництва Н. А. Мікула у своїй монографії віднесла і безвідсотковий банківський кредит для реалізації значимих для регіону проектів. Відсотки за такими кредитами повинні погашатися за рахунок бюджетних коштів [99, с. 117]. Таке джерело фінансування вважаємо в умовах сьогодення недостатньо прийнятним для реалізації, оскільки безвідсоткові банківські кредити практично не видаються, можуть бути виключно пільгові кредити банків, які передбачають знижену процентну ставку за їх використання й окремі умови погашення за рахунок кредитних коштів Євросоюзу чи інших інституцій, а не коштів місцевих бюджетів.

Для активізації соціально-економічного, науково-технічного, екологічного та культурного розвитку суб'єктів транскордонного співробітництва затверджуються регіональні програми розвитку транскордонного співробітництва. Зокрема, рішенням Львівської обласної ради № 1327 від 17 березня 2015 року було затверджено Регіональну програму з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції на 2015 – 2018 роки, фінансування заходів якої здійснюється за рахунок коштів обласного бюджету, зокрема обсяг коштів, які пропонується залучити на виконання Програми перебачено на 2015 рік у сумі 2200 тис. грн, 2016-2018 - у межах бюджетних призначень. Кошти, передбачені на реалізацію Програми, використовуються виконавцями її заходів – департаментом міжнародного співробітництва та туризму Львівської обласної державної адміністрації та Львівською обласною радою на паритетних засадах [127].

Європейський Союз сьогодні надає широку підтримку започаткуванню регіональної політики нової якості. Крім експертної допомоги, діють механізми грантової підтримки на реалізацію проектів. Започатковано лінію бюджетної

підтримки регіонального розвитку, що полягає в розподілі коштів на конкурсних засадах через Державний фонд регіонального розвитку, які надходять до державного бюджету безпосередньо з бюджету ЄС.

Цікавим є підхід В. Ф. Савченко, де представлено схему суб'єктів фінансово-інвестиційної діяльності транскордонних регіонів України та поділено їх на зовнішні та внутрішні. Зовнішніх суб'єктів прокласифіковано на фінансові: банки, інвестиційні фонди, інвестиційні компанії та інші фінансові посередники та економічні: корпорації, фірми, міжнародні організації та фонди, органи влади. Аналогічно розподілено і внутрішніх суб'єктів на фінансові, до яких віднесено банки та економічні: фірми, підприємства, фізичні особи, регіональні органи влади [140, с. 20].

Транскордонне співробітництво здійснюється за урядово-регіональним і регіонально-локальним напрямками. У першому випадку співробітництво спирається на міжнародні угоди. Основою ж регіонально-локального співробітництва є особисті контакти з сусідами, викликані господарськими потребами, а також співпраця в галузі культури. Але у будь-якому випадку політика фінансового забезпечення транскордонного співробітництва повинна базуватися на реалізації принципів концентрації та адиціоналізму, які входять до переліку базових принципів європейської регіональної політики. Реалізація принципів концентрації та адиціоналізму означає, що фінансові ресурси, які надає ЄС окремим державам-членам чи суб'єктам територіального, регіонального розвитку мають бути доповнені та розширені за рахунок місцевих джерел. По суті, ці два принципи мають взаємодоповнюючий характер і головною умовою ставлять кооперування та ефективне використання ініціатив, пошук та розвиток власних джерел фінансування програм регіонального розвитку та транскордонного співробітництва. Загальноприйнятим є те, що 50% того чи іншого проекту фінансує держава-член ЄС, а внесок депресивних регіонів становить мінімум 20% [164, с. 78].

На нашу думку, поряд із принципами концентрації та адиціоналізму система фінансового забезпечення транскордонного співробітництва повинна

ґрунтуватися і на інших принципах: цільової спрямованості, ефективності, економічної обґрунтованості, комплексності, відкритості, об'єктивності, партнерства, субсидіарності, комплементарності (взаємодоповнюваності).

При здійсненні фінансового забезпечення ТКС необхідно визначати економічний ефект, який відображає результативність співпраці у чітко визначених економічних показниках ефективності та соціальний ефект, який відображає покращення низки параметрів: підвищення зайнятості населення, рівня освіти, міграційної активності й конвергенції соціальних стандартів та відповідної інфраструктури.

Основними критеріями результативності вважаємо оцінку достатності фінансового забезпечення поточних та стратегічних напрямів розвитку ТКС й реалізації відповідних стратегій.

Реалізація концепції фінансового забезпечення ТКС повинна базуватись на балансуванні інтересів в сфері регулювання прямих і портфельних інвестицій на різних рівнях управління й створення сприятливого інвестиційного клімату.

Інвестиційна політика ЄС, що відповідає Стратегії "Європа – 2020. Стратегія, розумного, стійкості та інклюзивного росту" базується на врахуванні тріади підходів: 1) глобального, який встановлює відповідність зовнішнього і внутрішнього аспектів; 2) інтегрованого, який акцентує на взаємоузгодженості соціально-економічної політики; 3) всеохоплюючого, який взаємопов'язує вирішення не лише економічних, але й соціальних проблем. Зокрема, В. В. Гоблік акцентує на тому, що інвестиційна політика ЄС виступає важливим чинником активізації зовнішньоекономічних зв'язків у межах транскордонних регіонів, сформованих за участю прикордонних територій України [20, с. 145].

Тому в умовах сьогодення слід запропонувати рекомендації щодо вдосконалення інвестиційної політики України в рамках підвищення ефективності транскордонного співробітництва, що пов'язано, передусім, з проведенням форсайтингу для визначення її пріоритетів, взаємозв'язку та взаємозалежності транскордонних інвестицій із їх впливом не лише на розвиток транскордонних регіонів, але й на соціальну складову, пов'язану із рівнем

безробіття та частки прямих іноземних інвестицій у транскордонний регіон, що припадає на одного мешканця з конкретизацією впливу не лише на економічне зростання, але й на інновації в сфері культури, охорони довкілля, альтернативної енергетики тощо.

Фінансові аспекти такої політики стосуються балансування інтересів і фінансових інструментів, які стимулюють та регулюють інвестиційний процес. На нашу думку, основними фінансовими інструментами активізації інвестицій, в тому числі транскордонних є такі (рис. 3.16).

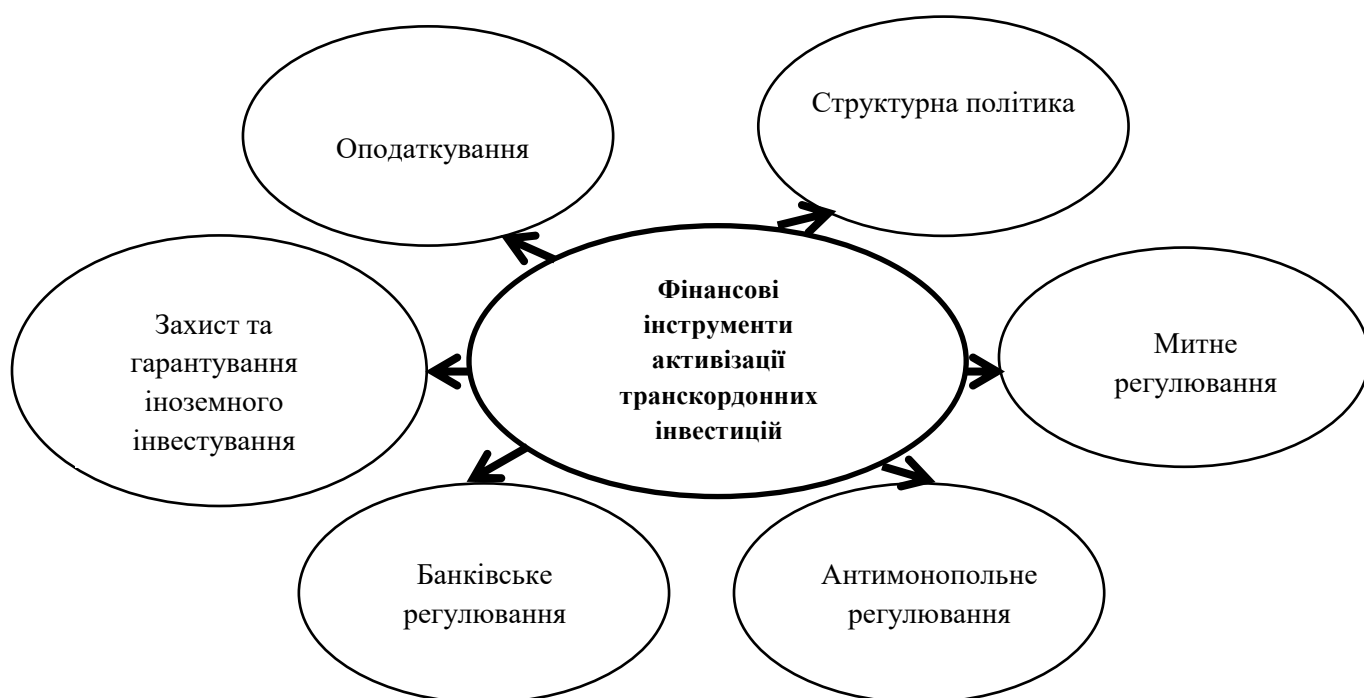

Рис. 3.16. Систематизація фінансових інструментів активізації транскордонних інвестицій

Джерело: авторська розробка

Оподаткування залишається важливим чинником впливу на покращення інвестиційного клімату в країні та її транскордонних регіонах і базується на національному режимі щодо іноземного інвестування. Проте досвід преференціальної політики у відношенні до іноземних компаній особливо на територіях спеціальних економічних зон та територій пріоритетного розвитку показав свою ефективність щодо створення підприємств за участю іноземного капіталу, підвищення ділової активності, стимулювання економічного розвитку

й забезпечення соціально-економічного ефекту від вкладених іноземним інвестором коштів. Створення територій з пільговими режимами оподаткування та формалізованими розрахунками навантаження на бюджет, який враховує специфіку прикордонного регіону буде важливим джерелом фінансового забезпечення та активізації інвестицій у розвиток ТКС.

Структурна політика як фінансовий інструмент інвестування базується на виокремленні галузей національної економіки, які заборонені для іноземних інвестицій і є галузями, які забезпечують національну безпеку.

Митне регулювання є вагомим чинником впливу на транскордонний рух капіталів та тарифи щодо експорту та імпорту товарів, робіт, послуг. Як пільга іноземних інвестицій може використовуватися нульове мито на ввіз товарів, які забезпечують діяльність іноземного інвестора з виробництва товарів в межах транскордонного регіону.

Антимонopolне регулювання регламентує певні обмеження на лібералізацію руху капіталу, в тому числі транскордонного та обмеження щодо монополізації ринку й участі іноземного капіталу в операціях купівлі-продажу, злиття та поглинання тощо.

Банківське регулювання є важливим фінансовим інструментом активізації інвестицій й забезпечення доступу до транскордонних кредитів. Банківське регулювання як інструмент фінансового забезпечення ТКС – це адміністративне обмеження на допуск іноземного капіталу в певні сектори економічної та фінансової сфери з метою їх монополізації на негативного впливу на економічну безпеку країни, наприклад, висока частка іноземного капіталу в банківській системі, в тому числі російського.

Гарантування захисту іноземних інвесторів – це встановлення зобов'язань та гарантій держави й регіонів щодо захисту інвестицій внаслідок несприятливих змін в законодавстві, політичної й економічної нестабільності, військових дій тощо.

Вважаємо, що в рамках реалізації концепції фінансового забезпечення ТКС важливе місце повинен займати фінансово-інвестиційний потенціал

транскордонного регіону, який би в повній мірі відображав здатність регіонів продукувати, залучати внутрішні ресурси території, акумулювати й залучати фінансові й інвестиційні ресурси ззовні та трансформувати їх в інвестиції в рамках лібералізації руху капіталів. Фінансово-інвестиційний потенціал транскордонних регіонів – це структурована та взаємопов'язана сукупність складових економічного, фінансово-ресурсного та соціального компонентів, що наведено на рис. 3.17.

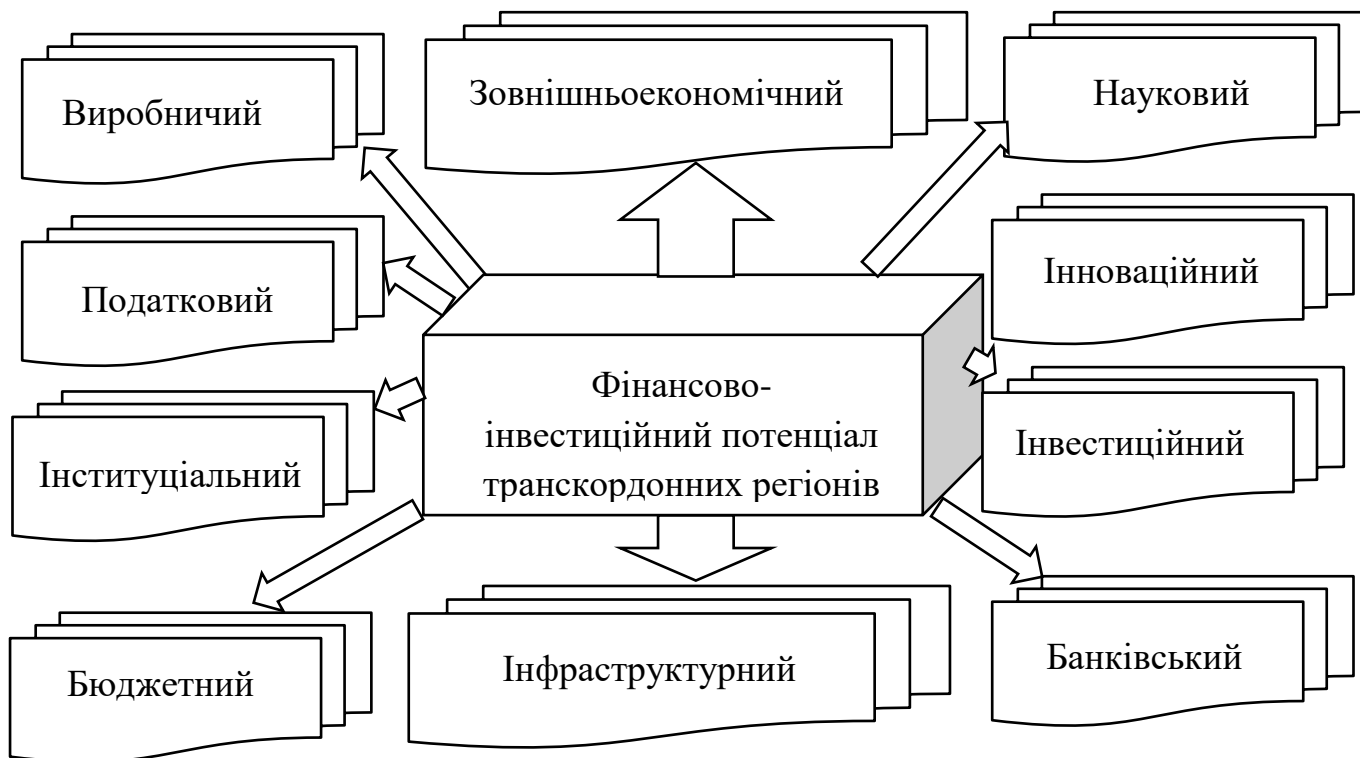

Рис. 3.17. Складові фінансово-інвестиційного потенціалу транскордонних регіонів

Джерело: авторська розробка

Отже, реалізація концепції фінансового забезпечення розвитку ТКС забезпечить подальший розвиток існуючих форм та механізмів акумуляції й використання фінансових ресурсів регіонів по обидва боки кордонів й реалізацію визначених пріоритетів, тематичних цілей, програм, проєктів співпраці, що призведе до підвищення конкурентоспроможності регіонів та збалансованості їх соціально-економічного розвитку.

В значній мірі низька ефективність функціонування транскордонних

утворень в Україні зумовлена недостатністю фінансових ресурсів, форм, методів та важелів їх формування і використання. Слід зазначити, що досвід країн Європейського співтовариства в межах прикордонних територій показує спрямування фінансових ресурсів обох держав на транскордонне, транснаціональне й трансрегіональне співробітництво, прикладами чого може слугувати реалізація Європейської територіальної співпраці в рамках реалізації програм Interreg A, Interreg B, Interreg C, метою яких є гармонізація економічного, соціального й територіального розвитку країн ЄС з початковою вартістю 1,1 млрд. євро для 11 країн учасниць із збільшенням до 10,1 млрд. євро для 28 держав-учасниць. Interreg A як основа європейського транскордонного співробітництва задіює 37,5% населення країн-членів ЄС, яке проживає на прикордонних територіях в межах 38 міжнародних кордонів країн-членів ЄС або інших, що не входять до нього.

Основним стимулом розвитку єврорегіонів за участю України залишається усвідомлення можливості реалізації програм розвитку прикордонних територій за рахунок диверсифікації джерел фінансування й активної підтримки інституцій транскордонного співробітництва ЄС.

Висновки до розділу 3

За результатами досліджень можна зробити такі висновки й запропонувати низку рекомендацій.

1. В дисертації запропоновано використання регресійних моделей для прогнозування окремих показників транскордонного співробітництва України та Польщі, таких як: обсяг торгівлі товарами і послугами ТКС (Україна-Польща); середні видатки українців в Польщі; середні видатки поляків в Україні; обсяг прямих іноземних інвестицій з Польщі в Україну; обсяг прямих іноземних інвестицій з України до Польщі; кількість зайнятих в Україні; кількість зайнятих в Польщі; кількість перетинів кордону (Україна-Польща) українцями; кількість перетинів кордону (Україна-Польща) поляками; кількість

перетинів кордону (Україна-Польща) в рамках малого прикордонного руху. На основі прогнозних моделей з високим ступенем достовірності прогнозовано зростання середніх видатків українців в Польщі та поляків в Україні, кількість перетинів кордонів українцями та поляками, а також в рамках малого прикордонного руху. За експоненціальною моделлю прогноз є найбільш достовірним, оскільки при значенні коефіцієнта детермінації R^2 0,8793 середні видатки українців в Польщі збільшаться на 573,19 злот на особу, середні видатки поляків в Україні – 199 злот. За поліноміальною моделлю середні видатки поляків в Україні становитимуть 195,5 злот у 2018р., 191,1 злот. у 2020р. на 1 особу.

2. Прогнозування обсягу прямих іноземних інвестицій з Польщі в Україну найбільш достовірно відображає поліноміальна модель тренду й передбачає негативні тенденції зниження обсягів інвестування з 702,7 млн. дол. США у 2018р. до 581 млн. дол. США у 2020р. Що стосується прямого інвестування з України в Польщу, то використання поліноміальної моделі тренду підтверджує досягнення розміру прямого інвестування до 8,8 млн. дол. США у 2018р. й суттєве зниження даного показника.

3. Прогнозування кількості зайнятих в Україні здійснено за поліноміальною моделлю тренду, яка має високий ступінь достовірності і передбачає скорочення з 14125,5 тис. осіб. до 12666,4 тис. осіб. Прогнозний обсяг кількості зайнятого населення в Польщі на 2018-2020 рр. найбільш достовірний за поліноміальною моделлю й підтверджує загальну тенденцію до зниження зайнятості в Польщі у незначній мірі з 15866,5 тис. осіб у 2018р. до 15680,4 тис. осіб у 2020р.

4. В дисертації доведено, що стратегія транскордонного співробітництва повинна виступати одним із розділів регіональної політики територіальних утворень і містити не лише ключові операційні цілі, але й охоплювати механізм фінансування та характеристику фінансових інструментів його забезпечення. На нашу думку, процес формування стратегії транскордонної співпраці на регіональному рівні повинен включати такі етапи: 1) визначення

довгострокових цілей транскордонної співпраці в основних функціональних напрямках: стійкий розвиток, зайнятість, туризм, транспорт, комунікації, екологія, довкілля, безпека, прикордонна інфраструктура тощо; 2) аналіз потенціалу транскордонних регіонів в ретроспективному та стратегічному аспектах з виокремленням матриці SWOT-аналізу; 3) інституційне та управлінське забезпечення транскордонного співробітництва; 4) визначення найбільш раціональних форм ТКС; 5) обґрунтування обсягів та джерел фінансового забезпечення транскордонного співробітництва; 6) вибір інструментів фінансування ТКС; 7) визначення стратегічних альтернатив та обґрунтування стратегії транскордонної співпраці; 8) реалізація, моніторинг, контроль та оцінювання результативності й ризиків транскордонного співробітництва.

5. В роботі запропонований авторський підхід до систематизації видів ризику, методів оцінювання й управління ними з урахуванням наднаціональних, національних та регіональних особливостей транскордонного співробітництва, який ґрунтується на поєднанні видів, методів управління, підходів до оцінювання. Найбільш характерними ризиками ТКС є фінансові, стратегічні, операційні, ризики загроз і небезпек, ризики транскордонної дивергенції та ін. Процес управління ризиками доцільно здійснювати в межах дотримання такої послідовності дій: ідентифікація, квантифікація, мінімізація, контроль, моніторинг. Квантифіковані ризики, які піддаються кількісному виміру оцінюються за 5 параметрами: 1) кількість ризику; 2) якість управління; 3) сукупний ризик ТКС; 4) напрям зміни ризику; 5) вплив ризиків та ефективність ТКС.

6. В дисертації запропоновані концептуальні напрями розвитку фінансового забезпечення ТКС, які ґрунтуються на пріоритетних стратегічних напрямках реалізації регіональної політики ЄС та національної з позицій "напряму впливу-результат". Основними концептуальними напрямками визначено наступні: 1) відповідність фінансового забезпечення основним засадам Державної та Європейської політики регіонального розвитку; 2)

достатність фінансового забезпечення для реалізації програм і проектів ТКС; 3) належна мобільність транскордонного руху капіталів, прямих, портфельних інвестицій, транскордонних кредитів тощо; 4) впровадження новітніх фінансових інструментів; 5) вдосконалення механізму державної фінансової підтримки розвитку ТКС і євро регіонів; 6) спрямованість фінансового забезпечення на поглиблення ТКС, створення євро регіонів, ВЕЗ, кластерів тощо; 7) досягнення збалансованості наявних фінансових ресурсів для розвитку ТКС з потребами та стратегічними пріоритетами; 9) достатність фінансового потенціалу ТКС для реалізації тематичних цілей в поточному і стратегічному вимірах; 10) ступінь фінансової конвергенції у розвитку регіонів по обидва боки кордонів; 11) акумулювання фінансових вкладень у розвиток прикордонних територій й гарантування безпеки кордонів.

7. В роботі розроблена концептуальна схема фінансового забезпечення ТКС на основі системного підходу з чітким обґрунтуванням мети, завдань, принципів, об'єктів, суб'єктів, джерел фінансування, критеріїв оцінки, їх взаємозв'язку та взаємозалежностей.

8. В рамках реалізації концепції фінансового забезпечення ТКС обґрунтовано, що важливе місце посідає фінансово-інвестиційний потенціал транскордонного регіону, який би в повній мірі відображав здатність регіонів продукувати й залучати внутрішні ресурси території та акумулювати й залучати фінансові й інвестиційні ресурси ззовні та трансформувати їх в інвестиції в рамках лібералізації руху капіталів. Фінансово-інвестиційний потенціал транскордонних регіонів – це структурована та взаємопов'язана сукупність складових економічного, фінансово-ресурсного та соціального компонентів.

Основні положення розділу знайшли відображення в публікаціях дисертанта [64, 65, 66, 68, 76].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано вирішення важливої науково-прикладної проблеми щодо поглиблення теоретичних й методичних основ та розробки практичних рекомендацій для вдосконалення фінансового забезпечення розвитку транскордонного співробітництва. Результати проведеного дослідження дозволяють зробити такі висновки та пропозиції:

1. На основі дослідження існуючих наукових підходів визначено, що транскордонне співробітництво - це дії, спрямовані на досягнення можливих спільних вигод у різноманітних сферах діяльності по обидві сторони кордонів суб'єктами та учасниками транскордонної співпраці через формування відповідних програм та проектів й інструментів їх реалізації. Обґрунтовано, що фінансове забезпечення транскордонного співробітництва — це система відносин з акумулювання та трансформації наявних фінансових ресурсів, виявлення й залучення потенційних джерел фінансування для досягнення спільних вигод у різноманітних сферах діяльності по обидві сторони кордонів суб'єктами та учасниками транскордонної співпраці у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством в контексті досягнення взаємних вигод.

2. Отримав подальший розвиток підхід до систематизації фінансового інструментарію транскордонного співробітництва, де виокремлено ключові класифікаційні критерії, які розкривають змістовну, предметно-цільову та функціональну спрямованість й інституційне забезпечення реалізації відповідних програм. Новими критеріальними ознаками класифікації фінансового інструментарію розвитку транскордонного співробітництва визначено такі як: нормативно-правова регламентація, участь у проведенні реформ та механізми фінансування, кризові явища й потреба використання інструментів кризового менеджменту, форми надання, сфера реалізації, співвідношення мультиплікативного ефекту та фінансового важеля та інші.

3. Доведено особливості та відмінності у забезпеченні переміщення

фінансових ресурсів учасників транскордонної співпраці з використанням грантів та фінансових інструментів. Відзначено, що особливостями використання грантів є: безоплатна основа фінансування, одноразовий характер, компенсаційність витрат, тісний взаємозв'язок з кризовими явищами й загрозами, жорсткі та тривалі процедури виділення коштів. Фінансові інструменти є платними, циклічними, поновлювальними ресурсами, залученими на довгостроковій основі з високим фінансовим та мультиплікативним ефектами та чітко регламентованою процедурою надання.

4. Подальшого розвитку отримала класифікація факторів впливу на процес фінансового забезпечення ТКС з позицій взаємозв'язку напряму їх дії (позитивний/негативний) на результативність фінансового забезпечення ТКС з поділом на стимулятори й дестимулятори. Такий підхід дозволив виокремити ключові фактори впливу на процес фінансового ТКС.

5. В роботі удосконалено підхід до обґрунтування механізму фінансового забезпечення транскордонного співробітництва як комплексу чітко визначених та взаємопов'язаних інструментів, важелів, методів та форм фінансування прикордонних регіонів, який забезпечує оптимізацію джерел акумулювання, розподілу та використання фінансових ресурсів з врахуванням як спорідненості, так і регіональних відмінностей. Наведений структурний підхід до формування механізму фінансового забезпечення ТКС ґрунтується на виокремленні організаційно-економічних засад, які пов'язані з процедурними аспектами фінансування та відповідних форм, методів, важелів та інструментів й інформаційному та нормативно-правовому забезпеченні.

6. Автором удосконалено методичний підхід до оцінювання стану інтеграційного потенціалу прикордонних територій на основі визначення індикаторів розвитку ТКС, які систематизовано в розрізі економічних, техніко-технологічних, фінансових, розвитку освіти, науки та культури, соціальних, перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони. В рамках цих груп індикаторів запропоновано низку показників, які відображають рівень взаємопроникнення територій з позицій предметної сфери реалізації

транскордонного співробітництва.

7. В роботі розроблений підхід до оцінювання рівня розвитку фінансового забезпечення транскордонного співробітництва, який ґрунтується на такій послідовності дій: обґрунтування мети, цільових орієнтирів, пріоритетів, основних напрямів та фінансових інструментів розвитку ТКС; визначення системи критеріїв, показників та індикаторів розвитку ТКС на різних ієрархічних рівнях управління; формування індикатора комплексної оцінки ТКС в розрізі економічної, техніко-технологічної, фінансової, розвитку освіти, науки та культури, соціальної, перетину, контролю безпеки, мобільності та міграції через кордони складових; оцінка рівня транскордонної конвергенції та взаємопроникнення; формування висновків та рекомендацій про стан та рівень фінансового забезпечення транскордонного співробітництва.

8. Для оцінювання рівня транскордонної конвергенції та взаємопроникнення запропоновано розрахунок відповідного коефіцієнта, який визначається як відношення інтегрального індикатора оцінювання рівня ТКС України та інтегрального індикатора оцінювання рівня ТКС в Польщі. За нашими розрахунками рівень конвергенції та проникнення ТКС у 2013р. становив 0,9418 і мав найнижче значення наближення за усіма індикаторами оцінювання рівня ТКС й підтверджував практично рівнозначний характер співпраці України й Польщі. У 2014-2017рр. рівень конвергенції та проникнення став більш тісним з 0,9851 до 0,9811 й засвідчив несуттєві розбіжності за усіма індикаторами розвитку ТКС й підвищення рівня конвергенції між країнами при домінуванні Польщі у рівні проникнення ТКС й згладженні диспропорцій у його розвитку. Запропонований індикаторний підхід оцінювання рівня розвитку ТКС повинен бути основою для формування висновків та рекомендацій щодо можливостей подальшої транскордонної співпраці.

9. Економічні індикатори розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Польщею підкреслюють диспропорції у розвитку економіки як в рамках країн, так і прикордонних регіонів. Прикордонні території України, які

здіянні в рамках програм транскордонного співробітництва мають додаткові можливості стратегічного розвитку через використання Європейського Інструмента сусідства та програм транскордонного співробітництва. Зокрема в рамках Програми транскордонного співробітництва «Польща-Білорусь-Україна 2014-2020» забезпечується реалізація Пріоритету 2 "Покращення доступності регіонів, розвиток надійного та стійкого до кліматичних впливів транспорту, комунікаційних мереж і систем". Основними інструментами реалізації програми є проекти, гранти (пропозиції) та великі інфраструктурні проекти (LIPS).

10. Основними фінансовими інструментами реалізації транскордонного співробітництва є програми та проекти, які не мають комерційного характеру, а спрямовані за досягнення синергетичного ефекту по обидві сторони спільних кордонів. В умовах розвитку транскордонної співпраці пріоритетними є питання фінансування й механізмів залучення коштів структурних фондів ЄС, державного й місцевого бюджетів для реалізації чітко визначених тематичних цілей та пріоритетів. Представлені фінансові аспекти забезпечення розвитку транскордонного співробітництва в рамках реалізації співпраці України й Польщі свідчать про збільшення фінансування та позитивні транскордонні ефекти у сфері культурної та історичної спадщини, безпеки, інфраструктури, пунктів перетину спільних кордонів, транспортних послуг, охорони здоров'я тощо.

11. В дисертації запропоновано використання регресійних моделей для прогнозування окремих показників транскордонного співробітництва України та Польщі, таких як: обсяг торгівлі товарами і послугами ТКС (Україна-Польща); середні видатки українців в Польщі; середні видатки поляків в Україні; обсяг прямих іноземних інвестицій з Польщі в Україну; обсяг прямих іноземних інвестицій з України до Польщі; кількість зайнятих в Україні; кількість зайнятих в Польщі; кількість перетинів кордону (Україна-Польща) українцями; кількість перетинів кордону (Україна-Польща) поляками; кількість перетинів кордону (Україна-Польща) в рамках малого прикордонного руху. На

основі прогнозних моделей з високим ступенем достовірності прогнозовано зростання середніх видатків українців в Польщі та поляків в Україні, кількість перетинів кордонів українцями та поляками, а також в рамках малого прикордонного руху.

12. Дисертантом обгрунтовано, що стратегія транскордонного співробітництва повинна виступати одним із розділів регіональної політики територіальних утворень і містити не лише ключові операційні цілі, але й охоплювати механізм фінансування та характеристику фінансових інструментів його забезпечення.

13 В роботі запропонований авторський підхід до систематизації видів ризику, методів оцінювання й управління ними з урахуванням наднаціональних, національних та регіональних особливостей транскордонного співробітництва, який ґрунтується на поєднанні видів, методів управління, підходів до оцінювання. Найбільш характерними ризиками ТКС є фінансові, стратегічні, операційні, ризики загроз і небезпек, ризики транскордонної дивергенції та ін.

14. В дисертації запропоновані концептуальні напрями розвитку фінансового забезпечення ТКС, які ґрунтуються на пріоритетних стратегічних напрямках реалізації регіональної політики ЄС та національної з позицій "напряму впливу-результат". Основними концептуальними напрямками визначено наступні: 1) відповідність фінансового забезпечення основним засадам Державної та Європейської політики регіонального розвитку; 2) достатність фінансового забезпечення для реалізації програм і проектів ТКС; 3) належна мобільність транскордонного руху капіталів, прямих, портфельних інвестицій, транскордонних кредитів тощо; 4) впровадження новітніх фінансових інструментів; 5) вдосконалення механізму державної фінансової підтримки розвитку ТКС і євро регіонів; 6) спрямованість фінансового забезпечення на поглиблення ТКС, створення євро регіонів, ВЕЗ, кластерів тощо; 7) досягнення збалансованості наявних фінансових ресурсів для розвитку ТКС з потребами та стратегічними пріоритетами; 9) достатність фінансового

потенціалу ТКС для реалізації тематичних цілей в поточному і стратегічному вимірах; 10) ступінь фінансової конвергенції у розвитку регіонів по обидва боки кордонів; 11) акумулювання фінансових вкладень у розвиток прикордонних територій й гарантування безпеки кордонів.

15. В роботі розроблена концептуальна схема фінансового забезпечення ТКС на основі системного підходу з чітким обґрунтуванням мети, завдань, принципів, об'єктів, суб'єктів, джерел фінансування, критеріїв оцінки, їх взаємозв'язку та взаємозалежностей. В рамках реалізації концепції фінансового забезпечення ТКС обґрунтовано, що важливе місце посідає фінансово-інвестиційний потенціал транскордонного регіону, який би в повній мірі відображав здатність регіонів продукувати й залучати внутрішні ресурси території та акумулювати й залучати фінансові й інвестиційні ресурси ззовні та трансформувати їх в інвестиції в рамках лібералізації руху капіталів. Фінансово-інвестиційний потенціал транскордонних регіонів – це структурована та взаємопов'язана сукупність складових економічного, фінансово-ресурсного та соціального компонентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артёмов І. В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія. Ужгород: Ліра, 2009. 520 с.
2. Бабанська О. В. Формування моделі транскордонного співробітництва в умовах глобалізації. Вісник Одеського національного університету. Економіка. 2015. Т. 20. Вип. 5. С. 167-171.
3. Бабець І. Г. Інноваційна модель транскордонного співробітництва України та Польщі: автореф. дис. канд. екон. наук. Тернопіль, 2006. 22 с.
4. База даних Головного управління статистики у Львівській області. URL: http://database.ukrcensus.gov.ua/statbank_lviv/Dialog/statfile.asp?lang=1.
5. Богородецька О. Україна та Польща: тенденції співпраці міст-побратимів. URL: www.rbisnbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe.
6. Борисенко О. П., Лебедева А. Ю. Проблеми та перспективи розвитку українсько-польського кордону в аспекті транскордонного співробітництва. Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування. 2015. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ttpdu_2015_2_12.
7. Борщевський В. В., Куцаб-Бонк К. К. Ризики впливу зони вільної торгівлі з ЄС на українсько-польське співробітництво в аграрній сфері: міждержавний і транскордонний аспекти. Стратегічні пріоритети. 2016. № 2. С. 27-33.
8. Борщевський В.В. Україна і Польща в рамках розширеного ЄС: економічна оптимізація та глобальне партнерство: монографія. Львів : Аверс, 2009. 244 с.
9. Борщевський В. В., Притула Х. М., Куцаб-Бонк К. К. Конвергенція в українсько-польському транскордонному регіоні : науково-аналітична доповідь. ДУ “Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України”. Львів, 2017. 108 с.
10. Василенко О. А., Сенча І. А. Математично-статистичні методи аналізу у прикладних дослідженнях: навч. посіб. Одеса: ОНАЗ ім. О. С. Попова, 2011. 166 с.
11. Верхоланцева К. В. Развитие современного трансграничного сотрудничества России и стран Европы: сравнительный анализ: автореф. дис. на соискание

- ученої ступені кандидата політичних наук. Спец. 23.00.04 "Політичні проблеми міжнародних відносин і глобального розвитку". М.: 2009. – 25с.
12. Виявлення чинників та шляхів розвитку транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України на основі дослідження громадської думки: офіційна інтернет-сторінка Регіонального Філіалу НІСД у м. Львові. URL: <http://www.niss.lviv.ua/analytics/111.htm>.
13. Внукова Н. М., Рудак С. М., Слуцька О. В. Фінансове забезпечення транскордонного співробітництва в сучасних умовах. Науковий Вісник Ужгородського університету. 2011. Економіка. Вип. 2(34). С. 243-248.
14. Внукова Н. Н. Концептуальні основи формування трансграничних фінансових кластерів. URL: <http://lib.usue.ru/resource/free/12/s176.pdf>.
15. Гадзало А. Я. Сучасний стан розвитку програм транскордонного співробітництва. Збалансоване природокористування. 2017. № 4. С. 66-69.
16. Галімуков Ю. О., Прокопишак О. Б. Особливості формування фінансового потенціалу прикордонних територій. Економічні науки. Облік і фінанси. 2015. Вип. 12(2). С. 30-38.
17. Геєць В. М., Богдан Т. П. Лібералізація руху капіталів у взаємовідносинах України з ЄС. Економічний і соціальний розвиток. 2013. № 4(29). С. 5–14.
18. Гнидюк Н. А. Інструмент європейського сусідства і партнерства та фінансова допомога Європейського Союзу. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/documents/virtual_library/enpi_handbook_uk.pdf.
19. Гоблик В. В. Інституційно-правові аспекти розвитку зовнішньоекономічних зв'язків у транскордонних регіонах у контексті європейської інтеграції. Інвестиції: практика та досвід. 2015. № 3. С. 19-22.
20. Гоблик В. В. Спільні транскордонні регіони України та ЄС: зовнішньоекономічний аспект : монографія. Інститут регіональних досліджень НАН України. Львів, 2012. 305 с.
21. Гранти 2017: каталог донорських організацій. URL: www.platforma-msb.org/grants2017.

- 22.Дмитришин Л. І., Романків І. М. Формування системи підтримки прийняття рішень щодо управління стійкістю розвитку економіки регіонів. Вісник Прикарпатського університету. Серія : Економіка. 2015. Вип. 11. С. 25-33.
- 23.Демченко В. Моделі транскордонних кластерів. Розробка регіональної стратегії формування та підтримки розвитку транскордонних кластерів: звіт про НДР. Львів, 2008. 166 с.
- 24.Дергачева В. В. Трансграничное сотрудничество как основная составляющая международного научно-технического сотрудничества. Економічний вісник НТУУ "КПІ". 2010. № 7. С. 54-58.
- 25.Державна програма розвитку транскордонного співробітництва на 2016—2020 роки № 554 від 23 серпня 2016 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249264044>.
- 26.Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: монографія. За ред. З.С. Варналія. К.: НІСД, 2007. 820 с.
- 27.Державна служба статистики України. Статистична інформація. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
- 28.Деякі питання реалізації у 2015-2017 роках Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2015 № 821. Урядовий кур'єр. 2015. 22 жовтня.
- 29.Додатковий протокол до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями (Страсбург, 9 листопада 1995 року).Dodatkoviy protokol ratyfikovano iz zayvoyo Zakonom № 1879-IV від 24 черв. 2004 р. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. Ст. 534. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_099.
- 30.Долішній М.І. Регіональна політика на рубежі ХХ–ХХІ століть: нові пріоритети. К.: Наук. думка, 2006. 510 с.
- 31.Досвід Польщі у сфері адміністративно-територіальної реформи URL: <http://ogo.ua/articles/view/2015-07-09/64668.html>.
- 32.Дриль О. І. Стратегічні напрями розвитку транскордонного співробітництва "Україна-Польща". Вісник Національного університету "Львівська

- політехніка". Логістика. 2014. № 811. С. 110-119.
33. Експертний звіт щодо Програми Транскордонного Співробітництва Польща–Білорусь–Україна 2014-2020 рр. Європейського Інструменту Сусідства. URL: http://www.euroreg.uw.edu.pl/dane/web_euroreg_publications_files/5215/report_full_pl-by-ua_ukr_30-10-2013.pdf.
34. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера [за ред. Р. Дяківа]. К.: Міжнародна економічна фундація, 2000. 704 с.
35. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями: Конвенція, Міжнародний документ від 21.05.1980. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_106.
36. Єврорегіони за участю України. URL: <http://www.lv.ukrstat.gov.ua/CBC/ua/reference/reference>.
37. Євростат: офіційний сайт. URL: www.epp.europa.eu/portal/page/portal/eurostat.
38. Євтодюк Л. П. Стимулювання транскордонного співробітництва в регіонах України в кризовий період. Економічні науки. Регіональна економіка. 2016. Вип. 13. С. 137-152.
39. Журба І. Є. Науково-теоретичні засади економіки транскордонного співробітництва. Університетські наукові записки. 2013. № 2(46). С. 102-112.
40. Журба І. Є. Пріоритетні форми трансформації транскордонного співробітництва в умовах наближення України до ЄС: монографія. Хмельницький : ХНУ, 2012. 276 с.
41. Загальна характеристика транскордонних регіонів. Головне управління статистики у Львівській області. URL: http://www.lv.ukrstat.gov.ua/ukr/cooperation/coop_indicators.php?ind_page=ind.
42. Закон України про державний кордон України від 04.11.1991 р. № 1777-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1777-12>.
43. Закон України про місцеве самоврядування в Україні від 24 червня 1997 р. № 280. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-вр>.
44. Закон України про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї

- сторони, та Європейським Союзом. Відомості Верховної Ради України. 2014. № 40. Ст.2021.
- 45.Зарічна О. В. Стратегічні вектори інноваційного розвитку транскордонного співробітництва. Формування ринкових відносин в Україні. 2018. № 6. С. 40-46.
- 46.Зовнішньоекономічна діяльність. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua.
- 47.Ільченко Н. М. Транскордонне співробітництво в Україні: перспективи розвитку євро регіонів. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/21.pdf>.
- 48.Інструменти фінансування транскордонної і міжрегіональної співпраці. URL: <http://www.if.gov.ua/files/uploadsB8.pdf>.
- 49.Інформаційне забезпечення транскордонного співробітництва України: теоретичні аспекти: кол. моногр. [А. М. Митко, Б. М. Юськів, Н. П. Карпчук та ін.]. Луцьк : Вежа-Друк, 2013. 268 с.
- 50.Іщук С. О., Кулініч Т. В. Оцінювання інвестиційної привабливості регіону: методичний аспект. Регіональна економіка. 2010. № 3. С. 71-78.
- 51.Калат Я. Я. Основні виклики євро регіональному співробітництву в умовах забезпечення економічної безпеки регіонів у транскордонному просторі. Ефективна економіка. 2014. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_9_48.
- 52.Калмикова Л. М. Фінансовий механізм забезпечення програм розвитку транскордонного співробітництва України з Європейським Союзом. Проблемы и перспективы развития сотрудничества между странами Юго-Восточной Европы в рамках Черноморского экономического сотрудничества и ГУАМ. Сб. науч. тр. Ростов-на-Дону–Донецк. ДонНУ, РФ НИСИ в г. Донецке, 2013. С.425-430.
- 53.Кифяк В. Ф. Транскордонне співробітництво у контексті формування політики регіонального розвитку. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2013. Вип. 2. С. 101-105.
- 54.Кіщак І. Т., Матвієнко А. В. Транскордонне співробітництво України як перспективний чинник розвитку її економіки. Науковий вісник Миколаївського

- національного університету імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки. 2016. № 2. С. 78-82.
- 55.Клітинський Ю. С. Пріоритетні напрями розвитку механізму фінансового забезпечення самодостатності територій. Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. 2015. № 2. С. 82-85.
- 56.Козакова Н. А., Ханова О. В. Особливості застосування на практиці моделей транскордонного співробітництва. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія Економічна. 2010. Вип. 892. С. 197-201.
- 57.Колінько Н. І., Воляник Г. М. Принципи формування і функціонування ефективного механізму транскордонного співробітництва. Науковий вісник. 2004. Вип. 14.4. С. 325-328.
- 58.Конвергенція регіонів у транскордонному просторі. [Н. А. Мікула, Є. Е. Матвеев, В. В. Толкованов та ін.]. Львів, 2012. 368 с.
- 59.Копилюк О. І. Регіональна політика розвитку банківської системи України: монографія. Одеса: Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України, 2014. 576 с.
- 60.Корольчук Л. В. Класифікація факторів впливу на розвиток транскордонного співробітництва у сфері туризму. Економічні науки. Економічна теорія та економічна історія. 2014. Вип. 11. С. 68-75.
- 61.Коцан Н. Н., Пасальська К. Л. Фінансові передумови розвитку транскордонного співробітництва Польщі. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Міжнародні відносини. 2011. № 21. С. 50-54.
- 62.Кравченко С. О., Марковський С. С. Сутність фінансового забезпечення державної регіональної політики. Державне управління: теорія та практика. 2011. №1. URL: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Kravchenko.pdf>.
- 63.Краснейчук А. О. Теоретико-методологічні засади розвитку транскордонного співробітництва. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2014. № 3. С. 18-27.
- 64.Куцаб П., Копилюк О. І. Особливості формування і реалізації стратегії розвитку

- транскордонного співробітництва. Регіональна економіка. 2019. № 1. С. 31-38.
65. Куцаб П., Копилук О. І. Застосування комплексного підходу до формування системи фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. Формування ринкових відносин в Україні. 2016. № 4. С. 77-81.
66. Куцаб П. Концептуальні засади розвитку фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. *Wschodnioeuropejskie. Czasopismo Naukowe*. 2018. №11 (39). cz. 3. S. 10-16.
67. Куцаб П. Методичні підходи до оцінювання фінансового забезпечення функціонування прикордонних територій. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Економічні науки. 2018. №7 (15). С. 124-129. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15308086643325.pdf>.
68. Куцаб П., Копилук О. І. Напрями вдосконалення інструментарію фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. *Conference Proceedings of the 5th International Scientific Conference Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development*. 14-17 April. Opole. Poland. The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. p. 34–36.
69. Куцаб П. Організаційно-економічні засади розвитку транскордонного співробітництва в умовах глобалізації. Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених, 23–24 грудня 2016 р. Львів : ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України", Інститут економіки і менеджменту НУ "Львівська політехніка", ННК "Економосвіта", 2016. С. 3-6.
70. Куцаб П. Основні засади та особливості фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Львів. 2015. Вип. 6(116). С. 90-94.
71. Куцаб П. Систематизація фінансового інструментарію забезпечення розвитку транскордонного співробітництва. *Бізнес Інформ*. 2017. №12. С. 80–85.
72. Куцаб П. Теоретико-концептуальні підходи до розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроконвергенції. Глобальні та національні проблеми

економіки. 2017. Вип. 15. URL: <http://global-national.in.ua/issue-17-2017>.

73. Куцаб П., Копилюк О. І. Транскордонне співробітництво як засіб інноваційного розвитку економіки регіонів. Розвиток інноваційно-інтегрованих структур у вимірі формування інноваційно-орієнтованої моделі економіки: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 21-22 березня 2018 р. Кропивницький. Ексклюзив-Систем, 2018. С. 143-145.
74. Куцаб П. Фінансове забезпечення транскордонного співробітництва в умовах децентралізації. Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України: матеріали I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 04 березня 2016 р. Вінниця, 2016. С. 20-22.
75. Куцаб П. Фінансовий інструментарій реалізації програм транскордонного співробітництва в сучасних умовах. Вісник Ужгородського університету. 2016. № 1 (47). Т 2. С. 63-67.
76. Куцаб П. Фінансовий інструментарій розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроконвергенції. Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. Черкаси. Черкаський державний технологічний університет, 2017 С. 115-117.
77. Куцаб П. Фінансовий механізм забезпечення розвитку транскордонного співробітництва в умовах децентралізації. Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ світової економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 15–16 квітня 2016 р. Одеса. С. 342-345.
78. Куцаб П. Фінансові аспекти активізації транскордонного співробітництва між Україною та Польщею. Бізнес-навігатор. 2018. Вип. 4 (47). С. 139-143.
79. Куцаб П. Фінансово-економічний розвиток прикордонних територій України в межах співпраці України та Польщі. Розвиток національних фінансово-економічних систем в умовах глобальних викликів: збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 5 жовтня 2018 р., м. Київ. К.: ТОВ "ВІПО", 2018. С. 203-206.
80. Куцаб П. Форми та методи фінансового забезпечення транскордонного

- співробітництва. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Львів. 2014. Вип. 6 (110). С. 72-79.
81. Куцаб-Бонк К. Соціально-економічна конвергенція у транскордонному просторі між Україною та ЄС: тенденції, виклики, завдання. ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України". Львів, 2016р. 243 с.
82. Кушніренко О. М. Державна підтримка розвитку транскордонного співробітництва: автореф. дис. канд. екон. наук. К., 2007. 18 с.
83. Лаврова Е. В. Трансграничное сотрудничество: проблемы, перспективы и экономическая безопасность. Фундаментальные исследования. 2016. № 11-5. С. 1026-1030. URL: <http://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=41296>.
84. Левчук В. Ю. Методичний підхід до оцінки транскордонного ефекту співробітництва прикордонних регіонів. Економічний форум. 2015. № 2. С. 122-127.
85. Литвишко О. М. Модели и формы трансграничного сотрудничества. Каспийский регион: политика, экономика, культура. 2015. №2 (43). С. 171-178.
86. Ліньков М. О. Сучасні тенденції розвитку транскордонного співробітництва за участю прикордонних регіонів України. Менеджер. 2016. № 1. С. 113-119.
87. Лутчак В. Ф. Інституційне та ресурсне забезпечення політики транскордонного співробітництва України та країн Європейського Союзу. Ефективність державного управління. 2014. Вип. 39. С. 287-294.
88. Луцька Н. І. Сучасні підходи до вдосконалення системи фінансування транскордонного співробітництва в Україні. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького. 2015. № 11. С. 287-293.
89. Макогон Ю. Некоторые аспекты развития трансграничного сотрудничества на восточных границах Украины. URL: <http://docplayer.ru/31386498-Nekotoryye-aspekty-razvitiya-transgranichnogo-sotrudnichestva-na-vostochnyh-granichah-ukrainy.html>.
90. Манзюк О. О. Фінансові аспекти транскордонного співробітництва в Україні:

- проблеми та перспективи. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 4. С. 278-282.
91. Маркович В. В. Методичні підходи до дослідження соціально-економічної ефективності транскордонного співробітництва. Регіональна економіка. 2015. № 1. С. 136-144.
92. Матвеев Є. Статистичний аналіз транскордонної конвергенції регіонів. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. Регіональна конвергенція та транскордонні ринки. 2011. Вип. 5 (91). С. 33-44.
93. Международная банковская деятельность после кризиса стала более безопасной. Обзор МВФ. URL: <https://www.imf.org/ru/News/Articles/.../sopol040815a>.
94. Методологічні пояснення. URL: http://www.km.ukrstat.gov.ua/ukr/statinf/rp/rp_met.htm.
95. Мігущенко Ю. В. Проблеми та інноваційні стратегічні підходи й інструменти розвитку транскордонного співробітництва між Україною та Європейським Союзом в умовах децентралізації. Інтелект XXI. 2018. № 1. С. 20-24.
96. Мікула Н. А., Засадко В. В. Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції : монографія. К.: НІСД, 2014. 316 с.
97. Мікула Н. А., Толкованов В. В. Транскордонне співробітництво: посібник. К.: видавництво «Крамар», 2011. 259 с.
98. Мікула Н. А. Організаційно-економічні механізми активізації транскордонного співробітництва західними регіонами України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 3. С. 172-180.
99. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: монографія. Львів: ІРД НАН України, 2004. 395 с.
100. Мокринська З. В. Фінансові аспекти транскордонного співробітництва. Економічний аналіз. 2010. Вип. 5. С. 295-298.
101. Москаль О. І. Фінансове забезпечення розвитку агропромислового виробництва регіону (на матеріалах Чернівецької області): автореф. дис. канд. екон. наук. К., 2001. 16 с.

102. Ободовська В., Олійник Я. Сучасний соціально-економічний стан транскордонного співробітництва між Україною та республікою Польща. *Journal of Education, Health and Sport*. 2017. № 7(4). С. 210-221.
103. Огнева Н. Ф. Организационные аспекты развития трансграничного сотрудничества. URL: teoria-practica.ru/rus/files/arhiv_zhurnala/.../ogneva.pdf.
104. Олійник Д. С. Фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва: автореф. дис. канд. екон. наук. К., 2003. 17 с.
105. Папіш Н. Вплив транскордонного співробітництва на функціонування українсько-польського державного кордону. Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2014. Т. 27-28. С. 258-262.
106. Петров П. Ю. Стратегічне забезпечення транскордонного співробітництва. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 3(107). С. 181-188.
107. Пила В. І., Чмир О. С., Гарасюк О. А., Терещенко Т. В. Сучасна регіональна політика і транскордонне співробітництво. Хмельницький, 2006. 412 с.
108. Політика транскордонного співробітництва Львівської області. Аналітичний звіт. Львів: «Європейський діалог», 2015. URL: www.dialog.lviv.ua.
109. Польська допомога. URL: http://www.pauci.org/one_news.php?id=141.
110. Польський уряд презентував програму підтримки економіки України. URL: <http://eucon.ua/uk/pol-skoe-pravitel-stvo-prezentovalo-programmu-podderzhki-e-konomiki-ukrainy>.
111. Польсько-українська стратегія транскордонного співробітництва на 2007–2015 роки. Люблін, 2008. 240 с. URL: www.ekosphaera.org/.../Strategy_ua-pl_2007-2015__ukraini.
112. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки» № 554 від 23 серпня 2016 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/554-2016-p>.
113. Постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2015 № 821 «Деякі питання реалізації у 2015-2017 роках державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.

114. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 554 «Про затвердження Державної програми розвитку транскордонного співробітництва на 2016-2020 роки». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
115. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2002 р. № 587 «Деякі питання розвитку транскордонного співробітництва та єврорегіонів». URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
116. Постанова Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 р. № 385 Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
117. Притула Х. М., Цибульська Ю. О., Калат Я. Я., Цісінська О. Б. Сучасний стан і перспективи розвитку транскордонного співробітництва за участю прикордонних регіонів України: соціологічна оцінка. Регіональна економіка. 2016. № 2. С. 181-190.
118. Про ПАУСІ. URL: <http://www.pauci.org/about.php>.
119. Про Стратегію національної безпеки України. Указ Президента України від 26 травня 2015 року №287/2015. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>.
120. Про транскордонне співробітництво: Закон України від 24.06.2004 р. № 1861-IV. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1861-15>.
121. Програма транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна 2014-2020. URL: <https://www.pbu2020.eu/ua/pages/251>.
122. Проекти – Агенція Європейських інновацій. URL: http://aei.org.ua/projects_ua.
123. Протокол № 2 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями, який стосується міжтериторіального співробітництва від 05.05.1998 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1994_520.
124. Протокол № 3 до Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями стосовно об'єднань Єврорегіонального співробітництва (ОЄС). URL:

- http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1994_947.
125. Радвилавичюс Ш., Межевич Н. Роль приграничного сотрудничества между Европейским союзом и Российской Федерацией в двусторонних и региональных программах экономического развития. Брюссель: ЕСО, 2010. 125 с.
 126. Регіональна політика та механізми її реалізації: монографія. [за ред. М. І. Долішнього]. К.: Наукова думка, 2003. 504 с.
 127. Регіональна програма з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції на 2015 – 2018 роки: затв. рішенням Львів. обл. ради № 1327 від 17.03.2015р. URL: www.oblrada.lviv.ua/proekt/Rishennya/1327.doc.
 128. Регіональні стратегії розвитку. URL: <http://www.minregion.gov.ua/napryamki-diyalnosti/regional-dev/derzhavna-rehional-na-polityka/strategichne-planuvannya-regionalnogo-rozvitku/regionalni-strategiyi-rozvitku/regionalni-strategiyi-rozvitku>.
 129. Регламент ЄС № 1082/2006 Європарламенту і Ради від 05.07.2006 р. щодо Європейських угруповань територіального співробітництва. URL: www.eur-lex.europa.eu/.../LexUriServ.do?uri.
 130. Регламент ЄС № № 897/2014 «Правила реалізації програм прикордонного співробітництва, що фінансуються згідно з Регламентом (ЄС) № 232/2014 Європейського Парламенту і Ради про загальні положення Європейського інструменту сусідства» від 18.08.2014 р. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R0897&qid=1421236474671&from=EN>
 131. Рекомендація Ради Європи № 117/2002 «Про сприяння транскордонному співробітництву - важливому чиннику демократичної стабільності в Європі». URL: www.enpi.org.ua.
 132. Ренькас Т. І. Інституційне забезпечення міжрегіонального та транскордонного співробітництва західних областей України. Економіка та держава. 2014. № 7. С. 141–144.
 133. Реформування страхового сектору: польський досвід та українські реалії. URL: <http://www.ukrbizn.com/headline/231-reformuvannya-strahovogo-sektoru-polskiy-dosvd-ta-ukrayinsk-realyi.html>.

134. Ридевский Г. В. Пограничные районы Белорусии: оценка потенциала приграничного сотрудничества. Псковский регионологический журнал. 2006. №2. С. 141-151.
135. Розвиток транскордонного співробітництва : науково-аналітична доповідь. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2015. 52 с.
136. Розвиток транскордонного співробітництва: науково-аналітична доповідь. НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2017. 89 с.
137. Розвиток транскордонного співробітництва: Тіньовий сектор в економіці прикордонних територій: науково-аналітична доповідь. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2018. 65 с.
138. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції інтегрованого управління кордонами» від 28 жовтня 2015 р. № 1149-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>.
139. Роїк Н. Місцевий прикордонний рух – поштовх до розвитку українсько-польського транскордонного співробітництва. Вісник Прикарпатського університету. Політологія. 2013. Вип. 6-7. С. 195-204.
140. Савченко В. Ф. Перспективи прикордонного співробітництва в умовах політичної та економічної нестабільності в Україні. Міжрегіональний науково-практичний семінар. Архітектоніка транскордонної безпеки в контексті формування нової регіональної політики (25-26 черв. 2014 р.). Чернігів, 2014. С. 13-21.
141. Серебряк К. І. Методичний підхід до проведення компаративного аналізу показників економічного співробітництва регіонів. Економіка та держава. 2016. № 9. С. 56-61.
142. Синергія програм транскордонного співробітництва та стратегій регіонального розвитку в Україні / упоряд. Є. Романенко. Чернігів: Поліський фонд міжнародних та регіональних досліджень, 2018. 92 с.

143. Сорока М. П. Інструменти підвищення ефективності транскордонного співробітництва регіонів України. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2011_11_5.
144. Сороківська М. В., Гаврилюк Г. Є. Фінансове забезпечення розвитку прикордонних територій західних регіонів України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 4. С. 215-221.
145. Софіщенко І. Я. Проблеми фінансового забезпечення транскордонного співробітництва в євро регіоні. URL: http://euroregion2013.blogspot.com/2013/04/blog-post_807.html.
146. Співробітництво Львівської області з країнами Європейського Союзу у 2017 році. Державна служба статистики України, Головне управління статистики у Львівській області, 2018. 24 с.
147. Статистичний збірник "Співробітництво між Україною та країнами ЄС у 2017 році". К.: Державна служба статистики України, 2018. 181 с.
148. Статистичний збірник «Регіони України»-2017. Державна служба статистики України, 2017. Ч. 1 323 с.
149. Статистичний збірник «Регіони України»-2017. Державна служба статистики України, 2017. Ч. 2 687 с.
150. Сторонянська І. Механізм державного регулювання транскордонного співробітництва. Регіональна політика та механізми її реалізації / За ред. акад. НАН України М. І. Долішнього. К.: Наукова думка, 2003. С. 339–345.
151. Сторонянська І. Процеси конвергенції / дивергенції соціально-економічного розвитку регіонів України: підходи до оцінки. Регіональна економіка. 2008. №. 2. С. 73-84.
152. Стратегія транскордонного співробітництва Люблінського воєводства, Львівської області, Волинської області та Брестської області на 2014-2020 роки Квітень, Люблін, 2014. URL: volynrada.gov.ua/session/25/32-0.
153. Сукач О. Методика визначення фінансової забезпеченості регіону. Формування ринкової економіки в Україні. 2009. Вип. 19. С. 449–453.
154. Смолич Д. В. Інформаційне забезпечення створення та розвитку

- інноваційних кластерів в умовах транскордонного співробітництва регіонів. Економіка. Фінанси. Право. 2013. № 3. С. 29-30.
155. Терещенко Т. В. Науково-методичні основи забезпечення розвитку транскордонного співробітництва : автореф. дис. к.е.н. : спец. 08.10.01 "Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка". К., 2005. 20 с.
156. Територіальний розвиток та регіональна політика в Україні: актуальні проблеми, ризики та перспективи адміністративно-фінансової децентралізації / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України». Львів, 2017. 120 с.
157. Тимечко І. Р. Особливості розвитку транскордонного співробітництва в розрізі прикордонних регіонів України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 4. С. 117-124.
158. Тимечко І. Р. Розвиток транскордонного співробітництва в розрізі західних регіонів України. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2018. Вип. 2. С. 114-117.
159. Тичковська Л. Механізм фінансового забезпечення регіонального розвитку. URL: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/22222/17-Tychkovs%27ka.pdf?sequence=1>.
160. Ткачук Ю. В. Транскордонне співробітництво як інструмент вирівнювання соціально-економічного розвитку регіонів в рамках ЄС. Актуальні проблеми політики. 2015. Вип. 54. С. 130-136.
161. Трансграничные кредиты. Национальный банк Кыргызской Республики. URL: <http://www.nbkr.kg/contout.jsp?item=2145&lang=RUS&material=34377>.
162. Транскордонне співробітництво України в контексті євроінтеграції: монографія. К.: НІСД, 2014. 316 с.
163. Транскордонне співробітництво України: стан, проблеми, перспективи : монографія / І. В. Артёмов, З. С. Варналій, В. В. Гоблик та ін. ; М-во освіти і науки України, Закарпат. держ. ун-т, Навч.-наук. ін-т євроінтеграц. дослідж. Ужгород : МПП "Гражда", 2012. 520 с.
164. Тропіна В. Б. Фінансове забезпечення транскордонного співробітництва в

- Україні. Науковий вісник ЧДІЕУ. 2014. № 2 (22). С. 75-80.
165. Угода між Кабінетом Міністрів України та Урядом Республіки Польща про правила місцевого прикордонного руху. URL: [www.http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=616_138](http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=616_138).
166. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони № 1678-VII від 16.09.2014. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page.
167. Указ Президента України “Про Стратегію подолання бідності” від 15 серпня 2001 року № 637 / 2001. К., 2001. 7 с.
168. Українсько-польська транскордонна співпраця у сфері підтримки інновацій та енергозбереження. URL: http://www.uinteі.kiev.ua/viewpage.php?page_id=341.
169. Федоткина О.П. Финансово-инвестиционный потенциал региона в контексте устойчивого развития. Региональная экономика и управление: электронный научный журнал. 2014. № 3. С. 1-10.
170. Финансовая помощь ЕС для местных и региональных органов власти в странах Восточного партнерства: EUROPEAN UNION. Committee of the Region. URL: https://cor.europa.eu/en/engage/brochures/Documents/EU%20financial%20assistance%20available%20to%20local%20and%20regional%20authorities%20in%20Eastern%20Partnership%20Countries/2489_Broch-Financial%20assistance_RU.pdf.
171. Фреяк А. Фінансовий механізм забезпечення транскордонного співробітництва в контексті реалізації європейської політики сусідства. Актуальні проблеми міжнародних відносин. 2012. Вип. 105(2). С. 233-240.
172. Цедік М. Г. Форсайт як метод стратегічного планування регіонального розвитку в сфері транскордонного співробітництва в Україні. Науковий вісник Академії муніципального управління. Управління. 2012. Вип. 4. С. 255-261.
173. Циганова Н. В. Закономірності транскордонного руху банківського капіталу. Наукові праці НДФІ. 2018. № 2(83). С. 79-83.
174. Черевко Г., Бенцак О., Іванов А. Теоретико-методологічні засади

- дослідження транскордонного співробітництва. Аграрна економіка. 2016. Т. 9, № 3-4. С. 3-8.
175. Черніков Д., Хорольський Р., Синьоокій О. Регіональна політика та Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: http://parlament.org.ua/upload/docs/materials_3.pdf.
176. Школа І. М., Короп Б. М. Методичні підходи до оцінки ефективності транскордонного співробітництва. URL: http://zbirnuk.bukuniver.edu.ua/issue_articles/17_1.pdf.
177. Янків М. Засоби удосконалення організаційно-економічного забезпечення розвитку українсько-польського транскордонного регіону. Соціально-економічний потенціал транскордонного співробітництва. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. С.39-42.
178. Bank Danych Lokalnych. Główny Urząd Statystyczny. URL: <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>.
179. Biuletyn statystyczny straży granicznej za 2017 r. Komenda Główna Straży Granicznej. Warszawa, styczeń 2018 r. URL: <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html>.
180. Blatter J. Political co-operation in cross-border regions: two explanatory approaches. URL: <http://www-sre.wu.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa96/SESSION.H/h147.pdf>.
181. Bufon M. Cross-border policies and spatial and social integration: between challenges and problems. URL: <http://esrap.geo.uni.lodz.pl/uploads/publications/articles/v18n2/BUFON.pdf>.
182. Cross-Border Cooperation. URL: <http://www.enpicbcmed.eu/enicbcmed-2014-2020/cross-border-cooperation>.
183. Cross-Border Cooperation. Cross-Thematic Study of INTERREG and ESPON activities. URL: www.interact-eu.net.
184. Cross-Border Financing. URL: <http://www.investopedia.com/terms/c/cross-border-financing.asp>.

185. Decoville A., Durand F., Feltgen V. Opportunities of cross-border cooperation between small and medium cities in Europe. Luxemburg Institute of socio-economic research. URL: <https://www.danube-capacitycooperation.eu/files/94>.
186. Draft added value of cross-border cooperation. Gronau, October 2015. URL: http://www.aebr.eu/files/publications/151013_Added_Value_of_CBC_clean_final_version_JG_and_MGR_EN.pdf.
187. EUROPA - European Union website, the official EU website. URL: europa.eu.
188. European Comission. Regional policy. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/what/investment-policy.
189. Ex-ante assessment methodology for financial instruments in the 2014-2020 programming period: General methodology covering all thematic objectives. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/it/information/publications/reports/2014/ex-ante-assessment-methodology-for-financial-instruments-in-the-2014-2020-programming-period-general-methodology-covering-all-thematic-objectives-volume-i.
190. Faraday PL-BY-UA. URL: <http://www.pl-by-ua.rescluster.eu>.
191. Financial instruments in European Territorial Cooperation programmes 2014-2020. URL: http://admin.interact-eu.net/downloads/8114/INTERACT_Draft_paper_FINANCIAL_INSTRUMENTS_IN_EUROPEAN_TERRITORIAL_COOPERATION_PROGRAMMES_2014_2020_06_2013.pdf.
192. Gerfert S. Cross-Border Cooperation: Transforming Borders. URL: https://essay.utwente.nl/60149/1/BSc_S_Getfert.pdf.
193. Główny Urząd Statystyczny: Bazy danych. URL: <http://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych>.
194. Interreg A - Cross-border cooperation. URL: http://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/european-territorial/cross-border/#3.
195. Kucab P., Maksimeczuk A., Sidorowicz L. Nowa jakość polskich granic wschodnich i jej znaczenie dla rozwoju społeczności lokalnych. Część druga –

- Niektóre ekonomiczne konsekwencje nowej jakości polskich granic dla społeczności lokalnych w dziedzinie turystyki międzynarodowej i migracji zagranicznych. Nowe elementy otoczenia społeczności lokalnych. T. II. Zmiany w rozwoju regionalnym i funkcjonowaniu wschodniego pogranicza Polski. Praca zbiorowa pod redakcją A. Maksimczuka i I. Przychockiej. 2012. S. 103-156 (128-156).
196. Kucab P., Chapkouskaya H. Stosunki gospodarcze Polski i Ukrainy na przestrzeni ostatnich lat. Transgraniczność jako czynnik rozwoju regionu (na przykładzie województwa podlaskiego). T.1. Szanse i zagrożenia rozwoju współpracy wschodnich regionów przygranicznych. 2014. s. 321-330.
197. Kurowska-Pysz J., Szczepanska-Woszczyzna K. The analysis of the determinants of sustainable cross-border cooperation and recommendations on its harmonization. Sustainability. 2017. № 9.
198. Kuzmin O., Kravchenko I. Cross-border cooperation of enterprises: essence and significance. Econtechmod. an international quarterly Journal 2014. Vol. 3. No. 2. 35–40.
199. Large Infrastructure Projects. URL:<https://www.pbu2020.eu/en/pages/206>.
200. Lubuskie Province as location. Industrialspace.pl URL: http://www.industrialspace.pl/lubuskie-jako-lokalizacja_en.html.
201. Luis De Sousa Understanding European Cross-border Cooperation: A Framework for Analysis. URL: http://www.ics.ul.pt/rdonweb-docs/ics_lsousa_understanding_ari.pdf.
202. Mały Rocznik Statystyczny Polski 2015. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny. URL: <http://stat.gov.pl>.
203. Medeiros E. (Re)Defining the Euroregion Concept. P. 12. URL: http://www.ccmар.ualg.pt/gostodofrio/ct/Euroregion_Eduardo_Medeiros.pdf.
204. Medeiros E. Cross-Border Cooperation in EU Regional Policy: a fair deal? URL: http://pocstep.eu/sites/default/files/DOC_EdMedeiros_fair_deal_ENG.pdf.
205. Mochnaczewski P. Cele i zadania współpracy transgranicznej i międzyregionalnej ze szczególnym uwzględnieniem wschodnich sąsiadów Polski

- //Regiony, euroregiony, rozwój regionalny. Red. M. Baltowski. Seria «Euroregion Bug». T. IV. Norbertinum, Lublin. 1996.
206. Paiders J. Quantitative measurement of cross-border interactions (example of Africa). *Regional Formation and Development Studies*. 2014. No 1 (6). p. 74-82.
207. Pelc K. Financial instruments in european territorial cooperation programmes 2014-2020. URL: http://admin.interact-eu.net/downloads/8114/INTERACT_Draft_paper_Financial_instruments_in_european_territorial_cooperation_programmES_2014_2020_06_2013.pdf.
208. Perspektywy przygranicznej współpracy polsko-ukraińskiej w świetle członkostwa polski w unii europejskiej / J. Andreasik, B. Kawalko, E. Kawecka-Wyrzykowska; Ludność i warunki mieszkaniowe w Euroregionie Bug. Lublin. 2004. 134 c.
209. Philip R. Lane Cross-Border Financial Linkages: Identifying and Measuring Vulnerabilities. URL: <https://www.imf.org/external/NP/seminars/eng/2014/statsforum/pdf/lane.pdf>.
210. Pierwszy nabór wniosków - PWT Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020. URL: <https://www.pbu2020.eu/pl/pages/244>.
211. Pierwszy nabór wniosków - PWT Polska-Białoruś-Ukraina 2014-2020. URL: <https://www.pbu2020.eu/pl/pages/273>.
212. Pisarenko S. Bariery społeczno-gospodarcze ukraińsko-polskiej współpracy transgranicznej [w:] Czynniki i bariery regionalnej współpracy transgranicznej – próba syntezy, red. J. Kitowski, Rzeszów. 1998.
213. Practical Guide to Regional Foresight. Published by the European Communities. FOREN (2001). URL: <http://foresight.jrc.ec.europa.eu/documents/eur20128en.pdf>.
214. Programming of the European Neighbourhood Instrument (ENI) - 2014-2020 Programming document for EU support to ENI Cross-Border Cooperation (2014-2020). URL: http://eeas.europa.eu/enp/pdf/financing-the-enp/enp_wide_strategic_priorities_2014_2020_and_multi_annual_indicative_programme_2014_2017_en.pdf.
215. Quarterly Report on the Euro Area Volume 15, No 2 (2016) URL:

- http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/eeip/pdf/ip030_en.pdf#page=9.
216. Regiony Polski-2017. Główny Urząd Statystyczny - Warszawa: Główny Urząd Statystyczny. URL: <http://stat.gov.pl>.
217. Regulation of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 on the financial rules applicable to the general budget of the Union and repealing Council Regulation (EC, Euratom). No 1605/2002. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32012R0966&from=EN>.
218. Rocznik Statystyczny Województw-2017: Statistical Yearbook of the Regions – Poland Główny Urząd Statystyczny Statistics Poland. Warszawa: Główny Urząd Statystyczny [Електронний ресурс]. URL: <http://stat.gov.pl>.
219. Ruch graniczny oraz wydatki cudzoziemców w Polsce i Polaków za granicą. URL: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/handel/ruch-graniczny-oraz-wydatki-cudzoziemcow-w-polsce-i-polakow-za-granica>.
220. Ruch graniczny oraz wydatki cudzoziemców w Polsce i Polaków za granicą w 2016 r., Główny Urząd Statystyczny, Urząd Statystyczny w Rzeszowie, Warszawa-Rzeszów, 2017.
221. Straż Graniczna: Komenda Główna Straży Granicznej. URL: <https://www.strazgraniczna.pl/pl/>.
222. Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej na obszarach przygranicznych przy zewnętrznej granicy Unii Europejskiej na terenie Polski w 2014 roku. Warszawa-Rzeszów: Główny Urząd Statystyczny. URL: <http://stat.gov.pl>.

ДОДАТКИ

Таблиця А.1

Економічні індикатори розвитку транскордонного співробітництва прикордонних регіонів України в рамках співпраці "Україна-Польща"

Показники	Одиниці виміру	2013р.				2014р.				2015р.				2016р.				2017р.			
		Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська
Обсяги торгівлі товарами і послугами ТКС	млн. дол. США	6622,4	1089,1	222,8	133,8	5716	865,3	247,9	142,9	4301,5	619,3	210,4	97,5	4893,5	776,5	191,9	112,6	6179	1010	274	175,5
Загальний обсяг торгівлі товарами і послугами	млн. дол. США	162032,2	4455,7	1817,8	3680,4	126224,3	4271,8	1531,7	3350,9	90903,3	3074,1	1322,3	2300	90806	3448,7	1810,9	2496,9	109062,4	4298,4	2113	3053,4
Обсяг експорту ТКС	млн. дол. США	2548	326,8	68,6	75,2	2645	310,3	149,1	83,2	1977,5	265,9	134,1	55,3	2200	317,6	114,1	65,3	2725	439,0	140	106,6
Загальний обсяг експорту	млн. дол. США	77545,2	1686,6	686,4	1580,8	65422,5	1716,4	745,7	1583,6	47863,8	1576	683,5	1267,4	46229,7	1669,3	662,7	1347,7	53979,1	2056,3	752,7	1691,5
Обсяг імпорту ТКС	млн. дол. США	4074,4	762,3	154,2	58,6	3071	555,0	98,8	59,7	2324	353,4	76,3	42,2	2693,5	458,9	77,8	47,3	3454	571,0	134	68,9
Загальний обсяг імпорту	млн. дол. США	84487,0	2769,1	1131,4	2099,6	60801,8	2555,4	786,0	1767,3	43039,5	1498,1	638,8	1032,6	44576,3	1779,4	1148,2	1149,2	55083,3	2242,1	1360,3	1361,9
Валовий регіональний продукт	млн. дол. США	190570	7926	1718,5	2678	133466	6133	2035	2029	91051	4336	1452	1326	91745	4417	1375	1246	110514	5459	1925	1594
Валовий регіональний продукт на 1 особу	дол. США	2789	3121	1651,4	2133	2636	2416	1953	1612	2110	1710	1391	1053	2150	1743	1320	989,5	2601	2156	1851	1267
Коефіцієнт співвідношення транскордонного експорту та імпорту	коэф.	0,6254	0,4287	0,4449	1,2833	0,8613	0,5591	1,50931	1,3936	0,8509	0,7524	1,7575	1,3104	0,8168	0,6921	1,4666	1,3805	0,7889	0,7688	1,0448	1,5472
Коефіцієнт економічної проникності кордону	млн. дол. /км	12,3783	3,8896	1,0018	4,1043	10,6841	3,0904	1,1147	4,3834	8,0402	2,2118	0,9460	2,9908	9,1467	2,7732	0,8629	3,4540	11,5495	3,6071	1,2320	5,3834
Коефіцієнт ТКС в експорті	коэф.	0,0329	0,1938	0,0999	0,0476	0,0404	0,1808	0,1999	0,0525	0,0413	0,1687	0,1962	0,0436	0,0476	0,1903	0,1722	0,0485	0,0505	0,2135	0,1860	0,0630
Коефіцієнт ТКС в імпорті	коэф.	0,0482	0,2753	0,1363	0,0279	0,0505	0,2172	0,1257	0,0338	0,0540	0,2359	0,1194	0,0409	0,0604	0,2579	0,0678	0,0412	0,0627	0,2547	0,0985	0,0506

Джерело: складено на основі [27, 46,148, 149]

**Економічні індикатори розвитку транскордонного співробітництва
Польщі в рамках співпраці "Україна-Польща"**

Показники	Одиниці виміру	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.
Обсяги торгівлі товарами і послугами ТКС	mln PLN	25000,8	20235,4	18841,9	23019,5	27335,3
Загальний обсяг торгівлі товарами і послугами	mln PLN	1502669,4	1611990,2	1726470	1867676	2060201
Обсяг експорту ТКС	mln PLN	18019,8	13136,9	12446,3	15059,2	18203
Загальний обсяг експорту	mln PLN	767470,9	818390,2	891075,4	971399,3	1070924,2
Обсяг імпорту ТКС	mln PLN	6981	7098,5	6395,6	7960,3	9133
Загальний обсяг імпорту	mln PLN	735198,5	793600,0	835394,4	896276,8	989276,8
Коефіцієнт співвідношення транскордонного експорту та імпорту	коєф.	2,5813	1,8507	1,9461	1,8918	1,9873
Коефіцієнт економічної проникності кордону	млн. PLN. /км	46,7305	37,8232	35,2185	43,0271	51,0940
Коефіцієнт ТКС в експорті	коєф.	0,0235	0,0161	0,0140	0,0155	0,0170
Коефіцієнт ТКС в імпорті	коєф.	0,0095	0,0089	0,0077	0,0089	0,0092

Джерело: складено на основі [178, 179, 193]

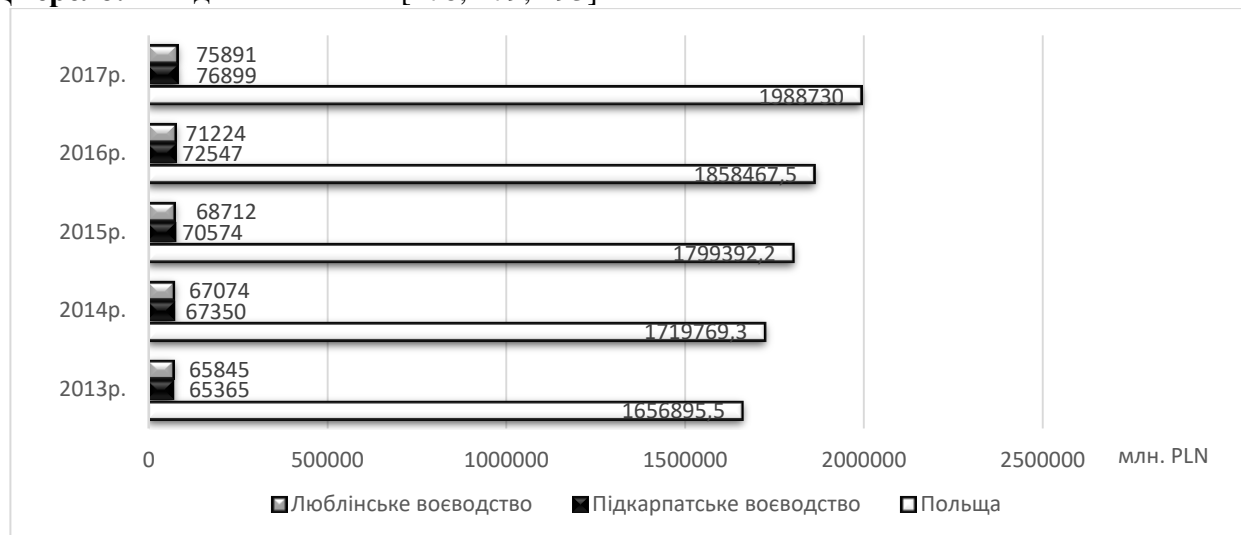

Рис. А.1. Динаміка ВРП прикордонних регіонів Польщі за 2013-2017рр.
Джерело: складено на основі [178, 179, 193]

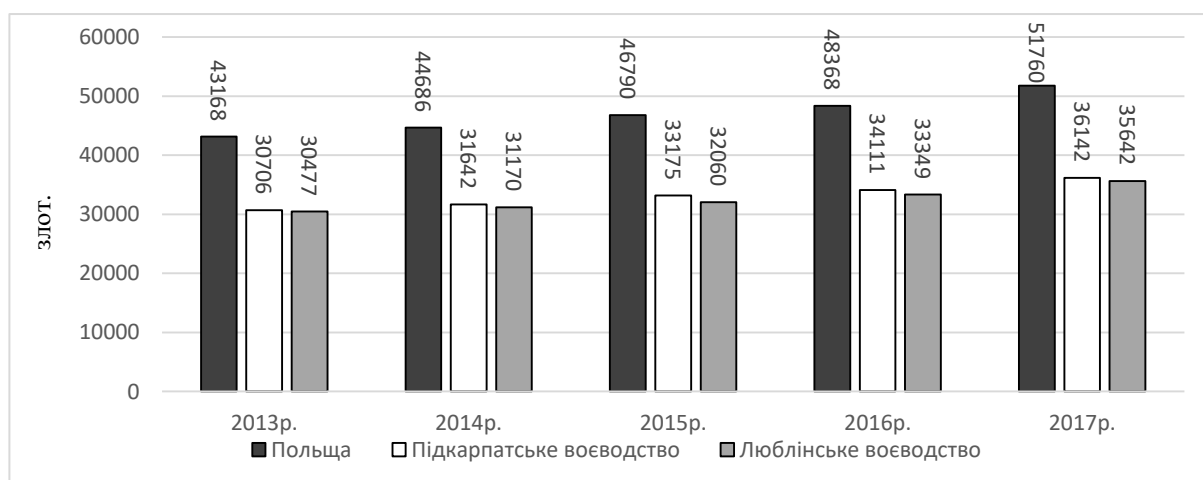

Рис. А.2. Динаміка ВРП на 1 особу прикордонних регіонів Польщі за 2013-2017рр.

Джерело: складено на основі [178, 179, 193]

Фінансові індикатори розвитку транскордонного співробітництва в рамках співпраці "Україна-Польща"

Показники	Одиниці виміру	2013р.	2014р.	2015р.	2016р.	2017р.
1	2	3	4	5	6	7
Загальні видатки, іноземців у Польщі;	МЛН. злот.	8172,7	35396,7	37663,0	39108,4	41526,3
в тому числі українців	МЛН. злот.	4616,13	5679,3	6483,3	7148,2	7699,0
Загальні видатки поляків за кордоном,	МЛН. злот.	698,4	18054,9	18538,4	18906,0	20057,0
в т. ч. в Україні;	МЛН. злот.	241,3	203,3	213,8	225,6	212,6
Частка видатків поляків в рамках прикордонного руху в цілому	%	7,9	33,8	33,0	32,6	32,5
в тому числі в Україні;	%	5,0	3,5	3,2	3,1	1,1
Частка видатків українців в рамках прикордонного руху в цілому	%	95,0	96,5	96,8	96,9	98,9
Середні видатки українців	злот	647,51	734,28	693,07	713,83	750,56
Загальна кількість перетинів кордону українців	тис. разів	14436,5	15697,1	18976,9	20327,4	20711
Середні видатки поляків	злот	206,99	201,45	197,50	195,10	198,47
Загальна кількість перетинів кордонів поляків	тис. разів	2329,3	2007,7	2138,8	2307,1	2142,7
Загальна кількість перетинів кордонів українців в рамках малого прикордонного руху	тис. разів	7462,8	8415,3	10735,3	9820,3	8476,9
Середні видатки українців впродовж року в рамках малого прикордонного руху;	злот	617,25	556,91	539,97	590,81	647,07

Продовження додатку Б

1	2	3	4	5	6	7
видатки нерезидентів в Польщі в рамках кордонів ЄС	млн. злот.	...	21346,4	22883,8	23651,2	24556
видатки нерезидентів в Польщі в рамках Україна-Польща;	млн. злот.	3977,6	5679,3	6483,3	7148,2	7699,1
в т.ч.						
Підкарпатське воєводство	млн. злот.	2445,6	3179,6	3619,2	3970,8	41243
Люблінське воєводство	млн. злот.	3578,8	3988,7	4056,7	4309,2	44783
видатки поляків за кордоном у рамках воєводств та кордонів з Україною;	млн. злот.	241,3	203,3	213,8	222,6	212,6
в т.ч.						
Підкарпатське воєводство	млн. злот.	120,1	109,8	118,3	128,3	130,3
Люблінське воєводство	млн. злот.	163,1	151	150,1	151,1	151,9
загальний обсяг фінансування транскордонних проектів і програм;	Програма ТКС - Польща-Білорусь-Україна 2014-2020 – 165 млн. євро					
Експорт послуг, пов'язаних з фінансовою діяльністю до Польщі	тис. дол. США	239,7	1058,3	296,2	145,9	224,8
Імпорт послуг, пов'язаних з фінансовою діяльністю з Польщі	тис. дол. США	1449,4	6493,0	7125,0	2746,6	654,2

Джерело: складено на основі [178, 179, 193]

Таблиця В.1

Індикатори техніко-технологічного потенціалу розвитку транскордонного співробітництва прикордонних регіонів
України в рамках співпраці "Україна-Польща"

Показник и	Одини ці виміру	2013р.				2014р.				2015р.				2016р.				2017р.			
		Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Обсяги інвестицій в основний капітал	млн. грн.	249873,4	9816,7	3327,1	2645,8	219419,9	9555,0	3389,7	2638,7	273116,4	13386,5	6166,8	3778,4	359216,1	18605,2	6384,2	4663,0	448461,5	24105,9	7041,9	5623,7
Кількість суб'єктів за ЄРДПОУ, що займаються експортом продукції	од.	13679	742	308	422	13753	790	319	434	14688	856	359	488	15579	921	395	521	16475	961	400	488
Кількість суб'єктів за ЄРДПОУ, що займаються імпортом продукції	од.	24652	1540	479	508	22426	1494	465	497	22300	1555	494	493	24912	1744	515	535	27113	1943	579	573
Обсяг прямих іноземних інвестицій, в Україну, всього	млн. дол. США	53704,0	1701,4	341,3	437,5	40725,4	1374,9	271,8	376,6	36154,5	1101,0	247,1	311,8	37655,5	1093,2	234,8	317,7	39144	1187,7	265,4	328,4
Обсяг прямих іноземних інвестицій з Польщі, всього	млн. дол. США	819,8	402	38,7	39,9	808,6	271,4	36,6	36,4	758,3	282,2	35,9	36,0	760,4	111,4	36,0	35,8	815,5	133,4	36,3	36,5
Обсяг прямих іноземних інвестицій, з України, всього	млн. дол. США	6702,9	43,8	-	-	6702,9	38,1	-	-	6315,2	34,5	-	-	6340,6	15,4	-	-	6339,8	10,3	-	-

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
Обсяг прямих іноземних інвестицій до Польщі, всього	млн. дол. США	56,4	-	-	-	53,4	-	-	-	50,2	-	-	-	44,4	-	-	-	6,8	-	-	-
Прямі іноземні інвестиції на 1 особу прикордонного регіону	дол. США	1249,8	547,2	328,8	349,2	950,8	475,3	260,9	266,2	847,2	437,7	237,6	248,1	886,0	441,8	225,9	252,9	746,9	472,5	242,3	258,9
Обсяг витрат на дослідження і розробки	млн. грн.	10248,5	280,2	16,5	35,5	9487,5	260,3	10,2	31,5	11003,6	272,1	13,9	38,9	11530,7	264,8	13,6	46,4	13379,9	366	18,4	55,2
Витрати на дослідження і розробки, % до ВРП	%	0,67	0,44	0,08	0,17	0,60	0,36	0,04	0,13	0,55	0,29	0,04	0,13	0,48	0,23	0,04	0,14	0,51	0,41	0,07	0,16

Джерело: складено на основі [27, 46, 148, 149]

Таблиця Г.1

Індикатори перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони в рамках співпраці "Україна-Польща"

Показники	Одиниці виміру	2013р.				2014р.				2015р.				2016р.				2017р.			
		Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська
Кількість прибулих	осіб	621842	29077	15544	6561	542506	28130	14299	6592	533278	31499	16253	6103	256808	31031	4523	3311	442287	29097	8673	6013
Кількість вибулих	осіб	621842	29852	15545	7466	519914	26587	13604	7441	519045	30164	16134	7754	246188	26049	5778	4293	430290	26431	9496	6110
Міграційний приріст (скорочення) населення	осіб	-	-775	-1	-905	22592	1543	695	-849	14233	1335	119	-1651	10620	4982	-1255	-982	11997	2666	-823	-97
Пасажирооборот за всіма видами транспорту	млн.пас.км	128508,2	-	-	-	106147,8	-	-	-	97280,7	-	-	-	102239,4	-	-	-	99277,7	-	-	-
Кількість поляків, які в'їхали в Україну	осіб	1259209	-	-	-	1123945	-	-	-	1156011	-	-	-	1195163	-	-	-	1144249	-	-	-
Кількість українців, які виїхали до Польщі	осіб	6991778	-	-	-	7657021	-	-	-	9505713	-	-	-	10111086	-	-	-	9990978	-	-	-

Джерело: складено на основі [27, 46,148, 149]

Таблиця Г.2

Характеристики прикордонних територій України, які мають спільний кордон з Польщею

Показники	Одиниці виміру	Україна	Львівська область	Волинська область	Закарпатська область
Загальна протяжність кордону	км.	535	280	222,4	32,6
Загальна площа транскордонних регіонів	км ²	603548	21831	20100	12777
Кількість пунктів перетину	од	14	10	4	-

Джерело: складено на основі [27, 46,148, 149]

Таблиця Г.3

Індикатори перетину, контролю, безпеки, мобільності та міграції через кордони в рамках співпраці "Україна-Польща"

Показники	Одиниці виміру	2013р.			2014р.			2015р.			2016р.			2017р.		
		Польща	Підкарпатське	Львівське	Польща	Підкарпатське	Львівське	Польща	Підкарпатське	Львівське	Польща	Підкарпатське	Львівське	Польща	Підкарпатське	Львівське
Загальна кількість перетинів кордону "Україна-Польща"	тис. разів	16765,8	-	-	17704,8	-	-	21115,7	-	-	22634,5	-	-	22853,7	-	-
іноземці		14436,5	-	-	15697,1	-	-	18976,9	-	-	20327,4	-	-	20711,0	-	-
поляки		2329,3	-	-	2007,7	-	-	2138,8	-	-	2307,1	-	-	2142,7	-	-
в рамках малого прикордонного руху		7462,8	-	-	8415,3	-	-	10735,3	-	-	9820,3	-	-	8476,9	-	-
Загальна кількість перетину кордону в рамках прикордонного руху	тис. разів	16765,8	9425,9	7339,9	17704,8	9568,3	8136,6	21115,7	11089,2	10026,5	22634,4	11838,5	14630,5	22853,7	-	-
поляки з Польщі		1161,9	659,9	502,0	998,7	578,2	420,5	1056,3	636,7	419,6	1150,7	724,4	694,3	1071,5	-	-
поляки до Польща		1167,4	663,8	503,6	1009,0	586,5	422,5	1082,4	651,4	431,1	1156,4	729,2	696,5	1071,2	-	-
іноземці до Польщі		7288,7	4148,5	3140,2	7952,1	4296,8	3655,3	9603,2	4981,5	4621,6	10287,8	5291,9	6620,9	10431,4	-	-
іноземці з Польщі		7147,8	3953,7	3194,1	7745,0	4106,8	3638,2	9373,8	4819,6	4554,1	10039,6	5093,1	6618,7	10279,6	-	-
Міграційний приріст (скорочення) населення	осіб	-	-3102	-5627	-	-2249	-5760	-	-2708	-4814	-	-1639	-4067	...	-	-

Джерело: складено на основі [178, 179, 193]

Характеристики прикордонних територій Польщі, які мають спільний кордон з Україною

Показники	Одиниці виміру	Польща	Підкарпатське воєводство	Люблінське воєводство
Загальна протяжність кордону	км.	535	239	296
Загальна площа транскордонних регіонів	км ²	312695	17846	25122
Кількість пунктів перетину	од	14	8	6

Джерело: складено на основі [178, 179, 193]

Таблиця Д.1

Індикатори розвитку освіти, науки та культури в рамках співпраці "Україна-Польща"

Показники	Одиниці виміру	2013р.				2014р.				2015р.				2016р.				2017р.			
		Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська
Обсяг і вартість наукової роботи в межах міжнародної співпраці та грантів	млн. грн.	37,65	-	-	-	4,07	-	-	-	6,11	-	-	-	2,93	-	-	-	2,41	-	-	-
обсяги іноземного фінансування наукових та науково-технічних робіт	млн. грн.	2411,5	5,875	0,046	0,844	2043,0	7,873	0,608	1,280	2077,6	5,83	0,035	-	2550,3	11,462	0,002	3,021	32628,4	-	-	-
внутрішні	млн. грн.	13212,0	7,736	6,917	-	1221,4	13,745	2,431	-	1834,1	35,8	-	-	2063,7	35,9	0,187	0,258	-	-	-	-
зовнішні	млн. грн.	326,4	7,984	1,340	-	533,1	3,103	0,147	-	205,4	12,8	12,1	-	394,0	12,7	-	0,016	-	-	-	-
в'їзд в Україну іноземців загалом з метою туризму	тис осіб	488496	-	-	-	146804	-	-	-	137906	-	-	-	172848	-	-	-	39958	-	-	-
туристи з Польщі	тис осіб	6670	-	-	-	588	-	-	-	97	-	-	-	132	-	-	-	207	-	-	-
кількість виїздів наукових працівників на стажування, навчання, роботу тощо	од	10890	1056	58	261	7368	774	42	229	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Джерело: складено на основі [27, 46,148, 149]

Таблиця Е.1

Соціальні індикатори в рамках співпраці "Україна-Польща"

Показники	Одиниці виміру	2013р.				2014р.				2015р.				2016р.				2017р.			
		Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська	Україна	Львівська	Волинська	Закарпатська
загальна чисельність населення	тис. осіб	45426,2	2538,4	1041,3	1256,9	42929,3	2537,8	1042,9	1259,6	42760,5	2534,2	1042,7	1259,2	42584,5	2534,0	1041,0	1258,8	42386,4	2529,6	1038,5	1258,2
середня кількість жителів на 1 км ² населення регіону	осіб/км ²	75	116	52	98	71	116	52	99	71	116	52	99	71	116	52	99	70	116	52	98
кількість зайнятих	тис. осіб	20404,1	1105	445,7	541,2	18073,3	1038	410,5	521,4	16443,2	1042	397,3	519,3	16276,9	1047	382,1	505,5	16156,4	1050,8	366,0	496,3
кількість безробітних	тис. осіб	1576,5	84,3	37,9	45,6	1847,6	97,2	44,9	53,1	1654,7	92,7	43,1	52,5	1678,2	88	49,7	56,3	1698,0	85,8	52,1	58,2
економічно активне населення	тис. осіб	21980,6	1189	483,6	586,8	19920,9	1135,4	455,4	574,5	18097,9	1134,7	440,4	571,8	17955,1	1134,9	431,8	561,8	17854,4	1136,6	418,1	554,5
середньомісячна номінальна заробітна плата 1 працюючого	євро	308	263	243	241	221	188	173	175	173	150	136	140	183	161	143	152	226	203	186	202
рівень безробіття за МОП	%	7,2	7,1	7,8	7,8	9,3	8,6	9,9	9,2	9,1	8,2	9,8	9,2	9,3	7,7	11,5	10,0	9,5	7,5	12,5	10,5
рівень бідності в т. ч.																					
відносний критерій за витратами	%	24,5	28,3	32,5	19,7	25,5	29,5	35,3	24,6	22,9	19,0	25,5	21,8	23,5	20,4	20,7	8,1
абсолютний критерій за доходами нижче фактичного прожиткового мінімуму	%	8,4	10,9	7,5	9,8	9,1	10,4	8,0	12,9	51,9	60,2	58,9	49	51,1	47,3	57,0	47,1
рівень економічної активності населення	%	65,0	63,3	64,8	63,5	62,4	60,5	60,9	62,2	62,4	60,5	58,8	61,9	62,2	60,6	57,7	60,9	62,0	60,8	55,8	60,1
співвідношення зайнятих до безробітних	разів	12,9	13,1	11,8	11,9	9,8	10,7	9,1	9,8	9,9	11,2	9,2	9,9	9,7	11,9	7,7	9,0	9,5	12,2	7,0	8,5
частка безробітних у економічному активному населенні	%	7,2	7,1	7,8	7,8	9,3	8,6	9,9	9,2	9,1	8,2	9,8	9,2	9,3	7,8	11,5	10,0	9,5	7,5	12,5	10,5
забезпеченість житлом	м ² /особу	23,8	22,0	21,0	23,4	22,6	22,8	22,2	24,0	22,9	22,8	22,5	24,2	23,1	23,1	23,0	24,4	23,3	23,6	...	24,7

Джерело: складено на основі [27, 46, 148, 149]

Таблиця Е.2

Соціальні індикатори в рамках співпраці "Україна-Польща"

Показники	Одиниці виміру	2013р.			2014р.			2015р.			2016р.			2017р.		
		Польща	Підкарпатське	Люблінське	Польща	Підкарпатське	Люблінське	Польща	Підкарпатське	Люблінське	Польща	Підкарпатське	Люблінське	Польща	Підкарпатське	Люблінське
загальна чисельність населення	тис. осіб	38496,0	2129,3	2156,2	38478,6	2129,2	2147,7	38437,2	2127,7	2139,7	38433,0	2127,7	2133,3	38433,6	2129,1	2126,3
середня кількість жителів на 1 км ² населення регіону	осіб/км ²	123	119	86	123	119	85	123	119	85	123	119	85	123	119	85
кількість зайнятих	тис. осіб	15568	800	958	15862	777	988	16084	797	1026	16197	831	866	16423	848	867
кількість безробітних	тис. осіб	1793	134	110	1567	126	108	1304	105	105	1063	88	75	844	78	67
економічно активне населення	тис. осіб	17361	934	1068	17428	903	1096	17388	901	1131	17443	919	941	17267	926	934
середньомісячна номінальна заробітна плата 1 працюючого	євро	872	750	788	902	780	815	932	806	836	929	803	831
рівень безробіття за МОП	%	10,3	14,3	10,3	9,0	14,0	9,9	7,5	11,7	9,3	6,2	9,6	8,0
рівень бідності																
крайня межа бідності (прожитковий мінімум)	%	7,4	9,4	9,4	7,4	8,7	8,2	6,5	9,3	8,6	4,9	8,8	7,8	4,3
відносна бідність	%	16,2	20,9	21,5	16,2	21,1	17,1	15,5	21,1	19,2	13,9	22,3	18,5	13,4
нормативна межа бідності	%	12,8	16,9	17,6	12,8	15,3	12,8	12,2	17,1	14,9	12,7	21,3	17,2	10,7
рівень економічної активності населення	%	55,9	56,2	56,6	56,2	54,5	56,3	51,9	54,2	56,0	52,8	55,9	55,0	54,2	57,1	56,8
співвідношення зайнятих до безробітних	разів	8,7	6,0	8,7	10,1	6,2	9,1	12,3	7,6	9,8	15,2	9,4	11,5	19,5	10,9	12,9
частка безробітних у економічному активному населенні	%	10,3	14,3	10,3	9,0	14,0	9,9	7,5	11,7	9,3	7,9	9,6	8,0	4,9	8,4	7,2
забезпеченість житлом	м ² /особу	26,3	24,0	26,6	26,7	24,4	27,0	27	24,7	27,4	27,4	25,1	27,7	27,8	26,1	28,1

Джерело: складено на основі [178, 179, 193]

Вихідні дані для формування прогнозних даних транскордонного співробітництва

Таблиця Ж.1

Рік	y_1	y_2	y_3	y_4	y_5	y_6	y_7	y_8	y_9	y_{10}
2008	7001,9	594,3	205,1	694,7	46,9	20972,3	16975	13785,4	1995,4	6994,6
2009	3593,4	611,2	189,1	847,0	47,3	20191,5	17012	13876,4	2007,4	7003,2
2010	4810,2	619,4	193,2	913,0	47,0	20266,0	17153	14001,2	2146,3	7113,3
2011	6209	627,1	199,8	834,3	46,3	20324,2	17295	13996,3	1954,9	7264,9
2012	6418,2	632,8	203,5	897,2	52,3	20354,3	17394	14123,6	2128,2	7552,3
2013	6622,4	647,51	206,99	819,8	56,4	20404,1	15568	14436,5	2329,3	7462,8
2014	5716	734,28	201,45	808,6	53,4	18073,3	15862	15697,1	2007,7	8415,3
2015	4301,5	693,07	197,50	758,3	50,2	16443,2	16084	18976,9	2138,8	10735,3
2016	4893,5	713,83	195,10	764,4	48,7	16276,9	16197	20327,4	2307,1	9820,3
2017	6179	750,56	198,47	815,5	6,8	16156,4	16224	20711,0	2142,7	8476,9

де:

 y_1 - обсяг торгівлі товарами і послугами ТКС (Україна-Польща), млн. дол. США; y_2 - середні видатки українців в Польщі, злот; y_3 - середні видатки поляків в Україні, злот.; y_4 - обсяг прямих іноземних інвестицій з Польщі в Україну, млн. дол. США; y_5 - обсяг прямих іноземних інвестицій з України до Польщі, млн. дол. США; y_6 - кількість зайнятих в Україні, тис. осіб; y_7 - кількість зайнятих в Польщі, тис. осіб; y_8 - кількість перетинів кордону (Україна-Польща) українцями, тис. разів; y_9 - кількість перетинів кордону (Україна-Польща) поляками, тис. разів; y_{10} - кількість перетинів кордону (Україна-Польща) в рамках малого прикордонного руху, тис. разів.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Куцаб П. *Форми та методи фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України.* Львів. 2014. Вип. 6 (110). С. 72-79 (0,38 д. а.).
2. Куцаб П. *Основні засади та особливості фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України.* Львів. 2015. Вип. 6(116). С. 90-94 (0,32 д. а.).
3. Куцаб П., Копилюк О. І. *Застосування комплексного підходу до формування системи фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. Формування ринкових відносин в Україні.* 2016. № 4. С. 77-81 (0,32 д. а. (з яких 0,16 д.а. належить особисто автору). *Особистий внесок: розробка комплексного підходу до формування системи фінансового забезпечення транскордонного співробітництва.*
4. Куцаб П. *Фінансовий інструментарій реалізації програм транскордонного співробітництва в сучасних умовах. Вісник Ужгородського університету.* 2016. № 1 (47). Т 2. С. 63-67 (0,5 д.а.).
5. Куцаб П. *Систематизація фінансового інструментарію забезпечення розвитку транскордонного співробітництва. Бізнес Інформ.* 2017. №12. С. 80–85 (0,38 д. а.).
6. Куцаб П. *Теоретико-концептуальні підходи до розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроконвергенції. Глобальні та національні проблеми економіки.* 2017. Вип. 15. URL: <http://global-national.in.ua/issue-17-2017> (0,5 д.а.).
7. Куцаб П. *Методичні підходи до оцінювання фінансового забезпечення функціонування прикордонних територій. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Економічні науки.* 2018. №7 (15). С. 124-129. URL: <https://www.inter-nauka.com/uploads/public/15308086643325.pdf>. (0,38 д.а.).
8. Куцаб П. *Фінансові аспекти активізації транскордонного співробітництва між*

- Україною та Польщею. *Бізнес-навігатор*. 2018. Вип. 4 (47). С. 139-143 (0,5 д.а.).
9. Куцаб П. А. Концептуальні засади розвитку фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. *Wschodnioeuropejskie. Czasopismo Naukowe*. 2018. №11 (39). cz. 3. S. 10-16 (0,44 д. а.).
10. Куцаб П., Копилюк О. І. Особливості формування і реалізації стратегії розвитку транскордонного співробітництва. *Регіональна економіка*. 2019. № 1. С. 31-38 (0,5 д. а. (з яких 0,25 д.а. належить особисто автору)). *Особистий внесок: визначення основних етапів процесу формування стратегії транскордонної співпраці на регіональному рівні, їх функціональних характеристик та основних засад реалізації.*

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

11. Куцаб П., Копилюк О. І. Напрями вдосконалення інструментарію фінансового забезпечення транскордонного співробітництва. *Conference Proceedings of the 5th International Scientific Conference Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development*. 14-17 April. Opole. Poland. The Academy of Management and Administration in Opole, 2016. p. 34–36. (0,2 д.а. (з яких 0,1 д.а. належить особисто автору)). *Особистий внесок: розробка напрямів вдосконалення інструментарію фінансового забезпечення транскордонного співробітництва.*
12. Куцаб П. Організаційно-економічні засади розвитку транскордонного співробітництва в умовах глобалізації. Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. молодих учених, 23–24 грудня 2016 р. Львів : ДУ "Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України", Інститут економіки і менеджменту НУ "Львівська політехніка", ННК "Економосвіта", 2016. С. 3-6. (0,2 д.а.).
13. Куцаб П. Фінансове забезпечення транскордонного співробітництва в умовах децентралізації. Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України: матеріали I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 04 березня 2016 р. Вінниця, 2016. С. 20-22. (0,2 д.а.).
14. Куцаб П. Фінансовий механізм забезпечення розвитку транскордонного

співробітництва в умовах децентралізації. Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ світової економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 15–16 квітня 2016 р. Одеса. С. 342-345. (0,2 д.а.).

15. Куцаб П. Фінансовий інструментарій розвитку транскордонного співробітництва в умовах євроконвергенції. Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри: матеріали IV міжнар. наук.-практ. конф. Черкаси. Черкаський державний технологічний університет, 2017 С. 115-117. (0,2 д.а.).

16. Куцаб П., Копилюк О. І. Транскордонне співробітництво як засіб інноваційного розвитку економіки регіонів. Розвиток інноваційно-інтегрованих структур у вимірі формування інноваційно-орієнтованої моделі економіки: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 21-22 березня 2018 р. Кропивницький. Ексклюзив-Систем, 2018. С. 143-145. (0,2 д.а. (з яких 0,1 д.а. – належить особисто автору). *Особистий внесок: обґрунтування інноваційних засад розвитку транскордонного співробітництва.*

17. Куцаб П. Фінансово-економічний розвиток прикордонних територій України в межах співпраці України та Польщі. Розвиток національних фінансово-економічних систем в умовах глобальних викликів: збірник матеріалів II Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. 5 жовтня 2018 р., м. Київ. К.: ТОВ "ВІПО", 2018. С. 203-206. (0,2 д. а.).

18. Kucab P., Maksimczuk A., Sidorowicz L. Nowa jakosc polskich granic wschodnich i jej znaczenie dla rozwoju spolecznosci lokalnych. Niektore ekonomiczne konsekwencje nowej jakosci polskich granic dla spolecznosci lokalnych w dziedzinie turystyki miedzynarodowej i migracji zagranicznych. Czesc druga T. II. Zmiany w rozwoju regionalnym i funkcjonowaniu wschodniego pogranicza Polski. Praca zbiorowa pod redakcja A Maksimczuka i I. Przychockiej. 2012. S. 103-156 (128-156). (1,8 д. а. (з яких 0,6 д.а. – належить особисто автору). *Особистий внесок: дослідження транскордонного співробітництва з позицій руху міграційних та туристичних потоків.*

19. Kucab P., Chapkouskaya H. Stosunki gospodarcze Polski i Ukrainy na przestrzeni ostatnich lat. Transgranicznosc jako czynnic rozwoju regionu (na przykladzie wojewodztwa Podlaskiego). T.1. Szanse i zagrozenia rozwoju wspolpracy wschodnich regionow przygranicznych. 2014. S. 321-330. (0,56 д.а. (з яких 0,28 д.а. – належить особисто автору). *Особистий внесок: дослідження особливостей співпраці в економічній площині між Україною та Польщею.*

Відомості про апробацію результатів дисертації

1. 5th International Scientific Conference "Problems and Prospects of Territories' Socio-Economic Development" (Opole, 2016 p., усна доповідь, публікація тез).
2. Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція молодих учених "Трансформаційні процеси в економіці України: глобальні та регіональні аспекти" (м. Львів, 2016 р., публікація тез).
3. I Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція "Проблеми та перспективи розвитку фінансової системи України" (м. Вінниця, 2016 р., публікація тез).
4. Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція "Актуальні питання функціонування фінансового ринку в умовах кризових явищ світової економіки" (м. Одеса, 2016 р., публікація тез).
5. IV міжнародна науково-практична конференція "Стратегії глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічні виміри" (м. Черкаси, 2017 р., усна доповідь, публікація тез).
6. Міжнародна науково-практична інтернет-конференція "Розвиток інноваційно-інтегрованих структур у вимірі формування інноваційно-орієнтованої моделі" (м. Кропивницький, 2018 р., публікація тез).
7. II Міжнародна науково-практична інтернет-конференція "Розвиток національних фінансово-економічних систем в умовах глобальних викликів" (м. Київ, 2018 р., публікація тез).

Впровадження результатів дисертації

ЛЬВІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

ДЕПАРТАМЕНТ ФІНАНСІВ

вул.Костюшка, 8, м.Львів, 79007, тел. 255-37-67, факс 297-17-34,

e-mail:poshta_all@fin.loda.gov.ua

06.11.2018 № 10 -16

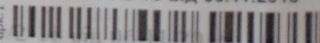
ДОВІДКА

Видана Куцабу Пйотру про те, що теоретичні та практичні рекомендації дисертаційної роботи використані у роботі департаменту фінансів Львівської облдержадміністрації при обґрунтуванні стратегічних напрямів розвитку фінансового забезпечення транскордонного співробітництва й розробці Регіональної програми з міжнародного і транскордонного співробітництва, європейської інтеграції на 2018-2020 роки.

Директор

О. І. Демків

WOJEWÓDZKI INSPEKTORAT OCHRONY ROŚLIN I NASIENICTWA
w Rzeszowie

WNF.7124.11.19.2018

Rzeszów, dnia 20 stycznia 2018 r.

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи
Куцаба Пйотра
"Фінансове забезпечення розвитку транскордонного співробітництва"

Викладені у дисертаційній роботі Куцаба П. теоретичні та методичні положення щодо розвитку фінансового забезпечення транскордонного співробітництва використані в роботі Інспекції захисту рослин та насінництва м. Жешува Підкарпатського воєводства Польщі.

Прикладну цінність і практичну спрямованість має дослідження автора щодо забезпечення збалансованого розвитку прикордонних регіонів, визначення основних напрямів співпраці, її ефективності та рівня конвергенції й взаємопроникнення, зокрема розроблений автором методичний підхід до оцінювання стану інтеграційного потенціалу прикордонних територій на основі визначення індикаторів розвитку ТКС.

Podkarpacki Wojewódzki Inspektor
Ochrony Roślin i Nasiennictwa

Marian Sobutka

Podkarpacki Wojewódzki Inspektor
Ochrony Roślin i Nasiennictwa
35-101 Rzeszów, ul. Langiewicza 28
tel./fax 17 8500370, 17 8500371

0-24/18

Państwowa
Wyższa Szkoła
Techniczno-
Ekonomiczna

Jarosław, 22.11.2018 r.

ДОВІДКА

про використання результатів
дисертаційної роботи
Куцаба Пйотра
у навчальному процесі

Państwowa Wyższa Szkoła Techniczno-Ekonomiczna im. ks. Bronisława Markiewicza

Куцаб П. приймав участь у навчальному процесі з підготовки фахівців спеціальності сфера суспільних наук, наукова дисципліна економіка і фінанси. Наукові розробки дисертаційної роботи використовувались при викладанні низки навчальних дисциплін, таких як: "Регіональна економіка", "Державне регулювання економіки", "Макроекономіка". Зокрема, були використані пропозиції автора щодо систематизації фінансового інструментарію, розробки механізму фінансового забезпечення транскордонного співробітництва та обґрунтування стратегічних напрямів його розвитку.

PAŃSTWOWA WYŻSZA SZKOŁA
TECHNICZNO - EKONOMICZNA
im. ks. Bronisława Markiewicza w Jarosławie
ul. Czarneckiego 16, 37-500 Jarosław
Tel. 16 624 46 20 Fax 16 624 46 50
NIP 702-17-94-406 Regon 143089435

Прізвище, ініціали

РЕКТОР
REKTOR
[Signature]

pwsz te /

ul. Czarneckiego 16
37-500 Jarosław, Polska

tel. +48 16 624 46 20
fax +48 16 624 46 50

pwsz@pwsz.te.edu.pl
pwsz.te.edu.pl

NIP 702 17 94 406
REGON 143 084 345